

2024

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Elif KALKAN

T.C.

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**AFET DURUMLARI BAĞLAMINDA Z KUŞAĞINDA
PROSOSYAL DAVRANIŞ VE DAYANIKLILIK:
ANKARA ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Elif KALKAN

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

Ankara, 2024

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**AFET DURUMLARI BAĞLAMINDA Z KUŞAĞINDA
PROSOSYAL DAVRANIŞ VE DAYANIKLILIK:
ANKARA ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Elif KALKAN

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Özcan GÜNGÖR

Ankara, 2024

ONAY SAYFASI

Elif KALKAN tarafından hazırlanan “Afet Durumları Bağlamında Z Kuşağında Prososyal Davranış ve Dayanıklılık: Ankara Örneği” adlı tez çalışması, aşağıdaki jüri tarafından oybirliği / oy çokluğu ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi	Kabul / Red	Kurumu	İmza
Prof. Dr. Zekiye DEMİR	Kabul	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	
Prof. Dr. Özcan GÜNGÖR	Kabul	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Vehbi POLAT	Kabul	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi	

Tez Savunma Tarihi: 16/08/2024

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Doç. Dr. Muhammed Enes KALA

.....

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim. (16/08/2024)

İmza

Elif KALKAN

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimime başlama sürecimde beni her zaman teşvik eden ve destekleyen sevgili annem ve her an yanımda olup bana olan inancını asla kaybetmeyen kıymetli babama sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Bu süreçte bana her türlü desteği sağlayan ikinci annem ve ikinci babama teşekkürlerimi sunarım. Abim ve küçük kardeşlerim, sizlerin teşviki ve motivasyonu bu sürecin daha verimli ve anlamlı geçmesine büyük katkı sağladı, minnettarım. En derin teşekkürlerim ise eşime yöneliktir. Bu zorlu süreçte her zaman yanımda yer aldığı, sabrı, anlayışı, fedakarlığı, özverisi ve sürekli verdiği destekle bana güç verdiği için sevgilerimi ve teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, sayın danışman hocam Prof. Dr. Özcan Güngör'e en içten teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. akademik rehberliğini hiç bir zaman esirgemeyen ve bu süreçte güvenini her zaman hissettiren hocam, size minnettarım. Bu süreçte ailem kadar benimle gurur duyduğunuz için size ayrıca müteşekkirim. Hepinize yürekten teşekkür ediyorum, iyi ki varsınız.

ÖZET

Afet Durumları Bağlamında Z kuşağında Prososyal Davranış ve Dayanıklılık: Ankara Örneği

Doğal afetler, toplumlar üzerinde derin izler bırakan ve insanların hayatlarını köklü şekilde etkileyen olaylardır. Bu bağlamda, afet durumları bağlamında Z kuşağında prososyal davranış ve dayanıklılık yaklaşımlarını anlamak, toplumsal dayanışma ve yardımlaşma anlayışının genç nesiller üzerindeki etkilerini ortaya koymak açısından önemlidir. Çalışmada, Z kuşağının yardımseverlik eğilimlerinin, milli ve dini kimlik inşasıyla olan ilişkisi, dayanıklılık ve sosyal destek algısı gibi faktörler detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Araştırmanın giriş kısmında, araştırmanın konusu, amacı, alt amaçları, önemi, kapsam ve sınırlılığı, geçerliliği ve güvenilirliği, yöntemi, verilerin analizi, toplanması ve mülakat süreci verilmiştir. Birinci bölümde kavramsal çerçeve ele alınmıştır. İkinci bölümde bulguların yorumlanması yapılmıştır. Üçüncü bölümde ise tartışma ve sonuç ortaya konmuştur.

Bu çalışmanın konusu; afet durumlarında Z kuşağının prososyal davranışlarını ve bu davranışların milli, dini ve psikososyal iz düşümlerle nasıl şekillendiğini incelemektir. Bu çalışma, Z kuşağının afet yönetimi ve toplumsal dayanışma konularındaki kritik rolünü vurgulayarak gelecekteki afet yönetimi stratejilerinin geliştirilmesine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Araştırmada nitel yöntem kullanılarak, Ankara’da yaşayan 18-25 yaş arası Z kuşağından 30 katılımcı ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerden elde edilen veriler, içerik analizi ve söylem analizi teknikleriyle değerlendirilmiştir.

Sonuçlar, Z kuşağının afet durumlarında yüksek bir diğerkâmlık bilincine sahip olduğunu ve bu bilinci milli ve dini değerlerle harmanlayarak prososyal davranışlar sergilediğini göstermektedir. Dini inançlar, yardımseverlik ve dayanışma davranışlarında önemli bir motivasyon kaynağıdır. Bu çalışmada, Z kuşağının yardımlaşma davranışları, milli şuur, dindarlık ve dayanıklılık gibi faktörlerin etkisiyle değerlendirilmiş, katılımcıların demografik özelliklerinin bu süreçlerdeki rolü incelenmiştir. Cinsiyet ve yaş gibi demografik değişkenler, yardım etme motivasyonlarını şekillendirmiş, kadınların daha empati odaklı ve duygusal, erkeklerin ise sorumluluk ve milli bilinçle hareket ettikleri görülmüştür. Dindarlık ve sosyal destek algısı, yardımlaşma davranışlarını önemli ölçüde motive eden unsurlar olarak öne çıkmıştır. Ayrıca Z kuşağının milli ve dini değerler çerçevesinde geliştirdikleri diğerkâmlık ve yardımlaşma tutumlarının toplumsal birlik ve beraberlik duygusunu pekiştirdiği gözlemlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Sosyolojisi, Sosyal Psikoloji, Doğal Afetler, Z kuşağı, Prososyal Davranışlar

ABSTRACT

Prosocial Behavior and Resilience in Generation Z in the Context of Disaster Situations: The Case of Ankara

Natural disasters leave deep scars on societies and profoundly affect people's lives. In this context, understanding prosocial behavior and resilience approaches in Generation Z during disaster situations is crucial for revealing the impact of social solidarity and cooperation on younger generations. This study provides a detailed analysis of Generation Z's tendencies toward altruism, exploring how these tendencies relate to national and religious identity formation, resilience, and perceptions of social support. The introduction section of the research outlines the topic, aim, sub-objectives, significance, scope, limitations, validity and reliability, method, data analysis, collection, and interview process. The first chapter addresses the conceptual framework, the second chapter interprets the findings, and the third chapter presents the discussion and conclusion.

The subject of this study is to examine Generation Z's prosocial behaviors in disaster situations and how these behaviors are shaped by national, religious, and psychosocial influences. This study aims to contribute to the development of future disaster management strategies by emphasizing Generation Z's critical role in disaster management and social solidarity. Using a qualitative method, semi-structured interviews were conducted with 30 participants aged 18-25 living in Ankara. The data collected from these interviews were analyzed using content analysis and discourse analysis techniques.

The results show that Generation Z possesses a strong sense of altruism in disaster situations and exhibits prosocial behaviors by integrating this altruism with national and religious values. Religious beliefs play a significant role as a motivation for charitable and cooperative behaviors. This study evaluates Generation Z's charitable behaviors through the lens of factors such as national consciousness, religiosity, and resilience, while also examining the role of demographic characteristics in these processes. Variables such as gender and age shaped participants' motivations to help, with women displaying more empathy and emotional focus, and men acting with a sense of responsibility and national consciousness. Religiosity and perceptions of social support emerged as key motivators for helping behaviors. Additionally, it was observed that Generation Z's altruism and cooperative attitudes, developed within the framework of national and religious values, reinforce a sense of social unity and cohesion.

Keywords: Sociology of Religion, Social Psychology, Natural Disasters, Generation Z, Prosocial Behaviors.

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI	i
BEYAN	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR DİZİNİ	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ	xii
GRAFİKLER DİZİNİ	xiii
GİRİŞ.....	1
1. Araştırmanın Konusu ve Amacı.....	3
2. Araştırmanın Önemi.....	5
3. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları	6
4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	7
5. Araştırmanın Yöntemi.....	7
6. Araştırmanın Veri Toplama Teknikleri.....	10
7. Geçerlilik ve Güvenilirlik	11
8. Literatür Değerlendirmesi	12
BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	17
1.1. Sosyolojik Açıdan Doğal Afetler	17
1.1.1. Afet Kavramının Tanımı ve Afet Şekilleri	20
1.1.2. Sosyolojik Açıdan Doğal Afetler ve Din İlişkisi	23
1.1.3. Doğal Afetler ve Psikososyolojik Boyutu	27
1.2. Z Kuşağı Prososyal Bilinç Davranışları ve Milli- Dini Değerler Dinamikleri	29
1.2.1. Z Kuşağı ve Özgecilik/Diğerkâmlık: Yeni Neslin Yardımlaşma Yaklaşımı	30
1.2.2. Z kuşağı ve Vicdan ve Empati	35

1.2.3. Z Kuşağında Gönüllülük- İş Birliği ve Sosyal Destek Dinamikleri	37
1.2.4. Z Kuşağı Türk Gençliği ve Dayanıklılık	40
1.2.5. Z Kuşağı ve Milli Bilinç	42
1.2.6. Z Kuşağı ve Dini Kimlik	45
İKİNCİ BÖLÜM: BULGULAR VE YORUMLAR	48
Demografik Değişkenler.....	48
2.1. Diğerkâmlık ve Prososyal Davranışların Önemi ve Prososyal Davranışların Temel Unsurları.....	48
2.1.1. Yardım Etme Düşüncesi ve Katılımcılar	51
2.1.2. Yardımın Ahlaki ve İnsani Gerekliliği	52
2.1.3. Yardımseverlik ve Ruhsal Tatmin İlişkisi	54
2.1.4. Yardım Etme Kriterleri ve Bilinçli Değerlendirme	55
2.1.5. Empati-Vicdan ve Yardım Etme İlişkisi.....	56
2.1.6. Yardım Etmenin Temel Motivasyonları	59
2.1.6.1. Yardım Etmenin Temel Motivasyonları: Din.....	59
2.1.6.2. Yardım Etmenin Temel Motivasyonları: Empati ve Vicdan.....	60
2.1.6.3. Yardım Etmenin Temel Motivasyonları: Sorumluluk.....	61
2.1.6.4. Yardım Etmenin Temel Motivasyonları: Kollektivite.....	62
2.1.7. Gönüllü Faaliyetlere Katılımın Etkileri	63
2.1.8. Sosyal Sorunlara Yönelik Duygusal Hassasiyet ve Empati.....	64
2.1.9. Toplumsal Acı Anlarında Yaklaşımlar	69
2.1.9.1. Empati ve Sosyal Duyarlılığın Prososyal Davranış Üzerindeki Etkisi.....	70
2.1.9.2. Prososyal Davranış Puanı Hesaplaması.....	71
2.1.10. Afet Durumlarında Yardım Faaliyetlerine Katılım.....	72
2.1.11. Deprem Bölgesine Yardım ve Bölgedeki Duygusal Deneyimler	73
2.1.12. Yardım Edememenin Duygusal Etkileri	75

2.2. Z Kuşağında Afet Durumlarındaki Diğerkamlık ve Prososyal Davranış Eğilimlerinin Tipleştirilmesi	77
2.2.1. Yardımlaşma Davranışında Empati ve Vicdan Odaklılar.....	77
2.2.2. Özgeci Yardımseverler	80
2.2.3. Yardım Etme Davranışında Psikolojik Hazcılar.....	82
2.2.4. Yardım Etme Davranışı ve Sömürü Korkusu Yaşayanlar	84
2.2.5. Yardım Etme Davranışı ve Sorumluluk Bilinci Taşıyanlar.....	86
2.2.6. Sosyal Duyarlılık ve Empatik Yaklaşımcılar.....	87
2.2.7. Sosyal Duyarlılık ve Bütünsel Toplumcu Yaklaşımcılar	88
2.2.8. Yardım Etme Davranışında Dini Öncelemeyenler	90
2.3. Afet Durumlarında Z kuşağının Yardımlaşma Eğilimlerinde Milli Şuur ve Kimlik İnşasının Rolü.....	90
2.3.1. Milli Sembollerin Z Kuşağı Üzerindeki Etkisi	91
2.3.2. Vatanseverlik ve Ulusal Bilinç	92
2.3.3. Ulusal Kimlik ve Toplumsal Dayanışma.....	94
2.3.4. Milli Kimlik ve Dayanışma Farklı Bakış Açıları.....	96
2.3.5. Türk Gençlerinin Sosyal Sorunlara Duyarlılığı	98
2.4. Z kuşağında Afet Durumlarındaki Yardımlaşma Eğilimlerinde Milli Şuur ve Kimlik İnşasının Tipleştirilmesi.....	100
2.4.1. Milli Gururcular	100
2.4.2. Ulusal Öncelikçiler	102
2.4.3. Sembolik Milliyetçiler	104
2.4.4. Sosyalist Yardımcılar.....	106
2.4.5. Komünist Yardımcılar	107
2.4.6. Dayanıklılık ve Sosyal Destek Algısının Yardımlaşmaya Yönelik Etkileri.....	108
2.4.7. Kuşağının Dayanıklılık ve Motivasyon Stratejileri	109
2.4.8. Güçlü İçsel Motivasyon ve Azim	110
2.4.9. Manevi İnançların Rolü	111

2.4.10. Dini İnançların Umut Kaynağı Olarak Rolü	111
2.4.11. Sosyal Destek Algısı ve Türleri	113
2.4.12. Sosyal Destek ve Z kuşağı	113
2.4.13. Empatik Dinleme ve Seçicilik	114
2.4.14. Sosyal Desteğin Önemi ve Yaklaşımlar	115
2.4.15. Sosyal Desteğin Ruhsal ve Zihinsel Sağlık Üzerindeki Etkisi	116
2.4.16. Gönüllülük ve Sosyal Destek: Deprem Döneminde Yardımlaşma.....	117
2.5. Z kuşağında Afet Durumlarındaki Dayanıklılığı ve Sosyal Destek Algısının Yardımlaşmaya Yönelik Tipleştirilmesi	119
2.5.1. Hedef Odaklı Dayanıklılar.....	119
2.5.2. Din ve Maneviyatla Dayanıklılık Sağlayanlar.....	120
2.5.3. İmkân Dâhilinde Sosyal Destekçiler.....	121
2.5.4. Seçici Sosyal Destekçiler.....	122
2.5.5. Din ve İnançların Yardımlaşma Davranışlarına Etkisi	123
2.5.6. Dini İnançların Yardım Faaliyetlerine Katılımı.....	124
2.5.7. Dini ve Milli Duyguların Rolü.....	126
2.5.8. Dini İnançları Yardım Motivasyonu Olarak Gören Katılımcılar.....	127
2.5.9. Dini Kardeşlik ve Motivasyon.....	129
2.5.10. Dini İnançların Sevap ve Motivasyon İlişkisi.....	129
2.5.11. Dini Motivasyonla Katılımın Dağılımı	131
2.5.12. Dini İnançlar ve Afet Yardımları	131
2.5.13. Z Kuşağının Dini Söylem ve Kaynak Kullanımı	133
2.5.14. Z Kuşağının Dini Söylem Dayanıklılık Üzerine Etkisi: Anlamlandırma ve Başa Çıkma Yöntemleri	133
2.5.15. Z kuşağının Dini İnançlar ve Toplumsal Dayanışma	136
2.5.16. Dini Söylemlerin Motivasyon Kaynağı Olarak Kullanımı	137
2.5.17. Dini Metinlerin Motivasyon ve Rehberlik Rolü	138
2.5.18. İbadet ve Motivasyon İlişkisi.....	139

2.6. Z kuşağının Afet Durumlarındaki Yardımlaşma Davranışlarında Din ve İnanç Etkisinin Tipleştirilmesi	141
2.6.1. Evrensel İnsani Değerleri Önceliklendirenler.....	141
2.6.2. Dini Temelli Vicdanlı Milliyetçiler	142
2.6.3. Dini Motivasyonlu Yardımseverler	143
2.6.4. Durumsal Dini Yardımseverler.....	144
2.6.5. Dini Teselli ve Tevekkül Odaklı Yardımseverler.....	145
2.6.6. Manevi İçedönük ve İbadetle Güçlenen Yardımseverler.....	148
SONUÇ.....	151
KAYNAKÇA	158
EKLER	169
Ek 1. Katılımcılara Yöneltilen Demografik Özellikler ve Yarı Yapılandırılmış Mülakat Soruları	169
Ek 2. Katılımcılara Ait Demografik Değişkenler	171
Ek 3. Etik Kurul Raporu	172

KISALTMALAR DİZİNİ

BKZ	: Bakınız
ÇEV	: Çeviri
ED	: Editör
TDK	: Türk Dil Kurumu
VB.	: Ve Benzeri
VD.	: Ve Diğerleri

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Özgecılık ve Diğerkâmlık Venn Şeması	34
---	----

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1. Demografik Değişken Dağılımı	48
Grafik 2. Prososyal Davranışı Harekete Geçiren Unsurlar	49
Grafik 3. Yardım Etme İsteği Dağılımı	51
Grafik 4. Gönüllü Faaliyetlere Katılım Yanıtları	63
Grafik 5. Sosyal Duyarlılık Dağılımı	65
Grafik 6. Başkalarının İhtiyaçlarını Önceliklendirme Dağılımı	67
Grafik 7. Toplumsal Acı Anlarında Sempati, Vicdan, Empati ve Yardımlaşma Yaklaşım Dağılımı	69
Grafik 8. Katılımcıların Prososyal Davranış Puanları Dağılımı	71
Grafik 9. Afet Durumlarında Yardım Faaliyetlerine Katılım Dağılımı	72
Grafik 10. Afet Durumlarında Yardım Faaliyetlerine Katılmama Durumunda Oluşan Duyguların Dağılımı	75
Grafik 11. Milli Sembollere Karşı Duyguların Dağılımı	91
Grafik 12. Toplumsal Acı Anlarında Empati ve Yardımlaşma Dağılımı	91
Grafik 13. Katılımcıların Duyarlı Olduğu Sosyal Sorunlar	98
Grafik 14. Zorluklar ile Karşılaşıldığında Motivasyon Etkisi	109
Grafik 15. Zorluk ile Başa Çıkma Yöntem Dağılımı	109
Grafik 16. Afet Durumlarında Sosyal Destek Türlerinin Dağılımı	113
Grafik 17. Dini İnançların Yardım Faaliyetlerine Etkisi	125
Grafik 18. Dini Motivasyon ile Yapılan Yardım Faaliyetlerinin Dağılımı	131
Grafik 19. Dini Söylem Ve Kaynakların Kullanım Durumu Dağılımı	132
Grafik 20. Kullanılan Dini Söylem ve Kaynakların Dağılımı	133

GİRİŞ

Doğal afetler, insanlık tarihinin başlangıcından bu yana toplumlar üzerinde derin izler bırakmakta, sosyo-ekonomik, kültürel ve psikolojik etkileriyle insan hayatının bir parçası olmaktadır. Afetlerin meydana getirdiği yıkım ve kayıplar, bireylerin ve toplumların yaşamlarını köklü bir şekilde değiştirmekte, bu durumlar karşısında sergilenen tepkiler ve geliştirilen başa çıkma mekanizmaları, sosyolojik ve psikolojik açıdan önemli araştırma konuları arasında yer almaktadır (Alexander, 2000, s. 23).

Depremler, sel baskınları, kasırgalar, volkanik patlamalar ve kuraklık gibi çeşitli afet türleri, farklı coğrafyalarda ve toplumlarda farklı şekillerde etkili olmaktadır. Bu olayların her biri, sadece fiziki yıkım ve can kayıplarına neden olmakla kalmamakta, aynı zamanda toplumsal yapıları uzun süre etkilemektedir (Gaillard & Mercer, 2013, s. 98).

Afetlerin sosyolojik boyutu, bu olayların toplumlar üzerindeki etkilerini ve toplumsal yapıların afetlere karşı geliştirdiği dayanıklılık süreçlerini ele almaktadır (Alkın, 2021, s. 19-20). Afetler, sosyal kurumlar, toplumsal normlar ve değerler üzerinde önemli değişikliklere neden olabilmektedir. Aynı zamanda, afet sonrası toplumsal dayanışma ve yardımlaşma davranışları, toplumların afetlere karşı geliştirdiği başa çıkma stratejileri arasında yer almaktadır (A. Çalışkan & Kaya, 2021, s. 1055-1056).

Sosyolojik açıdan doğal afetler ve din ilişkisi, afetlerin bireyler ve toplumlar üzerinde yarattığı etkilerin dini inançlar ve pratikler üzerindeki yansımalarını incelemektedir. Din, afetler karşısında toplumsal dayanışmayı ve bireylerin manevi direncini güçlendiren önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır (Baysal, 2024, s. 146-148). Bu bağlamda, afetlerin dini ritüeller, inanç sistemleri ve toplumsal dayanışma pratikleri üzerindeki etkileri, sosyolojik açıdan önemli bir araştırma konusu teşkil eder (Gaillard & Mercer, 2013, s. 75).

Doğal afetlerin psikososyolojik boyutu, bireylerin afetler karşısında sergilediği psikolojik tepkiler ve toplumsal destek mekanizmalarını ele alır (Alexander, 2000, s. 29). Afetlerin yarattığı travma, stres ve kaygı gibi duygusal tepkiler, bireylerin mental sağlıkları üzerinde derin etkiler bırakabilir (Bıçakçı & Ergüney Okumuş, 2023, s. 24). Bununla birlikte, toplumsal ve sosyal destek sistemleri ve dayanışma ağları, bireylerin afet sonrası iyileşme süreçlerinde kritik bir rol oynamaktadır (Abay & Abay Çelik, 2023, s. 94-97).

Afet durumları, toplumların sosyal dayanışma ve yardımlaşma gereksinimini en yoğun hissettiği kritik anlardır. Afetler sırasında sağlanan sosyal destek, mağdurların temel ve psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması ve korunması açısından hayati öneme sahip olmaktadır (Altun, 2014, s. 122-125). Bu destek, bireylerin kendilerini bir topluma ait hissetmelerini sağlamakta ve toplumsal dayanışmayı güçlendirmektedir. Afet genellikle travmatik deneyimler yaşatmaktadır. Bu nedenle, afet sonrası psikolojik destek hizmetleri sunarak afetzedelere sosyo-psikolojik destek sağlamak önem arz etmektedir (Alexander, 2000, s. 37). Bunun yanında, afet sonrası sosyal destek, insanların yaşamlarını yeniden inşa etmelerine ve normal hayatlarına geri dönmelerine yardımcı olmaktadır. Bu süreçte iş ve eğitim olanakları, sağlık hizmetleri gibi destekler sağlanabilmektedir (Gaillard & Mercer, 2013, s. 127).

Çalışmanın konusunu oluşturan Z kuşağı, sosyal destek unsurlarını sosyal medya aracılığı ile etkin bir şekilde kullanmaktadır. Bu erişim olanakları yardımlaşma ve diğerkâmlık faaliyetlerini artırmaktadır (Şener, 2021, s. 539). Özellikle kriz anlarında hızlı ve etkili iletişim kurma yetenekleri, yardımlaşma ve destek faaliyetlerinin organize edilmesinde ve afet durumlarında diğerkâmlık bilincinin milli bir şuur, milli bir benlik ve kimlik inşasında büyük rol oynamaktadır (Alexander, 2000, s. 48).

Afetler, milli kimliğin ve ulusal birliğin, toplumsal dayanışmayı pekiştirmektedir (Gaillard & Mercer, 2013, s. 209). Afetlerin ardından oluşan birlik ve beraberlik ruhu, toplumun tüm kesimlerinde ortak bir amaç doğrultusunda hareket etmeyi teşvik ederken özellikle genç nesillerin milli ve dini değerler etrafında birleşmesini sağlamaktadır.

Z kuşağının en dikkat çekici özelliklerinden biri, prososyal bilinç ve davranışlarda sergiledikleri tutumlar ve bu tutumların milli ve dini değerler dinamikleriyle olan ilişkileridir (Gaillard & Mercer, 2013, s. 232). Yardımlaşma, vicdan, empati, gönüllülük, iş birliği, dayanıklılık ve sosyal destek gibi konular, Z kuşağının toplumsal olaylara ve kriz durumlarına karşı geliştirdiği tepkileri anlamak için önemli ipuçları sunmaktadır. Bu bağlamda, Z kuşağının milli bilinç ve dini kimlik gibi faktörlerle olan ilişkisi, onların toplumsal sorumluluk bilincini ve özgecilik davranışlarını nasıl şekillendirdiğini anlamak açısından kritik bir öneme sahiptir.

1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Afetler, sosyal destek ile prososyal davranış sistemlerinin ve dayanışmanın önemini ortaya koymaktadır. Bu nedenle, afetlerle başa çıkma süreçlerinde sosyal destek mekanizmalarının etkili bir şekilde çalışması büyük önem taşımakta ve toplumsal dayanışma ve sosyal destek, farklı kuşaklar arasında köprüler kurarak ortak bir bilinç oluşturmaktadır. Z kuşağının afet durumlarında prososyal davranış bilincinin varlığı, bu kuşağın dini ve milli kimliğinin oluşmasında etkili olmaktadır

Özellikle Z kuşağının vicdanı, özgecilik ve yardım etme tutumları, afet durumlarında bu prososyal davranışların nasıl bir etkileşim içinde olduklarının saptanması açısından çalışmanın gelişimi için önem arz etmektedir. Buna bağlı olarak, bireyin başa çıkma potansiyelleri olumsuz durumlarla mücadele ettikçe dayanıklılık olgusunun gelişimsel olarak ilerleme kaydedebileceği görülmektedir (Ağırkan & Kağan, 2017, s. 230). Z kuşağı, sosyal medya ve diğer iletişim araçları sayesinde hızlı bir şekilde etkileşime geçebilir. Bu erişim olanakları diğerkâmlık faaliyetlerini artırabilmektedir (Sarioğlu, 2018, s. 1070).

Afet durumlarında prososyal bilincin milli bir şuur, milli bir benlik ve kimlik inşasında oynadığı rol, Z kuşağının nesil, ulusal birlik ve dayanışma ruhuyla bilincin gelişmesine katkı sağlayabilir. Afetler, milli kimliğin ve birliğin pekiştirilmesinde bir fırsat olabilmektedir (Güldü, 2023, s. 639-640). Bu kuşağın vicdan, özgecilik, yardım etme, empati, sempati, gönüllülük ve iş birliği gibi değerlere sahip olduğu görülmektedir. Yapılan araştırmalar sonucunda, afet durumları bağlamında Z kuşağında prososyal kavramı üzerinde teorik veya pratik herhangi bir çalışma saptanamamıştır. Özellikle Z kuşağının vicdanı, özgecilik ve yardım etme tutumlarının afet durumlarında nasıl etkileşimde olduğunun belirlenmesi çalışmanın ana noktasıdır. Afet durumlarında prososyal bilinci, Z kuşağının prososyal davranışlarının önemli bir faktörüdür.

Z kuşağı, afetlerde prososyal bilincine sahip olup olmadığı ve bu bilincin prososyalleşmenin nasıl sürdürüleceğine odaklanmaktadır. Ayrıca bu kuşağın prososyal bilincinin milli kimlik oluşturmadaki rolü, buna bağlı olarak Z kuşağının olumsuz duyguları kendi kendine başa çıkma ve olumlu duygulara çevirebilme duygusal dayanıklılığı ele alınmaktadır.

Literatürde genellikle Z kuşağı, prososyal davranışlar, afet kavramı, dayanıklılık, diğerkâmlık , isar ve din gibi kavramlar üzerine çalışmalar bulunmaktadır. Bu konuda

yapılan çalışmalar, afet dönemlerinde toplumun dayanışma ve yardımlaşma gerekliliğine dikkat çekmektedir. Örneğin, Muştu (2019) 'nın "Sivil Toplum Kuruluşlarında Gönüllü Motivasyonu: Genç Kızılay rneği" adlı çalışması, gönüllü motivasyonunu ve gençlerin sivil toplum kuruluşlarındaki rollerini ele almaktadır. Düzgüner (2019)'in "Pro-Sosyal Davranışlarda Diğerkâmlığın (zgecilik) Tanımı ve Konumu" adlı çalışması ise özgecilik kavramını ve bu kavramın prososyal davranışlardaki yerini incelemektedir.

Küçükcan ve Köse (2021)'nin "Doğal fetler ve Din (Marmara Depremi zerine Psiko-Sosyolojik Bir İnceleme)" alışması, doğal afetlerin dini boyutunu ve bu olayların sosyolojik etkilerini araştırmaktadır. Topuz (2013)'un yüksek lisans tezi olan "niversite ğrencilerinde özgeciliğin znel İyi Oluş ve Psikolojik İyi Oluş ile İlişkisinin İncelenmesi" ise niversite ğrencilerinde özgeciliğin psikolojik ve öznel iyi oluşla olan ilişkisini ele almaktadır.

Kula (2002)'nın "Deprem ve Dini Başa ıkma" başlıklı çalışması, depremlerle başa çıkma da dini inançların rolünü incelemektedir. Gökalp Yılmaz (2021) 'ın "Doğal Afetler, Toplumsal Değişme ve Dirençlilik İlişkisi: Toplumsalın Yeniden İnşası zerine Bir Değerlendirme" adlı eseri ise doğal afetlerin toplumsal değişim ve dirençlilik üzerindeki etkilerini değerlendirmektedir. Ancak, afet döneminde Z kuşağına ve prososyal konusuna odaklanan spesifik bir çalışma bulunmamaktadır. Bu bağlamda, afet durumlarında Z kuşağının prososyal eğilimlerini ve bu eğilimlerin sosyo-psikolojik boyutlarını anlamak, literatürdeki önemli bir boşluğu dolduracaktır. Detaylı literatür incelemesi literatür başlığı altında yapılmaktadır.

Bu çalışmada, afet durumları bağlamında Z kuşağındaki prososyal kavramı ve sosyo-psikolojik yaklaşımlar incelenecektir. Afet durumlarında diğerkâmlık bilincine sahip olan Z kuşağının, bu bilinci ne kadar prososyal davranış modülleri (vicdan, özgecilik, yardım etme, empati, sempati, gönüllülük, sosyal destek ve iş birliği) ile yansıttıkları araştırılacaktır. Ayrıca, Z kuşağının afet durumlarındaki diğerkâmlık bilincinin milli bir şuur, milli bir benlik ve kimlik inşasında etkili olup olmadığı, dinin bir gereksinimi olarak bu diğerkâmlığın sağlanıp sağlanamadığı da değerlendirilecektir. Bu alışma, Z kuşağının afet durumlarındaki diğerkâmlık bilincinin anlaşılması açısından büyük önem taşımaktadır.

Çalışma; konusu afet durumları bağlamında Z kuşağının prososyal davranış yaklaşımlarını ele almaktır.

Çalışmanın temel amacı ise afet durumları bağlamında Z kuşağında prososyalliğin;

- a) Prososyal davranış ekseninde kendilerini gerçekleştirme durumlarını ele almak.
- b) Milliyetçilik davranış ekseninde kendilerini gerçekleştirme şekillerini incelemek.
- c) Dayanıklılık davranış özelliğine bağlı olarak olumsuz durumlar ile karşılaşıldığındaki tutumlarını açıklamak.
- d) Dine bakış açılarını sosyo-psikolojik açıdan ele almak, şeklinde ifade edilebilir.

Temel amaca bağlı bu çalışmada şu alt amaçlar açıklanmaya çalışılacaktır:

1. Z kuşağı, afet durumlarında prososyal davranış bilincine sahip midir? Bu bilinci, vicdan, yardım etme, empati, sempati, gönüllülük, sosyal destek ve iş birliği gibi prososyal davranış modülleriyle mi göstermektedir?
2. Z kuşağı, afet durumlarında prososyal bilincine sahipse bu bilinç milli bir şuur, milli bir benlik ve kimlik inşasına bağlı olarak mı ortaya çıkmaktadır?
3. Z kuşağı, olumsuz duygularla başa çıkma ve bu duyguları olumluya çevirme deneyimine sahip midir? Eğer sahipse bu deneyim onların dini değerler ve yardım etme öncelikleri doğrultusunda faaliyetlerde bulunmalarını desteklemekte midir?
4. Z kuşağı, bağlı oldukları dinin gereği olarak diğerkâmlık ve prososyal davranışlar sergileme eğiliminde midir? Bu eğilim, dini zorunluluk ve sorumluluk duygusu veya ceza ve ödül gibi dini paradigmlarla mı ilişkilidir?

2. Araştırmanın Önemi

Bu araştırma, doğal afetler bağlamında Z kuşağının diğerkâmlık ve prososyal davranışlarını inceleyerek, toplumsal dayanışma ve yardımlaşma anlayışının genç nesiller üzerindeki etkilerini anlamayı amaçlamaktadır. Afet durumlarında toplumların dayanıklılığı ve yeniden inşa süreçlerinde gençlerin oynadığı rolün belirlenmesi, afet yönetimi ve toplumsal destek mekanizmalarının etkinliğini artırmak açısından büyük bir önem taşır. Z kuşağı, dijital çağın olanakları ve sosyal medya etkileşimleri sayesinde kriz anlarında hızlı ve etkili bir şekilde organize olabilme yeteneğine sahiptir. Bu durum, gençlerin afet durumlarında yardım faaliyetlerine katılımını ve sosyal destek sağlama kapasitelerini artırmaktadır.

Araştırma, bu neslin milli ve dini kimliklerinin, prososyal davranışlarının gelişimindeki rolünü ortaya koyarak, afet durumlarında toplumsal dayanışma bilincinin nasıl

şekillendiğini ve sürdürülebilir kılındığını analiz etmektedir. Ayrıca, Z kuşağının olumsuz duygularla başa çıkma ve bu duyguları olumluya çevirme kapasitesi, afet sonrası psikolojik iyileşme süreçlerinde önemli bir faktördür. Bu bağlamda, gençlerin dini ve milli değerler ekseninde geliştirdikleri diğerkâmlık ve yardımlaşma tutumları incelenmektedir. Araştırmanın bulguları, afet yönetimi stratejilerinin geliştirilmesinde ve gençlerin toplumsal sorumluluk bilincinin artırılmasında rehberlik edecek önemli bilgileri sunmaktadır. Ayrıca, gençlerin milli ve dini değerler çerçevesinde geliştirdikleri prososyal davranışların, toplumsal dayanışmayı ve uyumu nasıl pekiştirdiğini ortaya koymakta bu süreçlerde karşılaşılan zorluklar ve fırsatlar hakkında da derinlemesine bir anlayış oluşturmaktadır. Bu bilgiler, afet sonrası psikolojik destek ve rehabilitasyon programlarının gençler özelinde nasıl yapılandırılması gerektiğine dair önemli ipuçları sunmakta ve böylece daha dirençli ve bilinçli bir genç nesil yetiştirilmesine katkıda bulunmaktadır.

Araştırmanın sonuçları, politika yapıcılar, eğitimciler ve sivil toplum kuruluşları için de rehber niteliğinde olup; gençlerin, afetlere karşı hazırlıklı olmaları ve bu süreçlerde aktif rol almaları için gerekli eğitim ve farkındalık çalışmalarının hangi temellere dayanarak yürütülmesi gerektiğinin önemini ortaya koymaktadır.

3. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Çalışmanın daha iyi incelenebilmesi için belirlenen sınırlılıklar şu şekildedir:

- 1- Araştırma Ankara’da Z kuşağı (18-25) olarak adlandırdığımız afet dönemlerinde prososyal davranış ve özgecilik faaliyetlerinde bulunan kişilerle sınırlandırılmıştır. Z kuşağı dışında kalan özgeci yaklaşımlar bu araştırmaya dâhil edilmemiştir. Katılımcılar ODTÜ ve civarı kafeler ile Sincan ve civarı kafelerdeki saha araştırması ile sınırlandırılmıştır.
- 2- Araştırma boylamsal değil kesitseldir. 2024 yılında Ankara’da yaşayan 18-25 yaş arasındaki Z kuşağı ile sınırlıdır. Ele alınan Z kuşağı düşünceleri zaman içinde değişiklik gösterebilmektedir.
- 3- Araştırmaya konu olan 18-25 yaş arası Z kuşağının sosyolojik, sosyo-psikolojik özellikleri ile literatür taraması ve saha araştırması ile sınırlıdır.
- 4- Araştırma; literatür taramasında ulaşılabilen kaynaklardan elde edilen verilerle, bilgiler katılımcıların, yazılı ve internet kaynaklarından alınan verilerin doğruluğu ile sınırlıdır.

- 5- Araştırmanın verileri 2024 yılına ait örneklem grubunun Ocak-Mayıs ayı sonuçları ile sınırlıdır.
- 6- Katılımcıların hepsinin dini İslam olup bazı katılımcıların dini eğilimi yüksektir.

4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evreni; Ankara’da Z kuşağı (18-25) olarak adlandırdığımız afet dönemlerinde prososyal davranış ve özgecilik faaliyetlerinde bulunan 30 kişiden oluşmaktadır. Z kuşağı ve Ankara şehri dışında kalan özgeci yaklaşımlar bu araştırmaya dâhil edilmemektedir.

Araştırmanın örneklemi ODTÜ ve civarı kafeler ile Sincan ve civarı kafeler bu araştırmanın oluşturmaktadır. Örneklem, rastlantısal örneklem olarak belirlenmektedir. Araştırma, Ankara’da Z kuşağı (18-25) olarak adlandırılan ve afet dönemlerinde prososyal davranış ve özgecilik faaliyetlerinde bulunan kişilerle sınırlandırılmaktadır. Z kuşağı dışında kalan özgeci yaklaşımlar bu araştırmaya dâhil edilmemektedir. Bu sınırlar içerisinde kalan örnekler “Basit Rastgele Örneklem” olarak seçilmektedir. Basit rastgele örnekleme, her bir bireyin seçilme olasılığının eşit olduğu bir yöntemdir. Bu nedenle ön yargıyı en aza indirmekte ve sonuçların genelleştirilebilirliğini artırmaktadır (Güngör, 2018, s. 147). Bununla birlikte, örneklem Ankara bölgesi de temsil edecek şekilde basit rastgele örneklem yöntemiyle seçilmesine özen gösterilmektedir.

5. Araştırmanın Yöntemi

Sosyal bilimlerde alanındaki araştırmaların temel hedefi, toplumda meydana gelen olaylar ve olgular hakkında doğru ve güvenilir veriler elde etmektir. Bu doğrultuda, kullanılan yöntem oldukça büyük bir öneme sahiptir (Şimşek & Yıldırım, 2013, s. 20). Her araştırma, gelecekte yapılacak çalışmalar için bir temel oluşturur ve bilimsel bilgi birikimine katkı sağlar (Güngör, 2018, s. 150). Bu sebeple, araştırma yönteminin seçimi, çalışmanın genel yapısını belirlemek ve izlenecek yolu çizmek açısından kritik bir rol oynar. Bir araştırmaya başlamadan önce yapılması gereken en önemli şey, uygun araştırma yönteminin belirlenmesidir. Sosyal bilimlerde, özellikle sosyoloji alanında, iki ana teorik akımın önerdiği yöntemler kullanılmaktadır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılacağından, yöntem bölümünde yalnızca nitel araştırma yöntemine ilişkin açıklamalar yapılacaktır.

Nitel araştırma, araştırma problemini yorumlayıcı bir yaklaşımla ele alarak disiplinler arası bütüncül bir bakış açısını benimseyen bir yöntemdir. Bu yöntemde, araştırılan olgu ve olaylar, kendi bağlamlarında incelenir ve insanların bu olgu ve olaylara yükledikleri anlamlar çerçevesinde yorumlanır (Şimşek & Yıldırım, 2013, s. 45). Nitel araştırmacılar, olayları ve bağlamları kendi dilinde ele alır ve bu olayları doğal ortamlarında inceleyerek anlamaya çalışır. Araştırmacı, olayları bağlamlarından koparmadan durumlara egemen olan ilişkileri ve anlamları ortaya çıkarmayı amaçlar (Patton, 2002, s. 67).

Nitel araştırma yöntemleri, olayları ve olguları doğal ortamlarında tümevarımcı bir yaklaşımla tanımlamayı ve katılımcıların perspektiflerini anlamaya odaklanmayı içerir. Araştırmacının, katılımcı rolünde olması, doğal ortama duyarlı yaklaşması, bütüncül bir bakış açısına sahip olması, algıları ortaya çıkarması ve esnek olması, nitel araştırmanın diğer önemli özellikleridir. Nitel araştırma, varsayımlardan hareketle insani problemleri anlamlandırmayı hedefler ve bu amaca ulaşmak için yorumlayıcı kuramsal çerçeveyi kullanır (Güngör, 2018, s. 219-220).

Bu çalışmada, nitel yöntemin yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ve tarihi dokümantasyon tekniği kullanılacaktır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler, katılımcıların derinlemesine düşüncelerini ve duygularını ifade etmelerine olanak tanıyarak, araştırma sorularına yönelik kapsamlı veriler elde etmeyi sağlar. Görüşme soruları, araştırmanın ana temalarına uygun olarak hazırlanacak ve görüşme sürecinde esneklik gösterilecektir (Güngör, 2018, s. 201-212). Tarihi dokümantasyon tekniği ise araştırmanın teorik kısmını desteklemek ve literatürdeki boşlukları doldurmak amacıyla kullanılacaktır. Bu teknik, geçmişteki belgeleri, kayıtları ve literatürü inceleyerek, araştırmanın tarihsel bağlamını oluşturmayı ve mevcut durumu anlamayı hedefler (Güngör, 2018, s. 214).

Katılımcılara, basit rastlantısal tekniği kullanılarak ulaşım sağlanmış ve belirlenmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak, katılımcılarla yüz yüze birebir görüşmeler yapılmıştır. Veriler içerik analizi, betimsel analiz ve söylem analizi yöntemleriyle incelenmiştir. Katılımcılardan elde edilen yanıtlar doğrultusunda kodlamalar yapılmıştır.

Araştırma görüşmeleri sırasında, araştırmacı aynı zamanda betimsel analiz ve söylem analizi kullanmaktadır. Betimsel analiz ve söylem analizi yöntemleriyle incelenen verilerde; söylem analizi, verilerin tematik kodlar kullanılarak sistematik bir şekilde incelenmesini sağlamaktadır. Bu teknik, verilerin derinlemesine analiz edilmesini ve temaların ortaya

ıkarılmasını kolaylaştırmaktadır, böylelikle araştırmacıların verilerdeki örüntüleri, temaları ve kategorileri belirlemelerine yardımcı olduğu belirtilmektedir (Güngör, 2018, s. 210). Bu süreç, aynı zamanda verilerin organize edilmesini ve anlaşılmasını kolaylaştırmakta ve araştırmanın genel geçerliliğini artırmaktadır (Saldana, 2019, s. 91). Söylem analizi, aynı zamanda katılımcıların dil kullanımını ve bu dilin ardındaki anlamları ortaya çıkarmak için kullanılmaktadır (Saldana, 2019, s. 97).

Betimsel analiz ise verilerin daha genel bir çerçevede yorumlanmasını ve anlamlandırılmasını sağlamaktadır (Saldana, 2019, s. 93). Araştırma görüşmeleri sırasında araştırmacı betimsel analiz ve söylem analizi kullanmaktadır.

Yarı yapılandırılmış mülakatlar esnasında gözlem tekniği de uygulanmaktadır. Bu çerçevede; katılımcıların davranışları, beden dili, ses tonu, jest ve mimikleri verilerin analizine dâhil edilmektedir. Söylem analizi bu noktada oldukça etkili olmaktadır. Söylenenlerin ardında daha derin anlamlar taşıyan yanıtlar da tespit edilmektedir (Güngör, 2018, s. 204).

Tüm bu süreçlerin ardından seçici kodlama aşamasına geçilmektedir. Burada belirlenen temalar, diğer bilgiler ışığında da değerlendirilmekte seçici kodlama, verilerin ana temalarını ve alt temalarını belirleyerek, araştırmanın ana çerçevesini oluşturmayı amaçlamaktadır. Seçici kodlamanın, araştırmacıların ana temaları ve alt temaları belirlemelerine, verileri daha derinlemesine analiz etmelerine ve bu temalar arasında ilişkiler kurarak araştırmanın genel yapısını inşa etmelerine olanak tanıdığını belirtmektedir (Saldana, 2019, s. 123). Seçici kodlama aşaması, kodlama sürecinin son aşamasıdır ve araştırmanın nihai bulgularını oluşturmak için kritik öneme sahiptir.

Literatürde elde edilen verilerle bir karşılaştırma yapılmış ve bu karşılaştırma sonucunda açıklayıcı teoriler geliştirilmiştir. Yazım aşamasına geçilmiş ve araştırmanın bulgular bölümü şekillendirilmiştir. Verilerin toplanması sırasında doyum noktasına ulaşıldığı görülerek toplamda 30 katılımcı ile görüşmeler yapılmıştır. Katılımcıların demografik özellikleri detaylı olarak bir tabloda (bkz. Ek-2) belirtilmiştir. Bu alışma aynı zamanda katılımcıların perspektiflerini anlamayı ve bu perspektifleri çalışmaya yansıtmayı hedefleyen bir saha çalışmasıdır. Katılımcıların sorulara verdikleri yanıtlar ve konuya dair daha önce yapılan diğer çalışmalar dikkate alınarak verilerin analizi yapılmış, elde edilen bulgular teorik olarak yorumlanmıştır.

6. Araştırmanın Veri Toplama Teknikleri

Çalışma, Ankara ilinde yaşayan 18-25 yaş aralığındaki Z kuşağı üzerinde gerçekleştirilmiş olup hem uygulamalı hem de teorik olarak iki farklı aşamada ele alınmıştır. Araştırmanın uygulama kısmında nitel yöntemin yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmış, teorik kısmında ise tarihsel dokümantasyon tekniği doğrultusunda bilgi, belge ve içeriklerden yararlanılmıştır. Kavramların psiko-sosyal boyutları incelenirken, sözlükler, literatürdeki kitaplar, makaleler ve tezler kullanılmıştır. Veriler, nitel araştırma perspektifinden gruplandırılarak, araştırmanın genel ve özel amaçları çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Yarı yapılandırılmış görüşme sorularını hazırlarken belirli adımlar takip edilmiştir. İlk olarak konuyla ilgili kavramsal literatür taramaları yapılmış, örnek tezler, makaleler ve diğer bilimsel çalışmalar incelenmiştir. Ardından benzer konulardaki çalışmaların kullandıkları yöntem ve teknikler incelenerek anket ve görüşme soruları gözden geçirilmiştir. Bu çalışmalar doğrultusunda, araştırmamızın soruları oluşturulurken bu örneklerden de faydalanılmıştır. İlk aşamada, sorular için bir taslak hazırlanmış ve çalışmanın konusu, temel ve alt amaçları doğrultusunda kapsamlı bir soru seti oluşturulmuştur. Sorular, birbirleriyle olan ilişkilerine göre sıralanmış ve alt amaçlara göre gruplandırılmıştır. Daha sonra, danışman hocalarımın görüş ve eleştirileri doğrultusunda sorular gözden geçirilmiştir¹. Görüşmeler sırasında, konunun akışına ve sohbetin seyrine göre soruların sıralamasında esneklik gösterilmiştir. Bu çerçevede, katı kurallara bağlı kalmadan esnek bir görüşme ortamı sağlanmıştır. Görüşmelerde soruların sorulmasındaki amaç, katılımcıların kişisel görüşlerinden çok, toplumda var olmanın birey üzerindeki etkilerini ve bu etkilerin nasıl şekillendiğini anlamaktır.

¹ Danışman hocam, Prof. Dr. Özcan Güngör'dür.

Temel Araştırma Sorusu	Tespit Edilmeye Çalışılan Unsur
"Başkalarına yardım etme isteğiniz hakkında konuşabilir misiniz?"	Yardım etme isteği ve motivasyonları
"Gönüllü olarak yardım faaliyetlerine katılmak size nasıl hissettirir?"	Gönüllü yardım faaliyetlerinin duygusal etkileri
"Sosyal sorunlar hakkında duyarlı olduğunuzu düşünüyor musunuz?"	Sosyal sorunlara karşı duyarlılık (Milli ve Dini)
"Sosyal çevrenizdeki insanları sosyal destek bağlamında nasıl destekleyebilirsiniz?"	Sosyal destek mekanizmaları
"Toplumsal acı anlarında sempati, vicdan, empati ve yardımlaşma yaklaşımınızı açıklar mısınız?"	Toplumsal acı ile milli duyguların sempati, vicdan, empati ve yardımlaşma eğilimleri
"Zor zamanlarda kendi ülkenizin marş, bayrak, harita ve sembolleri size ne hissettiriyor?"	Milli sembollerle ilgili duygusal bağ ve hisler
"Ülkenizde yakın zamanda bir deprem hadisesi yaşandı. Yardım faaliyetlerine katıldınız mı? Katıldıysanız hangi duygularla katıldınız? Yardım edemediyseniz neler hissettiniz?"	Deprem sonrası yardım faaliyetlerine katılım ve bu katılımın duygusal boyutu
"Zorluklarla karşılaştığınızda motivasyonunuzu kaybeder misiniz?"	Zorluklarla başa çıkma ve motivasyon
"Yaşadığınız zorlu bir durumda veya çevrenizde bir zorlu durumla karşılaştığınızda başa çıkarken kendinize veya çevrenize dini söylem ve kaynakları kullanır mısınız?"	Zorluklarla başa çıkmada dini söylem ve kaynakların kullanımı
"Dini inançlarınız geçmişte yaptığınız ve bundan sonra yapacağınız yardım faaliyetlerine katılma kararlarınızı nasıl etkilemektedir?"	Dini inançların yardım faaliyetlerine katılım üzerindeki etkisi
"Dini motivasyonla katıldığınız yardım faaliyetleri arasında afet ile ilgili bir yardım faaliyeti varsa lütfen açıklayınız."	Dini inançların geçmiş ve gelecekteki yardım faaliyetlerine etkisi
"Kendiniz ihtiyacınız olduğu halde başkalarının ihtiyaçlarını kendinizden önce düşünür müsünüz?"	Kendi ihtiyaçlarını geri plana atma eğilimi ve başkalarının ihtiyaçlarını öne koyma, dini veya milli bir motivasyon

7. Geçerlilik ve Güvenilirlik

Literatür taramasının ardından elde edilen bilgiler doğrultusunda çalışmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesi oluşturulmuştur. Benzer çalışmalar incelenerek araştırma soruları için bir yol haritası belirlenmiştir. Bu süreçte Prof. Dr. Özcan Güngör ve Arş. Gör. Mehmet Emin Sarıkaya'nın katkılarıyla yarı yapılandırılmış mülakat soruları son haline getirilmiştir. Araştırmaya başlamadan önce, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi etik kurulundan gerekli onaylar alınmış ve ardından araştırmaya başlanmıştır.

Araştırmanın başlamasından önce, mülakat yapılacak katılımcılara çalışma hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Katılımcılara, bu çalışmanın akademik bir araştırma amacıyla gerçekleştirildiği açıklanarak, yarı yapılandırılmış mülakatlar yapılmıştır. Görüşmeler, katılımcılarla yüz yüze gerçekleştirilmiş ve her bir katılımcıya araştırmanın amacı ile kimliği açıkça ifade edilmiştir. Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak amacıyla, mülakatlar sırasında alınan cevaplar, katılımcıların onayı alınarak ses kayıt cihazı ile kaydedilmiş ve mülakat sonrasında yazıya dökülmüştür. Yazıya dökme sürecinde, katılımcıların ifadelerine müdahale edilmemiş, yalnızca gerekli görülen durumlarda dil bilgisi hataları düzeltilmiştir.

8. Literatür Değerlendirmesi

Yapılan literatür çalışması sonucunda, afet durumları bağlamında Z kuşağında prososyal davranış kavramına ilişkin doğrudan bir literatüre rastlanılmamaktadır. Ancak, dolaylı olarak bağlantısı bulunan literatür tarandığında genel olarak şu bulgulara ulaşılmaktadır:

Can (2020), "Afet Sosyolojisi" çalışmasında afetlerin sosyolojik boyutları ve toplumların afetlere karşı nasıl tepki verdiği incelenmiştir. Afetlerin toplumsal yapı üzerindeki etkileri, afet sonrası toplumsal dayanıklılık ve uyum süreçleri ele alınmaktadır.

Varol ve Buluş Kırıkkaya (2017), "Afetler Karşısında Toplum Dirençliliği" başlıklı çalışması, toplumların afetlere karşı dayanıklılığını ve bu dayanıklılığı artıran faktörleri incelemektedir. Afetlere karşı dirençli toplumların özellikleri ve dayanıklılık stratejileri üzerinde durulmaktadır.

Alkın (2021), "Bütünleşik Afet Yönetimine Sosyolojik Bakış: Toplumsal Yapı, İşlev ve Temel Kavramlar Işığında Bir Okuma Denemesi" çalışması, bütünleşik afet yönetimi kavramını sosyolojik bir perspektiften ele almaktadır. Toplumsal yapı ve işlevlerin afet yönetimindeki rolü ve temel kavramlar açıklanmaktadır.

Abay ve Abay Çelik (2023), "Deprem Sonrası Ortaya Çıkan Sorunlar ve Sosyal Destek Ağlarının Rolü" başlıklı makalesi, depremler sonrasında ortaya çıkan sosyal sorunları ve bu sorunların üstesinden gelmede sosyal destek ağlarının rolünü incelemektedir. Sosyal destek ağlarının bireylerin toparlanma sürecine katkıları üzerinde durulmaktadır.

Kolay Çepni ve Varlıklar Demirkazık (2023), "Sosyoloji Afetleri Nasıl Görür? Afet Sosyoloji Bağlamında Bir Değerlendirme" çalışması, sosyolojinin afetleri nasıl ele aldığını ve afet sosyolojisinin temel prensiplerini değerlendirmektedir. Afetlerin toplumsal dinamikler üzerindeki etkisi ve sosyolojik analizleri ele alınmaktadır.

Abidoğlu (2023), "Acının Sosyolojisi: Afetler, Toplumsal Dayanıklılık ve Teodise Problemi" çalışması, afetlerin toplumsal dayanıklılık ve teodise (acıların dini ve felsefi anlamlandırılması) üzerindeki etkilerini incelemektedir. Afetlerin neden olduğu toplumsal travmalar ve bu travmaların dini boyutları ele alınmaktadır.

Kukuoğlu (2018), "Doğal Afetler Sonrası Yaşanan Travmalar ve Örnek Bir Psikoeğitim Programı" çalışması, doğal afetler sonrasında yaşanan travmaları ve bu travmalara yönelik geliştirilen psikoeğitim programlarını ele almaktadır. Travma sonrası stres bozukluğunun (TSSB) önlenmesi ve tedavi süreçleri üzerinde durulmaktadır.

Doğanay (2023), "Depremzedelerin Hayatı Anlamlandırma ve Yas Süreçlerinde Dinin Rolü: Nitel Bir Araştırma" başlıklı nitel çalışması, depremzedelerin hayatı anlamlandırma ve yas süreçlerinde dinin rolünü incelemektedir. Dinin bireylerin toparlanma süreçlerindeki etkisi ve dini ritüellerin önemi ele alınmaktadır.

Okumuş (2002), "Tabii Afetler, Din ve Toplum -Marmara Depremi Örneği" çalışması, Marmara depremi örneğinde doğal afetlerin din ve toplum üzerindeki etkilerini incelemektedir. Afetlerin dini tutum ve ritüeller üzerindeki etkileri ve toplumsal dayanışma süreçleri ele alınmaktadır.

Baysal (2024), "Doğal Afetler Karşısında Dini Tutum ve Ritüellerin Rolü" çalışması, doğal afetler karşısında dini tutum ve ritüellerin rolünü incelemektedir. Afetlerin dini inançlar üzerindeki etkisi ve dini ritüellerin toplumsal dayanıklılığı nasıl artırdığı üzerinde durulmaktadır.

Kula (2017), "Deprem ve Dini Başa Çıkma" çalışması, depremler sonrası dini başa çıkma mekanizmalarını incelemektedir. Dinin bireylerin travma sonrası iyileşme süreçlerindeki rolü ve dini ritüellerin psikolojik etkileri ele alınmaktadır.

Gökalp Yılmaz (2021), "Doğal Afetler, Toplumsal Değişme ve Dirençlilik İlişkisi: Toplumsalın Yeniden İnşası Üzerine Bir Değerlendirme" çalışması, doğal afetlerin toplumsal değişme ve dirençlilik ile olan ilişkisini incelemektedir. Afetlerin toplumsal

yapıyı nasıl yeniden şekillendirdiği ve toplumsal dirençliliğin artırılmasına yönelik stratejiler ele alınmaktadır.

Küçükcan ve Köse (2000), "Doğal Âfetler ve Din (Marmara Depremi Üzerine Psiko-Sosyolojik Bir İnceleme)" çalışması, Marmara depremi örneğinde doğal afetlerin din ve toplum üzerindeki etkilerini psiko-sosyolojik bir perspektiften incelemektedir. Afetlerin dini tutum ve davranışlar üzerindeki etkisi ve toplumsal dayanışma süreçleri ele alınmaktadır.

Topuz (2013), "Üniversite Öğrencilerinde Özgeciliğin Öznesel İyi Oluş ve Psikolojik İyi Oluş ile İlişkinin İncelenmesi" yüksek lisans tezi, üniversite öğrencilerinde özgeciliğin (altruizm) öznel iyi oluş ve psikolojik iyi oluş ile olan ilişkisini incelemektedir. Özgecilik düzeylerinin bireylerin genel mutluluk ve ruh sağlığı üzerindeki etkisi ele alınmaktadır.

Güler ve Pekşen Süslü (2023), "Ergenlerde Psikolojik Dayanıklılık İle Duygusal Özerklik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" çalışması, ergenlerde psikolojik dayanıklılık ile duygusal özerklik arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Psikolojik dayanıklılığın gençlerin bağımsızlık ve duygusal düzenleme becerileri üzerindeki etkisi ele alınmaktadır.

Duman (2021), "Üniversite Öğrencilerinin Özgecilik Düzeyleri İle Sosyodemografik Değişkenler Açısından İncelenmesi" çalışması, üniversite öğrencilerinin özgecilik düzeylerini sosyodemografik değişkenler açısından incelemektedir. Özgecilik davranışlarının cinsiyet, yaş, eğitim durumu gibi değişkenlerle olan ilişkisi ele alınmaktadır.

Oktar (2018), "Üniversite Öğrencilerinin Özgecilik, Kişilik Özellikleri ve Sosyal Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" (2021) çalışması, üniversite öğrencilerinin özgecilik düzeyleri ile kişilik özellikleri ve sosyal problem çözme becerileri arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Özgecilik davranışlarının bireylerin kişilik yapıları ve problem çözme stratejileri üzerindeki etkisi ele alınmaktadır.

Düzgüner (2019), "Pro-Sosyal Davranışlarda Diğerkâmlığın (Özgecilik) Tanımı ve Konumu" çalışması, prososyal davranışlar kapsamında diğerkâmlığın tanımı ve konumunu incelemektedir. Diğerkâmlık davranışlarının toplumsal ilişkiler ve bireyler arası etkileşimler üzerindeki etkisi ele alınmaktadır.

Karadağ ve Mutaftçılar (2009), "Prososyal Davranış Ekseninde Özgecilik Üzerine Teorik Bir Çözümleme" çalışması, prososyal davranışlar ekseninde özgeciliği teorik olarak

özmlenmektedir. Özgecilik davranışlarının teorik temelleri ve toplumsal etkileri ele alınmaktadır.

Az ve Acar (2020), "Dindarlık ile zgecilik Arasındaki İlişki: Üniversite ğrencileri ile Yapılan Bir Araştırma" çalışması, üniversite öğrencileri arasında dindarlık ile özgecilik arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Dini inançların özgecilik davranışları üzerindeki etkisi ele alınmaktadır.

Bakır vd. (2023), "Z-Kuşağı niversite ğrencilerinin Algıladıkları Sosyal Destek ve Stresle Başa Çıkma Becerileri ile Temel Psikolojik İhtiyaçlar Arasındaki İlişki" çalışması, Z kuşağı üniversite öğrencilerinin algıladıkları sosyal destek, stresle başa çıkma becerileri ve temel psikolojik ihtiyaçlar arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Sosyal desteğin ve stresle başa çıkma stratejilerinin öğrencilerin psikolojik sağlığı üzerindeki etkisi ele alınmaktadır.

Tekin ve Gökçe (2021), "Z kuşağının Dindarlık Eğilimleri" çalışması, Z kuşağının dindarlık eğilimlerini ve bu eğilimlerin toplumsal ve psikolojik etkilerini incelemektedir. Dindarlığın Z kuşağı üzerindeki etkileri ve bu etkilerin sosyolojik boyutları ele alınmaktadır.

Duman ve Güngörmez Akosman (2022), gençlerde din ve dindarlık üzerine yaptıkları Z kuşağı örneği çalışmasında, gençlerin dini tutum ve davranışlarını incelemiştir. Çalışma, dini inançların Z kuşağının sosyal ve psikolojik yapıları üzerindeki etkisini değerlendirmektedir.

Güngör (2022), "Z kuşağı Sosyolojik Bağlamda Kuşaklar" başlıklı çalışması, Z kuşağını sosyolojik bir perspektiften ele almaktadır. Bu kitap, Z kuşağını sosyolojik bir perspektiften ele alarak, kuşakların birbirleriyle olan ilişkilerini ve Z kuşağının toplumsal dinamikler üzerindeki etkilerini analiz eder. Kitap, Z kuşağının teknolojiyle olan ilişkisi, tüketim alışkanlıkları, iş hayatındaki beklentileri ve genel toplumsal rollerini kapsamlı bir şekilde tartışmaktadır.

Bilici vd. (2024), "Afet Psikolojisi: Doğal Afetlerde Psikososyal Destek ve Müdahaleler" kitabı, doğal afetlerin psikolojik etkilerini ve bu etkilerle başa çıkmak için geliştirilen psikososyal destek ve müdahale yöntemlerini incelemektedir. Kitap, afet psikolojisi alanında kapsamlı bir rehber sunmaktadır.

Bu kaynaklar, Z kuşağının afet durumlarındaki prososyal davranış kavramına ilişkin dolaylı bağlantıları olan literatür çalışmalarını içermektedir. Bu çalışmalardan elde edilen bulgular, Z kuşağının afet durumlarındaki davranışlarının anlaşılmasına katkı sağlamaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM:

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Sosyolojik açıdan doğal afetler başlığı altında, öncelikle afet kavramının tanımı ve afet şekilleri bölümünde, afetlerin tanımı ve farklı afet türleri üzerine odaklanılmıştır. Ardından, afetlerin sosyolojik boyutu başlığında, afetlerin toplum üzerindeki etkileri ve toplumsal yapıda meydana getirdiği değişiklikler incelenmiştir. Sosyolojik açıdan doğal afetler ve din ilişkisi bölümünde, doğal afetler ile dini inanışlar arasındaki bağlantı ele alınmıştır. Son olarak, doğal afetler ve psikososyolojik boyutu başlığında, doğal afetlerin bireyler üzerindeki psikolojik etkileri ve toplumsal psikoloji açısından değerlendirmeleri yapılmıştır.

Z kuşağı ve prososyal davranışlar başlığı altında, Z kuşağı ve prososyalizm bölümünde, Z kuşağının diğerkâmlık kavramını nasıl benimsediği ve uyguladığı incelenmiştir. Z kuşağı ve özgecilik bölümünde, Z kuşağının özgecilik eğilimleri ele alınmıştır. Z kuşağı ve vicdan başlığında, Z kuşağının vicdani değerleri ve bu değerlerin toplumsal davranışlarına nasıl yansıdığı araştırılmıştır. Z kuşağı ve yardımlaşma bölümünde, Z kuşağının yardımlaşma eğilimleri ve toplumsal yardımlaşma faaliyetlerindeki rolleri değerlendirilmiştir. Z kuşağı ve empati başlığında, empati kavramının Z kuşağındaki yeri ve önemi tartışılmıştır. Z kuşağı ve gönüllülük- iş birliği bölümünde, Z kuşağının gönüllülük faaliyetlerine katılımı ve iş birliği yapma becerileri incelenmiştir. Z kuşağı Türk gençliği ve dayanıklılık başlığında, Türk gençliğinin dayanıklılık düzeyleri ve bu özelliklerin Z kuşağındaki yansımaları ele alınmıştır. Z kuşağı ve milli bilinç bölümünde, Z kuşağının milli bilinç düzeyi ve bu bilincin toplumsal davranışlarına etkileri araştırılmıştır. Z kuşağı ve dini kimlik başlığında ise Z kuşağının dini kimliklerini nasıl şekillendirdikleri ve bu kimliklerin toplumsal yaşamlarına etkileri incelenmiştir.

1.1. Sosyolojik Açıdan Doğal Afetler

Afet sosyolojisi literatürüne birçok sosyolog afet tanımına farklı bakış açıları getirmiştir. Burton ve Kates'e göre afet, tehlike yaratan bir olayın toplumsal sistemle kesişmesidir. Fritz, afeti bir toplumun veya alt birimin ciddi tehlike altında olduğu, sosyal yapının bozulduğu ve temel işlevlerin engellendiği olay olarak tanımlar. Killian, afeti bireyin sosyal bağlamının bozulması olarak görür. Britton, afeti toplumsal bir ürün ve insanların etkileşimlerine bağlı olarak tanımlar, afetin insan toplumunun savunmasızlığını ifade ettiğini

belirtir. Schafer ise afeti, bir topluluğun kaynaklarını aşırı derecede tüketen ani veya yıkıcı olaylar dizisi olarak tanımlar.

Afet sosyolojisi kavramının temelleri ilk dönemlerde Amerika'da yoğunlaşan afet sosyolojisi çalışmaları, daha sonra Avrupa'da yapılan araştırmalarla birlikte genişlemiştir. Samuel Prince'in 1920 yılında Columbia Üniversitesi'nde yazdığı "Catastrophe and Social Change, Based upon A Sociological Study of the Halifax Disaster" adlı doktora tezi, bu alandaki ilk çalışmadır. Prince, I. Dünya Savaşı sırasında, 1917'de Kanada'nın Halifax Limanı'nda, 2500 ton TNT yüklü Fransız Mont Blanc gemisi ile Belçika yük gemisi İmo'nun çarpışması sonucu meydana gelen yaklaşık 2000 kişinin ölmesine ve 1000'e yakın kişinin kör olmasına neden olan bu patlamayı ele alarak bu olayın öncesi ve sonrasında insan davranışlarını ve toplumsal tepkileri incelemiştir (Prince, 1920).

Afet sosyolojisi literatürü için önemli bir diğer çalışma Pitirim A. Sorokin tarafından yazılmıştır. Sorokin'in 1942'de yayımlanan "Man and Society in Calamity: The Effects of War, Revolution, Famine, Pestilence upon Human Mind, Behavior, Social Organisation and Cultural Life" (Afette İnsan ve Toplum: Savaş, Devrim, Kıtık ve Salgının İnsan Zihni, Davranışı, Sosyal Organizasyonu ve Kültürel Hayatı Üzerindeki Etkileri) adlı eseri, afet sosyolojisi açısından önemli bir kaynaktır. Çalışmasında din, dezavantajlı gruplar, göç, kültürel yaşam, toplumsal yapı ve afetlerin ekonomik etkilerini inceleyerek, sosyolojik açıdan afetlerin analizine özgün bir katkı sunar. (Sorokin, 2010).

1960'lar ve 1970'lerde afet sosyolojisi literatürü, savaş zamanı ve sivil savunma çıkarlarına odaklanarak genişlemiştir. 1963'te Ohio Eyalet Üniversitesi'nde kurulan Afet Araştırma Merkezi (DRC), E.L. Quarantelli, Russel Dynes ve J. Eugene Haas gibi araştırmacılarla önemli katkılar sağlamıştır. Bu dönemde yapılan çalışmalar, örgütsel ve toplumsal davranışlara odaklanarak yeni yaklaşımlar geliştirmiştir. 1980'ler ve 1990'larda Amerika ve Avrupa'daki çalışmalar, afet süreçlerinin sosyal ve kültürel farklılıklarla ilişkisini araştırmıştır (Can vd., 2020, s. 23). 1990'lardan itibaren doğal, teknolojik ve insan kaynaklı büyük afetlerin artması, sosyolojinin afetlere bakışını tek boyuttan çok boyutlu bir hale getirdi (Özügürlü, 2012, s. 151). Quarantelli, afetleri "sosyal yapı" ve "sosyal sistem" kavramlarıyla bütüncül bir şekilde ele almanın önemini vurgularken, Durkheim sosyolojisinin bu analiz için yetkin olduğunu belirtir. Robert A. Stallings ise afet ve sosyal yapı ilişkisini ana akım sosyoloji teorileriyle açıklamayı savunur. Stallings, Max Weber'in "ideal tipler", "bürokrasi" ve "demir kafes" kavramlarını afet araştırmalarına uygulamayı

önerir. Türkiye'de afet sosyolojisi literatürü, 1999 Marmara Depremleri'nden sonra gelişmeye başlamıştır. Bu depremler, akademik çalışmaların ve sosyolojik araştırmaların konusunu oluşturmuştur. Ancak, Türkçe literatür yeterli düzeye ulaşmamıştır. 2000-2017 arasında Türkiye'de afetlerle ilgili 48 yüksek lisans ve 12 doktora tezi yazıldı. Bu tezler çoğunlukla Kamu Yönetimi, Siyaset Bilimi ve Tarih alanlarında yapılırken, sosyolojide sadece bir adet yüksek lisans tezi bulunmaktadır: 2005 yılında Fırat Üniversitesi'nde Cemalettin Çopuroğlu danışmanlığında Serdar Doğusal'ın "Doğal Afetler ve Kurumsal Yapılaşma (Değişme)" başlıklı tezidir. 2019-2020 yıllarında Covid-19 salgını, afet sosyolojisi literatürüne büyük katkı sağlayarak yayın patlamasına neden oldu. İnternet teknolojisiyle hızlı veri toplandı ve salgın; aile, sağlık, eğitim, ekonomi, siyaset, medya, güven ve psiko-sosyal problemler gibi çeşitli konularda ele alınmıştır (Can vd., 2020, s. 25)

Toplumlar, belirli bir yapıya sahip olmalarına rağmen hızlı değişimleri nedeniyle sürekli yeniden inşa edilirler. Düzen, değişme ve çatışma, bu sürecin temel kavramlarıdır. Deprem gibi doğal olaylar, toplumdaki düzeni sarstığı için, toplumsal olarak belli başlı problemleri de beraberinde getirir. Depremler, insanların alıştıkları yaşamları alt üst eder. Mevcut sosyal düzenin yıkılması ve sosyalleşmenin yaygınlaşması, toplumda yeniden düzenlenme olanağı ortaya çıkarır. Gelişmekte olan ülkelerde bu tür bir yeniden yapılanma zordur çünkü toplumsal gereksinimleri bu duruma yeterince hazırlıklı değildir. Çoğu afetzede için sosyal düzenleri kalıcı bir şekilde sarsılmış ve gelecek kaygıları artmıştır. Bu durumda “yabancılaşma” ve “güç çatışmaları” yaşanmaya başlanmıştır. Sosyolojik olarak 'yabancılaşma', kişinin kendisinden uzaklaşması anlamında geniş bir şekilde tanımlanabilir. Ayrıca, güçsüzlük, savunmasızlık ve kırılganlık olarak da tanımlanabilir. Yalnızlık hissi de yabancılaşmanın bir boyutudur (Güngör, 2023b). Bu nedenle, bu tür dönüşüm ve yeniden inşa süreçleri, insan ilişkileri ve toplumsal yapılar açısından sosyolojik değerlendirmeler gerektirmektedir.

Bates ve Peacock'a göre, felaketlerin ardından bireylerin fiziksel altyapı sorunlarına ve değişen çevreye uyum sağlamaları bazen zor olabilir. Bu süreç, iş bölümleri, sosyal sınıf yapıları ve organizasyonlarda köklü değişimlere yol açabilir. Bu dönüşümler, toplumsal ilişkilerin yeniden kurulmasına ve yeni bir düzenin oluşmasına neden olur. Sonuç olarak, bu tür dönüşüm ve yeniden yapılandırma süreçleri, insan ilişkileri ve sosyal yapılar açısından detaylı sosyolojik analizler gerektirir. Bu sosyolojik analizler neticesinde:

Afetlerin Sosyal Sisteme Etkisi: Afetler, sosyal sistemin yapısını strese sokar ve mevcut işlevlerinin yerine getirilip getirilmediğini test eder. Sistem, bu strese ve neden olduğu koşullara uyum sağlamaya zorlanır, bu süreç zamanla sosyal yapıda kalıcı değişimlere veya ilişkili dönüşümlere yol açabilir.

Toplumsal Tabakalaşma Üzerindeki Etkiler: Afetler, farklı sosyo-ekonomik ve etnik grupları ve toplumsal iş bölümü tabakalarını çeşitli şekillerde etkiler. Sonuç olarak, toplumsal tabakalaşma sistemi süreçten etkilenir ve sosyal yapının farklı kısımlarında gerileme veya ilerleme gözlemlenebilir.

Yeni Gruplar ve Örgütler: Afetler, yeni grup ve örgütlerin ortaya çıkmasına veya mevcut gruplar arasında iş birlikleri ya da çatışmaların oluşmasına neden olabilir. Bu durum, bu örgütlenmelerin birleştiğinde sosyal yapının birimlerinde kalıcı değişikliklere yol açabilir.

Teknolojik Yenilik ve İş bölümü: Afetler, eski ve modası geçmiş teknolojik altyapıya zarar vererek, yeni teknolojiye geçişi zorunlu kılar. Bu teknolojik yenilikler, iş bölümü ve toplumsal tabakalaşma sisteminde farklılıklara neden olabilir.

Yabancı iş gücü ve Dış Kaynaklar: Afetler, yabancı iş gücü ve uzmanlık akışı ile fiziki ve finansal dış kaynak oluşumuna olanak sağlar. Bu, ekonomik büyümeyi ve iş gücü dağılımında farklılaşan gelişmeleri tetikler.

Yeni Davranış ve Yapısal Örüntüler: Yabancı olanlar, afetlerden etkilenen topluma farklı davranış biçimleri ve yapısal örüntüler getirir. Bu yeni davranış desenleri, yerel nüfusa aktarılır ve sistemin yapısında kalıcı değişimler yaratabilir.

Kaynak Dağılımı ve Siyasi Çatışmalar: Afetler sonrasında, kıt kaynakların yeniden inşası sürecinde eşitlik ilkesine göre dağıtımı konusunda çatışmalar ortaya çıkar. Bu çatışmalar, ciddi siyasi çıkarımlara yol açabilir ve devlet ile diğer birimler arası ilişkilerde kalıcı değişimlere neden olabilir (Bates & Peacock, 1987, s. 311-313).

1.1.1. Afet Kavramının Tanımı ve Afet Şekilleri

Afet kavramı, pek çok farklı şekilde tanımlanabilen bir olgudur. Afetlere dair tanımlar, ilgili bilim dallarının yaklaşımları ve özellikleriyle farklılık göstermektedir. Mühendislik ve

doğa bilimleri, afetlerin fiziksel boyutuna yoğunlaşırken, sosyal bilimler ise özellikle afet sonrasında ortaya çıkan etkilerle ilgilenmektedir. Sosyal bilimler açısından, afetler toplumda yarattıkları etkilerle büyük değişimlere yol açan olaylar olarak kabul edilir (Gökalp Yılmaz, 2021, s. 126).

“Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı” (AFAD) kavramını afet tanımlarken, bu durumun daha kapsamlı anlaşılması için önemli bir tanımda bulunmaktadır. “Toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan, etkilenen toplumun baş etme kapasitesinin yeterli olmadığı doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olay. Afet bir olayın bizzat kendisi değil, doğurduğu sonuçtur (Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü, 2024).

Bu tanımın yanı sıra, İslam Can (2020) literatüre şu tanımlı kazandırmıştır: “İnsan topluluklarının yaşadığı yerlerde aniden veya zamanla oluşan, gerek doğanın olağan devinimiyle gerekse de insanın doğrudan veya dolaylı müdahalesiyle gerçekleşen; fiziksel ekonomik, psikolojik ve daha birçok yönden büyük hasarlara ve kayıplara neden olan ve etkileri bakımından önemli toplumsal sonuçlar doğuran sosyal bir olgudur (Can vd., 2020, s. 20).”

Toplum yaşadığı çevrede sürdürdüğü çevre; deprem, heyelan, toprak kayması, sel, taşkınlar, çığ, dolu, kuraklık, sis, fırtına, yıldırım gibi doğal afetlerin yanı sıra; açlık, kıtlık, göç, savaş, terör, bulaşıcı hastalıklar ve nükleer patlamalar gibi insan kaynaklı felaketlerin büyük etkinliklerine maruz kalmaktadır. Bu bağlamda afetleri değerlendirirken, toplumsal analizlerin bireyden başlaması en doğru yaklaşım olacaktır (Dynes & Quarantelli, 1992).

Afet konusundaki çalışmalarda yer alan çeşitli disiplinler ve yaklaşımların önemini vurgulamak gereklidir. Alexander'a göre, afet araştırmalarında altı temel yaklaşım bulunmaktadır: Antropolojik yaklaşım, sosyolojik yaklaşım, coğrafi yaklaşım, gelişme çalışmaları, teknik yaklaşım ve afet tedavi yaklaşımı. Alexander (1993), Barrows (1923) ve White (1945) coğrafi yaklaşımın öncüleri olupmekansal ve zamansal bir vurguyla insanın çevreye ekolojik uyumunu, tehlikelerin etkilerinin dağılımını, kırılganlığı ve insanların doğal tehlikelere karşı tercihleri ve düzenlemelerini sosyal bilim yöntemleriyle incelemişlerdir (Nasreen, 2004, s. 23).

Tarih boyunca insanlar, afetlerin nedenleri hakkında birçok açıklama dile getirmiştir. Geçmişten günümüze, afetlerin kökeniyle ilgili anlayışlar üç ana bölüme ayrılabilir. Bunlar:

1. Tanrı: Geleneksel çağlarda, afetler doğaüstü olaylar olarak kabul edilir ve "Tanrı'nın işleri" olarak değerlendirilirdi. 2. Doğa: Aydınlanma dönemiyle birlikte sekülerizmin topluma yayılması, afetlere bakış açısını değiştirmiştir. Bilimin yeni bir bilgi kaynağı olarak kabul edilmesiyle; afetler, bilimsel verilerle açıklanmaya çalışılmış ve doğanın belirleyici olduğu düşüncesi kabul görmüştür. 3. İnsan: Doğaya hakim olma düşüncesiyle şekillenen modernizm ve sanayileşmenin sonuçları, afetleri tetikleyen asıl faktörün "insan" olduğunu ortaya koymuştur (Furedi, 2007, s. 483). Bu görüşü destekleyen Balta ve Peker (1999), afetlerin nüfus merkezli olduğunu, insanın bulunmadığı bölgelerde meydana gelen olayların genellikle afet olarak değerlendirilmediğini belirtmektedir (Balta & Peker, 1999, s. 41-42).

Afetler, meydana gelme biçimlerine ve nedenlerine göre çeşitli türlere ayrılmıştır. Bu sınıflandırmanın başında, doğal ve insan kaynaklı afetler gelmektedir. Türüne göre afetlerin içerisinde; ekolojik afet, jeolojik veya jeomorfolojik afet, klimatolojik afet, meteorolojik afet, biyolojik afetler ve böcek istilaları, sosyal afet yer almaktadır. Sürecine göre afetler ise; ani gelişen afet, yavaş gelişen afet, ikincil afet olarak karşımıza çıkmaktadır. Mekana göre afetler kategorisinde ise bölgesel afet, küresel afet sınıflandırması karşımıza çıkmaktadır. Çalışmamızın konusunu oluşturan afet türlerinden biri olan deprem, aniden gelişen bölgesel afetler sınıflandırmasına girmektedir. Deprem, tektonik kuvvetlerin veya volkan faaliyetlerinin etkisiyle yer kabuğunun kırılması sonucunda ortaya çıkan enerjinin sismik dalgaların yeryüzüne ulaşmasıyla ortaya çıkan doğal bir olaydır (Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü, 2024). Depremler, yer kabuğundaki kırılmalar sonucu oluşan sismik dalgalarla yer yüzeyinde ciddi ve aniden bölgesel hasarlar meydana getirirler. Bu tür afetler, can ve mal kaybına yol açabilen, altyapı ve binalarda büyük tahribat yaratabilen olaylardır. Bu sebeple, depremler ani gelişen ve bölgesel etkileri büyük olan afetler grubunda değerlendirilmektedir (Can vd., 2020, s. 50-56).

Bu doğal felaketler, büyük can ve mal kayıplarına yol açarak insanları derinden sarsmaktadır. Bu felaketler, sadece fiziksel hasara yol açmakla kalmaz, aynı zamanda bireylerin psikolojik ve sosyolojik durumlarını da derinden etkiler. Depremler sonrasında, travma ve kaygı gibi psikolojik sorunlar yaygınlaşmakta, toplumun genel ruh hali olumsuz etkilenmektedir. Sosyal yapının bozulması, toplumsal dayanışmayı ve bireyler arası ilişkileri zayıflatmakta, insanların normal yaşamlarına dönmelerini zorlaştırmaktadır.

1900-2023 yılları arasında Türkiye'de, ölüm ile sonuçlanan ve büyük hasara neden olan 269 deprem gerçekleşmiştir. 1900 yılından bu yana, bu depremlerden 20 tanesi 7

büyükliğünde olup ciddi yıkımlara ve sorunlara yol açmıştır (İ. Şahin & Kılınç, 2016, s. 35). Bu depremler büyük can kaybına ve sosyal, ekonomik, psikolojik problemlere neden olmaktadır. Türkiye nüfusunun %16,4'ünü oluşturan bölgelerde meydana gelen bu depremler, resmi verilere göre 50 binden fazla can kaybına yol açmış, yarım milyondan fazla binaya zarar vererek şehirleri harap etmiştir.

1939 Erzincan ve 1999 Gölcük depremi resmi kayıtlara göre, 1999 Marmara Depremi'nde 17.480 kişi hayatını kaybetmiştir. Aynı yıl meydana gelen ve resmi rakamlara göre 763 kişinin yaşamını yitirdiği 12 Kasım 1999 Düzce Depremi, 27 Aralık 1939 Erzincan Depremi'nde 32.968 kişi, 19 Ağustos 1966 Muş (Varto) Depremi'nde 2.396 kişi, 24 Kasım 1976 Muradiye Van Depremi'nde 3.840 kişi, 23 Ekim 2011 Van Depremi'nde ise 644 kişi hayatını kaybetmiştir (Gökalp Yılmaz, 2021, s. 200). 2023 Kahramanmaraş merkezli ve 11 ilimizi (Kahramanmaraş, Hatay, Gaziantep, Adıyaman, Diyarbakır, Malatya, Şanlıurfa, Elazığ, Adana, Kilis, Osmaniye) etkileyen bu deprem de 50,783 insanımız hayatını kaybetmiştir (Çay, 2023, s. 9). Bu depremlerin, Türkiye'nin en büyük can kaybının yaşandığı depremler arasında olduğu belirtilmektedir. Bu durum, Türkiye'yi deprem kaynaklı zarar gören ülkeler arasında en üst sıralara taşımaktadır.

1.1.2. Sosyolojik Açıdan Doğal Afetler ve Din İlişkisi

Tarihte afet ile din ilişkisini ilk ortaya koyan ABD Federal Afet Yönetim Kurumu (FEMA), afet yönetimine dikkat çekmek amacıyla bir etkinlik düzenlemiştir. Etkinlikte, Nuh'un Gemisi'ni ve Hz. Nuh'u "ilk afet yöneticisi" olarak tanımlayan bir tişört tasarlanmaktadır. Hz. Nuh'un tufanı analiz edip bir zarar azaltma planı geliştirmekte, bu planla bir gemi inşa ederek seçtiği hayvanları (bir erkek ve bir dişi) gemiye alıp kurtarmakta ve tufan sonrası türün devamını sağlamaktadır. Bu süreç, afet yönetiminin ilk örneği olarak sunulmaktadır (Taş & Erdal, 2015, s. 1072).

Din, bireylerin toplumsal yaşamlarını organize etmelerine ve düzenlemelerine yardımcı olan önemli bir sosyal kurum olmaktadır. Din; dönemlere, toplumlara ve yaşanan olaylara göre değişiklik göstermektedir. Geleneksel dönemlerde toplumların din ile kurduğu ilişki, modern dönemde kurulan ilişkiden farklıdır. Ancak din, toplumlar için önemli bir referans kaynağı olmaya devam etmektedir. Din faktörü, afet gibi büyük kırılmalara ve dönüşümlere neden olan olaylarda; yardımlaşma, dayanışma, anlam verme, ceza, korku,

boyun eğme ve rehabilitasyon gibi sosyolojik ve psikolojik süreçlerle bağlantılı olabilmektedir.

Doğal afetlerin etkisiyle yaşanan hayal kırıklıkları ve ahlaki çöküntülerin, insanların gerçekten Tanrı'ya yönelmelerini sağlayıp sağlamadığı sorusu, din ve afet ilişkisini inceleyen sosyal bilimciler için önemli bir tartışma konusu olmuştur (Okumuş, 2002, s. 342).

“Pek çok doğal afetin, dindar olarak bilinen toplulukları da etkilemesi, bu afetlerin ceza ya da uyarı olduğu düşüncesiyle çelişir mi?” gibi sorular bu araştırmaların çıkış noktası olmaktadır. Bu sebeple, dinin ve dindar bireylerin perspektifinden afetlerin nasıl anlamlandırıldığı ve yorumlandığı konusu büyük bir önem taşımaktadır.

Tarihte afetlerin nedenleri üç temel alanda incelenmiştir. İlk olarak, Tanrı'nın cezası olarak farklı dönemlerde ve yerlerde afetlerin meydana geldiği düşünülmüştür. Modern öncesi dönemde bu, temel yaklaşım olmuştur. Sekülerleşme ile bu bakış açısı değişmiş ve doğanın etkisi ön plana çıkmıştır. Modern toplumlar, doğaya karşı hakimiyet kurma çabasında, afetlerin kaynağını doğaya dayandırmıştır. 20. yüzyılın ortalarında insan kaynaklı olaylar, yapay afetlerin artmasına neden olmuştur:

Afetler bağlamında din ve insan/toplum ilişkisi Can (2020)'a göre temelde iki biçimde ele alınabilmektedir;

Tanrı'yı Afetlerden Sorumlu Tutma: İnsanlık tarihinin başlangıcından itibaren afetler, doğaüstü olaylar olarak görülmüş ve bu olaylar "Tanrı'nın işleri" olarak yorumlanmıştır. Geçmişten bugüne pek çok dine göre afetler, "Tanrı'nın izni ve bilgisi dâhilinde gerçekleşmektedir. Afetlerin ardından meydana gelen büyük yıkımlar ve can kayıpları, insanların din temelli sorgulamalarını da beraberinde getirmektedir.

"Bütün bu olup bitenler içerisinde Tanrı nerede?"(Furedi, 2007, s. 482). Bu soru, teolojik bir bağlamda anlam bulsa da insanların afetlerin sebebi olarak Tanrı'yı işaret etmeleri bakımından önem taşımaktadır.

Psiko-Sosyal Destek Olarak Din Faktörü: Afetler sonrasında ortaya çıkan kaos ortamı, bireyin yaşadığı olayları ve başına gelen felaketleri sorgulama ihtiyacını doğurur. Bu sorgulama sürecinde insanlar, kendi inanç sistemleri içerisinde bazı rasyonel sonuçlara ulaşabilir. Afetler karşısında insanlar, dini referanslardan beslenen söylemleri

kullanabilirler. Örneğin, İslam inancındaki "imtihan" düşüncesi, bu tür olaylarda adeta bir "başa çıkma stratejisi" olarak işlev görür (Can vd., 2020, s. 28-29).

Birçok dini inanç, doğal afetleri yaratıcı tarafından dünyada bir ceza olarak görürken, insan kaynaklı afetleri diğer dünyada verilecek cezadan kurtaran (kefare) bir musibet olarak algılamaktadır. Afetler, ibret alma, toplumsal değerleri keşfetme ve kendini sorgulama açısından önemli dönüm noktalarıdır. Afet sonrası dini pratiklerde artış gözlemlenmekte ve stresle başa çıkmada dinin önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Ahiret inancı, can kayıplarının kabullenilmesinde etkili olmakta, paylaşım duygusunu geliştirmekte ve dini pratikler afetzedelerin hayatına olumlu katkıda bulunmaktadır (Köse & Küçükcan, 2006, s. 72).

İnsan, sahip olduğu araçlar ve etkisinde bulunduğu mekanizmalar doğrultusunda başa çıkma davranışlarını sergilemektedir. Eğer bir insanın dini bir eğilimi yoksa, trajik ve olumsuz olaylar karşısında din, o kişi için bir başa çıkma aracı olarak işlev görmemektedir. Bu durum, dini öğeleri içeren bir başa çıkma davranışının sergilenebilmesi için kişinin temel dini inançlara sahip olmasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Bireyler arası yardım ve dayanışma, Müslüman topluluktan destek alma, cemaat üyelerine ya da toplumun diğer kesimlerine yardım etme gibi yollarla gerçekleşmektedir. Manevi destek, Allah'ın yardımını ve sevgisini hissetmek, günlük yaşamda Allah'ın varlığını deneyimlemekle sağlanmaktadır. Bilişsel boyut, Allah'ın lütuflarını fark etmek ve yaşanan olaylardan ders çıkarmayı içermektedir. Duygusal unsur, Allah'a kızmak, öfke duymak, suçluluk hissetmek gibi duyguları kapsamaktadır. Davranışsal boyut, daha sevecen ve hoşgörülü davranışlar sergilemek, hata ve günahları itiraf etmeyi içermektedir. Toplumsal etkileşim, daha adil bir toplum için mücadele etmeyi, dini ve manevi öğretileri yaymayı hedeflemektedir. Kaçınma davranışı, dünyanın problemlerini bir kenara bırakıp ahiret hayatına odaklanmak, kutsal kitabı okumak veya duaya yönelmeyi kapsamaktadır. Pasif tutum, tüm sorunların çözümünü Allah'a bırakmak ve mucize beklemeyi içermektedir. Son olarak, Allah ile dayanışma ve iş birliği, yapabileceklerinin en iyisini yapmak ve geri kalanını Allah'a bırakmakla gerçekleşmektedir. Bu unsurlar, insanın trajik ve olumsuz olaylarla başa çıkma sürecinde dini inançlarının ve pratiklerinin ne kadar önemli olabileceğini göstermektedir (Köse & Küçükcan, 2006, s. 79).

Afetin ilk zamanlarında insanlar, kaos, korku, belirsizlik, karamsarlık ve ümitsizlik gibi olumsuz duygu ve düşünceleri yoğun olarak yaşamaktadırlar. Fiziksel, ekonomik ve

insani kayıplara imtihan inancıyla yaklaşmak, "kaza ve kadere iman teslimiyetiyle" birlikte psikolojik bir desteğe dönüşebilir. Dolayısıyla gerek afetler gerekse de başka olaylardan kaynaklı kayıplar sonrasında hem İslam dini hem de genellikle diğer dinler, sorunlarla başa çıkmada psikolojik destek işlevi görebilmektedir.

İnsanların karşılaştıkları her olayı anlamlandırma isteği doğaldır. Bu istek, insanların kontrolü dışında gelişen olayların nedenlerini anlama konusunda daha yoğundur. Bu bağlamda, insanlar olayları bazı nedenlere bağlayarak açıklamaya ve anlamaya çalışırlar. Bu atfetme veya yükleme davranışını gerçekleştirirken, dini veya natüralistik (doğal) sistemleri ya da her ikisini birden kullanabilirler, bu da farklı algı ve yorumlama biçimlerine yol açabilir (Yapıcı, 2013, s. 122-125)

Dinin işlevlerinden biri, acı çeken insanların "Neden acı çekiyoruz?" veya "Bu depremle/felaketle neden karşı karşıya kaldık?" gibi sorularına yanıt bulma arayışlarında onlara rehberlik etmektir. Neden acı çektiklerini ve felaketlerle neden karşılaştıklarını anlamlandırma konusunda yardımcı olmaktadır. Düzensiz ve vahim olayları anlamlandırma ve sosyal bütünleşmeyi sağlama imkanı sunmaktadır (Okumuş, 2002, s. 346).

Sorokin'in "Man and Society in Calamity" adlı eserin de afet kavramı yerine musibet veya bela terimlerini kullanır (Sorokin, 2010). Tokur (2018); bela, fitne, musibet kelimelerini imtihan kavramı ile yakın anlamlı olarak kullanmaktadır. Doğal bir afet veya iflas sonucu tüm mal varlığını kaybeden bir birey, sahip olunan her şeyin geçici olduğunu ve maddi varlıkların kalıcı olmadığını anlamaktadır. Bu tür durumlar, bireyin imtihan algısını güçlendirmektedir; kişi, bu kayıpları manevi bir sınav olarak görmeye başlamaktadır. Bu farkındalık, bireyin daha derin bir anlam ve amaç arayışına girmesine neden olmakta ve Allah'tan geldiğine inanarak, sabır göstermesi, imanın bilişsel yapı ve irade üzerindeki motivasyonunu açıkça göstermektedir (Tokur, 2018, s. 38-69). Güngör (2023), sabrın pasif bir bekleyiş değil, aktif bir direniş ve mücadele süreci olduğunu vurgulamaktadır. Kişi, bu zorluklara rağmen inancını koruyarak ve güçlü durarak, manevi olarak ödüllendirilir buna ilave olarak içsel bir güç ve anlam kazanmakta olduğunu şu sözler ile dile getirmiştir:

"Dinamik sabır; sadece başa gelenlere karşı tevekkül etmek değildir, aynı zamanda fiili olarak başa gelenlere karşı mukabelede bulunmaktır. Dinamik sabır demek karşılaşılan

imtihanlar, kaybedilen mallar, canlar, ürünler; hissedilen açlık ve korkular karşısında durabilmek ve iman ile ayakta kalarak müjdelenmek demektir (Güngör, 2023b)."

Tokur(2018) imtihanı; "İmtihan, imanın bir sonucu olarak inancın hayatıyla bütünleştiren bireyin bundan sonraki yol haritasıdır; imtihan kavramı, Kur'an'da geçtiği şekliyle çoğunlukla gelişimsel bir varlık olan insanın, bu gelişimsel sürecinde karşılaştığı problemler ile nasıl başa çıktığına veya tercihini hangi yönde kullandığına bağlı olarak gerçekleşen imani-ahlaki bir varoluş serüveni (Tokur, 2018, s. 25-28)" olarak ifade eder.

Ülkemizde dinin değerlerin yardımlaşma ve paylaşmayı teşvik etmesi, toplumsal dayanışmayı daha güçlü kılmaktadır (Can vd., 2020, s. 172). Peki, din ile insanlara psikososyal destek nasıl sağlanmalı? Bu konuya ilişkin, Özcan Güngör'ün Kahramanmaraş merkezli depremler sonrası yazdığı yazısında, "Afet zamanlarında, ahlaki davranış, dua ve ibadetler Müslümanların iyiliği, neslinin selameti, milletin bereketi ve devletin devamı için kritiktir." ibaresini kullanmıştır ve bu çalışmada Güngör, deprem sonrası toplumsal ve psikososyal etkiler ile dinî aktörlerin bu süreçteki rolü ele almaktadır. Depremzedelerin psikolojik ilk yardım gereksinimlerinin öncelikli olduğu, samimi bir dinlemenin ve fiziksel ihtiyaçlarının karşılanmasının önemli olduğu vurgulamakta toplumsal bütünleşme ve dayanışmanın sağlanmasını kriz dönemlerinde, dinî liderlerin ve kurumların doğru etkileşimleri, kurumsal dinin toplumdaki rolünü doğrudan etkilediğini ifade etmiştir. Bu süreçte gençlerin marjinal gruplara yönelme riski arttığını dolayısıyla dinî aktörler, gençleri anlamlı bir amaç duygusu yaratmak amacıyla karşılıklı yardım ağlarında gönüllü olmaya teşvik edilebileceğinden bahsetmektedir. Toplumun refahı için ahlaki davranışlar, dua ve ibadetler kritik unsurlar olarak öne çıkarılması gerektiğini vurgulamıştır (Güngör, 2023a).

1.1.3. Doğal Afetler ve Psikososyolojik Boyutu

Doğal afetler genellikle yer bilimleri, çevre bilimleri ve jeoloji gibi doğa bilimlerinin konusu olsa da toplumları derinden etkileyerek düzeni ve rutini bozmaktadır. Yeniden yapılanma ve yeni düzenler kurma çabaları, toplumsal iş birliği ve dayanışmanın ön planda olduğu afet sosyolojisinin merkezini oluşturmaktadır. Sosyal bilim literatüründe sıklıkla, afetler sonrası toplumsal travmaları inceleyen psikososyal çalışmalar yapılır ve toplumların acıyla baş etme ve psikolojik iyileşme stratejileri üzerinde durulmaktadır. Depremler genellikle üç farklı türde sorun bırakırlar: sosyal sorunlar, ekonomik sorunlar ve psikolojik sorunlar. Bunlar afet psiko-sosyolojisinin temelini oluşturmaktadır (Türkan & Sezer, 2017,

s. 35). Afetzedeler için e-psikolojik destek faaliyeti, afet sonrasında yapılması gereken önemli sosyal çalışmalardan biridir. Bu faaliyetler, travma yaşayan bireylerin duygusal ve psikolojik iyileşme süreçlerini desteklemek amacıyla düzenlenmektedir (*Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü*, 2024, s. 36)

Afetten etkilenen gruplar dört seviyede sınıflandırılmaktadır. Birinci derecede etkilenenler, afet bölgesinde yaşayan ve afetten doğrudan etkilenen bireylerdir. İkinci derecede etkilenenler, doğrudan afetin etkilerine maruz kalan kişilerle ailevi ya da kişisel bağları olan bireylerdir. Üçüncü derecede etkilenenler, afet bölgesine gidip afetzedelere yardım ve hizmet sağlayan kişilerdir. Dördüncü derecede etkilenenler ise afetin etkilerini medya, geleneksel ya da yeni kitle iletişim araçları üzerinden takip eden bireyleri kapsamaktadır (Akyılmaz & Karga, 2011, s. 5-6).

Deprem ve diğer afetlerde Türk Kızılayı, psiko-sosyal destek birimi ile yardım sağlamaktadır. Afetin yol açtığı travma, yalnızlık, yabancılaşma, anomi, depresyon, stres gibi psikolojik sorunlarla mücadele eden afetzedelere destek vermek ve hayata tutunmalarını sağlamak için psiko-sosyal destek büyük önem taşımaktadır. Deprem sonrasında ezanların okunması, dünyanın sonunun geldiğini düşünen afetzedeler için travmaya karşı hayata tutunmada önemli bir unsurdur (Can vd., 2020, s. 302).

Deprem sonrası, belirsizlik, artan risk ve toplumsal memnuniyetsizlik ile birlikte, korku, endişe ve tükenmişlik günlük hayatın bir parçası haline gelmektedir. Anksiyete ve depresyon belirtileri yaygınlaşmaktadır; birçok insan Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) ile yüzleşmektedir. Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB), deprem sonrası hayatta kalanlar arasında en yaygın görülen olumsuz psikolojik tepkilerden biri olmaktadır. TSSB, travmatik bir olaya maruz kalma sonucu ortaya çıkan, gecikmiş ancak kalıcı bir psikolojik stres bozukluğu olmaktadır. TSSB tanısı konabilmesi için, bir kişinin günlük yaşamın dışında kalan, korku, çaresizlik ve/veya dehşet duyguları uyandıran yaşamı tehdit eden bir olaya maruz kalmış olması gerekmektedir. Bu durum, olayın sürekli yeniden yaşanması, olayla ilgili uyaranlardan sürekli kaçınma, genel yanıtların duyarsızlaşması ve sürekli duygusal uyarılma veya stres tepkisi belirtilerini içermektedir. Bu semptomlar en az bir ay devam etmeli ve işlevsellikte belirgin bir bozulmaya neden olmaktadır. TSSB, 1980 yılında Amerikan Psikiyatri Birliği tarafından Diagnostik ve İstatistiksel Akıl Hastalıkları El Kitabı'nın (DSM-III) üçüncü baskısında ilk kez tanıtılmış ve sonraki baskılarda da yer

almaya devam etmektedir. TSSB, travmatik bir olayın deneyimi sonucu ortaya çıkmasıyla diğer anksiyete bozukluklarından ayrılmaktadır (Tang vd., 2017, s. 20-21).

TSSB'yi depresyon, anksiyete ve panik bozukluklarının takip ettiğini belirtilmektedir. Ayrıca, felaketler sonrasında öngörü ve kontrol eksikliği, kırılganlık, ölüm korkusu ve hayatlarının kontrolünden çıkmış hissinin bireylerde belirsizliği artırdığını ve bu durumun psiko-sosyal sorunları artırdığını göstermektedir (Can vd., 2020, s. 291)

Sayısal verilerle açıklanamayan ve herhangi bir ölçüm aracıyla değerlendirilemeyen, sevdiklerini kaybeden kişilerin yaşadığı veya yaşamaya devam ettiği travmalar, afetin perde arkasında kalan görünmeyen yüzünü oluşturmaktadır. Bu bağlamda, yaralanan felaketzedelerin hissettikleri derin keder, yetim kalan çocukların anne baba özlemi, varlıkları ani bir yoksullukla karşılaşan insanların ruhsal durumlarındaki kırılmalar, geçmişlerini ve anılarını kaybeden kişilerin yaşadığı duygusal yıkım, enkaz altından sevdiklerinin sağ çıkmasını umut ederken onların hayatta mı yoksa vefat mı ettiğini bilemeyen ve hatta mezarlarının yerini dahi bilmeyen bireylerin yaşadığı yoğun duygusal travma, geçici barınaklarda salgın hastalıklara rağmen hayata tutunma çabası içinde olan bireylerin verdikleri mücadele, eğitim alma olanaklarının kısıtlanması, zorunlu göç, yağma ve fırsatçılara karşı göstermek zorunda oldukları tavır, yaşamları boyunca onları etkileyecek olan sosyo-psikolojik sonuçlar olarak ortaya çıkmaktadır. Yakınlarını kaybedenlerin yaşadığı çaresizlik, depresyon anındaki travma, enkaz altında kalanların "Sesimi duyan var mı?" çığlıkları ve bu anların bıraktığı derin izler, bu sosyo-psikolojik etkilerin yalnızca birkaç örneğini teşkil etmektedir.

1.2. Z Kuşağı Prososyal Bilinç Davranışları ve Milli- Dini Değerler Dinamikleri

Kuşak kavramının ortaya çıkışı, belirli bir dönem ve yaşam sürecinde geliştirilen kolektif hafızanın, grup üyelerinde ortak alışkanlıklar, düşünceler ve kültürel tutumlar oluşmasıyla ilişkilidir. Bu durum, kuşak benzerliği ve tutumlarda ortaklık oluşmasını sağlamaktadır. Kuşaklar, kültürel yapıları, duruşları, kaynaklara erişimleri ve toplumsal olarak beklenen ayrıcalıklar ve sorumlulukları ile tanımlanmaktadır. Bilişsel, davranışsal ve ontolojik farklılıkları gençlik dönemlerinde belirginleşmektedir. Sosyal ve kültürel değişimlere gençlerin ilk tepki verdiği ve bu değişimleri ürettikleri gözlemlenmektedir (Bayhan, 2016, s. 159-168).

"Nesil" ve "Jenerasyon" olarak da bilinen kuşak kavramı, Türk Dil Kurumu'nun terimler sözlüğünde, "yaklaşık olarak aynı yıllarda doğmuş, aynı dönemin koşullarını paylaşmış, dolayısıyla benzer zorlukları ve kaderi yaşamış, benzer sorumluluklarla yükümlü olmuş kişilerin topluluğu" şeklinde tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2011). Z kuşağı ayrıca "Kristal Kuşak" ve "Suskun Kuşak" olarak da adlandırılmaktadır. Generation, Gen Tech, Gen Wii, Net Gen, Dijital Yerliler, Çoğullar ve Zoomers gibi isimlerle de anılmaktadır (Kuran, 2023, s. 35). Ancak Z kuşağı adı daha yaygın olarak kabul görmektedir. Özellikle suskun kuşak olarak adlandırılmalarının nedeni, tepkilerini iletişim araçlarıyla göstermeleridir (Tandoğan, 2013, s. 26).

Güngör'e (2022) göre, kuşak kavramı doğum yıllarına bağlı olarak paylaşılan tarihsel ortaklık, bu tarihsel süreçte edinilen deneyimler, bu deneyimlerin oluşturduğu kolektif bilinç, ortak bilince etki eden yaşam aşamaları ve bu yaşam aşamalarının bireylerde oluşturduğu toplumsal hafızanın sürekliliği ve farklılıklarının bir bütünüdür (Güngör, 2022, s. 8). Dünya nüfusunun %33,7'si, Türkiye nüfusunun ise %29'u Z kuşağına ait bulunmaktadır.

Başka bir ifadeyle, ülkemizde 25 yaş ve altında 25 milyondan fazla birey bulunmaktadır (Kuran, 2023, s. 35). Hammil (2005), 2001 ve sonrasını; Kuran (2010), 2000-2020 arasını; Oblinger (2005) ise 2000 ve sonrasını Z kuşağı olarak adlandırmaktadır (Yüksekbilgili & Akduman, 2015, s. 425). Bu çalışmada 2000 ve sonrasında doğmuş, 18-25 yaş aralığındaki gençler Z kuşağı olarak kabul edilmiştir. Çalışmanın bu kısmında Z kuşağının prososyal bilinç davranışları ve milli-dini değerler dinamikleri ele alınmaktadır. Özellikle, Z kuşağının yardımlaşma yaklaşımı (özgecilik/diğerkâmlık), vicdan ve empati kavramları, gönüllülük ve iş birliği yapma eğilimleri, Türk gençliğinin dayanıklılığı, sosyal destek sistemleri, milli bilinç düzeyleri ve dini kimlikleri gibi konular detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu başlıklar altında, yeni neslin bu değerleri nasıl benimsediği ve hayata geçirdiği üzerinde durulmuştur.

1.2.1. Z Kuşağı ve Özgecilik/Diğerkâmlık: Yeni Neslin Yardımlaşma Yaklaşımı

Özgecilik, pro-sosyal davranışların bir türü olarak kabul edilir ve empati, sempati, gönüllülük ve iş birliği gibi öğeleri içerir. Bu davranışlar, insanların birbirini sevdiği, desteklediği ve yardım ettiği toplumun bir parçası olma inancına dayanır (Twenge vd., 2007, s. 56). Sosyal psikoloji literatürü, olumlu davranışlarını (pro-sosyal davranış) da ele almakta

ve böylece özgeciliğe (diğerkâmlık) de yer vermektedir (Kağıtçıbaşı & Cemalcılar, 2019, s. 352).

“Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlüğü”, diğerkâmlık kavramını özgeci ve özgecilik olarak tanımlamıştır. Bu sözlüğe göre, özgeci 'kişisel çıkar gözetmeden başkasına faydalı olmaya çalışan kişi, diğerkâm' olarak tanımlanırken, özgecilik 'özgeci olma durumu, diğerkâmlık ' olarak açıklanmıştır. Özgecilik ve diğerkâmlık , farklı dillerden gelseler de Türkçede eş anlamlı olarak kullanılmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2011). Türkçe akademik literatürde diğerkâmlık kavramının çeşitli kullanımlarına örnekler şu şekildedir: Diğerkâmlık , özgecilik ve elseverlik gibi benzer kök ve anlamlardan türeyen terimlerin yanı sıra fedakârlık, özveri ve îsâr gibi farklı terimlerle de eş anlamlı olarak kullanılmaktadır (Düzgüner, 2019, s. 355).

Türkçede iyilik davranışı, hayırseverlik ve özgecilik kavramları ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Bu kavramların sözlüklerdeki tanımlamaları, birbirine benzemektedir. İyilik; "maddi bir karşılık beklemeden, insani duygularla yapılan yardım, lütuf ve ihsan" (Ayverdi, 2005, s. 1480) olarak tanımlanmaktadır. "

Özgeci; "kendisinden ziyade başkalarını düşünen, başkalarının iyiliği için fedakârlık yapacak nitelikte olan (kimse)" olarak tanımlanmaktadır. Özgecilik; Özgeci olma durumu, hiçbir çıkar düşüncesine dayanmadan başkalarını düşünme, başkalarının menfaatlerini kendi menfaatinden üstün tutma olarak açıklanmaktadır. Zıttı; bencilik olarak belirtilmektedir (Ayverdi, 2005, s. 699). Özgeci Davranış: İnsanlara yalnızca yardım etmiş olmanın verdiği memnuniyetle, herhangi bir ödül beklentisi olmaksızın, gönüllü olarak başkasına yardım etme eylemidir (Taylor vd., 2010, s. 379). Macaulay ve Berkowitz (1970)'e göre özgecilik, yardımseverlikten ödül beklentisinin olmaması yönüyle ayrılmaktadır. Özgeci davranışı, çıkar gözetmeksizin başkalarına yardım etme olarak tanımlamaktadır (Aronson vd., 2016, s. 623).

Olumlu sosyal davranış, yardım etme davranışı ve özgecilik kavramları sık sık birbirinin yerine kullanılsa da aslında bu üç kavram birbirinden farklıdır. Olumlu sosyal davranış, yardım etmek ve özgeciliği de içermek, gönüllülük temelli, başka bir kişinin fiziksel ve ruhsal sağlığına pozitif katkıda bulunmayı amaçlamak en geniş kategoridir. Hayırseverlik, dayanışmak, paylaşmak, bir kişiyi zor bir durumdan kurtarmak, acil bir durumda birine yardım etmek gibi davranışlar olumlu sosyal davranışa örnek olarak

verilmektedir. Eğer yardım etme davranışını, sadece kendinizi erdemli hissetmek için yaptıysanız, bu davranışın özgecilik değil, tamamen bencil (egoistic) olmaktadır. Özgecilik ise sadece başkalarına yarar sağlama arzusu ile yapılan davranışlar olmaktadır. Bu tür davranışları gerçekleştirmek, kişisel çıkar ve kazançlar düşünmeden, sadece empati kurmak ve yardım etmeye karar vermek ile olmaktadır. Özgecilik davranışını yardım etmekten ayırmak çok zordur, çünkü özgecilikte önemli olan şey kişinin yardım etme davranışının altında yatan motivasyon olmaktadır (Kağıtçıbaşı & Cemalcılar, 2019, s. 242).

Sosyal psikoloji yaklaşımlarına göre, iyilik davranışını yardım eden kişinin motivasyonuna göre değil, toplumsal sonuçları itibarıyla ele alan yaklaşımlar, başkalarına yardım etme eylemini "toplum yanlısı davranış" olarak tanımlamaktadır. Bu tür davranışlar, yardım etme, rahatlatma, paylaşma ve dayanışma gibi eylemleri kapsamaktadır (Batson & Powell, 2003, s. 1).

Özgeci ve toplum yanlısı davranışların psikoloji literatüründe ele alınması oldukça yeni sayılmaktadır. Psikoloji ve sosyolojide bu davranışların araştırılması, Kitty Genovese cinayetinden sonra artmıştır. 1964 yılında New York'ta bir kadının sokak ortasında katledilmesi ve 38 komşusunun yardım etmemesi, yardım etme tutum ve anlayışının sosyal ortam faktörleriyle incelenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır (Geçer & Serdar, 2021, s. 230-231).

Diğerkâmlık , dini duygular ve ahlaki değerler ile de ilişkilidir. Özellikle İslam ahlakında değerli görülen îsâr kavramı, diğerkâmlık la eş anlamlı olarak kullanılır ve kişinin kendi ihtiyaçları olsa bile sahip olduğu imkanları başkaları için kullanmasını ifade eder (Çağrııcı, 2000, s. 490-491). Psikoloji literatüründe, diğerkâmlık , olumlu sosyal davranışlarla eş anlamlı kabul edilir. Sosyolojik açıdan diğerkâmlık , sosyal dengeyi koruyan ve toplumsal hayatta kalmayı sağlayan ahlaki davranışların bir parçası olarak görülür. İmamoğlu (1979), Macaulay ve Berkewitz'in özgecilik tanımını aktararak; yardım etme, paylaşma, cömertlik ve sosyal haksızlığı azaltma çabasını içerdiğini belirtmiştir. Freud ise özgeciliği ego savunma mekanizmaları arasında sayar ve kişinin çevresine uyum sağlamasına katkıda bulunan başarılı bir savunma mekanizması olarak tanımlar (Cüceloğlu, 2015, s. 418).

Comte'a göre, özgecilik insanlığın ahlaki ve kültürel gelişiminin bir koşuludur (Felsefe Terimleri Sözlüğü, s. 354). Auguste Comte, "özgecilik" kavramını bilimsel

bağlamda ilk kullanan düşünürlerden biri olupbu terimi "başkalarını önemseme" olarak tanımlamıştır Comte'a göre diğergamlık, toplumsal düzenin korunması ve sosyal uyumun sağlanmasında önemli bir işlev görmektedir. Bu ahlaki anlayışı "başkaları için yaşamak" şeklinde özetlemiş ve toplumsal ilerlemenin temeli olarak değerlendirmiştir (Comte, 1875).

Comte, diğerkâmlığın aile içinde geliştiğini ve eğitimin bu davranışın yaygınlaşmasında kritik bir rol oynadığını ifade etmiştir. Ona göre diğerkâmlık, eğitimle sistematik şekilde güçlendirilebilecek bir davranış biçimidir. Aile, bireylere başkalarına karşı sorumluluk ve fedakârlık duygusunu kazandıran ilk sosyal yapı olduğundan bu sürecin merkezinde yer alır (Comte vd., 1875, s. 52).

Comte, modern toplumlarda artan bireycilik ve bencillik karşısında, diğerkâmlığın bu sorunları çözebileceğini savunmuştur. Toplumsal uyumun sürdürülmesi ve sosyal düzenin korunması için diğerkâmlığın zorunlu olduğunu düşünmüştür. Ona göre, bireycilik toplumları parçalayabilen bir güç iken, diğerkâmlık ise toplumu bir arada tutan ve sosyal dayanışmayı sağlayan en önemli erdemdir (Comte vd., 1875, s. 122).

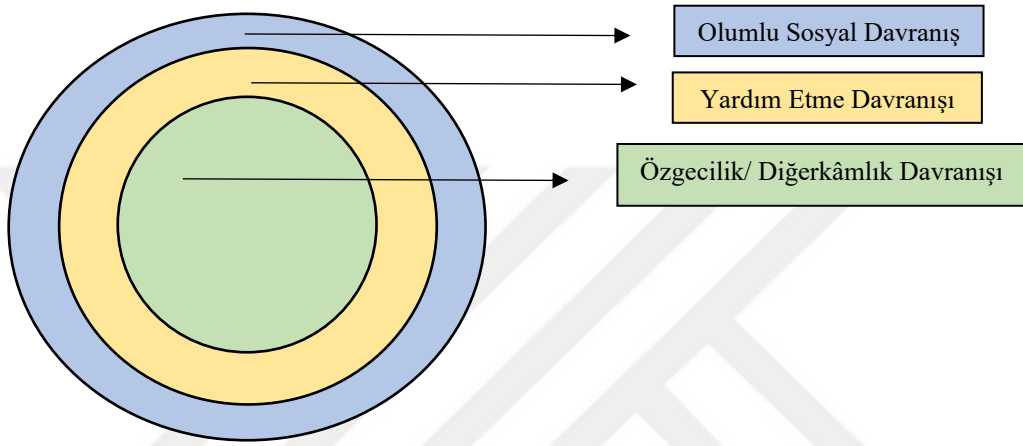
Durkheim'a göre, toplum, özgeci davranışları da kapsayan kolektif bir varlık olarak kabul edilir ve herkesin katılımını sağlayan bir organizasyon yoluyla ortaya çıkar (Durkheim, 2010, s. 267). Émile Durkheim, diğerkâmlığı özverili davranışların bir bütünü olarak tanımlayarak, toplumsal düzenin korunmasında vazgeçilmez bir rol oynadığını ifade eder. Bireylerin tek başına ahlaki bir değere sahip olmadığını, toplulukların bu diğerkâm davranışlardan yarar sağladığını savunur. Durkheim, gelişmiş toplumlarda bireyciliğin artışıyla diğerkâmlığın azalabileceğine dikkat çeker, ancak toplumsal bütünlük açısından hâlâ önemli olduğunu vurgular (Durkheim, 1973, s. 60).

Pitirim Sorokin: Sorokin, diğergamlığın toplumsal sorunların çözümündeki önemini öne çıkarmıştır. Ona göre, bencillik toplumsal çatışmaları körüklerken, diğergam davranışlar barışı ve istikrarı teşvik eder. Sorokin, özgecilik sayesinde kaosun azaltılabileceğini ve toplumsal dayanışmanın güçlendirilebileceğini savunur (Duru, 2002, s. 98).

Yardım etme davranışı, erken yaşlarda gözlenen prososyal davranışlardan biridir ve çocuklar, niyetli ve niyetsiz eylemleri ayırt ederek yardım davranışı göstermeye erken yaşlardan itibaren hazırdır (Twenge vd., 2007, s. 56).

Çocuklarda ve gençlerde özgeci davranışı incelemek, özgeciliğin doğasını anlamak için önemlidir. Son araştırmalar, erken çocukluk döneminde bile herhangi bir ödül, ceza veya pekiştireç olmaksızın çocukların gerçek özgeci davranışlar sergilediğini göstermektedir. Dolayısıyla, özgeciliğin insan doğasının bir parçası olduğu ve doğuştan gelen bir motivasyonla ortaya çıktığı düşünülmektedir (Warneken & Tomasello, 2009, s. 459).

Olumlu sosyal davranış, yardım etme davranışı ve özgecilik/diğerkâmlık arasındaki ilişkileri “Venn şeması” gösterim biçimi ile şu şekilde ifade edilebilir:

Şekil 1. Özgecilik ve Diğerkâmlık Venn Şeması

Venn şemasında, özgecilik, yardım etme davranışı ve olumlu sosyal davranışlar arasındaki ilişkiler gösterilmektedir. Şemanın en içteki yeşil dairesi, kişisel çıkarlarından fedakarlık ederek başkalarının ihtiyaçlarını karşılamayı ifade eden özgecilik/diğerkâmlık davranışını temsil eder. Orta katmandaki sarı daire, başkalarına fayda sağlamak için yapılan eylemleri kapsayan yardım etme davranışını gösterir. En dıştaki mavi daire ise toplum içinde kabul gören ve başkalarına yönelik yararlı eylemleri içeren olumlu sosyal davranışını temsil eder. Şemada bu üç davranışın kesişim noktaları, her birinin diğerleriyle nasıl örtüştüğünü göstermektedir. Özgecilik ve yardım etme davranışının kesiştiği alan, özgecilik motivasyonu ile yapılan yardım eylemlerini; yardım etme ve olumlu sosyal davranışın kesiştiği alan, yardım etme davranışlarının olumlu sosyal davranışlar olarak kabul edildiği durumları; özgecilik ve olumlu sosyal davranışın kesiştiği alan ise özgecilik motivasyonu ile yapılan ve toplum tarafından olumlu değerlendirilen eylemleri ifade eder.

Z kuşağı, özgecilik faaliyetlerine büyük önem vermektedir. Gençlerin toplumsal sorunlara duyarlılığı, gönüllülük faaliyetlerine katılımını artırmıştır. Bu kuşak,

yardımseverlik ve toplumsal sorumluluk bilinciyle hareket ederek, çeşitli sosyal projelerde aktif rol almaktadır.

Agarwal ve Vaghela'nın 2018'de Z kuşağının iş değerlerine odaklanan araştırmasında, bu kuşağın en çok önem verdiği değerın yardımlaşma olduğu vurgulanmıştır (Yıldırım alp & Güvenç, 2020, s. 71).

Makinson'ın 2001 yılında yaptığı araştırmada, 187 ergenin iyilik halinin sosyal ilgi ve ahlaki kimlik açısından değerlendirildiğı ve bu iki değişken arasında pozitif bir ilişki bulunduğu saptanmıştır. Pozitif psikoloji araştırmaları, sosyal ilginin psikolojik iyi oluş, öz saygı, içsel öz kontrol odağı, özgecılık ve psikolojik dayanıklılıkla bağlantılı olduğunu göstermektedir. Kasapoğlu (2014), öğrencilerin iyilik hali ve alt boyutları ile özgecılık düzeyleri arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulmuştur (Kasapoğlu, 2014, s. 213). Schwartz ve diğerleri (1977), ergenlerin sağlık ve psikolojik iyi oluşlarına başkalarına yardım etmenin olumlu etkilerini incelemiş ve özgeci yetişkinlerin daha iyi zihinsel sağlık ve daha düşük ölüm oranlarına sahip olduğunu tespit etmiştir. Araştırma, duygusal destek ile psiko-sosyal sağlık arasında ilişki bulamasa da özgecılık ile psikolojik iyi oluş ve cinsiyet arasında birçok bağlantı belirlemiştir. Erkekler için aile yardımı ve olumlu sosyal ilişkiler ön planda iken kızlar için genel yardım davranışı ve olumlu sosyal ilişkiler vurgulanmıştır. Özgecılık, her iki cinsiyette de sağlık ve psikolojik iyi oluşla ilişkilidir (Schwartz, 1977, s. 445).

1.2.2. Z kuşağı ve Vicdan ve Empati

Empati ve vicdan, insanın sosyal ilişkilerinde ve duygusal dünyasında önemli roller oynayan iki temel duygusal ve ahlaki kavramdır. Empati, “kendini bir başkasının yerine koyabilmek, olayları başkalarının bakış açısından görebilmek, başkalarının duygularını anlayabilmek şeklinde tanımlanmaktadır (Kağıtçıbaşı & Cemalcılar, 2019, s. 227).” Empati, bir kişinin başkalarının duygularını anlama, paylaşma ve bu duygulara duyarlılık gösterme kapasitesidir. Bu, bireyin kendini diğerinin yerine koyarak onun yaşadığı duyguları hissetmesi ve buna göre bir tepki vermesi anlamına gelir. Vicdan ise “Kişiyi kendi davranışları hakkında bir yargıda bulunmaya iten, kişinin kendi ahlak değerleri üzerine dolaysız ve kendiliğinden yargılama yapmasını sağlayan duygudur (Türk Dil Kurumu, 2011).” Bireyin doğru ve yanlış arasındaki farkı ayırt etmesini sağlayan içsel bir rehberdir. Ahlaki değerler ve toplumsal normlar çerçevesinde, kişinin davranışlarını değerlendirmesi ve bu değerlendirmeler doğrultusunda hareket etmesini sağlar. Empati ve vicdan birlikte,

bireyin toplumsal uyumunu ve ahlaki bütünlüğünü korumasına yardımcı olur, insanlar arasındaki bağları güçlendirir ve daha sağlıklı bir toplumsal yapı oluşturur.

Bireyin vicdanı, içselleştirilmiş değer ve normlara dayalı olarak çalışır. Aile, tarih boyunca çocukların bakımı ve yetiştirilmesi sorumluluğunu üstlenmiş bir kurum olarak varlığını sürdürmektedir (Demir, 2021, s. 772). Örneğin, çocukluk döneminde aileden öğrenilen doğruluk, dürüstlük ve adalet gibi değerler, bireyin vicdan mekanizmasının temel taşlarını oluşturur. Zamanla, birey kendi deneyimleri ve içsel sorgulamaları ile bu değerleri pekiştirir veya yeniden şekillendirir. İçselleştirme, bireyin toplumun değerlerini kendi değerleri gibi kabul etmesi ve böylece toplum tarafından onaylanan davranışları dışsal baskılardan (cezalandırılma korkusu gibi) ziyade, içsel motivasyonla (kendi arzusuyla) gerçekleştirmesidir (Kağıtçıbaşı & Cemalcılar, 2019, s. 217). Vicdan, kişiyi doğru yola yönlendiren, iyiyi ve kötüyü ayırt eden içsel ve manevi bir güçtür. Vicdan üzerine yapılan tanımlamalarda, onun yanlış ile doğruyu, kötü ile iyiyi ayırt eden, kötülükten rahatsızlık, iyilikten ise memnuniyet duyan içsel bir yeti olduğu vurgulanmaktadır (Erdem, 2021, s. 785-786).

Vicdan, bireyin içsel ahlaki pusulası olarak doğru ve yanlış arasındaki ayrımı yapmasına yardımcı olurken, empati, kişinin diğerlerinin duygularını anlamasını ve paylaşmasını sağlar. Yardımlaşma davranışları ise empati ve vicdanın etkisiyle şekillenir, bireyleri başkalarına yardım etmeye yönlendirir ve toplumdaki dayanışma ruhunu güçlendirir.

Özellikle, yardım talep eden kişiyle duruma tanık olan kişi arasındaki "biz" duygusunun güçlendiği durumlarda, ani yardım etme davranışları daha sık görülür. Piliavin ve arkadaşlarına (1981) göre, bu "biz" duygusu insanlarda içgüdüsel olarak mevcuttur ve acil müdahale gerektiren olaylar bu duyguyu yeniden canlandırarak kişiyi düşünmeden harekete geçmeye yönlendirebilir (Kağıtçıbaşı & Cemalcılar, 2019, s. 244-245). Bu bağlamda, vicdan, empati ve yardımlaşma yaklaşımları da önem kazanır. "Popüler kültürün Amerikanvari melez iklimi hayatımızın her karesini kuşatmış vaziyette. Kışkacına aldığı hayatlara aşırı tüketimi, israfı, tasasız ve gamsız bir hayat tarzını dayatıyor (Yapıcı, 2018, s. 93)." Ancak çalışmanın konusunu oluşturan Z kuşağı, vicdan ve empati gibi önemli değerler açısından dikkat çekici bir karakter sergiler. Z kuşağı, dijital çağın içinde doğmuş ve büyümüş olmalarına rağmen, toplumsal olaylara duyarlılıkları ve adalet duyguları ile öne çıkar.

Z kuşağı, teknolojinin içinde büyüyen bir nesil olarak, empati ve yardımlaşma gibi insani değerleri daha çok dijital platformlar aracılığıyla göstermektedir. Teknoloji ve sosyal medya, bu neslin küresel olaylara olan hassasiyetini artırmış ve empati seviyelerini yükseltmiştir. Ancak bu empati genellikle online ortamlarda ifade edilmekte ve yüz yüze iletişimlerde daha az fark edilmektedir (Taşlıbeyaz, 2019, s. 726).

Bu kuşak, küresel sorunlara karşı daha bilinçli ve duyarlı olup vicdan mekanizmaları güçlü bir şekilde gelişmiştir. Z kuşağı gençlerinde empati yeteneği, duygusal ve sosyal zeka belirgin bir karakteristik olarak öne çıkmaktadır. Z kuşağının empati kapasitesi, onların ahlaki olgunluklarını ve bireysel sosyal sorumluluk anlayışlarını ortaya koymaktadır (Akduman & Hatipoğlu, 2021, s. 217-218).

Z kuşağı bireyleri, empati yetenekleri sayesinde başkalarının duygularını anlamakta ve bu duyguları paylaşmakta başarılıdırlar. Bu empati yeteneği, onları yardımsever ve toplumsal dayanışmayı önemseyen bireyler haline getirir. Z kuşağının karakteristik özellikleri arasında yer alan vicdan ve empati, onların sosyal sorumluluk projelerine katılımını artırmakta ve toplumsal değişim için önemli bir güç haline getirmektedir. Bu özellikler, onların yalnızca bireysel başarıya değil, aynı zamanda kolektif iyiliğe de önem verdiklerini göstermektedir.

1.2.3. Z Kuşağında Gönüllülük- İş Birliği ve Sosyal Destek Dinamikleri

Sosyal destek kavramının temelleri ilk olarak 20. yüzyılın başlarında atılmıştır. Sosyolojinin kurucularından Emile Durkheim (1897), sosyal uyum eksikliğinin insanın psikolojik anlamda sağlıklı olma hali ile alakalı olduğuna ve insanın yaşamında karşılaştığı sosyal uyumsuzlukların psikolojik sağlık durumunu da negatif yönde etkilediğine inanmaktadır. Kaplan ve Kihlea (1976) ise “sosyal desteği kısa dönemli krizlerin ve yaşam geçişlerinin, uzun dönemli güçlüklerin, streslerin ve yoksunlukların üstesinden gelmek için uyumsal yeterliliği geliştirmeye yönelik hizmet veren bireyler ya da gruplar arasındaki bağlanmalar” olarak ifade etmişlerdir (Kaplan ve Kihlea, 1976 akt. Kazak & Marvin, 1984, s. 69). Sarason ve Levine’ye göre ise “sosyal destek” Genel olarak, bizi önemseyen, değer veren, güvenebileceğimiz insanların varlığı ve ulaşılabilirliği olarak tanımlanmaktadır (Sarason vd., 1983, s. 127-128). Berterö’ye (2000) göre ise sosyal destek “kişiler arası ilişkilerde insanları, kaygının olumsuz etkilerinden koruyan mekanizmalar” olarak tanımlanır (Akgün & Gökçearslan Çifci, 2010, s. 26).

Tanımlardan yola çıkarak sosyal destek, bireylerin kriz, stres, yoksunluk anında kişinin kendisini seven, kendisine değer veren, onu koruyup kollayan kişiye empati ve sempati ile yaklaşarak, bireye tavsiye ve yeni bakış açıları kazandıran, bazen arkadaşlık ve rahatlama gibi yöntemlerle olumsuz durumlarla başa çıkmasını sağlayan ve bireyin gerek psikolojik gerek fizyolojik gerekse araçsal her türlü problem ile arasında tampon görevi üstlenen savunma ve korunma mekanizmalarına verilen isimdir (Aygün, 2021, s. 72).

İnsanoğlu hayatının pek çok alanında desteğe ihtiyaç duyar, bu destekler içinde akla ilk gelen sosyal destektir. Sosyal destek kaynaklarının formel ve informal olmak üzere iki alanda incelenmesi mümkündür. Formel kaynaklar olarak resmi kurum ve kuruluşlar ile belli bir mevzuat çerçevesinde hizmet veren sivil toplum kuruluşları ve gönüllü kuruluşların sağladıkları destekler sayılabilir. Sosyal destek alınabilecek informal kaynaklar arasında aile, arkadaş grubu, sevgili, eş, akraba, meslektaşlar akla gelebilmektedir. (Özbesler, 2001 akt. (Balci, 2019, s. 9). Sosyal destek sağlanan başlıca durumlar: Gelir desteği, sosyal yardımlar, işsizlik ödeneği gibi maddi destekler. Danışmanlık, terapi, destek grupları gibi ruhsal destekler; eğitim programları, iş becerileri kazandırma kursları gibi desteklerle kişilerin işgücüne katılımlarının desteklenmesi; aile içi sorunlar, çocuk bakımı, ebeveynlik desteği gibi konularda yardım ve rehberlik; barınma sorunlarına yönelik destekler, barınma programları gibi hizmetler; gıda bankaları, beslenme programları gibi gıda ihtiyacını karşılamaya yönelik yardımlar; engelli bireylere yönelik bakım, rehabilitasyon, yaşlılara yönelik bakım hizmetleri; sosyal destek, sevgi, merhamet, özsaygı, yardımlaşma ve aidiyet gibi sosyal ihtiyaçları karşılayarak ruh sağlığını doğrudan etkiler (Tokur, 2017, s. 154).

Sosyal desteğin alınabileceği kaynaklar çeşitli olduğu gibi sosyal desteğin veriliş türleri arasında da kendi içinde farklı türlere ayrıldığı görülür. Cohen, Wills (1985) ve Brich (1998) sosyal desteği dört boyutta ele almış ve sosyal desteğe ait dört temel kavramı şu şekilde açıklamışlardır:

Duygusal (Saygınlık) Destek: Kabul görme, anlayış, hoşlanma, sevgi, özen gösterilme, değer verme, korunma gibi gereksinimlerdir. (Cohen & Wills, 1985, s. 333). Aynı zamanda bu boyut “saygı duyma, duygusal durumunu yönetmede yardımcı olma veya kabul, samimiyet, önemseme, beğenme, onaylama, empati veya sempati ifade etmeyi içeren başkalarından gelen iletişimlerini yansıtır (Nick vd., 2018, s. 3).

Araçsal Destek: Materyal kaynakları, araç gereç ve parasal yardım gibi somut yardımları kapsamaktadır (Cohen & Wills, 1985, s. 314-315). Maddi yardım, araç-gereç kaynakları ve ihtiyaç duyulan hizmetlerle ilgili gerekli işleri yapma, araç gereç sağlama veya sorumluluk üstlenme konusunda yardım teklif etmeyi içerir (Nick vd., 2018, s. 3).

Bilgi Desteği (Bilişsel Destek): Tavsiye verme, değerlendirme, yeni bilgi veya bakış açılarını paylaşma veya yeni kaynaklara ulaşmada yardım sağlayarak sorunları tanımlama, anlama ve bunlarla başa çıkma konusundaki yardımları içerir (Nick vd., 2018, s. 3).

Yaygın Destek (Sosyal Arkadaşlık Desteği): Sosyal arkadaşlık ve rahatlama gibi destek biçimlerini kapsamaktadır (Cohen & Wills, 1985, s. 321). Aynı zamanda ya doğrudan katılım göstererek ya da dolaylı olarak boş zaman ve eğlence faaliyetlerinde birlikte zaman geçirerek aidiyet duygusu geliştirmeyi de yansıtır (Nick vd., 2018, s. 3).

Sosyal destek, bireylerin zorlu yaşam olaylarıyla başa çıkabilme kapasitesini artıran önemli bir faktördür (Baltaş, 2000, s. 150). Bu kuşak, teknolojinin ve sosyal medyanın etkisiyle küresel olaylara ve toplumsal sorunlara karşı yüksek bir farkındalık geliştirmiştir. Gönüllülük faaliyetlerine katılımda, kişisel tatmin, sosyal aidiyet ve toplumsal sorumluluk duygusu öne çıkan motivasyonlar arasındadır.

Z kuşağı olarak adlandırılan nesil, gönüllülük faaliyetlerine dayanan ve yeni bir istihdam alanı olarak öne çıkacak olan sivil toplum örgütlerine önem vermektedir (Yelk vd., 2010, s. 503). Z kuşağı, iş birliği ve sosyal destek ağlarını oluştururken dijital platformları etkin bir şekilde kullanır, bu sayede geniş kitlelere ulaşarak kolektif hareket etme potansiyeline sahiptir. Sosyal destek dinamikleri, empati ve yardımlaşma gibi değerlerle şekillenmekte olupbu kuşağın gönüllülük faaliyetlerinde dayanışma ve iş birliği kültürünü pekiştirmektedir. Böylece hem bireysel hem de toplumsal dayanıklılığı artırarak, sosyal sorumluluk bilincini yaygınlaştırmakta ve sosyal bütünleşmeyi sağlamaktadır.

Sosyal bütünleşmenin normatif, fonksiyonel, manevi ve kültürel türleri vardır. Bunlardan normatif birleşme; toplumun, normlar aracılığıyla düzenlenmesidir. Parsons'a göre toplumda bu tür bir birleşmenin gerçekleşebilmesi, toplumun ortak değerlerinin, sosyal sistemlerinin yapısal unsurlarında kurumsallaşmış olmasına bağlıdır. Toplumda yüksek düzeyde bir normatif (sosyal değerler) birleşme, sosyal istikrarı ve dolayısıyla sosyal sistemin devamlılığını sağlar (Güngör, 2007, s. 175).

Sosyal sistemin ve sosyal bütünleşmenin devamlılığını sağlayacak olan Z kuşağı; 2013 yılında gerçekleştirilen bir çalışmada, katıldığı gönüllülük faaliyetlerinin ve bu faaliyetlere ayrılan zamanın mutluluk düzeyini ve genel yaşam memnuniyetini artırdığını, aynı zamanda depresyon riskini azalttığını ortaya koydu. Araştırma, Z kuşağının gönüllü olarak çeşitli toplumsal projelere dâhil olmasının, bireylerin kendilerini daha anlamlı ve değerli hissetmelerine katkıda bulunduğunu vurguladı (Dunn vd., 2008, s. 1687). Bu tür faaliyetler, gençlerin sosyal bağlarını güçlendirirken, duygusal iyi oluşlarını da desteklemektedir. Gönüllülük, gençlerin topluma katkıda bulunma ve başkalarına yardım etme isteklerini pekiştirirken, depresif belirtilerin azalmasına ve daha pozitif bir yaşam perspektifi geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Araştırma sonuçları, gönüllülük çalışmalarının gençlerin psikolojik sağlığı üzerinde olumlu etkiler yarattığını göstermektedir.

1.2.4. Z Kuşağı Türk Gençliği ve Dayanıklılık

Dayanıklılık kavramı, psikoloji alanında sıklıkla karşılaşılmaktadır ve bazen "sağlamlık", "direnç" ya da "rezilyans" olarak da adlandırılmaktadır. Ancak bu kavramın kullanımı sadece psikoloji alanıyla sınırlı değildir. Sosyoloji, kentsel çalışmalar, ekonomi, sosyal politika, tıp ve ekoloji gibi pek çok farklı disiplinde de bu kavrama rastlanılmaktadır (Olsson vd., 2015, s. 8-9).

Psikoloji literatüründe önemli bir yere sahip olan dayanıklılık kavramında, bir toplumun dayanıklı olabilmesi için öncelikle bireylerin dayanıklı olması gerekmektedir. Bireysel dayanıklılık, bireyin kriz sonrası hızla normale dönmesini ifade etmektedir (Boon, 2014, s. 683). Psikolojik dayanıklılık, kriz sonrası iyileşme için kritik olup ruh sağlığı sorunlarını önleyici bir tampondur. Psikolojik dayanıklılık ve toplumsal dayanıklılık birbirine bağlı olup birbirlerini güçlendirmektedir. Bireysel psikolojik dayanıklılık, toplumsal dayanıklılığa katkıda bulunmaktadır.

Toplumsal dayanıklılık, bireylerin ve toplulukların sosyal, ekonomik ve çevresel stres faktörlerine karşı direnç göstermekte, bu zorluklardan etkilenme derecesini minimize etmekte ve bu süreçlerden daha güçlü bir şekilde çıkma olanaklarını artırmaktadır. Bu kavram, sadece bireysel bir özellik olarak değil, toplulukların ve toplumların kolektif bir özelliği olarak da değerlendirilmektedir (Adger, 2000, s. 347).

Adger'e göre dayanıklılık, sosyal sermaye, sosyal ağlar ve toplumsal normlarla yakından ilişkilidir (Adger, 2000, s. 362-364). Sosyal sermaye; toplum üyeleri, kaynaklarını seferber etmekte, bilgi paylaşımında bulunmakta ve başa çıkma sırasında ve sonrasında birbirlerine destek olmaktadır.(Güngör, 2016, s. 77-81)

Sosyal sermaye, toplumsal dayanışmayı ve kolektif dayanıklılığı artıran önemli bir faktördür. Ülkemizde toplumumuz arasındaki kolektif dayanıklılığı araştıran Güngör (2016), “Kimlik ve Gerçekliğin Sosyal İnşası: Kuşçuoğlu Örneği” adlı çalışmasında Hacı Galip Kuşçuoğlu’nun farklı dini gruplarla olan olumlu ilişkileri ve hoşgörülü tutumu, Çorum’daki sosyal sermayenin güçlenmesine ve bu yolla toplumsal dayanışmanın ve kolektif dayanıklılığın artmasına katkıda bulunduğunu ifade etmektedir. (Güngör, 2016b, s. 77-81). Bu sosyal sermaye, toplumsal dayanışmayı teşvik etmekte ve toplumun kolektif dayanıklılığını artırmaktadır. Toplumun önemli bir neslini temsil eden Z kuşağının toplum içinde birlik, beraberlik ve toplumsal dayanışmadan etkilenmesi olası bir durumdur. Dolayısıyla güven, ortak normlar ve değerler ile güçlü sosyal ağlar, toplumun zorluklara karşı daha dirençli olmasını sağlamaktadır. Z kuşağının, toplum içinde oluşan bu tarz kolektif dayanıklılıkla beraber bir toplumsal güven şuuruna iştirakini artırdığı düşünülebilir.

Z kuşağı, toplumsal dirençlilik açısından kritik bir öneme sahiptir. Z kuşağı, zihinsel ve psikolojik faaliyetler açısından hızlı gelişim göstermektedir. Bu neslin stresle başa çıkma ve duygusal dayanıklılık konusundaki yetkinlikleri, toplumsal krizlere verilen bireysel tepkileri etkilemektedir (Varol & Buluş Kırıkkaya, 2017, s. 34). Ek olarak, Z kuşağının toplumsal olaylar ve krizler karşısında göstermiş olduğu kolektif bilinç ve dayanışma, bu kuşağın sosyal uyum ve dayanıklılığını artırmaktadır. Bu durum, toplumsal dayanıklılığın bireysel dayanıklılıkla nasıl iç içe geçtiğini ve birbirini nasıl güçlendirdiğini açıkça ortaya koymaktadır (Abidoğlu, 2023, s. 8-9).

Z kuşağının dayanıklılığı, önceki nesillerden belirgin bir şekilde ayrılmaktadır. Dijital çağda büyüyen bu gençler, sosyal medyanın kriz anlarında bilgiye hızla ulaşmalarını sağlamasıyla önemli bir avantaj elde ederken, aynı zamanda toplumsal dayanıklılıklarını şekillendirmede önemli bir etkiye sahiptir. Toplumsal dayanıklılık açısından ele alındığında, Z kuşağı Türk gençleri, kriz ve afet durumlarında hem bireysel hem de toplumsal dayanışmayı sürdürme yetisine sahiptir. Ancak bu dayanıklılık, sadece bireysel gayretlere dayanmaz; toplumsal yapılar ve destek mekanizmalarıyla da yakından ilişkilidir. Toplumun

farklı kesimleri arasında kurulan sosyal sermaye ve ağılar, gençlerin kriz durumlarında daha dirençli olmasını sağlamaktadır (Gökalp Yılmaz, 2021, s. 123-125).

Türk gençlerinin dayanıklılığı, yalnızca sosyal medyanın sunduğu imkanlarla sınırlı kalmaz. Eğitim programları ve afet bilinci oluşturma çabaları, gençlerin dayanıklılığını artırmada önemli bir rol oynar. Özellikle afet sonrası süreçlerde gençlerin toplumsal sorumluluk alması ve dayanışmayı teşvik eden faaliyetlere katılımı, bu kuşağın dayanıklılık kapasitesini güçlendirmektedir (Gökalp Yılmaz, 2021, s. 127) Bu bağlamda, afet sonrası toplumların yeniden yapılanma sürecinde gençlerin katılımı, onların dayanıklılıklarını artırmada kritik bir öneme sahiptir (Jackson, 2015, s. 41)

1.2.5. Z Kuşağı ve Milli Bilinç

İnsanlar, etrafımızdaki sosyal dünyayı anlamlandırabilmek için kategorilere ve gruplara başvurmaktadır. (Kağıtçıbaşı & Cemalcılar, 2019, s. 263). Grubun birey üzerindeki etkisi, bireyin benliğinin ait olduğu gruplara bağlı olarak kendini göstermektedir. Yaşamın her döneminde "Ben kimim?" sorusu sorulmakla birlikte, bu soru ergenlikte yoğunluk kazanmaktadır. Kimlik arayışı, yaşamın temel bir güdüsüdür (Atak, 2011, s. 166). Örneğin, "Ben kadını", "Ben Türküm", "Ben Müslümanım" dediğimizde belli gruplara ait olduğumuz belirtilmektedir.

Özel toplulukçu kültürlerde yaşayan bireylerin kimlik tanımlarının önemli bir kısmı, gruplarla olan ilişkileri belirlemektedir. Öyleyse, kim olduğumuzun cevabı büyük ölçüde hangi gruplara ait olduğumuzun cevabıyla çakışmakta ve bize kimliğin iz düşümlerini vermektedir (Kağıtçıbaşı & Cemalcılar, 2019, s. 262).

Kimlik, bireyin tüm özelliklerini kapsayarak, "kişinin kendisini gördüğü", "toplum tarafından nasıl görüldüğü" ile ilgilidir. Birey, kimlikler aracılığıyla toplumsal çevreye daha rahat uyum sağlayabilmektedir. Kimlik keşfi süreci, kendini ve toplumu kabul etmeyi içermektedir (Aşkın, 2007, s. 213-220). Kimlik, bireyin kendisini ve toplum içindeki yerini anlamlandırmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, sosyal kimlik kuramı devreye girmektedir.

Sosyal kimlik kuramı, gruplarla özdeşleşmenin psikolojik önemini incelemektedir Bu kuramda, insanların tutumlarının, ait oldukları grupların fikir ve davranış özelliklerinden etkilendiği belirtilmektedir (Kaplan, 2016, s. 263). İnsan, bilinçli ve kendini izleyebilen bir

varlık olarak, sosyal hayatta farklı roller üstlenerek amacına ulaşmaktadır. Bu yüzden, kişinin benliği onun biyolojik yapısıyla geniş kültürel sistemin etkileşimidir (Kaplan, 2016, s. 330).

Bireyin kimlik oluşumuna etki eden sosyal kimliğin önemli unsurlarından biri de kültürdür. Bu bağlamda her kültür, bireyle birlikte toplumunun gereksinimleri ve deneyimleri doğrultusunda kendine özgü bir kimlik oluşturmaktadır; bu sebeple, farklı toplumlar arasında normlar, değerler ve tepkiler çeşitlilik göstermektedir (Güngör vd., 2023, s. 16-17). Dolayısıyla hem Z kuşağı gençliğine hem bireylere hem de topluma etki eden kültür; insan ruhuna has, manevi bir değer, duygu veya düşüncenin maddi bir hale gelmesi olarak görülebilir (Kaplan, 2016, s. 34). Öyle ki milletleri millet yapan kültürdür. Bu çerçevede içinde Z kuşağı da yer almaktadır. Milletler, gelişmiş güzel insan yığınlarından ibaret düşünülmemelidir. Aynı dil, din, örf-adet ve gelenekler de kültürün oluşumunda etkili bir yere sahiptir. Bu bakımdan Z kuşağını bundan bağımsız düşünmek pek mümkün değildir.

Kültür, fertleri aşan, onlara şekil, yön ve şahsiyet veren bir varlık olarak tanımlanmaktadır. Alman filozof Hegel, buna "objektif geist" yani "maddeleşmiş ruh" adını vermektedir (Kaplan, 2016, s. 26-27). "Maddeleşmiş ruh" kavramı, Hegel'in belirttiği gibi, kültürün fertleri aşan ve onlara şekil, yön ve şahsiyet veren bir varlık olduğunu ifade etmektedir.

Bizim kültürümüzde ise maddeleşmiş ruh kavramının karşılığı milli şuur, farkına varış, yeni deyimle bilinç olarak tanımlanmaktadır.

Bu bağlamda "milli şuur", kendi milletinin varlığını tanımak, bilmek ve içselleştirmek anlamına gelmektedir (Kaplan, 2016, s. 38-39). Milli şuur, bir toplumun kültürel dokusuyla iç içe geçerek, milli kimliğin ve ortak değerlerin korunmasını ve nesilden nesile aktarılmasını sağlamaktadır. Bu nesillerden birini de Z kuşağı temsil etmektedir. Dijital çağın doğrudan içine doğmuş ve küresel kültürlerin etkisi altında kimliklerini oluşturan bir nesil olarak dikkat çeken Z kuşağı, milliyetçilik konusunda daha esnek olup, küresel bakış açılarına daha açık bir tutum sergilemektedir. Sosyal medya ve dijital platformlar sayesinde küresel topluluklarla yoğun bir etkileşim içinde olan Z kuşağı, milli bilinç ve milliyetçilik konularında önceki nesillere göre farklı bir yaklaşımı benimsemektedir (Kentel & Ete, 2022, s. 23-24).

Özellikle 2000 sonrası doğan Z kuşağı, varlıklarını sanal dünyada sürdürmekte, bu durum ise yerel, geleneksel ve milli değerlerin geri plana itilmesine ve küresel değerlerin baskısıyla gençlerin seçimlerinin olumsuz etkilenmesine yol açmaktadır (Geçer & Serdar, 2021, s. 59). Z kuşağının bu yaklaşımı, küresel vatandaşlık fikrine daha eğilimli olmalarıyla da bağlantılıdır. Ancak, bu durum onların milli kimlikten tamamen uzaklaştıkları anlamına gelmemektedir; aksine, Z kuşağı, milli kimlik ile küresel kimlik arasında bir denge bulma arayışındadır.

Gençler arasında yapılan araştırmalar, milliyetçilik duygusunun hâlâ güçlü olduğunu, ancak bu duygunun eğitim ve yaş gibi demografik faktörlere göre değişiklikler gösterdiğini ortaya koymaktadır. Türkiye genelinde gençlerin milliyetçilik seviyesi, 0 ile 10 arasında puanlandığında ortalama 7.5 olarak belirlenmiştir. Bu sonuç, Türkiye’de milliyetçiliğin gençler arasında önemli bir kimlik unsuru olduğunu göstermektedir (Kentel & Ete, 2022, s. 13-14).

Z kuşağının milli bilinç ile olan ilişkisi, vatandaşlık ve milliyetçilik konularında da kendini göstermektedir. Örneğin, bu nesil arasında "T.C. vatandaşı olmaktan gurur duyuyorum" ifadesine katılım oranı oldukça yüksektir (%64). Ancak aynı zamanda, başka bir ülkenin vatandaşı olmayı düşünebileceğini belirten bir grup da bulunmaktadır. Bu durum, Z kuşağının milli kimlikle güçlü bir bağ kurarken, küresel vatandaşlık fikrine de açık olduğunu göstermektedir. Z kuşağı, milli bilincini küresel bir bakış açısıyla harmanlayarak, bu iki kimliği bir arada sürdürmeyi hedeflemektedir (Kentel & Ete, 2022, s. 23-24).

Toplumsal değerler açısından bakıldığında, milliyetçilik ile vatanseverlik arasındaki sınırların gençler tarafından farklı şekillerde algılandığı gözlemlenmektedir. "Ülkesini ve devletini sevmeyen Türkiye'yi terk etmelidir" ifadesine katılan gençlerin oranı %57 iken bu görüşe katılmayanların oranı %30’dur (Kentel & Ete, 2022, s. 18-20). Eğitim seviyesi arttıkça, bu ifadeye katılım oranının azaldığı görülmektedir. Bu da eğitilmiş gençlerin milliyetçilik konusunda daha eleştirel ve esnek bir bakış açısına sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Gençlerin milli bilinç ve farkındalık ile olan ilişkileri, bu bağlamda eğitimin etkisi altında şekillenmektedir. Gençlik ve milli kültürün korunması üzerine yapılan tartışmalar, gençlerin milli kimliği benimsemesi ve bu kültürü geleceğe taşıması için stratejik planların oluşturulması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu stratejiler, eğitim sistemi, kültürel etkinlikler ve milli değerlerin gençlere kazandırılması yoluyla gerçekleştirilebilir (Aynacı, 2021, s. 15-17).

1.2.6. Z Kuşığı ve Dini Kimlik

Toplum, birbirini destekleyen ve ayakta tutan yapılar bütününden oluşmaktadır. Bu yapıların başında din gelmektedir. Din, toplumsal bütünleşmeyi sağlamada önemli bir rol üstlenmektedir (Wach, 1995, s. 293). Dinin işlevi, bireyi toplumsal yaşama hazırlarken, çocuklara aktarılan değerler arasında dini değerlerin de bulunmasını kapsamaktadır. Dini değerler, çocuklara ilk olarak ailede verilmektedir. Aile, sadece dini bilgi verme yeri değil, aynı zamanda ritüellerin organize edildiği ve gerçekleştirildiği bir yer olarak da önemli işlevler yerine getirmektedir (Güngör, 2016a, s. 72). Z kuşığı ve din kavramları üzerine yapılan çalışmalarda, Z kuşağının din algılarını etkileyen faktörler; aile, okul, arkadaşlar, teknoloji, sosyal medya ve bunların yanı sıra özgürlük, kadın-erkek eşitliği ve eşcinsellik olarak ifade edilmektedir.

Araştırmalar, dini bilgi edinmede ailenin diğer kurumlardan önce geldiğini ortaya koymaktadır. Turan ve İyibilgin'in (2018) üniversite öğrencilerinin dindarlık düzeylerini ve Kur'an'a yönelik tutumlarını inceledikleri araştırmada, dini bilginin ilk kaynağı olarak ailenin ön planda olduğu görülmektedir. Aileyi sırasıyla Kur'an kursu, okul, kitaplar, internet ve dindar kimseler takip etmektedir. Ayrıca, katılımcıların ibadet-bilgi boyutundan (namaz, Kur'an okuma, dua) aldıkları puanların, dinin sosyal kararlar üzerindeki etkisini sorgulayan inanç-etki boyutundan daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Turan & İyibilgin, 2013, s. 416-419).

Z kuşağının çocukluktan ergenliğe geçişi, ailelerinin koruyucu davranışlarının bir sonucu olarak diğer kuşaklara göre daha geç gerçekleşmektedir. Twenge'in Amerikan toplumunda yaptığı çalışmalar, Z kuşağının, Baby Boomer kuşağı ve X kuşağı kadar dindar olmadığını göstermektedir. Bu çalışma, Z neslinden olan bireylerin hem kamusal hem de özel hayatlarında dindarlıklarının her geçen gün azaldığını söylemektedir (Duman & Güngörmez Akosman, 2022, s. 80-81).

Z kuşağında, diğer kuşaklara kıyasla dindarlık seviyelerinde bir azalma gözlenmiş olmasına rağmen, modern dönemde bu kuşağın dine hala önemli bir yer verdiği görülmektedir (Tekin & Gökçe, 2021b, s. 189). Bu gençler, geleneksel dini ritüellere ve inançlara bağlılıklarında azalma yaşamış olsalar da manevi değerler ve dini kimliklerini koruma konusunda duyarlılıklarını sürdürmektedirler (Kurttekin, 2021). Z kuşağının dini önemseme biçimleri, klasik anlayışlardan farklılık gösterebilmektedir; örneğin, bireysel

manevi deneyimlere ve daha esnek dini pratiklere yönelebilmektedirler. Buna rağmen, Z kuşağı, hayatın anlamını ve ahlaki rehberliği dini öğretilerde aramaya devam etmektedir, bu da dinin hala hayatlarının önemli bir parçası olduğunu göstermektedir (Yapıcı, 2018, s. 83).

Z kuşağı, dini inançlarını önemli kararlarında dikkate almakta ve teizm düşüncesine yakın olduklarını göstermektedir. Ayrıca, Kur'an-ı Kerim mealinin en az bir kere okunması gerektiğini belirtmişlerdir, bu da İslam dinini anlamak ve tanımak istediklerini göstermektedir (Çalışkan, 2020).

Ermiş'in (2019) araştırmasına göre, Z kuşağının dini eylemler sonrası olumlu duygular hissettikleri görülmüştür. Bu olumlu duygular, İslam dininin en temel ibadetlerinden olan namaz, oruç ve sadaka ibadetlerinde daha yoğun biçimde gözlemlenmiştir (Ermiş, 2019, s.105-106). Z kuşağı gençlerinin İslam'ı "huzurun ve mutluluğun" kaynağı olarak ifade ettikleri de yapılan çalışmalarda görülmektedir (Yapıcı, 2018, s. 92).

Öte yandan, gençlere ibadetlerle ilgili sorular sorulduğunda, cevap verirken daha çekimser davrandıkları ve çoğunluğun ibadet etmediği görülmüştür. Z kuşağı, kimsenin ibadetine karışılmaması gerektiği vurgusunu yapmaktadır. Çalışmada katılımcılara sure ezberleri sorulduğunda, çoğunun namaz surelerini küçük yaşlarda ezberlediklerini, ancak ileriki yaşlarda unutup hatırlayamadıklarını ifade etmişlerdir. Bir başka kesim ise sure ezberi bilmediklerini ve nasıl dua edilmesi gerektiğini bilmediklerini söylemiştir (Ermiş, 2019, s. 105-106). Z kuşağından katılımcıların bazılarının ailelerinden edindikleri dini bilgileri sorguladıkları, bazılarının ise olduğu gibi kabul ettiği görülmüştür. Sorgulayanlar, bu sorgulamayı Kur'an-ı Kerim'den araştırarak veya güvendikleri birine sorarak yapmaktadırlar (Tekin & Gökçe, 2021a, s. 203).

Gençlerin dini tutumları sosyal ve ekonomik şartlara göre şekillenirken, dini inançları genellikle sabit kalmaktadır. Ferşadoğlu'nun (2013) araştırmasına göre, 18-25 yaş arasındaki gençlerin %92,1'i Allah'ın varlığına inandığını belirtmiştir. Ailelerinin dini durumları ise %19,2'si "çok dindar", %64,2'si "dindar", ve %16,7'si "biraz dindar" olarak tanımlanmıştır. Bu bulgular, gençlerin dini inanç ve tutumlarının oluşmasında ailelerinin önemli bir rol oynadığını göstermektedir; gençler dini konuları genellikle ebeveynlerinden öğrenmektedirler (İmamoğlu & Ferşadoğlu, 2013, s. 25-30).

Sorunlu ailelerde büyüyen gençlerin dini sosyalleşme düzeylerinin düşük olduğu, bu nedenle manevi değerlere kayıtsız kaldıkları ve sorunlu kişilikler geliştirdikleri gözlenmiştir.

Kötü aile koşullarında büyüyen çocuklar, suça bulaşma oranlarının yüksek olduğunu ve varoluşsal düzeyde kimlik sorunları yaşadıklarını göstermektedir. Gençlerin dini bilgi eksikliği, dine karşı tutum geliştirmelerine veya dine mesafeli durmalarına neden olabilmektedir (Duman & Güngörmez Akosman, 2022, s. 77). Gençler, dini inanç, ibadet, kurum ve düşünce sistemlerini radikal bir şekilde eleştiriye tabi tutmuşlar ve akla ve bilime duydukları inançları güçlenmiştir (Chaves, 1994, s. 749-774). Böylece genç kuşakta rasyonelleşmenin yaygınlaşması neticesinde, aklın ve bilimin açıklayamadığı konularda şüphe, kararsızlık ve güvensizlik çoğalmaktadır (Bayyığıt, 2011, s. 59-61).

Genç kuşakta bilgi eksikliğinden kaynaklı dini inançlar, eylemler ve kurumlar sosyal önemlerini yitirmeye başlamaktadır (Wilson, 1982, s. 80). Gençler arasında dini inançlara ve ibadetlere bağlılık zayıflamış, dini inanç ve uygulamalara karşı ilgisizlik artmıştır (Berger, 2000, s. 168).

Yapılan araştırmalar sonucunda, gençlerin dini ve ahlaki değerlerden uzaklaşarak maddi ve dünyevi değerlere yöneldiğini ortaya koymaktadır. Gençler, kitlesel kültürün ve tüketim toplumunun etkisiyle geleneksel ve dinsel değerlerden uzaklaşmaktadır. Dini inançlarındaki zayıflık, gençleri alternatif dini inanışlara yönlendirmekte ve farklı inanç sistemlerini keşfetmelerine sebep olmaktadır. Bu durum, gençlerin geleneksel dini öğretilerden uzaklaşarak yeni ve farklı manevi yollar arayışına girmelerine yol açmaktadır (Yapıcı, 2020, s. 40-45).

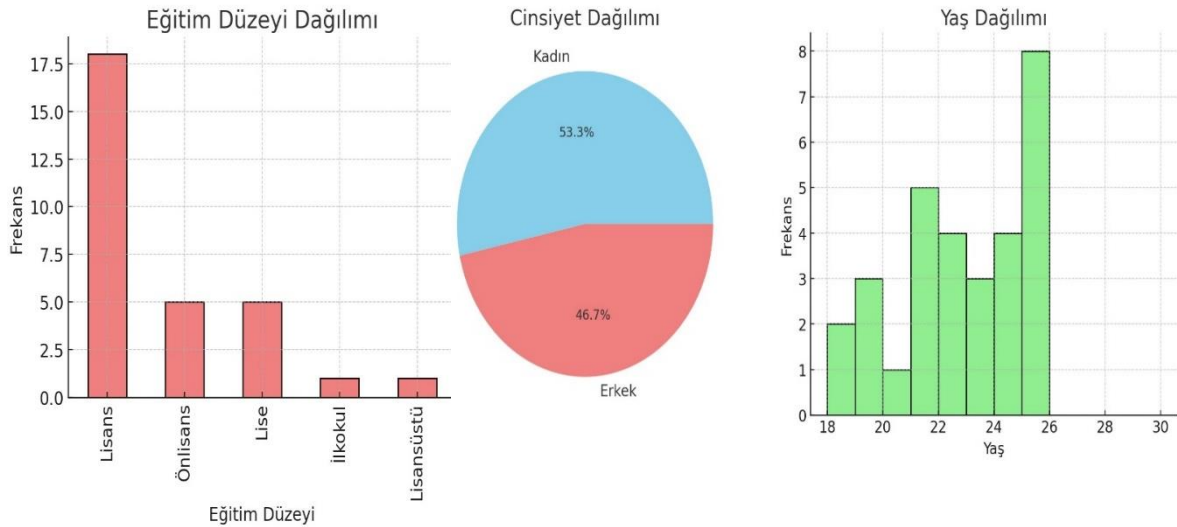
İKİNCİ BÖLÜM:

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde Ankara'da yaşayan 18-25 yaş arası 30 kişilik Z kuşağı örneklemini üzerinde yapılan afet durumlarında Z kuşağının diğerkâmlık , prososyal davranışlar, milli şuur, kimlik inşası, dayanıklılık, sosyal destek algısı ve din-inanç etkisi üzerine yapılacak detaylı incelemelerin temelini oluşturmaktadır. Bu konuların derinlemesine ele alınması, Z kuşağının afet durumlarındaki davranışlarını ve toplumsal sorumluluk bilincini daha iyi anlamamıza yardımcı olmaktadır. Böylece, Z kuşağının kriz anlarındaki davranışları ve motivasyonları üzerine kapsamlı bir anlayış geliştirilmekte olupbu bilgiler doğrultusunda toplumsal dayanışma ve yardımseverlik stratejileri incelenmektedir.

Demografik Değişkenler

1. Çalışmanın demografik değişkenleri aşağıdaki grafikte analiz edilmiştir;

Grafik 1. Demografik Değişken Dağılımı

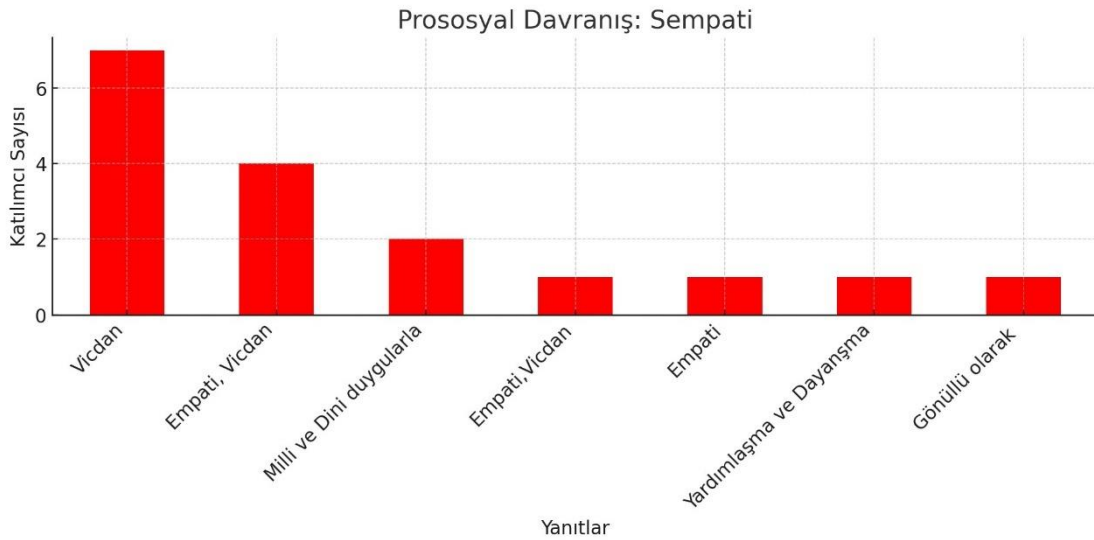
2.1. Diğerkâmlık ve Prososyal Davranışların Önemi ve Prososyal Davranışların Temel Unsurları

Afet durumlarında Z kuşağının sergilediği diğerkâmlık ve prososyal davranışlar, onların toplumsal dayanışma ve yardımseverlik düzeylerinin önemli bir göstergesi olmaktadır. Diğerkâmlık , bireylerin başkalarının iyiliği için kendi çıkarlarını ikinci plana atma eğilimi olupZ kuşağının bu eğilimlerini incelemek, onların kriz anlarındaki özverili

davranışlarını daha iyi kavramamıza olanak tanımaktadır. Prososyal davranışlar ise bireylerin başkalarına yardım etme, iş birliği yapma ve destek olma gibi sosyal yarar sağlayan eylemleri kapsamakta olupbu davranışların hangi koşullar altında ortaya çıktığını ve ne tür motivasyonlarla desteklendiğini anlamak, Z kuşağının toplumsal rollerini ve etkilerini analiz etmemizi sağlamaktadır.

Yardım etme hareketleri, gönüllü davranışların katılımı, empati, vicdan, sempati ve acil durumlara verilen tepkiler gibi unsurlar, sürdürülecek sosyal davranışların puanlarının anlaşılmasına yardımcı olur.

Prososyal davranışların temelini oluşturan diğerkâmlık (özgecilik/fedakarlık), empati, vicdan, yardımseverlik, gönüllülük, duyarlılık ve iş birliği gibi unsurlar çalışmanın bir parçası olan nitel yöntemin yarı yapılandırılmış mülakat tekniği sonucunda elde edilen bulgular aşağıda verilen grafikte analiz edilmiştir;

Grafik 2. Prososyal Davranışı Harekete Geçiren Unsurlar

Grafikte, prososyal davranışların çeşitli yanıt kategorilerine göre katılımcı sayısı açısından dağılımı gösterilmektedir. Grafikteki ana bulgular şu şekildedir:

Grafikte, prososyal davranışların motivasyonları incelendiğinde, “10 katılımcının vicdan kaynaklı, 4 katılımcının ise hem empati hem de vicdan kaynaklı duygularıyla hareket ettiği görülmektedir. Milli ve dini duyguların prososyal davranışlardaki etkisi 2 katılımcı tarafından belirtilirken, 1 katılımcı empati ve vicdanın birlikte çalışmasının önemini vurgulamaktadır. Ayrıca, sadece 1 katılımcı saf empati ile prososyal davranış sergilediğini

belirtmiş, 1 katılımcı ise yardımlaşma ve dayanışmanın temel etken olduğunu ifade etmiştir. Son olarak, 1 katılımcı tamamen gönüllü olarak prososyal davranışlarda bulunduğunu belirtmektedir.

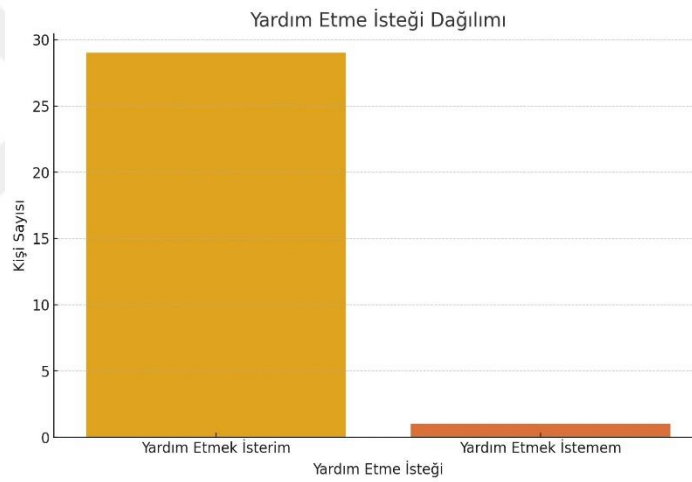
Bu bulgular, prososyal davranışların arkasındaki motivasyonların değişkenliğini ortaya koymaktadır. Özellikle şu noktalar dikkat çekmektedir:

1. **Vicdanın Önemi:** Vicdan, en yüksek katılımcı sayısıyla prososyal davranışlarda belirleyici bir etken olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, bireylerin içsel ahlaki rehberlik ve vicdanen doğru olanı yapma arzusu tarafından motive edildiğini göstermektedir. Vicdan, bireylerin başkalarına yardım etme konusunda güçlü bir motivasyon kaynağı olarak kendini göstermektedir.
2. **Empati ve Vicdanın Birlikteliği:** Empati ve vicdanın birlikte anıldığı yanıtlar da önemli bir yer tutmaktadır. Bu, bireylerin empati kurarak başkalarının duygularını anlamalarının yanı sıra vicdanen sorumluluk hissettiklerini ve bu iki faktörün bir arada etkili olduğunu göstermektedir. Bu kombinasyon, prososyal davranışları motive eden güçlü bir bileşen olarak karşımıza çıkmaktadır.
3. **Milli ve Dini Duyguların Etkisi:** Milli ve dini duyguların prososyal davranışlarda motivasyon kaynağı olarak belirtilmesi, bu duyguların bireylerin kimliklerini ve değer sistemlerini nasıl şekillendirdiğini göstermektedir. Özellikle bu duyguların, bireylerin yardım etme davranışlarında önemli bir rol oynadığı anlaşılmaktadır. Bu, kültürel ve dini bağlamların prososyal davranışların motivasyonunda önemli bir yer tuttuğunu ortaya koymaktadır.
4. **Empatinin Tek Başına Etkisi:** Saf empati ile prososyal davranış sergileyen katılımcı sayısının düşük olması, empatinin tek başına etkili olmasının her zaman yeterli olmadığını göstermektedir. Empati, genellikle başka duygusal ya da ahlaki faktörlerle birleştiğinde daha etkili hale gelmektedir.
5. **Yardımlaşma ve Gönüllülük:** Yardımlaşma ve gönüllülük, bazı bireyler için prososyal davranışın temel motivasyonları olarak görülse de bu kategorilerin düşük sayıda katılımcı tarafından belirtilmesi, belki de diğer motivasyonların (vicdan, empati, milli ve dini duygular) daha baskın olduğunu işaret etmektedir. Bu durum, toplumsal dayanışmanın ve gönüllülüğün önemini yansıtmakla birlikte, bu motivasyonların tek başına yeterince yaygın olmadığını göstermektedir.

Bu bulgular, prososyal davranışların tek bir motivasyon kaynağına dayanmadığını, aksine bireylerin çeşitli içsel ve dışsal faktörler tarafından motive edildiğini göstermektedir. Vicdan, empati, milli ve dini duyguların birleşimi, bireylerin başkalarına yardım etme konusundaki kararlılıklarını ve eylemlerini şekillendirmede kilit rol oynamaktadır.

Yardım etme hareketleri, gönüllü davranışların katılımı, sosyal özgürlük, empati, vicdan, sempati ve acil durumlara verilen tepkiler gibi unsurlar, sürdürülecek sosyal davranışların analiz edilmesine yardımcı olur. Bu soruların kullanılması, yardım etme koşulları, gönüllülerin katılım talepleri, sosyal kişilerin hizmetleri ve empati düzeyleri gibi davranışlar, dini motivasyonlar da dâhil olmak üzere, prososyal davranışların nasıl şekillendirildiğinin saptanması açısından önemlidir.

2.1.1. Yardım Etme Düşüncesi ve Katılımcılar

Grafik 3. Yardım Etme İsteği Dağılımı

Katılımcılara "Başkalarına yardım etme isteğiniz hakkında konuşabilir misiniz?" sorusu yöneltilmiştir, aldığımız cevaplara göre 29 katılımcı yardım etmek istediğini 1 katılımcı ise yardım etmek istemediğini belirtmiştir. Yardım etmek istemeyen Katılımcı 2'ye göre; *"yardım etmek devletin vazifesi ve görevi olduğunu düşünüyorum biri birine yardım edecekse o kişinin yardıma ihtiyacı muhtaçlık seviyesine geldiyse ben değil devlet yardım etmeli. Bunun dışında ben, sınıfsal mücadeleyi daha önemli görüyorum."* (Katılımcı 2)

Katılımcı 2'nin bakış açısı, sosyal sorumluluk ve yardım konularında devletin rolüne ve toplumsal eşitsizliklerin çözümüne yönelik bir perspektif sunmaktadır. Katılımcı 2, bireysel yardımın önemli olduğunu kabul etmekle birlikte, bu tür yardımların esasen devletin

sorumluluğunda olması gerektiğine inanır. Ona göre, devletin asli görevi vatandaşlarının ihtiyaçlarını karşılamak ve onların refahını sağlamaktır. Bu nedenle, yardıma muhtaç duruma düşen bireylere yardım etmek devletin sorumluluğundadır.

Katılımcı 2 ayrıca, bireysel yardım eylemlerinin toplumsal eşitsizliklerin köklü çözümüne katkıda bulunmadığını savunur. Onun bakış açısına göre, sınıfsal mücadele, toplumsal adaletsizliklerin ve eşitsizliklerin temel nedenlerini hedef alır ve bu nedenle daha önemli ve etkili bir yaklaşımdır. Katılımcı 2, bireylerin yardımdan ziyade bu tür sistematik değişikliklere odaklanarak, toplumsal yapının daha adil ve eşit bir hale gelmesini sağlamaları gerektiğine inanır.

Yardım etme düşüncesinde olan 29 katılımcıdan bazıları, bu istek ve arzularının motivasyonunu şu şekilde ifade etmektedirler;

“Biz insanız ve insan, insana yardım etmediği sürece tam olarak kendini var etmiş sayılmaz.” (Katılımcı 9) Katılımcı 9'un ifadesi, insan olmanın özünde başkalarına yardım etmeyi içerdiği ve bir kişinin kendini tam anlamıyla gerçekleştirmesi için başkalarına yardım etmesi gerektiği düşüncesini yansıtmaktadır. Bu görüş, insanın doğasının sosyal ve dayanışmacı olduğuna, yani insanların birbirlerine yardım ederek ve destek olarak daha anlamlı ve dolu bir yaşam sürdürebileceğine işaret etmektedir. Abraham Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde yer alan aidiyet ve sevgi ihtiyaçlarının karşılanması, bireylerin kendilerini gerçekleştirmesi için gerekli adımlar arasında yer almaktadır (Maslow, 1943, s. 370).

2.1.2. Yardımın Ahlaki ve İnsani Gerekliliği

Yardım etme davranışı, bireylerin hem kendi iç dünyalarında bir tatmin duygusu yaratması hem de toplumsal bağlarını güçlendirmesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Gönüllü ve karşılıksız yapılan yardımlar, bireylerin prososyal davranışlarını pekiştirirken, toplumsal sorunlara karşı daha duyarlı hale gelmelerine ve sosyal sorumluluk bilincinin artmasına katkıda bulunmaktadır. Yardım etme eylemi, bireylerin kendilerini daha değerli ve tatmin olmuş hissetmelerini sağlarken, aynı zamanda onların topluma olan bağlılıklarını güçlendirmekte ve sosyal bağlarını derinleştirmektedir.

“Yardımın hem ahlaki hem de insani olarak yapılması gerektiğini düşünüyorum. Bir insan, rahatlamak için bir şeyler yapar ve yardım ettiği zaman kendindeki eksik parçanın

tamamlandığını hisseder. Ben de öyle hissediyorum; mutlu hissediyorum. Bence yardım etmek insanı zinde tutar ve hayata bağlılığı artırır.” (Katılımcı 12- Katılımcı 16)

Bu paragraf, Katılımcı 12'nin yardım etme eylemine ilişkin kişisel görüş ve deneyimlerini yansıtmaktadır. Katılımcı, yardım etmenin hem ahlaki hem de insani bir gereklilik olduğunu düşünmektedir. Yardım etmenin, bireyin kendisini daha bütün hissetmesine ve eksik parçalarını tamamlamasına yardımcı olduğunu belirtmektedir.

Kasapoğlu'nun (2014) araştırma sonuçlarına göre, öğrencilerin genel iyilik hali ve iyilik hali alt boyutları ile özgecilik düzeyleri arasında olumlu ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Özgecilik düzeyi arttıkça, bireylerin iyilik hali de artmakta ve özgeciliğin, iyilik halinin önemli bir belirleyicisi olduğu düşünülmektedir. Özgeciliğin kadınlarda sağlıklı, hem kadın hem de erkeklerde ise psikolojik iyi oluşla pozitif ilişkisi vardır (Kasapoğlu, 2014, s. 340-345). Allan Luks'un (2000) yaklaşık 3000 gönüllüyle yaptığı araştırma, başkalarına yardım etmenin ruhsal sağlığı iyileştirdiğini ve psikolojik ile fiziksel rahatsızlıkların etkilerini azalttığını göstermiştir. Yardım etmek stresi azaltır, endorfin salgısını artırır ve kişinin kendini daha iyi hissetmesine neden olur. Yardımcı davranışlar arasında komşuya yardım etmek, kan vermek, evsizlere yardım etmek, bağış yapmak, birlikte gülmek ve iltifat etmek bulunur. Yardım etmek, beynin ödül merkezini aktive ederek dopamin salgılar ve mutluluk hissi yaratır. Los Angeles California Üniversitesi'nde (UCLA) yapılan bir çalışmada, yüksek ve düşük ekonomik düzeydeki oyuncuların katıldığı "Diktatör Oyunu" kullanılarak insanların içgüdüsel olarak bencil mi yoksa prososyal mi davrandıkları incelenmiştir. Bazı katılımcıların beyindeki dürtü kontrol merkezleri geçici olarak azaltılmıştır. Sonuçlar, bu merkezlerin aktivasyonu azaltılan katılımcıların, kontrol grubuna göre %50 daha fazla para paylaştığını göstermiştir. Araştırmacılara göre, beynin dürtü kontrol merkezi düzgün çalışmadığında, insanların gerçek dürtüsü olan özgecilik ortaya çıkmaktadır (Geçer & Serdar, 2021, s. 255-256).

“ Zaten yardımın gönüllü olarak yapılması gerektiğini düşünüyorum. Herhangi bir karşılık beklenerek yapıldığında bunun yardımlaşma değil bir alışveriş olduğunu düşünüyorum. O yüzden gönüllü olan yardım faaliyetlerine katıldığımda yine ilk soruya verdiğim cevapta olduğu gibi mutlu olurum. Çünkü birilerinin ihtiyacını gidermiş ve onlara yardım etmiş olurum.” (Katılımcı 19)

Katılımcı 19, yardımların gönüllü ve karşılıksız yapılması gerektiğini vurgulamakta çünkü karşılık beklenen yardımların yardım değil, alışveriş olarak değerlendirildiğini düşünmektedir. Gönüllü faaliyetlere katılmanın bireylerin prososyal davranışlarını artırdığı görülmektedir. Bu tür faaliyetler, bireylerin kendilerini toplumlarının bir parçası olarak görmelerine ve toplumsal sorunlara karşı daha duyarlı hale gelmelerine yardımcı olmaktadır. Gönüllü faaliyetlere katılan kişiler, genellikle kendilerini daha tatmin olmuş ve değerli hissetmektedirler; bu durum, onların toplumsal katkı sağlama ve diğer insanlara yardım etme isteğini artırmaktadır. Ayrıca, gönüllü faaliyetler bireylerin sosyal bağlarını güçlendirmekte ve toplumla olan ilişkilerini derinleştirmektedir. Bu etkileşimler, bireylerin sosyal sorumluluk bilincini artırmakta ve toplumsal sorunlara karşı daha duyarlı olmalarını sağlamaktadır.

2.1.3. Yardımseverlik ve Ruhsal Tatmin İlişkisi

Yardımseverlik eylemleri, bireyler üzerinde hem ahlaki hem de ruhsal anlamda derin etkiler bırakır. Katılımcıların ifadeleri, yardım etme davranışının yalnızca toplumsal fayda sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda bireylerin ruhsal tatmin ve içsel huzur bulmalarına da olanak tanıdığını göstermektedir. Yardımseverlik, bireylerde mutluluk, zindelik ve hayata bağlılık duygularını pekiştirirken, psikolojik iyi oluşu artıran bir etken olarak öne çıkmaktadır. Bu süreçte, prososyal davranışların kaygı ve depresyon gibi olumsuz ruhsal durumların azalmasına katkıda bulunduğu, aynı zamanda gönüllülük faaliyetlerinin bireylerin toplumsal dayanışma ve aidiyet hislerini güçlendirdiği vurgulanmaktadır.

“Yardımın hem ahlaki hem de insani olarak yapılması gerektiğini düşünüyorum. Bir insan, rahatlamak için bir şeyler yapar ve yardım ettiği zaman kendindeki eksik parçanın tamamlandığını hisseder. Ben de öyle hissediyorum; mutlu hissediyorum. Bence yardım etmek insanı zinde tutar ve hayata bağlılığı artırır.” (Katılımcı 12- Katılımcı 16)

Katılımcı 12 ve 16'nın bu görüşü, yardımseverliğin hem bireysel hem de toplumsal faydalarını vurgulamaktadır. Bireysel düzeyde, yardım eden kişinin kendini daha iyi hissetmesi, psikolojik iyi oluş ve yaşam memnuniyeti gibi olumlu sonuçlar doğurabilir. Prososyal davranışlar, ergenlerde kaygı ve depresyonun azalması gibi iyileştirilmiş ruh sağlığı ile ilişkilidir. Yardım etme davranışı, insanların ruh sağlığını olumlu yönde etkileyebilir. Yardımseverlik eylemleri sırasında salgılanan oksitosin hormonu, bireylerde mutluluk ve bağlılık duygularını artırabilir (Collins vd., 2003, s. 953).

“Ruhsal bir tatmin hissediyorum, yani bunun nasıl olduğunu anlamak daha işe yarar ve birileri için bir şey yapmış olmak bana tatminkâr hissettiriyor.” (Katılımcı 8- Katılımcı 14)

Katılımcı 8 ve Katılımcı 14'ün ifadeleri, başkaları için bir şey yapmanın onlara ruhsal tatmin sağladığını göstermektedir. Bireylerin özgeci davranışlarda bulunma motivasyonlarının sadece başkalarına yardım etme arzusuyla sınırlı olmadığını, aynı zamanda bu davranışların kendilerine de ruhsal bir tatmin sağladığını ve bu tatmin duygusunun motivasyonlarında önemli bir rol oynadığını belirtmektedir. Bu bulgu, özgeci eylemlerin hem sosyal hem de kişisel faydalar sağladığını ve insanların başkalarına yardım etme isteğinin altında yatan karmaşık psikolojik süreçleri anlamının önemini vurgulamaktadır.

“AFAD'ın gönüllü yardım faaliyetleri içerisinde yer almıştım. Birileri için çabalamak bana çok iyi gelmişti ve mutluydum, gururluydum. Kısacası, bana güzel hissettirir.” (Katılımcı 19)

Katılımcı 19'un ifadeleri, Kahramanmaraş merkezli depremlerde AFAD'ın gönüllü yardım faaliyetlerine katılan katılımcı, yardım etmenin kendisine iyi geldiğini, onu mutlu ve gururlu hissettirdiğini belirtmiştir. Bu, gönüllülüğün psikolojik sağlığa olan olumlu etkilerini ve toplumsal dayanışmayı güçlendirdiğini ortaya koymaktadır.

2.1.4. Yardım Etme Kriterleri ve Bilinçli Değerlendirme

Yardım etme davranışı, bireylerin empati ve içsel duygularının yanı sıra, belirli kriterlere dayanan bilinçli bir değerlendirme sürecinden de geçmektedir. Katılımcılar, yardım edecekleri kişilerin gerçekten ihtiyaç sahibi olup olmadığını ve duygu sömürüsü yapıp yapmadığını sorgulama eğilimindedirler. Bu durum, yardım etme süreçlerinin yalnızca duygusal bir tepkiye dayanmadığını, aynı zamanda bireyin ahlaki ilkeleri, kişisel sorumlulukları ve etik değerlere dayanan bir süzgeçten geçtiğini göstermektedir.

“Yardıma gerçekten ihtiyacı olduğunu ve duygu sömürüsü yapmadığını düşündüğüm insanlara yardımcı olmaya çalışırım.” (Katılımcı 25), (Katılımcı 9), (Katılımcı 10)

Katılımcılar, yardım etme davranışını belirli bir kritere göre yönlendirdiğini ifade etmektedir. Yardım edilecek kişinin gerçekten ihtiyacı olduğunu ve duygu sömürüsü

yapmadığını düşündüğünde yardım etmeye istekli olduğunu belirtmektedir. Bu, yardım davranışının bilinçli bir değerlendirme sürecine dayandığını ve kişinin yardım etme motivasyonlarının sadece duygu temelli olmadığını göstermektedir.

Katılımcılar, yardım etme motivasyonlarının sadece içsel duygular ve empati ile sınırlı kalmadığını, aynı zamanda yardımın doğru kişiye ulaşp ulaşmadığını sorgulama gibi bilişsel süreçlerle de şekillendiğini belirtmektedir. Bu durum, bireylerin yardım ederken kendi değerlerini, ahlaki ilkelerini ve kişisel sorumluluklarını göz önünde bulundurduklarını göstermektedir.

Bu yaklaşım, katılımcıların yardım etme süreçlerinde daha seçici ve temkinli bir yol izlediklerini, yardımlarının gerçekten ihtiyaç sahiplerine ulaşması için bilinçli bir çaba gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Yardım etme sürecindeki bu dikkatli tutum, katılımcıların yalnızca duygusal bir rahatlama arayışı içinde olmadıklarını, aksine yardım etmenin etik boyutunu ve toplumsal sorumluluğu da önemsediklerini göstermektedir.

Bu bağlamda yardım etme motivasyonları, sosyal psikoloji literatüründe "yardım etme davranışının belirleyicileri" bağlamında ele alınabilmektedir. Yardım etme davranışı, bireyin empati düzeyi, yardım edilen kişinin ihtiyaçlarının gerçekliği ve yardım edenin algısına göre şekillenebilmektedir. Empati-altruizm hipotezine göre, insanlar empati duyduklarında yardım etme eğiliminde olurlar, ancak bu empati, yardım edilen kişinin durumunun ciddiyeti ve gerçekliğiyle desteklendiğinde daha güçlü hale gelmektedir (Batson & Powell, 2003, s. 22-30).

2.1.5. Empati-Vicdan ve Yardım Etme İlişkisi

Empati ve vicdan, yardım etme davranışlarının temelinde yatan önemli psikolojik faktörler olarak ön plana çıkmaktadır. Katılımcıların ifadeleri, yardım etme arzusunun içsel bir dürtüden kaynaklandığını ve empati ile vicdan duygularının bu dürtüyü güçlendirdiğini göstermektedir. Bu bağlamda, yardımseverlik eylemleri, bireyin empati yeteneği ve vicdani sorumlulukları ile şekillenirken, bu süreçte bireyler sadece maddi değil, aynı zamanda manevi destek de sunarak toplumsal dayanışmaya katkıda bulunmayı hedeflemektedirler. Katılımcıların bu çok yönlü ve derin yaklaşımları, empati ve vicdanın yardım etme motivasyonlarında nasıl belirleyici bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

“Başkalarına yardım etme isteği, bence içten gelen bir şey. Bazense bireylerle ya da gruplarla kurduğumuz iletişim ve yakınlıkla da ilişkili olabilir. Yardım etmek, bana göre merhamet durumunu ifade ediyor. O duygu ne kadar geliştirse yardım oranı da artıyor. Özellikle de yabancılara karşı. Öteki şekilde yardımı ve çabayı hep yakınlarımız için daha ön planda tutarız. Genel itibariyle kendimi yardım konusunda değerlendirecek olursam, insanlara yardım etmeyi severim ve ederim de. Bu, maddi ve manevi açıdan da geçerlidir.” (Katılımcı 19)

Katılımcı 19'un ifadesi, altruizm ve yardım etme isteği üzerine derin bir içgörü sunmaktadır. Katılımcının yardım etme isteğinin içten geldiğini ve merhamet duygusunun bu isteği tetiklediğini belirtmesi, prososyal davranışların duygusal temellerini ortaya koymaktadır. Yardım etmenin, bireyin empati kapasitesi ve merhamet duygusuyla doğrudan ilişkili olduğu vurgulanmaktadır.

Bu yorum, aynı zamanda bireylerin yardım etme davranışlarının, sosyal bağlar ve yakınlıkla nasıl şekillendiğine dair önemli bir noktaya değinmektedir. İnsanların genellikle yakın çevrelerindeki kişilere daha fazla yardım etmeye eğilimli oldukları, fakat merhamet duygusu geliştikçe yabancılara da yardım etme olasılığının arttığı belirtilmektedir. Bu, prososyal davranışların sosyal ve duygusal boyutlarını gözler önüne sermektedir.

Katılımcı 19'un kendi yardımseverliğini hem maddi hem de manevi açıdan ifade etmesi, yardım etme davranışlarının çok yönlülüğünü göstermektedir. Bu yaklaşım, bireyin yardımseverliğini sadece fiziksel veya finansal destekle sınırlı tutmayıp, duygusal destek ve empati gibi manevi boyutları da içerdikini belirtmektedir.

“Vicdan çok ağır basar böyle durumlarda, çok alakalı bir insan haline gelir. Empati, evet, kendimi sürekli orada hayal edip nasıl bir acı olduğunu hissetmeye çalışırım. Bu şekilde davranışlar sergiliyorum genelde. (Katılımcı 4, Katılımcı 16) Önce empatiyle yaklaşırım; o acı anında bende olabilirdim diye düşünürüm. Daha sonra vicdan ile yardım ederim.” (Katılımcı 7)

Bu ifadelerde vicdan ve empati kavramlarının önemi vurgulanmaktadır. Katılımcılar, vicdanlarının ağır bastığını ve kendilerini acı çeken insanların yerine koyarak empati kurduklarını belirtmektedirler. Empati, katılımcılar için acıyı hissetmeye çalışarak başkalarına yardım etme motivasyonunun kaynağıdır. Örneğin, Katılımcı 4 ve Katılımcı 16, empati kurarak kendilerini olayın içinde hayal etmeye çalıştıklarını ve bu duygunun onların

yardım etme davranışlarını şekillendirdiğini ifade etmektedirler. Bu, onların nasıl ilgili ve duyarlı bireyler haline geldiklerini göstermektedir. Benzer şekilde, Katılımcı 7 de empati kurarak, kendisinin de benzer bir acı yaşayabileceğini düşündüğünü ve bu düşünceyle hareket ettiğini belirtmektedir. Bu katılımcı, empatiyi vicdanıyla birleştirerek yardım etme davranışını ortaya koymaktadır. Empati düzeyi düşük olan kişilerde, yardım etmeme davranışı meşrulaştırıldığında yardım etme oranı düşmüş ancak empati düzeyi yüksek olan kişilerde yardım etme oranı daima yüksek bulunmuştur. Buna göre, kişi sıkıntılı birine duyduğu empati sonucunda geçici bir üzüntü yaşar ve bu üzüntüyü hafifletme ihtiyacı duyar. Bu nedenle yardım etme davranışıyla kendini ödüllendirerek duygusal durumunu iyileştirir (Geçer & Serdar, 2021, s. 248).

“Bir insanların karşısındakini yerine kendisini koyduğunda, olayı daha da içselleştirip daha samimi ve büyük bir çabayla içselleştireceğini düşünüyorum. O yüzden zaten yardım faaliyetlerinde de özellikle empatinin ve vicdanının çok önemli olduğunu düşünüyorum. Toplumsal bir alanda maddi ve manevi olarak o ana yardımcı olmayı, o sorunu ortadan kaldırmaya çalışırım; maddi olarak imkanlarım nelerse, maddi yardımı yapmam gerekiyor ya da direkt mesela bir afet yaşadık, deprem afeti, eşya ihtiyacı vardı, kıyafete ihtiyacı vardı, yemek ihtiyacı vardı; direkt bu şekilde bir yardım sağlayabiliyorsam bunları sağlamaya çalışırım. Eğer bunları sağlayamayacaksam, iş gücü olarak orada var olup bir sorunu çözebileceksem, direkt gidip iş gücü olarak dâhil olmaya çalışırım. Eğer bunların hiçbirini yapamıyorsa, bulunduğum noktada dini inancın getirisi olarak onlar için dua ederim ya da bu olayı duyurup yardım edebilecek yerde ve konumda olanlara ulaşmaya çalışırım”. (Katılımcı 24)

Katılımcı 24'ün bu ifadesi, yardım faaliyetlerinde empati ve vicdanın önemini vurgulamaktadır. Katılımcı, karşısındaki kişinin yerine kendisini koyarak olayları daha derinlemesine anladığını ve daha samimi bir şekilde içselleştirdiğini belirtmektedir. Bu bakış açısının, yardım etme çabalarını daha içten ve güçlü kıldığını ifade etmektedir. Katılımcı, toplumsal yardım alanında hem maddi hem de manevi destek sağlamayı amaçladığını dile getirmektedir. Maddi imkanları ölçüsünde, ihtiyaç duyulan eşyaları, kıyafetleri veya yiyecekleri sağlayarak yardım etmeye çalıştığını belirtmektedir. Ayrıca, fiziksel olarak yardımcı olabileceği durumlarda iş gücü olarak da katkıda bulunmak istediğini ifade etmektedir. Eğer bu yollarla yardım edemiyorsa, dini inancın bir gereği olarak dua etmekte veya yardımı duyurup daha fazla insanın harekete geçmesini sağlamaya çalışmaktadır. Bu

ifade, Katılımcı 24'ün yardım etme sürecine yönelik çok yönlü ve derin bir yaklaşım sergilediğini göstermektedir. Hem maddi hem de manevi açıdan yardım etmeye olan bağlılığı, toplumsal dayanışmanın ve insanî değerlerin önemine dikkat çekmektedir. Empati ve vicdan, katılımcı 24 için yardım faaliyetlerinde temel motivasyon kaynakları olarak öne çıkmaktadır.

2.1.6. Yardım Etmenin Temel Motivasyonları

Katılımcılar, yardım etme davranışlarının arkasında yatan temel sebeplerin kişisel tatmin, toplumsal sorumluluk ve manevi değerler olduğunu belirtmektedirler. Özellikle, yardımlaşmanın insan ilişkilerini güçlendirdiğini ve toplumsal bağları kuvvetlendirdiğini vurgulamaktadırlar. Bunun yanı sıra, bazı katılımcılar, yardıma muhtaç kişilere destek olmanın kendilerine iç huzur ve mutluluk verdiğini, böylece hayatlarının anlam kazandığını dile getirmektedirler. Diğer bir grup katılımcı ise yardım etmenin ahlaki ve dini bir yükümlülük olduğunu düşündüklerini ve bu nedenle yardım etme arzusunun içlerinden geldiğini ifade etmektedirler. Bu bağlamda, yardım etme davranışının hem bireysel hem de toplumsal açıdan ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadırlar.

2.1.6.1. Yardım Etmenin Temel Motivasyonları: Din

Konuya ilişkin katılımcı bulguları şu şekilde verilebilir;

“Başkalarına yardım etmenin temelde insani bir güdü olduğunu düşünüyorum. Bununla beraber, mensup olduğum din de bana yardımlaşmayı ve paylaşmayı tavsiye ediyor. Bu yüzden, imkanım dâhilinde zor durumda olan insanlara yardım etmeye çalışırım. Zor durumda olmasalar bile onların zorluklarını paylaşmak veya ortak bir anı oluşturmak benim için önemli olduğundan dolayı yardımlaşıyorum.” (Katılımcı 24)

Bu ifadede, kişi başkalarına yardım etmenin temel bir insani güdü olduğunu vurgulamakta ve bunu mensup olduğu dinin yardımlaşma ve paylaşmayı teşvik eden öğretileri ile desteklemektedir. Yardım etme davranışının hem içsel (insani güdü) hem de dışsal (dini öğretiler) faktörlerle motive edildiği belirtilmektedir. Kişi, zor durumda olan insanlara yardım etmenin yanı sıra, yardımlaşmanın insanlarla zorlukları paylaşmak veya ortak anılar oluşturmak gibi sosyal bağları güçlendiren bir işlevi olduğunu da ifade etmektedir. Konuya ilişkin destekleyici argümanlar sunan Güngör, bireylerin yardım etme

davranışlarının arkasındaki dini motivasyonları ve kültürel etkileri ele alarak, bu tür davranışların toplumsal bağları nasıl güçlendirdiğini vurgulamaktadır (Güngör, 2020, s. 102-105).

2.1.6.2. Yardım Etmenin Temel Motivasyonları: Empati ve Vicdan

“Bu durum şöyle olur, mesela benim ihtiyacım var fakat onun da var o benden daha fazla bir ihtiyaç sahibi ise önceliği ona veririm. Eğer aynı durumda bir ihtiyaç gerekiyorsa o zaman ikimiz için de ortak bir çözüm üretmeye gayret ederim. Çünkü nasıl zor durumdaysam empati yaparak onun da benim gibi olduğunu düşünür ve kendime istemediğim olumsuz durumda onu bırakmaya gönlüm el vermez.” (Katılımcı 19)

Katılımcı 19'un ifadeleri, yardım etmenin empati ve vicdan ile doğrudan bağlantılı olduğunu göstermektedir. Katılımcıların başkalarının ihtiyaçlarını kendi ihtiyaçlarının önüne tutmaları empati ve vicdanın yardım etme davranışını nasıl motive ettiğini açıkça ortaya koymaktadır. Bu katılımcılar, başkalarının zor durumları karşısında kendilerini onların yerine koyarak bir empati kurmakta ve bu empati sonucunda vicdani bir sorumluluk duygusu hissetmektedirler. Bu durum, yardım etme davranışının, başkalarının acılarını paylaşma ve onların durumlarına duyarlılık gösterme isteğiyle yakından bağlantılı olduğunu göstermektedir.

Bulgu, katılımcının empati ve başkalarının ihtiyaçlarını önceliklendirme yaklaşımını yansıtmaktadır. Katılımcı, kendi ihtiyaçları ile başkalarının ihtiyaçlarını karşılaştırırken, başkalarının daha acil veya önemli ihtiyaçlarına öncelik vermeyi tercih ettiğini ifade etmektedir.

Bu tutum, kişinin empati yeteneğini ve başkalarının durumlarına duyarlılığını göstermektedir. Kendi durumunun zor olduğunu düşünen katılımcı, başkalarının da benzer zorluklarla karşılaşabileceğini göz önünde bulundurarak ortak bir çözüm üretmeye çalışmaktadır. Bu yaklaşım, yardımlaşma ve dayanışma ruhunu ortaya koymakta, katılımcının, kendisinin istemediği olumsuz bir duruma başkasını sokmak istememesi, empatik bir sorumluluk anlayışını ifade etmektedir. Bu şekilde bir davranış, güçlü bir toplumsal bağlılık ve başkalarına yardım etme isteğini göstermekte, ayrıca toplum içinde dayanışma ve yardımlaşma kültürünü teşvik etmektedir.

2.1.6.3. Yardım Etmenin Temel Motivasyonları: Sorumluluk

“Biz bunu yapmak zorundayız gibi bir duyguyla hareket ettim ve arkadaşlarımla birlikte Hatay’a, deprem bölgesine gidip orada yardım faaliyetlerine katıldım diyebilirim.” (Katılımcı 14)

Katılımcı 14’ün ifadelerinden, yardım etmenin bir toplumsal zorunluluk olarak algılandığı ve bu sorumluluk duygusunun bireyleri harekete geçirdiği anlaşılmaktadır. Katılımcılar, toplumsal olaylar karşısında kendilerini bir sorumluluk içinde hissederek yardıma koşmakta ve bu davranışı bir zorunluluk olarak görmektedirler. Bu bağlamda, yardım etme davranışı, sadece bireysel bir eylem değil, aynı zamanda toplumsal bir bağlılığın da göstergesi olarak ortaya çıkmaktadır.

“Beni katılmak değil de kötü durumda yardım etmemek, gönüllü olmamak daha kötü ve suçlu hissettirir. Bu suçluluk duygusundan kaçmak için yardım ediyorum; gönüllü yardım gönüllüsü olarak vicdani bir sorumluluk taşıyorum.” (Katılımcı 1)

Katılımcı 1’in ifadesi, yardım etme ve gönüllü olma motivasyonlarının arkasındaki vicdani ve duygusal dinamikleri derinlemesine incelememize olanak tanır. Makinson, 2001 yılında 187 ergen üzerinde yaptığı araştırmada, iyilik halini sosyal ilgi ve ahlaki kimlik açısından incelemiş ve ahlaki kimlik ile sosyal ilgi arasında olumlu bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca, pozitif psikoloji ile ilgili araştırmalar, sosyal ilginin psikolojik iyi oluş, özsaygı, içsel kontrol odağı, özgüven ve psikolojik dayanıklılıkla ilişkili olduğunu ortaya koymuştur (Geçer & Serdar, 2021, s. 251). Katılımcının yardım etmeme durumunda kendini daha kötü ve suçlu hissettiğini belirtmesi, yardım etme ve gönüllü olma eylemlerinin temelinde içsel bir zorunluluk hissi ve vicdani bir sorumluluğun varlığını açıkça göstermektedir. Bu kişi, suçluluk duygusundan kaçınmak ve vicdani rahatlık sağlamak amacıyla yardım ettiğini ifade etmektedir. Bu durum, kişinin vicdanının, ahlaki ve etik değerlerinin yardımseverlik ve gönüllülük konusundaki eylemlerini yönlendirdiğini ve bu duyguların güçlü bir motivasyon kaynağı olduğunu ortaya koymaktadır.

Yardımseverlik ve gönüllülük davranışlarının motivasyon kaynakları üzerine yapılan araştırmalar, bu tür eylemlerin sıklıkla içsel tatmin ve vicdani rahatlık sağlama arzusuyla bağlantılı olduğunu göstermektedir. Batson (1991), empatinin ve vicdanın, yardımseverlik davranışlarının arkasındaki temel itici güçler olduğunu belirtmektedir (Batson, 1991, s. 120-122) Bu çerçevede, katılımcı 1’in ifadeleri, literatürdeki bulgularla uyumlu olarak, kişisel

duygusal motivasyonların ve vicdani sorumluluk hissini yardımseverlik ve gönüllülük davranışlarının arkasındaki itici güçler olduğunu desteklemektedir.

2.1.6.4. Yardım Etmenin Temel Motivasyonları: Kollektivite

“Toplumsal durumlarda zaten herkes genel olarak orada bir bütünlük oluşturuyor; herkes birbirine destek sağlamaya çalışıyor. O duygulardan etkilenip siz de destek sağlamak istiyorsunuz ve destek sağlıyorsunuz.” (Katılımcı 12)

Katılımcı 12'nin ifadesi, toplumsal durumlarda oluşan kolektif duyguların bireyler üzerindeki etkisini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, bireyler arasında güçlü bir sosyal bağ ve dayanışma duygusu oluşur ve bireyler kendilerini daha büyük bir topluluğun parçası hissederek yardımlaşma ve destek sağlama davranışlarını teşvik eder (E. Durkheim, 2010, s. 47)

Z kuşağının bireysel çabalar yerine toplu ve işbirlikçi faaliyetlerde bulunmayı tercih ettiği ve bu tür faaliyetlerin daha faydalı olduğunu düşündüğü belirtilmiştir. Yardımlaşma ve toplu çalışmanın Z kuşağı için önemli olduğu vurgulanmıştır (Muştı, 2019, s. 68).

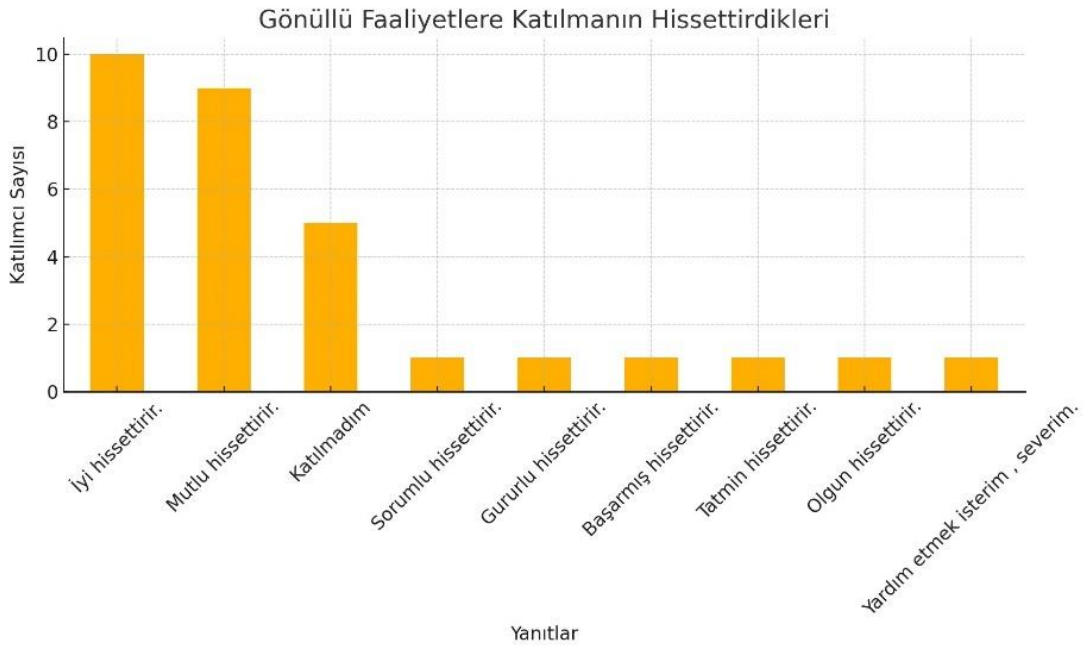
Deprem sürecinde insanlar; ideolojik, dinsel veya kültürel ayrımlar yapmaksızın depremzedelere yardım ve dayanışma amacıyla destek olmuşlardır. Bu şekilde, kardeşlik, topluluk ve insan olmanın erdemini göstermişlerdir (Güngör, 2023a). Ayrıca, bu tür durumlar empatiyi artırarak bireylerin çevrelerindeki insanların duygularını ve ihtiyaçlarını daha derinden hissetmelerine ve destek olmaya yönlendirmektedir (Batson, 1991, s. 85).

Erol (2023) tarafından yapılan çalışmalar da toplumsal birlik ve dayanışmanın, bireylerin davranışlarını kolektif bilinç ve asabiyet kavramları üzerinden nasıl şekillendirdiğini göstermiştir. Bu bulgular, toplumsal dayanışmanın ve kolektif bilincin, bireylerin özgeci davranışlarını nasıl şekillendirdiğini ve toplumun daha uyumlu ve destekleyici bir yapıya kavuşmasını sağladığını ortaya koymaktadır (Erol, 2023, s. 105).

Nitekim 1999'daki depremlerin en önemli özelliği, insanların kamu kurum ve kuruluşlarından bağımsız olarak deprem bölgelerine yardım ve dayanışma amacıyla harekete geçmeleridir. Alışılmış yardım toplama kampanyalarının yanı sıra binlerce kişinin bizzat deprem bölgesine giderek çalışmalara katılması dikkat çekicidir. Bu katılım, kamu kurumlarının yokluğunu veya eksikliğini önemli ölçüde gidermiştir. Cumhuriyet tarihinde

ilk kez görülen bu büyük "seferberlik" hareketi, sadece bir yardım eylemi değil, aynı zamanda afet sonrası yönetimde başarısız olan siyasi ve idari sorumlulara karşı bir protesto niteliği de taşımaktadır. Marmara depreminde yaşanan sosyal ve psikolojik problemlerin temelinde devlet kurumlarının müdahalede gecikmesi yatmaktadır. Ancak, sivil toplum örgütleri depreme daha işlevsel bir müdahalede bulunmuş ve toplumsal dayanışmanın bu tür durumlarla başa çıkmada ne kadar önemli olduğunu göstermiştir (Can vd., 2020, s. 172-173).

2.1.7. Gönüllü Faaliyetlere Katılımın Etkileri

Grafik 4. Gönüllü Faaliyetlere Katılım Yanıtları

Katılımcılara "Gönüllü olarak yardım faaliyetlerine katılmak sizi nasıl hissettirir?" sorusu sorulmuştur. Elde edilen verilere göre, katılımcıların büyük bir kısmı gönüllü faaliyetlere katılmanın kendilerini iyi ve mutlu hissettirdiğini belirtmişlerdir. Bu sonuçlar, Z kuşağının prososyal davranış modüllerini ortaya koyar niteliktedir. Zira, katılımcıların büyük çoğunluğu gönüllü faaliyetlere katılmanın kendilerini iyi, mutlu, sorumlu, gururlu, başarılı, tatmin olmuş, olgun ve yardımsever hissettirdiğini ifade etmişlerdir. Bu hisler, Z kuşağının empati, yardımseverlik, sorumluluk ve gönüllülük gibi prososyal davranışlara sahip olduğunu göstermektedir.

“Yardım dediğimiz, zaten daha çok içten gelen ve gönüllü yapılan bir iş olarak bilinir. Bir şeyi karşılıksız ve faydalı olacak şekilde yapacağını ve yaptığını bilmek, bence insana

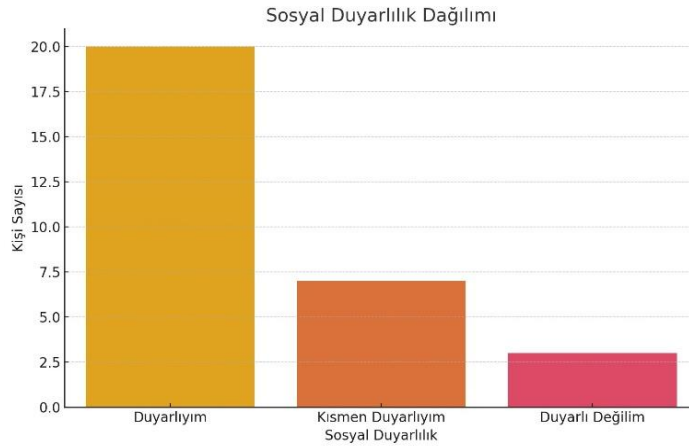
olumlu edinimler kazandırır. (Katılımcı 19) ve “ Zaten yardımın gönüllü olarak yapılması gerektiğini düşünüyorum. Herhangi bir karşılık beklenerek yapıldığında bunun yardımlaşma değil bir alışveriş olduğunu düşünüyorum. (Katılımcı 24)

Katılımcı ifadeleri, yardımın içten gelen ve gönüllü olarak yapılan bir eylem olduğunu vurgulamakta aksi halde yardımlaşma değil alışveriş olacağını vurgulamaktadır. Gönüllü faaliyetler, bireylerin kendilerini değerli hissetmelerine, sosyal bağlarını güçlendirmelerine ve toplumsal sorumluluk bilinci geliştirmelerine yardımcı olur. Bu bulgu, özellikle afet durumlarında gönüllülüğün bireysel ve toplumsal düzeyde sağladığı faydaları vurgulayan önemli bir kanıttır.

Gönüllü faaliyetlere katılmanın bireylerin prososyal davranışlarını artırdığı görülmektedir. Bu tür faaliyetler, bireylerin kendilerini toplumlarının bir parçası olarak görmelerine ve toplumsal sorunlara karşı daha duyarlı hale gelmelerine yardımcı olmaktadır. Gönüllü faaliyetlere katılan kişiler, genellikle kendilerini daha tatmin olmuş ve değerli hissetmektedirler; bu durum, onların toplumsal katkı sağlama ve diğer insanlara yardım etme isteğini artırmaktadır. Ayrıca, gönüllü faaliyetler bireylerin sosyal bağlarını güçlendirmekte ve toplumla olan ilişkilerini derinleştirmektedir. Bu etkileşimler, bireylerin sosyal sorumluluk bilincini artırmakta ve toplumsal sorunlara karşı daha duyarlı olmalarını sağlamaktadır.

2.1.8. Sosyal Sorunlara Yönelik Duygusal Hassasiyet ve Empati

Katılımcılara "Sosyal sorunlar hakkında duyarlı olduğunuzu düşünüyor musunuz?" sorusu yöneltilmiş ve alınan cevaplar üç gruba ayrılmıştır: "duyarlıyım," "kısmen duyarlıyım," ve "duyarlı değilim." Bu bulgular özel olarak analiz edildiğinde, sosyal sorunlara duyarlı olduğunu belirten katılımcıların yüksek empati ve prososyal davranış sergilediği, kısmen duyarlı olanların ise bu duyarlılığı eyleme dökme konusunda engeller yaşayabileceği, duyarlı olmayanların ise genellikle düşük empati ve gönüllülük eğilimi gösterdiği görülmektedir. Bu farklılıklar, sosyal sorunlara duyarlılığı artırma ve prososyal davranışları teşvik etme stratejilerinin geliştirilmesine yönelik önemli veriler sunmaktadır.

Grafik 5. Sosyal Duyarlılık Dağılımı

“Ekonomik kriz, kadına şiddet, doğal afet gibi sosyal sorunlarda duyarlı olduğumu düşünüyorum.” (Katılımcı 7) *“Özellikle kimsesi olmayan çocuklar, yaşlılar ve muhtaç insanlar hakkında duyarlı olduğumu düşünüyorum.”* (Katılımcı 11) Bireylerin sosyal sorunlara duyarlılığını ve özellikle belirli gruplara yönelik hassasiyetlerini ifade etmektedir. Katılımcılar, ekonomik kriz, kadına şiddet ve doğal afetler gibi büyük sosyal sorunlara karşı duyarlı olduklarını belirtirken, aynı zamanda kimsesi olmayan çocuklar, yaşlılar ve muhtaç insanlara yönelik özel bir hassasiyetleri olduğunu vurgulamaktadırlar. Katılımcı 7, genel sosyal sorunlar konusunda duyarlı olduğunu ifade ederken, Katılımcı 11, belirli grupların (çocuklar, yaşlılar ve muhtaç insanlar) ihtiyaçlarına yönelik özel bir duyarlılık gösterdiğini belirtmektedir. Bu durum, her iki katılımcının da toplumdaki zorlukları ve yardıma muhtaç grupları önemsediklerini, ancak Katılımcı 11’in daha spesifik bir odaklanma ile belirli gruplara yönelik yardım etme isteğini ortaya koymaktadır. Bu tür duyarlılıklar, kişilerin sosyal sorumluluk bilincini ve empati yeteneklerini yansıtmakta, ayrıca toplumsal sorunlara çözüm arayışında bulunan kişilerin farklı alanlarda nasıl katkıda bulunabileceklerini de göstermektedir.

Z kuşağı, sınıfsal eşitsizlikler, cinsiyet ayrımı, ekolojik sorunlar, dil, din, etnik veya mezhebi farklılıklar ve bu farklılıkların yarattığı anlaşmazlıklara karşı duyarlı bir tutuma sahiptir. Bu duyarlılığın en önemli nedeni, küreselleşmeyle birlikte küçülen dünyada büyüyen sorunları anlık olarak takip edebilmeleri, izlemeleri ve bu sorunların çözümüne katkıda bulunan sivil toplum örgütlerine sempatiyle yaklaşmalarıdır. Akıllı mobil cihazlar sayesinde çok hızlı bilgiye ulaşan bu kuşak, sosyal medya, sanal arkadaşlıklar ve teknolojiyle gelen güçten oldukça etkilenmektedir (Duman & Güngörmez Akosman, 2022,

s. 218). Sosyal sorunlara duyarlı olan bireylerin prososyal davranış puanları daha yüksektir. Sosyal duyarlılık, bireylerin toplumsal olaylara ve başkalarının ihtiyaçlarına karşı daha farkındalık geliştirmelerini sağlar. Duyarlı bireyler, toplumsal adaletsizlikler ve sorunlar karşısında daha aktif rol alır ve çözüm arayışlarına katılır. Bu da prososyal davranışları destekleyen bir faktördür.

Duygusal hassasiyet ve empati, bireylerin toplumsal olaylara ve başkalarının yaşadığı zorluklara karşı derin bir duyarlılık göstermelerine olanak tanımaktadır. Katılımcıların ifadeleri, empati güdülerinin, yalnızca kişisel olarak etkilendikleri durumlarla sınırlı kalmayıp, doğrudan etkilenmedikleri olaylarda bile güçlü bir empati yeteneğine sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

“Bir etki alanım olmadığı olaylarda bile gün içerisinde motivasyonumu düşürecek kadar üstüne düşündüğüm oluyor; mesela bir cinayet işlenmiş haberini gördüm, bunun etkisi olmayacak ama bunun üzerine çok fazla düşündüğüm oluyor. Orman yangını olmuş, hayvanlar ölmüş; veterinerlik konusunda niteliğim yok ama onların zarar görmüş olması beni birkaç gün üzebiliyor.” (Katılımcı 14)

Kişinin duygusal hassasiyetini ve empati kapasitesini yansıtmaktadır. Katılımcı 14, kendisini doğrudan etkileyen olaylar dışında bile başkalarının yaşadığı trajedilere karşı derin bir duyarlılık göstermektedir. Cinayet, orman yangını gibi olaylar, kişisel olarak doğrudan bir etkisi olmasa bile bu durumlar hakkında fazla düşünmek ve üzmek, kişinin empatik doğasını ortaya koymaktadır. Katılımcının, bu tür olaylar karşısında yaşadığı duygusal etkiler, genel olarak güçlü bir empati ve toplumsal sorumluluk duygusuna işaret etmektedir.

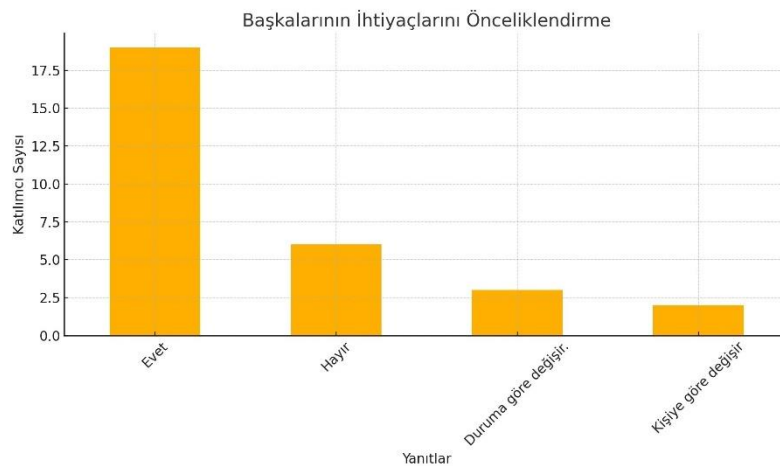
“Elbette duyarlı olduğumu düşünüyorum. İçinde bulunduğum bir sosyal grup ya da toplumda meydana gelen olumsuz durumların beni etkilememesi mümkün olabilir mi? Bir zincir gibi hepimiz etkileniyoruz. Bunun için bazı konularda bizim yapabileceğimiz bir durum mevcutsa ve bireysel açıdan bir katkı sağlayacaksam hemen harekete geçerim. Her şey sadece bizden ibaret değil, bizim varlığımızın devam etmesi için öncelikle toplumun varlığı gereklidir. Bu da toplumda ya da çevremizde meydana gelen olumsuz durumlara duyarsız davranarak değil duyarlılık sağlayarak gerçekleşir.” (Katılımcı 19)

Katılımcı 19'un ifadesi, bireylerin toplumsal olaylara karşı duyarlılığının önemine vurgu yapmaktadır. Burada, kişisel sorumluluğun toplumsal etkileşimle bağlantılı olduğunu belirtmektedir. Katılımcı, sosyal gruplar ve toplum içinde meydana gelen olumsuz

durumların bireyi etkileyebileceğini ve bu etkilenişin kaçınılmaz olduğunu savunmaktadır. Bu bağlamda, bireylerin bu durumlara karşı duyarlı olması gerektiğini, sadece kendi varlıklarını değil, toplumsal varlığı da önemseyerek hareket etmeleri gerektiğini ifade etmektedir

Katılımcı, toplumsal problemlerle başa çıkmanın sadece bireysel katkı sağlamakla değil, aynı zamanda toplumsal sorumlulukla mümkün olduğunu düşünmektedir. Toplumun varlığını sürdürebilmesi için bireylerin olumsuz durumlara karşı duyarlılık göstermesi gerektiğini belirtmektedir. Bu yaklaşım, toplumsal sorumluluğun ve kolektif bilincin önemine işaret etmekte ve bireylerin sadece kendi iyiliklerini değil, toplumsal iyiliği de gözetmeleri gerektiğini vurgulamaktadır (Erol, 2023, s. 54-55).

“İhtiyacınız olduğu halde başkalarının ihtiyaçlarını kendinizden önce düşünür müsünüz?” sorusuna verilen yanıtlar, prososyal davranışların bir yansımasıdır. Prososyal davranışlar, bireylerin başkalarına yardım etme, destek olma ve onların ihtiyaçlarını kendi ihtiyaçlarının önünde tutma eğilimlerini ifade eder. Bu tür bir düşünce ve davranış, empati, altruizm ve toplum odaklılık gibi prososyal özellikleri yansıtır. Bir kişi, kendi ihtiyaçlarını erteleyip başkalarının ihtiyaçlarını önceliklendirdiğinde, bu davranış prososyal bir tutumun göstergesi olarak kabul edilir. Bu durum, kişinin başkalarının iyiliğini ve refahını kendi kişisel çıkarlarının önünde tuttuğunu ve toplumun genel iyiliğine katkıda bulunma eğiliminde olduğunu gösterir. Bu soruya ilişkin bulguların analizi aşağıdaki grafikte verilmiştir;

Grafik 6. Başkalarının İhtiyaçlarını Önceliklendirme Dağılımı

Grafikte, katılımcıların başkalarının ihtiyaçlarını önceliklendirme konusundaki yanıtları incelenmektedir. Yanıtlar dört kategoriye ayrılmıştır: "Evet", "Hayır", "Duruma göre değişir", ve "Kişiyeye göre değişir". "Evet" seçeneği, 18 katılımcıyla en yüksek sayıda verilen yanıt olmuştur, bu da katılımcıların çoğunun başkalarının ihtiyaçlarını önceliklendirdiğini göstermektedir. "Hayır" seçeneği ise 6 katılımcı tarafından tercih edilmiştir, bu da başkalarının ihtiyaçlarını önceliklendirmeyenlerin sayısının oldukça az olduğunu işaret etmektedir. "Duruma göre değişir" ve "Kişiyeye göre değişir" seçenekleri ise sırasıyla 3 ve 2 katılımcı tarafından belirtilmiştir, bu da bazı katılımcıların bu konuda durum veya kişiyeye göre değişken bir tutum sergilediğini göstermektedir. Genel olarak, katılımcıların büyük çoğunluğunun başkalarının ihtiyaçlarını önceliklendirdiği görülmektedir.

“Kişinin bana olan yakınlığı ve davranışı, bu karar vermemde etken olacaktır; bu yüzden belli olmaz, kişiden kişiyeye değişir. Yardım edeceğim kişinin dini ya da inançsız olması da fark etmez.” (Katılımcı 1)

Katılımcı 1, yardım etme kararının, yardım edilecek kişiyeye olan yakınlığa ve o kişinin davranışlarına bağlı olduğunu belirtmektedir. Bu, yardım etme davranışının sadece yardım edilecek kişinin dini ya da inanç durumu gibi faktörlere bağlı olmadığını, daha çok kişisel ilişkiler ve bireysel etkileşimlere dayandığını göstermektedir. Yani, bir kişinin yardım etme motivasyonu, dini ya da inançsızlık durumundan bağımsız olarak, kişinin kendisiyle olan ilişkisi ve etkileşimine dayanır. Bu, yardım etme davranışının bireysel ve duygusal faktörlere bağlı olduğunu ve her bir kişi için farklılık gösterebileceğini ifade etmektedir. *“Mesela kendime ayırmam gereken bir zaman var ama başkasının bana ihtiyacı varsa, kendime ayıracağım zamanı onun için kullanabilirim.”* (Katılımcı 14)

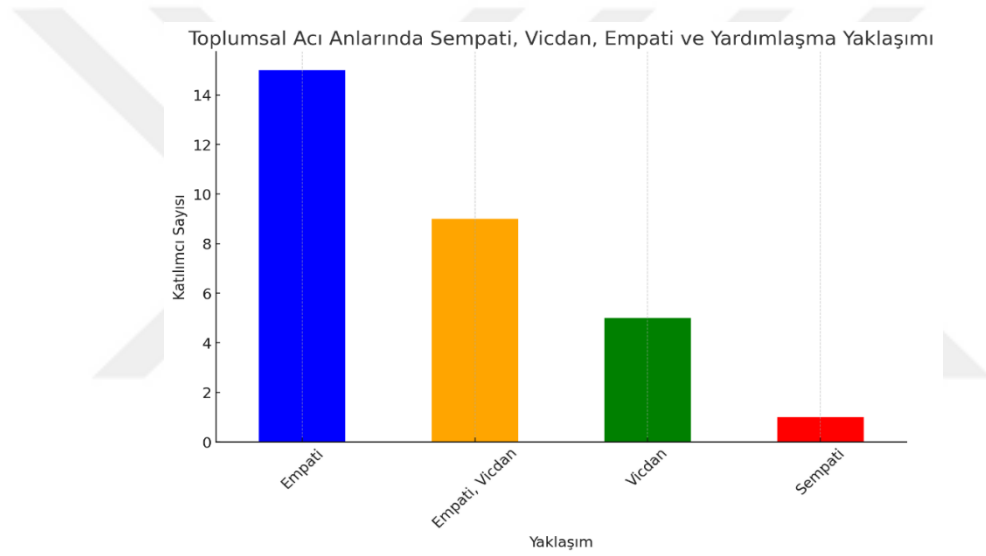
“Bu durum şöyle olur, mesela benim ihtiyacım var fakat onun da var o benden daha fazla bir ihtiyaç sahibi ise önceliği ona veririm. Yok eğer aynı durumda bir ihtiyaç gerekiyorsa o zaman ikimiz için de ortak bir çözüm üretmeye gayret ederim. Çünkü nasıl zor durumdaysam empati yaparak onun da benim gibi olduğunu düşünür ve kendime istemediğim olumsuz durumda onu bırakmaya gönlüm el vermez.” (Katılımcı 19)

Bulgu, katılımcının empati ve başkalarının ihtiyaçlarını önceliklendirme yaklaşımını yansıtmaktadır. Katılımcı, kendi ihtiyaçları ile başkalarının ihtiyaçlarını karşılaştırırken, başkalarının daha acil veya önemli ihtiyaçlarına öncelik vermeyi tercih ettiğini ifade

etmektedir. Kendi ihtiyaçlarını göz ardı ederek başkalarının ihtiyaçlarını düşünen bireylerin prososyal davranışı daha yüksektir. Özgecılık, bireylerin başkalarına yardım etme ve onların ihtiyaçlarını karşılama isteğini artırır. Bu tür davranışlar, toplumsal bağları güçlendirir ve dayanışma duygusunu pekiştirir. Özgeci bireyler, toplumsal sorunlara karşı daha duyarlıdır ve aktif olarak yardım faaliyetlerine katılma eğilimindedir.

2.1.9. Toplumsal Acı Anlarında Yaklaşımlar

Katılımcılara "“Toplumsal acı anlarında sempati, vicdan, empati ve yardımlaşma yaklaşımınızı açıklar mısınız?” sorusu sorulduğunda, aşağıdaki grafik bulguları elde edilmiştir;

Grafik 7. Toplumsal Acı Anlarında Sempati, Vicdan, Empati ve Yardımlaşma Yaklaşım Dağılımı

Grafik, katılımcıların toplumsal acı anlarında en çok empati yaklaşımını (15 kişi) benimsediğini göstermektedir, bunu empati ve vicdanın birlikte (9 kişi) ve sadece vicdanın (5 kişi) izlediği görülmektedir. Sempati ise yalnızca 1 kişi tarafından belirtilmiştir. Bu durum, toplumsal acı anlarında gençlerin empati ve vicdan duygularının baskın olduğunu, başkalarının acı anlarına duyarlılık göstererek hareket ettiklerini ortaya koymaktadır.

Bulguların detaylı analiz edilmesi sonucunda katılımcılar;

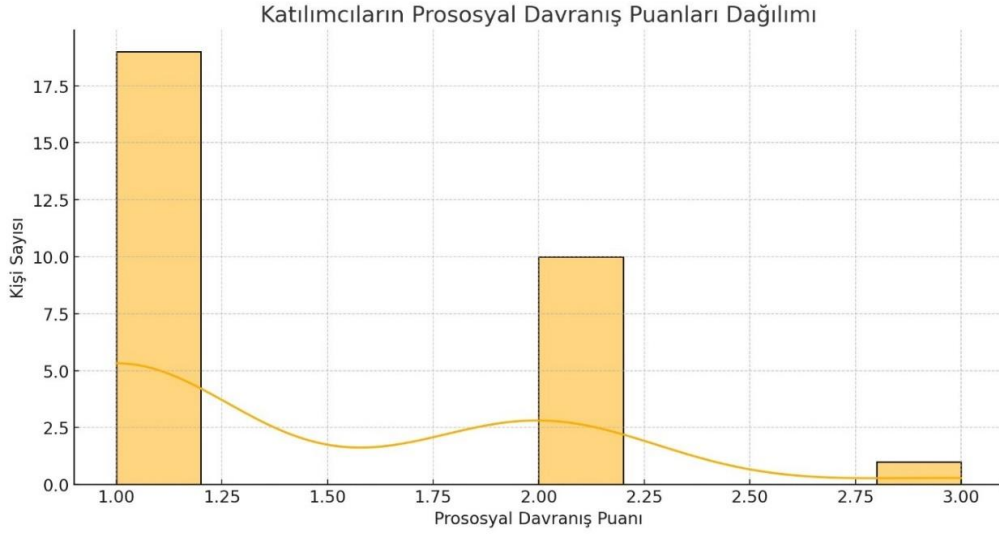
“Önce acıma duygusu olur. Yani doğru olmasa da acıma duygusu olur. Örnek veriyorum, herhangi bir depremde kendimi oradaki kişinin yerine koyduğumda bir acı

duyarım. Empati yaparım, acı hissederim. Vicdani olarak, bir yakınım oradaymış gibi düşünürüm; yardım etmediğim zaman vicdanım beni bir suçlu gibi hissettirir, yerimde duramam yani yardım etmek zorundaymışım gibi hisederim” (Katılımcı 1) ve (Katılımcı 14)

Bu ifadeyi yorumlarken, katılımcının duygusal tepkilerini ve empati kavramını nasıl algıladığını anlamak önemlidir. Katılımcılar, bir deprem gibi felaket durumlarında, empati kurarak kendini olayın mağduru yerine koyduğunu ve bu durumun kendisinde bir acıma duygusu uyandırmakta olduğunu ifade etmektedir. Bu acıma duygusunun empatiyle ilişkili olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca, vicdan kavramına da değinen katılımcı, yardım etmediğinde vicdanının kendisini suçlu hissettireceğini ve bu nedenle yardım etmek zorunda hissetmekte olduğunu belirtmektedir. Bu, vicdanın, bireyin davranışlarını yönlendiren güçlü bir içsel mekanizma olduğunu göstermektedir. Katılımcı, yardım etmenin sadece ahlaki bir zorunluluk değil, aynı zamanda kendi vicdanını rahatlatmak için de gerekli olduğunu düşünmektedir. Bu bağlamda, katılımcının ifadeleri, empati ve vicdanın, felaket durumlarında prososyal davranışlarını teşvik eden önemli duygusal ve psikolojik faktörler olduğunu ortaya koymaktadır.

2.1.9.1. Empati ve Sosyal Duyarlılığın Prososyal Davranış Üzerindeki Etkisi

Prososyal davranış ile yardımlaşma arasında güçlü bir pozitif ilişki bulunmaktadır (korelasyon katsayısı = 0.8938). Bu durum, empati ve sosyal duyarlılık düzeyi arttıkça bireylerin prososyal davranışlarının da arttığını göstermektedir. Z kuşağı, teknoloji ve bilgiye erişim konusundaki avantajları sayesinde, empati ve sosyal duyarlılık düzeylerini artırma potansiyeline sahiptir. Empati, Z kuşağı bireylerinin başkalarının duygularını anlama ve paylaşma kapasitesini ifade ederken, sosyal duyarlılık, toplumdaki sorunlara karşı farkındalık ve çözüm üretme isteğini içerir. Bu iki unsurun gelişmiş olması, Z kuşağı bireylerinin yardımseverlik, iş birliği, gönüllülük gibi prososyal davranışları daha sık ve etkili bir şekilde sergilemelerine katkıda bulunur. Dolayısıyla, empati ve sosyal duyarlılık düzeyleri yüksek olan Z kuşağı bireyleri, başkalarının ihtiyaçlarına karşı daha hassas ve çözüm odaklı yaklaşarak, toplumsal refahın artmasına önemli ölçüde katkı sağlarlar.

Grafik 8. Katılımcıların Prososyal Davranış Puanları Dağılımı

2.1.9.2. Prososyal Davranış Puanı Hesaplaması

Prososyal Davranış Puanı, belirli sorulara verilen yanıtların kodlanması ile hesaplanır. Her bir yanıt, prososyal davranışa işaret ediyorsa 1 puan, etmiyorsa 0 puan olarak kodlanır. Toplam puan, bu yanıtların toplanması ile elde edilir.

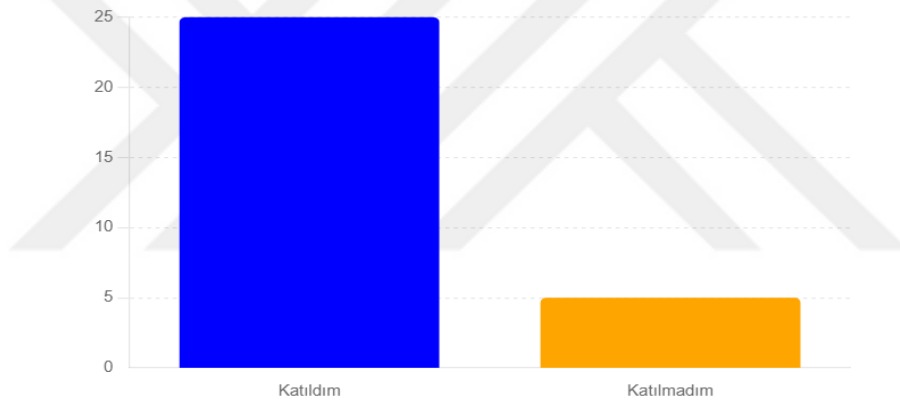
Kullanılan Sorular ve Kodlama

1. Başkalarına yardım etme isteğiniz hakkında konuşabilir misiniz?
 - "isterim" kelimesi varsa 1 puan, yoksa 0 puan.
2. Gönüllü olarak yardım faaliyetlerine katılmak sizi nasıl hissettirir?
 - "mutlu", "sorumlu", "iyi" kelimeleri varsa 1 puan, yoksa 0 puan.
3. Sosyal sorunlar hakkında duyarlı olduğunuzu düşünüyor musunuz?
 - "duyarlı" kelimesi varsa 1 puan, yoksa 0 puan.
4. Hangi sosyal sorunlarda daha duyarlısınız?
 - Herhangi bir sosyal soruna duyarlılık belirtilmişse 1 puan, yoksa 0 puan.
5. Toplumsal acı anlarında sempati, vicdan, empati ve yardımlaşma yaklaşımınızı açıklar mısınız?
 - "sempati", "vicdan", "empati", "yardımlaşma" kelimeleri varsa 1 puan, yoksa 0 puan.
6. Ülkenizde yakın zamanda bir deprem hadisesi yaşandı yardım faaliyetlerine katıldınız mı katıldıysanız hangi duygularla katıldınız? Yardım edemediyseniz neler hissettiniz?
 - "katıldım" kelimesi varsa 1 puan, yoksa 0 puan.

7. Katıldığınız hangi duygularla katıldınız?
- o "yardım" kelimesi varsa 1 puan, yoksa 0 puan.
8. Yardım edemediyse neler hissettiniz?
- o "mutsuz", "üzüntü", "suçlu" kelimesi varsa 1 puan, yoksa 0 puan.
9. Kendiniz ihtiyacınız olduğu halde başkalarının ihtiyaçlarını kendinizden önce düşünür müsünüz?
- o "evet" veya benzeri olumlu bir yanıt varsa 1 puan, yoksa 0 puan

2.1.10. Afet Durumlarında Yardım Faaliyetlerine Katılım

Katılımcılara "Ülkenizde yakın zamanda bir deprem hadisesi yaşandı yardım faaliyetlerine katıldınız mı katıldığınız hangi duygularla katıldınız?" sorusu sorulduğunda, aşağıdaki grafik bulguları elde edilmiştir;

Grafik 9. Afet Durumlarında Yardım Faaliyetlerine Katılım Dağılımı

Yardım faaliyetlerine 25 katılımcı katılırken, 5 katılımcı yardım faaliyetlerine katılmadığını belirtmektedir. Bu durum, gençlerin genel olarak yardım faaliyetlerine katılım konusunda yüksek bir eğilime sahip olduğunu ve toplumsal acil durumlarda aktif rol aldıklarını ortaya koymaktadır.

“Yardım faaliyetlerinin sahasında çok fazla bulunamadım ancak gerek maddi olarak gerekse kardeşlerimle ve annemle kış ayına denk geldiği için örgü örüp deprem bölgesine yollamıştık.” (Katılımcı 24), *“Katıldım, söylediğim gibi vicdani olarak yapmadığım zaman kendimi suçlu hissederek bu duygularla oradaki insanların yerine kendimi koydum, yakınlarımı koydum. Yardım toplama, paketleme, eşya götürme gibi faaliyetlerde bulundum.”* (Katılımcı 1) ve *“Katıldım, toplama yerlerinde özellikle paketleme işlerinde.*

Sosyal alanların önüne gidip oradaki kıyafetleri, ayakkabıları paketledik. Aslında deprem bölgesine de gidecektim ama son anda iptal oldu, ekip çıkamadı, gidemedim. Ama oradaki birlik ve beraberlik, benim yaşıtımda olan birçok insanın duyarlı bir şekilde gelip o paketleme işlemlerini yapması, eşyaları kamyonlara taşınması çok duyguluydu. O yüzden çok güzel hissettim.” (Katılımcı 17)

Katılımcılara ait bu yanıtlar, yardım faaliyetlerine katılımın çeşitli yollarını ve bu faaliyetlerin katılımcılar üzerindeki duygusal etkilerini ortaya koymaktadır. Katılımcı 24'ün yorumu, doğrudan yardım faaliyetlerine katılamasa bile, kış aylarında örgü örerek deprem bölgesine gönderme gibi dolaylı yollarla katkıda bulunduğunu göstermektedir. Bu, bireylerin yardım etme arzularını ve farklı yollarla topluma katkıda bulunma çabalarını yansıtmaktadır.

Katılımcı 1'in yorumu, vicdani sorumluluk hissiyle yardım faaliyetlerine katıldığını ve bu süreçte empati yaparak, kendisini ve yakınlarını depremzedelerin yerine koyarak hareket ettiğini belirtmektedir. Yardım toplama, paketleme ve eşya götürme gibi faaliyetlerde bulunarak aktif olarak sahada yer almaktadır.

Katılımcı 17'nin yorumu, yardım toplama merkezlerinde özellikle paketleme işlerinde yer aldığını ve ekip olarak deprem bölgesine gitmeyi planladıklarını ancak son anda iptal olduğunu anlatmaktadır. Buna rağmen, yardım faaliyetlerinde yer alan gençlerin duyarlılığı ve birlikteliği, katılımcıyı duygulandırmakta ve bu süreçten olumlu duygularla ayrılmasını sağlamaktadır.

Psikoloji; insanın duygu, düşünce ve davranışlarını incelerken prososyal davranışları da çeşitli açılardan ele almaktadır. Karşılık beklemeden yardım etme davranışı olarak tanımlanan diğerkâmlık (özgecilik) da bu literatürde önemli bir yere sahiptir (Düzgüner, 2019, s. 352). Bu yorumlar, katılımcıların yardım faaliyetlerine katılım şekillerinin ve bu süreçte yaşadıkları duygusal deneyimlerin çeşitliliğini ve derinliğini ortaya koymaktadır. Yardım etme arzusu, vicdani sorumluluk ve toplumsal duyarlılık, özgecilik, bireyleri farklı yollarla harekete geçirerek kişisel tatmin ve olumlu duygusal deneyimler sağlamaktadır.

2.1.11. Deprem Bölgesine Yardım ve Bölgedeki Duygusal Deneyimler

6 Şubat 2023 günü saat 04.17 ve 13.24'te meydana gelen iki deprem sırasında en az 30 bin olmak üzere on binlerce bina yıkılmıştır. Yıkılan bina sayıları tespitler ilerledikçe

artmakta ve rakamlar büyümektedir. Yıkılması gereken bina sayısı ise son rakamlarla 300 bini geçmiştir (Çay, 2023, s. 28). 6 Şubat 2023 tarihinde yaşanan Kahramanmaraş depremleri, toplumsal dayanışmanın ve bireysel sorumlulukların derin bir şekilde hissedildiği afet anları olarak hafızalara kazınmıştır. Katılımcıların ifadeleri, bu tür felaketlerin sadece fiziksel değil, duygusal ve psikolojik düzeyde de büyük etkiler yarattığını göstermektedir.

“6 Şubat depremlerinde deprem bölgesine giderek bizzat katıldım. Çünkü benim orada olmam gerektiğini düşündüm. Çalıştığım iş yerinde işime odaklanamadım. Büyük bir vicdan azabı ve rahatsızlık hissettim. Bu yüzden izin alıp Hatay’a gittim. Orada büyük bir düzensizlik hakimdi, kimse ne yapacağını bilemiyordu. Ben arkadaşlarımla birlikte yemek dağıtımı, gelen yardım eşyalarının dağıtımı gibi roller üstlendim. Şunu söyleyebilirim ki gerçekten bir mahşer provasıydı enkazın altındaki yardım çığlıkları depremzedelerin çaresizce yakınlarını bekleyişi, bir de üstüne cenazelerin yanık kokuları ve salgın hastalıklar. İnşallah bir daha böyle bir acı yaşamayız...” (Katılımcı 25) ve *“Şöyle söyleyebilirim: Orada insanların başına bir şey gelmiş ha biz ha bir yakınımız ya da bir başkası, orada zor durumda olan insanlar var. Biz bunu yapmak zorundayız gibi bir duyguyla hareket ettim ve arkadaşlarımla birlikte Hatay’a, deprem bölgesine gidip orada yardım faaliyetlerine katıldım diyebilirim.”* (Katılımcı 14)

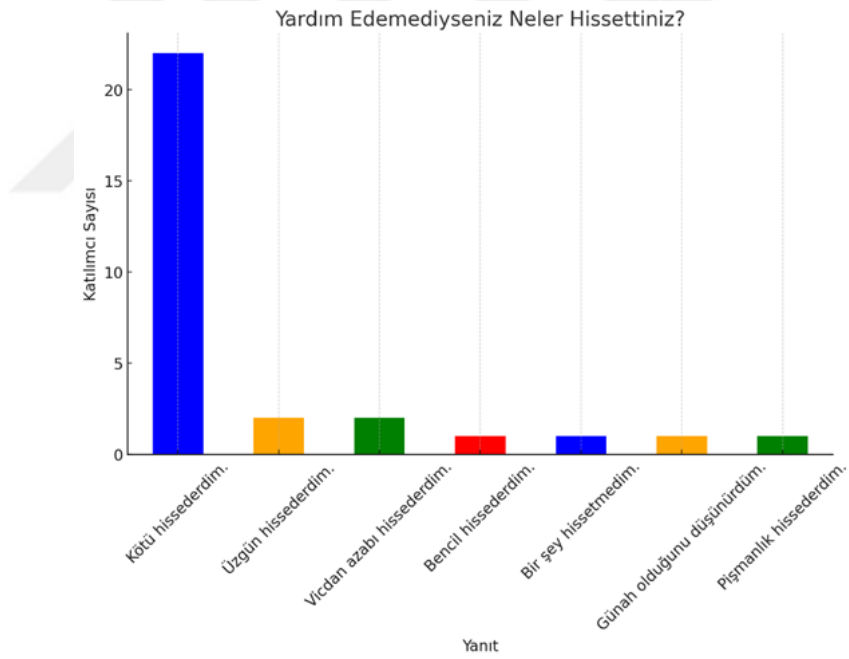
Katılımcı 25, büyük bir vicdan azabı ve rahatsızlık hissettiğini belirterek, işine odaklanamadığını ve bu sebeple izin alarak Hatay’a gittiğini ifade etmektedir. Bu katılımcı, sahada büyük bir düzensizlik olduğunu, kimsenin ne yapacağını bilemediğini ve bu karmaşa içinde yemek dağıtımı ve yardım malzemelerinin dağıtımı gibi rolleri üstlendiğini anlatmaktadır. Bu ifadeler, katılımcının zor durumda olan insanlara yardım etme isteğini ve bu süreçte aktif olarak yer alma arzusunu ortaya koymaktadır. Katılımcı 14 ise insanların zor durumda olduğunu ve bu durumun herkesin başına gelebileceği bilinciyle hareket ettiğini belirtmektedir. Bu katılımcı, “Biz bunu yapmak zorundayız!” gibi bir duygu ile hareket ettiğini ve arkadaşlarıyla birlikte Hatay’a giderek yardım faaliyetlerine katıldığını vurgulamaktadır. Bu ifadeler, katılımcının empati duygusu ve toplumsal sorumluluk bilinci ile hareket ettiğini göstermektedir.

Her iki katılımcı da, yaşadıkları vicdan azabı ve toplumsal sorumluluk bilinciyle harekete geçerek deprem bölgesine yardım etmeye gitmişlerdir. Katılımcılar, yardım faaliyetlerinde aktif rol almış ve zor durumda olan insanlara destek olma çabasını

paylaşmışlardır. Bu durum, Z kuşağının, özellikle kriz anlarında, empati ve özgeci duygularla hareket ederek toplumsal sorumluluklarını yerine getirmeye yönelik bir eğilime sahip olduğunu göstermektedir. Nevzat Tarhan'ın ifadeleriyle, "Belki başka bir ülke olsa herkes kaçır ve kendi derdine bakardı. Hatta X ve Y kuşağının bolca eleştirdiği Z kuşağı, kendi imkânları ile ve üniversiteler üzerinden giden yardımları organize ettiler. O bölgede çalışan gönüllülerin hepsinin enkaz kazılmaktan parmakları yara olmuş. Onlar birer kahraman, bunu söyleyelim. Bu kişiler kendi egosunu aşan kişiler. İnsani erdemler altı gruptadır ve bunlardan birisi de aşkınlık erdemidir. Bizim toplumumuzun sosyolojik yapısında vardır bu ama genetik değildir, sonradan öğrenilir (Tarhan, 2023, s. 703-704)."

2.1.12. Yardım Edememenin Duygusal Etkileri

Katılımcılara "Yardım edemediyseniz neler hissettiniz?" sorusu sorulduğunda, aşağıdaki grafik bulguları elde edilmiştir;

Grafik 10. Afet Durumlarında Yardım Faaliyetlerine Katılmama Durumunda Oluşan Duyguların Dağılımı

Grafikte, katılımcıların "Yardım edemediyseniz neler hissettiniz?" sorusuna verdikleri yanıtların sayısal dağılımları gösterilmektedir. Çoğunlukla, katılımcılar kendilerini "kötü" hissedeceklerini belirtmişlerdir (22 katılımcı). Bu ifadeler, yardım edememenin en yaygın duygusal tepkisi olarak öne çıkmaktadır. "Üzgün" ve "vicdan azabı" hissedenlerin sayısı ise

her biri 2 katılımcıdır. Diğer yanıtlar arasında "bencil hissederdim", "bir şey hissetmedim", "günah olduğunu düşünürdüm" ve "pişmanlık hissederdim" her biri 1 katılımcı tarafından belirtilmiştir. Bu dağılımlar, yardım edememenin gençler arasında yoğun olumsuz duygulara neden olduğunu ve toplumsal duyarlılıklarının yüksek olduğunu yansıtmaktadır.

Genel olarak bu grafik, Z kuşağının yardım edemediği durumlarda yoğun ve çeşitli olumsuz duygular yaşadığını göstermektedir. Kötü hissetme, üzüntü, vicdan azabı ve pişmanlık gibi duygular, bu neslin yardım etme konusundaki yüksek duyarlılığını ve başkalarının ihtiyaçlarına olan hassasiyetini ortaya koymaktadır. Bu durum, Z kuşağının yardım etme arzusu ve ahlaki değerlerinin güçlü olduğunu ve bu değerlere uymadıklarında içsel tepkiler verdiklerini göstermektedir.

“Yardım edememiş olsaydım, kendimi bencil bir insan gibi hissederdim. Çünkü yarın bir gün bir deprem olsa, ben yardım beklerim. Depremzede olsam ama böyle bir şey olduğunda yardım etmemiş olsam, bu tamamen bencillik olurdu.” (Katılımcı 1) ve *“Yardım etmeseydim vicdan azabı duyardım. Elimde olmayan sebeplerden dolayı orada bulunamasydım da elimden geldiğince uzaktan destekte bulunmaya çalışırdım, en azından o ortamda bulunan arkadaşlarıma destek olmaya çalışırdım.”* (Katılımcı 15) Bu iki katılımcının yorumları, deprem gibi afet durumlarında yardım etmenin bireyler üzerinde yarattığı içsel ve ahlaki baskıları açıkça göstermektedir. Katılımcı 1'in ifadesinde, yardım etmemiş olmanın bencillik olarak algılandığı ve gelecekte kendisinin de yardıma muhtaç olabileceği düşüncesi yer almaktadır. Bu, bireyin empati duygusunu ve karşılıklı yardımlaşma beklentisini ortaya koymaktadır. Katılımcı, yardım etmenin hem vicdani bir yükümlülük hem de toplumsal bir sorumluluk olduğunu vurgulamaktadır. Katılımcı 15 ise yardım etmediği takdirde vicdan azabı çekeceğini ifade etmektedir. Ayrıca, fiziken orada bulunamasa bile, uzaktan destek sağlamaya çalışacağını belirtmektedir. Bu, yardımın sadece fiziksel varlıkla sınırlı olmadığını, uzaktan da manevi ve lojistik destek sağlanabileceğini göstermektedir. Katılımcı, yardımın çeşitli biçimlerde gerçekleştirilebileceğine ve her koşulda destek olma isteğine vurgu yapmaktadır.

Her iki katılımcı da yardım etmenin kişisel vicdanları üzerinde büyük bir etkiye sahip olduğunu ve yardım etmedikleri takdirde bencil ve sorumsuz hissedeceklerini belirtmektedirler. Bu, afet durumlarında özgeci davranışların ve toplumsal dayanışmanın bireyler için ne kadar önemli olduğunu ve kişisel değerler ile toplumsal normlar arasındaki ilişkiyi gözler önüne sermektedir.

2.2. Z Kuşağında Afet Durumlarındaki Diğerkamlık ve Prososyal Davranış Eğilimlerinin Tipleştirilmesi

Z kuşağının afet durumlarındaki diğerkamlık ve prososyal davranış eğilimlerini çeşitli tiplerle temsil etmektedir. İşte bu ifadelerden yola çıkarak oluşturulmuş katılımcı tipleştirmeleri:

2.2.1. Yardımlaşma Davranışında Empati ve Vicdan Odaklılar

Özellikler

Bu grup, başkalarının duygularını anlama ve onlarla derin bir empati kurma yetenekleriyle ön plana çıkmaktadır. Empati, bu bireylerin yardımlaşma davranışlarının temel itici gücü olmaktadır. Başkalarının acılarını ve ihtiyaçlarını kendi içsel deneyimleriymiş gibi hissetmekte olup bu da onları harekete geçirmektedir. Afet durumlarında, bu kişiler başkalarının ihtiyaçlarını kendi ihtiyaçlarının önüne koyma eğiliminde bulunmaktadırlar. Bu özellik, onların yardım etme çabalarını güçlendiren ve yönlendiren bir vicdan bilinciyle birleşmektedir. Bu bireyler, afet anlarında hızla organize olup başkalarına yardım etmek için gönüllü olarak harekete geçmektedirler. Empati duygusu, onların toplumsal dayanışma bilincini pekiştiren ve insanlarla aralarındaki bağı güçlendiren önemli bir unsur olmaktadır.

Afetlerde sosyal hizmetlerin ve yardımların organize edilmesi, bu tür empati odaklı bireylerin katkılarıyla daha etkili hale gelir. Araştırmalar, Türkiye'de afet durumlarında sosyal hizmetlerin etkin kullanımının, bireylerin toplumsal dayanışma ve empati düzeylerini artırdığına dikkat çekmektedir. Özellikle afetler sırasında sosyal hizmetler, toplumsal dayanışmayı güçlendiren ve bireylerin sosyal sorumluluklarını yerine getirmelerini sağlayan önemli araçlar olarak görülmektedir (Gökalp Yılmaz, 2021, s. 198).

Batson ve arkadaşlarının (1981) araştırmasında, bireylerin empatik duygularının gerçekten yardım etmeye yönlendirdiği, bu duyguların egoist bir motivasyonun ötesinde olduğu belirtilmiştir. Bu bireyler, olayların etkisi altında derin düşüncelere dalabilirler. Olaylara aktif olarak müdahale edememeleri bile bu tür olaylar üzerinde uzun süre düşünmelerine ve moral bozukluğuna yol açabilir. Aynı zamanda, kendilerini başkalarının yerine koyarak, onların yaşadığı zorlukları ve acıları içselleştirirler. Bu empatik yaklaşım, onların yardım etme davranışlarını güçlendiren bir diğer faktördür. Batson ve arkadaşları,

empatik duyguların, bireylerin başkalarına yardım etmeye yönlendiren güçlü bir motivasyon kaynağı olduğunu ve bu motivasyonun, diğer insanların refahını artırma amacına yönelik olduğuna dikkat çekmiştir (Batson vd., 1981, s. 293-296).

Örnek İfadeler

- *“Bu durum şöyle olur, mesela benim ihtiyacım var fakat onun da var o benden daha fazla bir ihtiyaç sahibi ise önceliği ona veririm. Yok eğer aynı durumda bir ihtiyaç gerekiyorsa o zaman ikimiz için de ortak bir çözüm üretmeye gayret ederim. Çünkü nasıl zor durumdaysam empati yaparak onun da benim gibi olduğunu düşünür ve kendime istemediğim olumsuz durumda onu bırakmaya gönlüm el vermez.”* (Katılımcı 19)
- *“Önce acıma duygusu olur. Yani doğru olmasa da acıma duygusu olur. Örnek veriyorum, herhangi bir depremde kendimi oradaki kişinin yerine koyduğumda bir acı duyarım. Empati olduğu için empati duyarsın ya, aynen empati diyorum, acı hissederim. Vicdani olarak, vicdani olarak bir yakınım oradaymış gibi düşünürüm; yardım etmediğim zaman vicdanım beni bir suçlu gibi hissettirir, yerimde duramam yani yardım etmek zorundaymışım gibi.”* (Katılımcı 1) ve (Katılımcı 14)
- *“Vicdan çok ağır basar böyle durumlarda, çok alakalı bir insan haline gelir. Empati, evet, kendimi sürekli orada hayal edip nasıl bir acı olduğunu hissetmeye çalışırım. Bu şekilde davranışlar sergiliyorum genelde. (Katılımcı 4, Katılımcı 16) ve Önce empatiyle yaklaşırım; o acı anında bende olabilirdim diye düşünürüm. Daha sonra vicdan ile yardım ederim.”* (Katılımcı 7)
- *“Bir insan karşısındakini yerine kendisini koyduğunda, olayı daha da içselleştirip daha samimi ve büyük bir çabayla içselleştireceğini düşünüyorum. O yüzden zaten yardım faaliyetlerinde de özellikle empatinin ve vicdanının çok önemli olduğunu düşünüyorum. Toplumsal bir alanda maddi ve manevi olarak o ana yardımcı olmayı, o sorunu ortadan kaldırmaya çalışırım; maddi olarak imkanlarım nelerse, maddi yardımı yapmam gerekiyor ya da direkt mesela bir afet yaşadık, deprem afeti, eşya ihtiyacı vardı, kıyafete ihtiyacı vardı, yemek ihtiyacı vardı; direkt bu şekilde bir yardım sağlayabiliyorsam bunları sağlamaya çalışırım. Eğer bunları sağlayamayacaksam, iş gücü olarak orada var olup bir sorunu çözebileceksem direkt gidip iş gücü olarak dâhil olmaya çalışırım. Eğer bunların hiçbirini yapamıyorsa bulduğum noktada dini*

inancın getirisi olarak onlar için dua ederim ya da bu olayı duyurup yardım edebilecek yerde ve konumda olanlara ulaşmaya çalışırım". (Katılımcı 24)

- *"6 Şubat depremlerinde deprem bölgesine giderek bizzat katıldım. Çünkü benim orada olmam gerektiğini düşündüm. Çalıştığım iş yerinde işime odaklanamadım. Büyük bir vicdan azabı ve rahatsızlık hissettim. Bu yüzden izin alıp Hatay'a gittim. Orada büyük bir düzensizlik hakimdi, kimse ne yapacağını bilemiyordu. Ben yemek dağıtımı, gelen yardım giysi eşyalarının dağıtımı gibi roller üstlendim arkadaşlarımla birlikte şunu söyleyebilirim ki gerçekten bir mahşer provasıydı enkazın altındaki yardım çığlıkları depremzedelerin çaresizce yakınlarını bekleyişi bir de üstüne cenazelerin yanık kokuları ve salgın hastalıklar. İnşallah bir daha böyle bir acı yaşamayız..." (Katılımcı 25)*
- *"Şöyle söyleyebilirim: Orada insanların başına bir şey gelmiş ha biz ha bir yakınımız ya da bir başkası, orada zor durumda olan insanlar var. Biz bunu yapmak zorundayız gibi bir duyguyla hareket ettim ve arkadaşlarımla birlikte Hatay'a, deprem bölgesine gidip orada yardım faaliyetlerine katıldım diyebilirim." (Katılımcı 14)*
- *"Yardım edememiş olsaydım, kendimi bencil bir insan gibi hissederdim. Çünkü yarın bir gün bir deprem olsa, ben yardım beklerim. Depremzede olsam ama böyle bir şey olduğunda yardım etmemiş olsam, bu tamamen bencillik olurdu." (Katılımcı 1)*
- *"Yardım etmeseydim vicdan azabı duyardım. Elimde olmayan sebeplerden dolayı orada bulunamasaydım da elimden geldiğince uzaktan destekte bulunmaya çalışırdım, en azından o ortamda bulunan arkadaşlarıma destek olmaya çalışırdım." (Katılımcı 15)*

"Yardımlaşma Davranışında Empati ve Vicdan Odaklılar" tipleştirilmesi, bireylerin yardım etme konusundaki içsel motivasyonlarının temelinde empati ve vicdan duygularının yer aldığını açıkça ortaya koymaktadır. Bu tipleştirmeye sahip bireyler, yardıma ihtiyaç duyan insanlara karşı kayıtsız kalmakta zorlanmakta, yardım etmediklerinde ise derin bir suçluluk ve bencillik hissi yaşamaktadırlar. Bu duygular, onları vicdan azabı ve rahatsızlık içinde bırakmakta, dolayısıyla harekete geçmeleri gerektiğini hissetmektedirler.

Katılımcıların ifadeleri; empati ve vicdanın, bu bireylerin toplumsal sorumluluk bilinciyle hareket etmelerinde ne kadar önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Bu kişiler,

başkalarının acılarını kendi acıları gibi hissederek onların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik güçlü bir dürtüyle hareket etmektedirler. Empati, bu süreçte bireyin kendisini başkasının yerine koymasını ve o kişinin yaşadığı zorlukları içselleştirmesini sağlarken; vicdan ise bu farkındalığı eyleme dönüştürme zorunluluğunu pekiştirmektedir. Bu tipleştirme, özellikle afet ve kriz durumlarında, bireylerin yardım etme davranışlarını şekillendiren temel dinamikleri anlamamıza yardımcı olmaktadır. Empati ve vicdan, yalnızca bireysel birer duygu olarak kalmamakta, aynı zamanda toplumsal dayanışmayı güçlendiren ve kriz anlarında toplulukları bir araya getiren önemli birer unsur olarak da karşımıza çıkmaktadır. Bu özelliklere sahip bireyler, topluluklarının daha dirençli ve dayanıklı olmasına katkı sağlamakta, yardım organizasyonlarında ve afet yönetiminde kritik roller üstlenmektedirler. Afet yönetimi bağlamında empati ve vicdan odaklı bireylerin varlığı, yardım faaliyetlerinin daha etkili ve insani bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlamaktadır. Bu kişiler, sadece maddi yardımlarla değil, aynı zamanda manevi destek ve moral sağlama noktasında da önemli katkılarda bulunmaktadır. Yardım etmeye yönelik bu derin içsel dürtü, toplulukların zor zamanlarda birbirine kenetlenmesine ve dayanışma ruhunun güçlenmesine olanak tanımaktadır. Bu nedenle, empati ve vicdan odaklı bireylerin varlığı, kriz anlarında toplumsal birlikteliğin sağlanmasında ve sürdürülebilir bir yardım kültürünün gelişmesinde kilit bir role sahiptir.

2.2.2. Özgeci Yardımseverler

Özellikler

Özgeci yardımseverler, içsel motivasyonla hareket ederek başkalarına yardım etme isteği duymaktadırlar. Bu kişiler, yardım faaliyetlerine katılmayı insan olmanın gerekliliği olarak görmektedirler ve bu eylemleri, insanın kendini tam anlamıyla var etmesinin bir yolu olarak değerlendirmektedirler. Yardım etme isteği genellikle bireyin merhamet duygusunun gelişmişliğiyle bağlantılıdır ve bu duygu, yabancılara veya ihtiyaç sahiplerine karşı daha yoğun bir şekilde kendini göstermektedir. Bu tip yardımseverler, yardımı hem maddi hem de manevi olarak sunmaktadırlar, gönüllü olarak yapılan yardımın gerçek anlamda bir yardım olduğunu savunmaktadırlar ve bu tür faaliyetlere katıldıklarında büyük bir tatmin ve mutluluk hissetmektedirler. Özgeci yardımseverlik üzerine yapılan araştırmalar, bireylerin içsel motivasyonlarının, özellikle yardım etme isteğini artırdığına ve bu süreçte toplumsal dayanışmayı güçlendirdiğine dikkat çekmektedir. Örneğin, bir çalışmada Türkiye'deki

sosyal yardım modellerinin, bireylerin merhamet ve vicdan duyguları ile nasıl etkileşime girdiği ve bu etkileşimin yardım etme davranışlarını nasıl şekillendirdiği incelenmiştir (Pelek & Polat, 2022, s. 102). Bu tür yardımseverlik, bireylerin topluma katkı sağlama arzusunu artırmakta ve onları gönüllü faaliyetlere yönlendirmektedir (Pelek & Polat, 2022, s. 110).

Örnek İfadeler

- "Yardım toplama, paketleme, eşya götürme gibi faaliyetlerde bulundum... Oradaki birlik ve beraberlik, birçok insanın duyarlı bir şekilde gelip o paketleme işlemlerini yapması çok duyguluydu." (Katılımcı 17)
- "Biz insanız ve insan insana yardım etmediği sürece tam olarak kendini var etmiş sayılmaz." (Katılımcı 9)
- *Başkalarına yardım etme isteği, bence içten gelen bir şey. Bazense bireylerle ya da gruplarla kurduğumuz iletişim ve yakınlıkla da ilişkili olabilir. Yardım etmek, bana göre merhamet durumunu ifade ediyor. O duygu ne kadar geliştirse yardım oranı da artıyor. Özellikle de yabancılara karşı. Öteki şekilde yardımı ve çabayı hep yakınlarımız için daha ön planda tutarız. Genel itibariyle kendimi yardım konusunda değerlendirecek olursam insanlara yardım etmeyi severim ve ederim de. Bu, maddi ve manevi açıdan da geçerlidir.* (Katılımcı 19)
- *“ Zaten yardımın gönüllü olarak yapılması gerektiğini düşünüyorum. Herhangi bir karşılık beklenerek yapıldığında bunun yardımlaşma değil bir alışveriş olduğunu düşünüyorum. O yüzden gönüllü olan yardım faaliyetlerine katıldığında yine ilk soruya verdiğim cevapta olduğu gibi mutlu olurum. Çünkü birilerinin ihtiyacını gidermiş ve onlara yardım etmiş olurum.”* (Katılımcı 24)

Özgeci yardımseverler, yardımlarını hem maddi hem de manevi olarak sunmaktadırlar ve gönüllü olarak yapılan yardımın gerçek anlamda bir yardım olduğunu savunmaktadırlar. Bu tür faaliyetlere katıldıklarında büyük bir tatmin ve mutluluk hissetmektedirler. Katılımcı ifadeleri, bu bireylerin yardım etme konusunda duyarlılık ve insan olmanın gerekliliği üzerindeki inançlarını vurgulamaktadır. Örneğin, Katılımcı 17'nin paketleme faaliyetlerinde duyduğu duygusal bağ ve Katılımcı 9'un insanın kendini var etme sürecinde yardımı temel bir unsur olarak görmesi, bu tiplendirmenin temelini oluşturmaktadır. Merhamet duygusunun

gelişmişliği, yardım oranını artıran bir faktör olarak ön plana çıkmaktadır, gönüllü yardımların karşılıksız yapılması gerektiği inancı da bu bireylerin özgecilik anlayışını pekiştirmektedir. Özgeci yardımseverler, bu yardımları gerçekleştirirken büyük bir içsel tatmin yaşamaktadırlar, çünkü bu eylemleri, insanlığın bir parçası olarak görmektedirler. Bu tiplendirme, bireylerin merhamet ve insanlık bilinciyle, toplumsal yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerine katılımını ve bu faaliyetlerden aldıkları tatmini açıkça göstermektedir.

2.2.3. Yardım Etme Davranışında Psikolojik Hazcılar

Özellikler

Bu grup, yardım etme eylemini sadece ahlaki bir sorumluluk olarak görmenin ötesinde, bu eylemden kişisel bir tatmin ve mutluluk duymaktadırlar. Yardım etmek, onlar için manevi bir haz kaynağıdır ve bu sayede ruhsal bir doyuma ulaşmaktadırlar. Kendi içsel eksikliklerini tamamladıklarını, yardım ettikçe daha zinde ve hayata bağlı hissettiklerini belirtmektedirler. Yardım faaliyetleri, bu grup için hem içsel bir huzur sağlama aracı hem de hayatlarına anlam katan bir eylem olarak görülmektedir. Bu kişiler, yardım ettiklerinde kendilerini iyi hissettiklerini ve bu duygunun onların motivasyon kaynağı olduğunu ifade etmektedirler. Yardım etmenin hem vicdani hem de ruhsal olarak tatmin edici olduğunu düşünmektedirler. Afet gibi durumlarda gönüllü olarak katıldıkları yardım faaliyetlerinde, başkalarına fayda sağladıklarında gurur ve mutluluk hissettiklerini vurgulamaktadırlar. Onlara göre, yardım etmek yalnızca bir zorunluluk değil, aynı zamanda kişisel mutluluğun ve içsel tatminin bir yolu olarak değerlendirilmektedir. Psikolojik hazcılar, yardım etme davranışını sadece toplumsal bir sorumluluk olarak değil, aynı zamanda kişisel bir tatmin aracı olarak görmektedirler. Bu kişiler, yardım faaliyetlerinde bulunduklarında, manevi bir doyuma ulaşmakta ve ruhsal bir huzur sağlamaktadırlar. Araştırmalar, bireylerin yardım etme eylemlerinin, içsel mutluluk ve tatmin sağladığını göstermektedir. Özellikle afet durumlarında, gönüllü yardım faaliyetlerine katılan bireyler, bu faaliyetlerden elde ettikleri tatmini vurgulamaktadırlar. Yardım etmenin sadece bir zorunluluk değil, aynı zamanda kişisel mutluluğun ve içsel tatminin bir yolu olduğunu savunmaktadırlar (Pelek & Polat, 2022, s. 110).

Örnek İfadeler

- *“Yardımın hem ahlaki hem de insani olarak yapılması gerektiğini düşünüyorum. Bir insan, rahatlamak için bir şeyler yapar ve yardım ettiği zaman kendindeki eksik parçanın tamamlandığını hisseder. Ben de öyle hissediyorum; mutlu hissediyorum. Bence yardım etmek insanı zinde tutar ve hayata bağlılığı artırır.”* (Katılımcı 12-Katılımcı 16)
- *“Ruhsal bir tatmin hissediyorum, yani bunun nasıl olduğunu anlamak daha işe yarar ve birileri için bir şey yapmış olmak bana tatminkâr hissettiriyor.”* (Katılımcı 8-Katılımcı 14)
- *“Yardım dediğimiz, zaten daha çok içten gelen ve gönüllü yapılan bir iş olarak bilinir. Bir şeyi karşılıksız ve faydalı olacak şekilde yapacağını ve yaptığını bilmek, bence insana olumlu edinimler kazandırır. Kahramanmaraş merkezli depremlerde, ben zaten AFAD'ın gönüllü yardım faaliyetleri içerisinde yer almıştım. Birileri için çabalamak bana çok iyi gelmişti ve mutluydum, gururluydum. Kısacası, bana güzel hissettirir.”* (Katılımcı 19)
- *“Depremde yardım faaliyetine katılmak hem vicdanen hem de ruhen çok mutlu ediyor. Örnek verecek olursam deprem döneminde gönüllü olarak sahaya inmiştim. Depremzedelerin bir kısmı Ankara'ya geldiğinde onları karşılamıştık. İnsanlara bir fayda sağlayabiliyor olmak güzel bir duyguydu. Çünkü o insanlar kendilerini yalnız hissediyordu, Ankara'da hepsi bir yabancı gibiydi. Ama bizim onlarla çok fazla samimi olduğumuzu ve yalnız olmadıklarını hissettiklerinde mutlu olmuşum.”* (Katılımcı 15)
- *“Ben, kendi ihtiyaçlarım olmasına rağmen başkalarına destekte bulunmayı son derece kutsal bir olgu olarak görmekteyim. Bu düşünce doğrultusunda, insanların yaşamlarına gerek maddi gerekse manevi olarak sosyal destekte bulunmanın, insan olmanın temel bir sonucu ve sorumluluğu olduğunu düşünüyorum. İnsanların zor zamanlarında yanlarında olmanın, onların yükünü hafifletmenin ve onlara moral desteği sağlamanın, insan olmanın en asil ve en anlamlı yanlarından biri olduğuna inanıyorum. Kendim de bu anlayışı benimseyerek, başkalarına yardım etmenin ve onların yaşamlarına olumlu katkılarda bulunmanın, kişisel mutluluğumu ve tatminimi artırdığını fark ettim. Bu yüzden, sosyal destek sunmanın, bireyler arasındaki bağları güçlendirdiğini ve toplumun genel refahına katkıda bulunduğunu düşünüyorum. Bu*

bakış açısıyla, başkalarına yardım etmeyi ve onların yaşamlarını iyileştirmeyi bir yaşam felsefesi olarak benimsiyorum.” (Katılımcı 3)

Yardım ve Psikolojik Hazcılar tiplendirmesi, yardım etme eylemini yalnızca ahlaki bir sorumluluk olarak görmeyen, aynı zamanda bu eylemden kişisel tatmin ve mutluluk duyan bireyleri tanımlamaktadır. Bu grup, yardım etmenin sadece bir zorunluluk değil, aynı zamanda bir anlam ve ruhsal doyum kaynağı olduğuna inanır. Yardım etme davranışının, bireylerin içsel eksikliklerini tamamladığını ve onları hayata daha bağlı hissettirdiğini belirtir. Bu tiplendirme, yardım etme motivasyonunu sadece başkalarının ihtiyaçlarını karşılamaktan ziyade, bireylerin kendi ruhsal tatminini ve içsel huzurunu sağlama amacı olarak ortaya koymaktadır. Bu gruptaki bireyler, yardım ettiklerinde gurur ve mutluluk hissettiklerini ve bu duyguların onların temel motivasyon kaynağı olduğunu ifade etmektedirler. Örnek olarak, katılımcılardan biri, yardımın hem ahlaki hem de insani bir gereklilik olduğunu, ancak bunun yanında kişinin kendisini tamamlanmış hissettiğini ve mutluluk duyduğunu belirtmektedir. Bu ifadeler, yardım etmenin yalnızca bir sorumluluk değil, aynı zamanda kişisel bir haz kaynağı olarak görüldüğünü vurgulamaktadır. Başka bir katılımcı, yardım faaliyetlerine gönüllü olarak katıldığında ruhsal bir tatmin yaşadığını ve bunun kendisini tatmin edici bir şekilde etkilediğini belirtmiştir. Bu görüş, yardım etme eyleminin, kişinin kendi ruhsal ihtiyaçlarını karşılamada önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Özellikle afet durumlarında, bu bireyler, yardım ettiklerinde sadece başkalarına fayda sağlamakla kalmayıp aynı zamanda kendilerini daha iyi hissettiklerini, gurur ve mutluluk duyduklarını ifade etmektedirler. Bu bağlamda, yardım etmenin kişisel mutluluğun ve içsel tatminin bir yolu olarak görülmesi, bu tiplendirmenin temel özelliklerinden biri olarak öne çıkmaktadır.

2.2.4. Yardım Etme Davranışı ve Sömürü Korkusu Yaşayanlar

Özellikler

Bu grup, yardım etme konusunda duyarlı olmasına rağmen, yardımın suistimal edilmesi veya duygusal sömürüye maruz kalma korkusuyla temkinli davranmaktadır. Yardım ederken, karşı tarafın gerçekten yardıma ihtiyaç duyup duymadığını sorgulamakta ve bu konuda dikkatli davranmaktadır. Penner (2005)'in çalışmasında da belirtildiği gibi, insanlar yardım etme kararlarını verirken potansiyel maliyet ve ödülleri değerlendirmekte ve bu süreçte suistimal edilme korkusu belirleyici bir faktör olabilmektedir. Yardımın, hak

eden kişilere ve gerçekten ihtiyaç duyanlara ulaşmasını sağlamak bu bireyler için büyük önem taşımaktadır. Bu bireyler, yardım faaliyetlerine katılmadan önce, yardım edecekleri kişi veya grubun gerçekten ihtiyaç sahibi olup olmadığını araştırmayı tercih etmektedirler. Yardımın suistimal edilmesini önlemek için dikkatli ve seçici davranmaktadırlar. Onlar için yardımın karşılıksız ve samimi bir şekilde yapılması gerektiği kadar, bu yardımın hak eden kişiler tarafından kabul edilmesi de önemlidir. Penner (2005)'in çalışması, bu tür değerlendirmelerin, bireylerin yardım etme motivasyonlarını şekillendirdiğini ve bu motivasyonların nihai yardım kararları üzerinde kritik bir rol oynadığını vurgulamaktadır (Penner vd., 2005, s. 367-368).

Örnek İfadeler

- o *“Yardıma gerçekten ihtiyacı olduğunu ve duygu sömürüsü yapmadığını düşündüğüm insanlara yardımcı olmaya çalışırım.”* (Katılımcı 25)

Bu tiplleştirme, yardımın suistimal edilmesi riskini önlemek için titizlikle hareket eden bireyleri içermektedir. Yardım etme sürecinde, karşı tarafın dürüstlüğü ve samimiyeti bu kişiler için kritik bir değerlendirme ölçütü olmaktadır. Yardımın gerçekten ihtiyaç sahibi olanlara ulaşmasını sağlamak için dikkatli ve seçici bir yaklaşım sergilemektedirler. Yardım ettikleri insanların dürüstlüğüne ve yardımın gerçekten ihtiyaç sahiplerine ulaştığına inanmak, bu bireyler için bir güvenlik duygusu sağlamaktadır. Örneğin, katılımcılardan biri, yardım edeceği kişilerin gerçekten yardıma ihtiyaç duyup duymadığını sorgulamakta ve duygusal sömürü riskine karşı dikkatli davrandığını belirtmiştir. Bu ifade, yardım sürecinde bireylerin içsel çekinceler taşıdığını ve bu çekincelerin yardım etme motivasyonlarını etkilediğini göstermektedir. Yardımın suistimal edilmesi endişesi, bu gruptaki bireylerin yardım etme sürecine daha temkinli yaklaşımlarına neden olmaktadır ve bu durum, yardımın sadece ihtiyaç sahiplerine ulaşmasını sağlama amacıyla sıkı bir filtreleme süreci olarak tanımlanabilir. Bu tiplleştirme, yardımın karşılıksız ve samimi bir şekilde yapılması gerektiğini savunan bireylerin, aynı zamanda bu yardımın hak eden kişiler tarafından kabul edilmesi gerektiğine inandığını vurgulamaktadır. Yardımın kötüye kullanılmasını önlemek adına yapılan bu dikkatli ve seçici yaklaşım, yardım etme sürecine duyulan güveni artırmakla birlikte, bireylerin yardım etme konusundaki sorumluluklarını da pekiştirmektedir.

2.2.5. Yardım Etme Davranışı ve Sorumluluk Bilinci Taşıyanlar

Özellikler

Bu gruptaki bireyler, yardım etme davranışlarını temel olarak içselleştirdikleri sorumluluk bilinciyle gerçekleştirmektedirler. Schwartz'a göre, bu bireyler yardım etmeyi, kişisel normlar ve içselleştirilmiş değerler aracılığıyla şekillendirmektedirler. Yardım etmek, onlar için topluma ve çevrelerine karşı olan bir görevdir; bu görev, içselleştirilmiş ahlaki zorunluluklar tarafından yönlendirilmektedir. Bu bireyler, yardım etmediklerinde yoğun bir suçluluk duygusu yaşamaktadırlar ki bu duygu, onların yardım etmeye yönelik motivasyonlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Yardım etme davranışının arkasındaki bu suçluluk duygusu, Schwartz'ın "self-expectations" (kişisel beklentiler) olarak adlandırdığı içsel normların bir yansımasıdır. Bu bireyler, çevrelerindeki olayların etkisiyle derin düşüncelere dalabilmekte ve olaylara aktif olarak müdahale edemediklerinde bile bu durum üzerinde uzun süre düşünmeleri ve moral bozukluğu yaşamaları olasıdır. Bu süreç, onların içselleştirilmiş normlarına ve değerlerine dayanan yardım etme dürtüsünü daha da güçlendirmektedir. Ayrıca, bu bireyler, kendilerini başkalarının yerine koyarak onların yaşadığı zorlukları ve acıları derinlemesine hissetmektedirler. Schwartz'ın belirttiği gibi, bu empatik uyarılma, gözlemcinin yaşadığı duygusal sıkıntının bir sonucu olarak ortaya çıkmakta ve yardım etme davranışını harekete geçiren güçlü bir motivasyon kaynağı olabilmektedir (Schwartz, 1977, s. 224). Bu empatik yaklaşım, yardım etme davranışlarını güçlendiren önemli bir faktördür. Sonuç olarak, bu tipleştirme, bireylerin yardım etme davranışlarını sorumluluk bilinci üzerinden nasıl yapılandırdıklarını ve bu süreci hangi duygusal ve düşünsel mekanizmalarla desteklediklerini ortaya koymaktadır.

Örnek İfadeler

- *“Beni katılmak değil de kötü durumda yardım etmemek, gönüllü olmamak daha kötü ve suçlu hissettirir. Bu suçluluk duygusundan kaçmak için yardım ediyorum, gönüllü yardım gönüllüsü olarak vicdani bir sorumluluk taşıyorum.”* (Katılımcı 1)
- *“Bir etki alanım olmadığı olaylarda bile gün içerisinde motivasyonumu düşürecek kadar üstüne düşündüğüm oluyor; mesela bir cinayet işlenmiş haberini gördüm, bunun etkisi olmayacak ama bunun üzerine çok fazla düşündüğüm oluyor. Orman yangını olmuş, hayvanlar ölmüş; veterinerlik konusunda niteliğim yok ama onların zarar görmüş olması beni birkaç gün üzebiliyor.”* (Katılımcı 14)

- *“Benim yardım etmem genelde sorumluluk duygusu ile ilgilidir, vicdani bir durum değil benim için.”* (Katılımcı 16)
- *“Katıldım, söylediğim gibi vicdani olarak yapmadığım zaman kendimi suçlu hissederek bu duygularla oradaki insanların yerine kendimi koydum, yakınlarımı koydum. Yardım toplama, paketleme, eşya götürme gibi faaliyetlerde bulundum.”* (Katılımcı 1)

“Yardım Etme Davranışı ve Sorumluluk Bilinci Taşıyanlar” tipleştirilmesinde yer alan bireyler, yardım etme davranışlarını temel olarak içselleştirdikleri sorumluluk bilinciyle gerçekleştirmektedirler. Bu sorumluluk, kişisel normlar ve içselleştirilmiş değerlerle şekillenmiştir ve yardım etmeyi, topluma ve çevrelerine karşı bir görev olarak görmektedirler. Yardım etmediklerinde yoğun bir suçluluk duygusu yaşamaktadırlar; bu duygu, onların yardım etmeye yönelik motivasyonlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Örneğin, Katılımcı 1, yardım etmediğinde hissettiği suçluluk duygusundan kaçmak için yardım ettiğini belirtirken, Katılımcı 16, yardım etme davranışının sorumluluk duygusundan kaynaklandığını vurgulamaktadır. Bu bireyler ayrıca, empati aracılığıyla başkalarının yaşadığı zorlukları ve acıları derinlemesine hissetmektedirler. Katılımcı 14, etki alanı dışında kalan olaylar karşısında bile uzun süreli düşüncelere daldığını ve moral bozukluğu yaşadığını ifade ederken, bu bireylerin içselleştirilmiş normlarına ve değerlerine dayanan yardım etme dürtüsünün ne kadar güçlü olduğunu göstermektedir. Bu tipleştirme, bireylerin yardım etme davranışlarını sorumluluk bilinci üzerinden nasıl yapılandırdıklarını ve bu süreci hangi duygusal ve düşünsel mekanizmalarla desteklediklerini ortaya koymaktadır.

2.2.6. Sosyal Duyarlılık ve Empatik Yaklaşımcılar

Özellikler

Bu gruptaki bireyler, toplumsal sorunlara karşı yüksek düzeyde duyarlılık gösteren ve empatik bir yaklaşım sergileyen kişilerdir. Ekonomik kriz, kadına şiddet, doğal afet gibi sosyal sorunlara karşı farkındalık sahibidirler ve bu tür durumlar karşısında hassasiyet göstermektedirler. Ayrıca, özellikle kimsesiz çocuklar, yaşlılar ve muhtaç insanlar gibi savunmasız gruplara karşı özel bir ilgi ve şefkat beslemektedirler. Yardım etme davranışları, insani değerler ve şefkat üzerine kuruludur; bu bireyler, sosyal sorunlara ve ihtiyaç sahiplerine karşı merhametli ve anlayışlı bir tavır sergilemektedirler. Bu tipleştirme,

bireylerin toplumsal duyarlılıklarını ve empatik yaklaşımlarını nasıl şekillendirdiklerini ve bu özelliklerin yardım etme davranışlarına nasıl yansıdığını açıklamaktadır.

Örnek İfadeler

- “*Ekonomik kriz, kadına şiddet, doğal afet gibi sosyal sorunlarda duyarlı olduğumu düşünüyorum.*” (Katılımcı 7)
- “*Özellikle kimsesi olmayan çocuklar, yaşlılar ve muhtaç insanlar hakkında duyarlı olduğumu düşünüyorum.*” (Katılımcı 11)

"Sosyal Duyarlılık ve Empatik Yaklaşımcılar" tiplerinde yer alan Katılımcı 7, ekonomik kriz, kadına şiddet ve doğal afetler gibi sosyal sorunlar karşısında duyarlılık gösterdiğini belirtirken, Katılımcı 11, kimsesiz çocuklar, yaşlılar ve muhtaç insanlar hakkında özel bir duyarlılığa sahip olduğunu ifade etmektedir. Bu tipler, bireylerin toplumsal duyarlılıklarını ve empatik yaklaşımlarını nasıl şekillendirdiklerini ve bu özelliklerin yardım etme davranışlarına nasıl yansıdığını açıklamaktadır.

2.2.7. Sosyal Duyarlılık ve Bütünsel Toplumcu Yaklaşımcılar

Özellikler

Bu gruptaki bireyler, toplumsal sorunlara karşı duyarlı ve sorumlu bir tutum sergilemektedirler. Onlar için toplumun refahı, bireysel refahın ön koşulu olarak görülmektedir. Toplumda meydana gelen olumsuz durumlara kayıtsız kalmak yerine, toplumsal dayanışmayı ve birlikteliği güçlendiren eylemlerde bulunurlar. Bu bireyler, toplumu bir bütün olarak görmekte ve toplumsal refahın bireysel refahtan önce geldiğini düşünmektedirler. Toplumsal olaylara bireysel değil, kolektif bir yaklaşımla katılım sağlamak ve yardım etme eylemlerini duyarlılıklarını somutlaştırmanın bir yolu olarak görmektedirler. Toplumsal dayanışma ve birliktelik, onların yardım etme davranışlarının temel motivasyonlarından biridir. Bu yaklaşım, toplumsal duyarlılıklarını aktif bir şekilde eyleme dönüştürmelerini sağlamaktadır.

Örnek İfadeler

- “*Elbette duyarlı olduğumu düşünüyorum. İçinde bulunduğum bir sosyal grup ya da toplumda meydana gelen olumsuz durumların beni etkilememesi mümkün olabilir mi?*”

Bir zincir gibi hepimiz etkileniyoruz. Bunun için bazı konularda bizim yapabileceğimiz bir durum mevcutsa ve bireysel açıdan bir katkı sağlayacaksam hemen harekete geçerim. Her şey sadece bizden ibaret değil, bizim varlığımızın devam etmesi için öncelikle toplumun varlığı gereklidir. Bu da toplumda ya da çevremizde meydana gelen olumsuz durumlara duyarsız davranarak değil duyarlılık sağlayarak gerçekleşir.” (Katılımcı 19)

- *“Toplumsal durumlarda zaten herkes genel olarak orada bir bütünlük oluşuyor, herkes birbirine destek sağlamaya çalışıyor. O duygulardan etkilenip siz de destek sağlamak istiyorsunuz ve destek sağlıyorsunuz.” (Katılımcı 12)*
- *“Katıldım, toplama yerlerinde özellikle paketleme işlerinde. Sosyal alanların önüne gidip oradaki kıyafetleri, ayakkabıları paketledik. Aslında deprem bölgesine de gidecektim ama son anda iptal oldu, ekip çıkamadı, gidemedim. Ama oradaki birlik ve beraberlik, benim yaşıtımda olan birçok insanın duyarlı bir şekilde gelip o paketleme işlemlerini yapması, eşyaları kamyonlara taşınması çok duyguluydu. O yüzden çok güzel hissettim.” (Katılımcı 17)*

“Sosyal Duyarlılık ve Bütünsel Toplumcu Yaklaşımcılar” tipleştirilmesinde yer alan bireyler, toplumu bir bütün olarak görmekte ve toplumsal olaylara bireysel değil, kolektif bir yaklaşımla katılmaktadırlar. Yardım etme eylemleri, bu bireylerin duyarlılıklarını somutlaştırmanın bir yolu olarak görülmekte, toplumsal dayanışma ve birliktelik, yardım etme davranışlarının temel motivasyonlarından biri olarak öne çıkmaktadır. Katılımcı 19, içinde bulunduğu sosyal grup ya da toplumda meydana gelen olumsuz durumların kendisini etkilediğini ve bu tür durumlara duyarlılık göstererek toplumsal refahın sağlanabileceğini belirtmektedir. Katılımcı 12, toplumsal durumlarda herkesin bir bütün olarak hareket ettiğini ve birbirine destek sağladığını vurgulamaktadır. Katılımcı 17 ise deprem bölgesine gitmeyi planladığını ancak ekibin çıkamaması nedeniyle gidemediğini, ancak toplama yerlerinde yapılan paketleme çalışmalarına katıldığını ve bu süreçte toplumsal birlik ve beraberliğin ne kadar önemli olduğunu deneyimlediğini ifade etmektedir. Bu tipleştirme, bireylerin toplumsal duyarlılıklarını aktif eylemlerle nasıl somutlaştırdığını ve bu yaklaşımın yardım etme davranışlarına nasıl yansıdığını açıklamaktadır.

2.2.8. Yardım Etme Davranışında Dini Öncelemeyenler

Özellikler

Bu gruptaki bireyler, yardım etme kararlarını dinî inançlardan bağımsız olarak, kişisel yakınlık ve bireysel davranışlara dayanarak vermektedirler. Dinî ya da inançsal durumların yardım etme davranışlarını etkilemediğini ve yardım etme eylemlerinin, kişisel ilişkiler ve bireysel değerler doğrultusunda şekillendiğini savunmaktadırlar.

Örnek İfadeler

- *“Kişinin bana olan yakınlığı ve davranışı, bu kararı vermemde etken olacaktır; bu yüzden belli olmaz, kişiden kişiye değişir. Yardım edeceğim kişinin dini ya da inançsız olması da fark etmez.”* (Katılımcı 1, Katılımcı 5, Katılımcı 9)

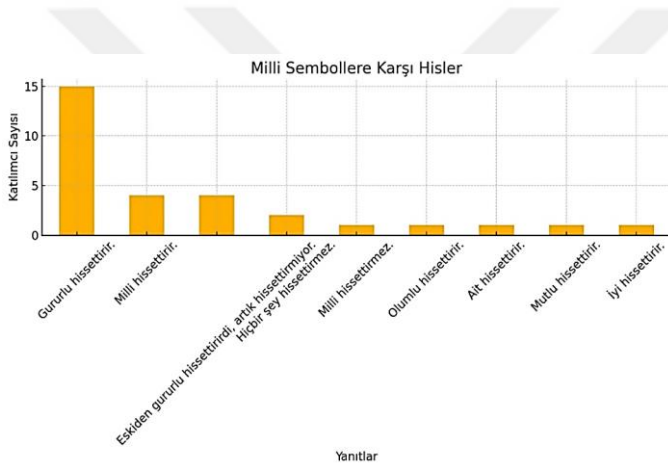
Bu gruptaki bireyler için, yardım edilecek kişinin dini inancı ya da inançsızlığı, yardım etme kararında belirleyici bir faktör değildir; bu karar, daha çok kişisel ve bireysel etkileşimlere bağlıdır. Bu yaklaşım, yardım etme davranışlarını dinî perspektiflerden bağımsız olarak değerlendiren bir tutumu ifade etmektedir. “Kişinin bana olan yakınlığı ve davranışı, bu karar vermemde etken olacaktır; bu yüzden belli olmaz, kişiden kişiye değişir. Yardım edeceğim kişinin dini ya da inançsız olması da fark etmez.” Bu ifade, yardım etme kararında dini inançların etkisinin önemsiz olduğunu, kararın daha çok kişisel ilişkiler ve bireysel etkileşimlere dayandığını belirtmektedir. Yardım eylemi, dinî faktörlerden ziyade, kişisel değerler ve yakınlık doğrultusunda şekillenmektedir.

2.3. Afet Durumlarında Z kuşağının Yardımlaşma Eğilimlerinde Milli Şuur ve Kimlik İnşasının Rolü

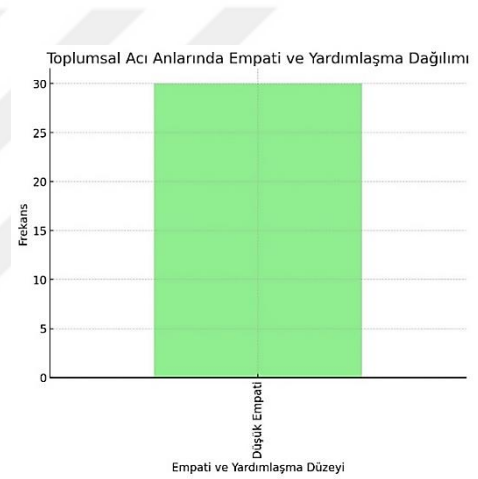
Milli şuur ve kimlik inşasının, Z kuşağının afet durumlarındaki yardımlaşma eğilimlerinde oynadığı rol de büyük önem taşımaktadır. Milli şuur, bireylerin ulusal aidiyet ve bağlılık duygularını ifade ederken, kimlik inşası ise bireylerin kimliklerini ve değerlerini şekillendirme sürecini kapsamaktadır. Z kuşağının milli bilinç ve kimlik duygusuyla hareket ederek afet durumlarında nasıl yardım ettiği ve bu süreçte toplumsal dayanışmayı nasıl güçlendirdiği, bu kuşağın ulusal krizlerdeki etkisini ve katkılarını ortaya koymaktadır. Milli kimlik, ülkemizi ilgilendiren sosyal sorunlara karşı duyarlılık, milli semboller (marş, bayrak, harita), toplumsal acı anlarında empati, vicdan, yardımlaşma başlıkları; çalışmanın bir

parçası olan nitel yöntemin yarı yapılandırılmış mülakat tekniği sonucunda elde edilen bulguların temelini oluşturmaktadır. Bu başlıklar, katılımcıların milli kimlik ve vatan şuuru çerçevesinde geliştirdikleri sosyal duyarlılığı, milli semboller etrafında oluşan bağlılık ve aidiyet duygusunu, toplumsal acı ve felaket anlarında sergiledikleri empati, vicdan ve yardımlaşma davranışlarını kapsamaktadır.

Çalışmada, katılımcıların bu konular üzerindeki düşünce ve duyguları derinlemesine incelenmiş ve elde edilen veriler doğrultusunda milli kimliğin sosyal sorunlara duyarlılık üzerindeki etkisi, milli sembollerin toplum içindeki rolü ve toplumsal acı anlarında gösterilen prososyal davranışlar detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Bu bulgular, aşağıda verilen grafikte görselleştirilmiştir.

Grafik 11. Milli Sembollere Karşı Duyguların Dağılımı

Grafik 12. Toplumsal Acı Anlarında Empati ve Yardımlaşma Dağılımı

2.3.1. Milli Sembollerin Z Kuşağı Üzerindeki Etkisi

Katılımcılara "Zor zamanlarda kendi ülkenizin marş, bayrak, harita ve sembolleri size ne hissettiriyor?" sorusu sorulmuştur. Elde edilen verilere göre, katılımcı Z kuşağı, milli sembollerin (marş, bayrak, harita) kendilerine çoğunlukla gurur ve bağlılık hissettirdiğini belirtmişlerdir. Bu, genç neslin milli şuuru ve aidiyet duygusunun güçlü olduğunu ve zor zamanlarda milli sembollerin onlar için motivasyon kaynağı olabileceğini göstermektedir. Milli sembollerin uyandırdığı gurur ve bağlılık hissi, Z kuşağının toplumsal birlik ve beraberlik konularında güçlü bir bağ kurmasını sağlayabilir.

“Her zaman benlik ve bir yere ait olma hissi, bir vatana bağlı olma duygusu gururlu hissettirir.”(Katılımcı 1)

Katılımcı 1'in ifadesi, benlik ve aidiyet duygusunun kişinin gurur ve kendine güven hissetmesine katkıda bulunduğunu vurgulamaktadır. Bir vatana bağlı olma duygusu, kişinin kendini bir bütünün parçası olarak hissetmesini sağlamaktadır. Bu durum genellikle gurur ve olumlu duygularla ilişkilidir (Tajfel & Turner, 2004, s. 280-284). Bu duygular, kişisel kimlik ve toplumsal bağlar açısından önemli bir rol oynamaktadır. Bulguların detaylı analiz edilmesi sonucunda atana bağlılık ve aidiyet hissi, bireyin toplumsal normlarla uyum sağlama ve topluma katkıda bulunma motivasyonunu artırmaktadır. Dolayısıyla, aidiyet duygusu gururlu bir his yaratmakta ve bu da kişisel davranışları ve sosyal katkıları etkilemektedir (Baumeister & Leary, 1995, s. 500).

2.3.2. Vatanseverlik ve Ulusal Bilinç

Vatanseverlik ve ulusal bilinç, bireylerin yardım etme davranışlarında önemli bir motivasyon kaynağı olarak öne çıkmaktadır. Katılımcıların ifadeleri, özellikle kriz ve afet durumlarında ulusal kimliklerinin belirginleştiğini ve bu kimliğin, yardım etme davranışlarını güçlendirdiğini göstermektedir. Bireylerin, kendi toplumlarına karşı hissettikleri sorumluluk ve bağlılık, yardım etme süreçlerinde öncelikli olarak kendi ülkelerine yönelmelerine neden olmaktadır.

“Hepimiz bu vatanın evlatlarıyız, bu yüzden öncelikli olarak kendi ülkemize yardım etmeliyiz.” (Katılımcı 3)

Bu ifadede, Katılımcı 3, vatanseverlik ve ulusal bilinç üzerine yoğunlaşan bir görüş belirtmiştir. Katılımcı, herkesin bu ülkenin bir parçası olduğunu vurgulayarak, önceliğin kendi ülkesine yardım etmek olması gerektiğini savunmaktadır. Bu, ulusal birlik ve dayanışmanın önemine işaret ederken, aynı zamanda bireylerin kendi toplumlarına karşı sorumluluk ve bağlılık duygularını da göstermektedir. Katılımcının bu yorumu, özellikle kriz veya afet durumlarında, bireylerin ulusal kimlikleri ve toplumsal rollerinin daha belirgin hale geldiğini ve bu durumun yardımlaşma ve dayanışma davranışlarını artırabileceğini göstermektedir (Anderson, 2006, s. 112).

“Benim zor zamanlarda başka düşündüğüm bir şey olmaz açıkçası. Türkiye Tek Yürek programı gibi durumların olmasının çok önemli olduğunu düşünüyorum; bence bir şey ülke

adına yapılmalı. Bu, afetlerde ve sosyal acı dönemlerinde nasıl ayağa kalktığımızla alakalı bir durum. Ülke olarak bunu yapmak o yüzden çok önemli. Önce kendi ülkemizin insanına, vatandaşına yardım etmeliyim; daha sonrasında, bu ülkede yardım edecek kimse kalmadığında başkalarına yardım etmeliyim.” (Katılımcı 4)

Bu katılımcının ifadesi, zor zamanlarda ulusal birlik ve dayanışmanın önemine vurgu yapmaktadır. Türkiye Tek Yürek programı gibi toplumsal dayanışma projelerinin önemine değinen katılımcı, afetlerde ve sosyal acı dönemlerinde ülke adına yapılan çalışmaların kritik olduğunu belirtmektedir. Bu yaklaşım, afet durumlarında ulusal bilincin ve birliğin ön plana çıkarılması gerektiğini savunmaktadır. Katılımcının ifadesi, önceliği kendi ülkesinin insanlarına ve vatandaşlarına yardım etmeye verdiğini, bu yardım süreçlerinde öncelikle kendi ülkesindeki ihtiyaç sahiplerine destek sağladıktan sonra, eğer mümkünse, diğerlerine yardım etmenin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu bakış açısı, milliyetçi ve toplumsal sorumluluk duygusunun güçlü olduğunu göstermektedir ve katılımcının prososyal davranışlarının ulusal kimlik ve sorumlulukla şekillendiğini yansıtmaktadır.

“Çok gururlu hissettiriyor, beni kendime getiriyor. Hatta YKS’den önce çok gergindim, 10 kta İstiklal Marşı okuyup öyle girdim sınava; biraz gerginliğim geçti. Yardım olarak ise tabii vatan millet meselesi olunca onlar ön plana çıkmış oluyor. Sonuç olarak, Türk olarak daha sıkı sarılıyorsun. Tanımadığın bir insan ya da tanımadığın bir acıya yardım ediyorsun ama tüylerin diken diken olmuyor.” (Katılımcı 12)

Bu katılımcının yorumu, ulusal kimlik ve milli değerlerin bireylerin davranışları üzerindeki etkisini vurgulayan önemli bir perspektif sunuyor. Katılımcı, YKS sınavına girmeden önce gerginliğini azaltmak için İstiklal Marşı’nı okuduğunu belirtiyor. Bu durum, milli marşın bireysel moral ve motivasyonu artırma gücüne işaret ediyor. Ulusal semboller ve milli marşlar, bireylerin duygusal durumlarını ve motivasyonlarını etkileyerek performanslarını artırabilir (Smith, 2017, s. 13). Katılımcı ayrıca yardım etme konusundaki düşüncelerini ifade ederken, "vatan millet meselesi" olduğunda bu değerlerin ön plana çıktığını belirtmektedir. Bu durum, ulusal bilinç ve aidiyet duygusunun, tanımadıkları insanlara veya tanımadıkları acılara yardım etme isteğini nasıl artırdığını göstermektedir.

Sonuç olarak, milli kimliğin ve ulusal değerlerin, katılımcının yardım davranışlarını şekillendirdiği ve güçlendirdiği anlaşılmaktadır. Literatürde de bu durum desteklenmektedir;

ulusal kimlik ve bağılılık duygusu, bireylerin prososyal davranışlarını artırmaktadır (Tajfel & Turner, 2004).

2.3.3. Ulusal Kimlik ve Toplumsal Dayanışma

Ulusal kimlik ve toplumsal dayanışma, bireylerin zor zamanlarda gösterdikleri dayanıklılığın ve birlik duygusunun temel unsurları olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcıların ifadeleri; ulusal kimliklerinin, vatan sevgilerinin ve toplumsal dayanışma hissiyatlarının, özellikle kriz anlarında daha belirgin hale geldiğini ve bu durumun bireysel ve toplumsal düzeyde güçlü bir motivasyon kaynağı olduğunu göstermektedir. Bu duygular, sadece kişisel güven ve gurur kaynağı olarak değil, aynı zamanda toplumsal birlik ve dayanışmanın sürdürülmesi için de kritik öneme sahiptir. Z kuşağının, kriz anlarında ulusal sembollere ve değerlerine duyduğu bağılılık, bu neslin ulusal bilinç ve aidiyet duygularının nasıl şekillendiğine dair önemli bir örnek teşkil etmektedir.

“Benim genel olarak bu ülkenin marşına ve bayrağına özel bir bağılılığım var. Herhangi bir zor durum ülkemde olduğunda, ülkem insanının zor durumda olması, yardım etme nedenlerimden ilk değil ama birisidir. Ülkemizde ne kadar içerde anlaşmazlıklar farklı gruplar ve düşünceler olsa da, ülkem zor zamanlarda kenetlenme duygusunun çok yüksek olduğunu düşünüyorum.” (Katılımcı 24) ve *“Son zamanlarda anladım ki bizim bizden başka kimsemiz yok, insan açısından. Dünyada yaşanan bazı durumlara bakıyorum ve herkesin neredeyse bir Türkiye düşmanlığı var bunları devletler açısından konuşuyorum. Genel olarak insan kendi ülkesini vatanını böyle olunca daha çok sahipleniyor, seviyor, korumak ve kollamak istiyor. İstiklal marşı o gün nasıl yazılmışsa bugün görüntü yine aynı şekilde... Tarih hiç değişmiyor. İşte zor zamanlarda da insan toplum olarak kötü bir şey yaşadığından birbirine kenetleniyor. Ben de öyle hissediyorum mesela, kutsal geliyor bana benim ülkem, milli günlerim, bayrağım, dinim, marşım...”* (Katılımcı 19)

Katılımcı 19'un ve Katılımcı 24'ün ifadesi, bireyin ulusal kimlik, vatan sevgisi ve toplumsal dayanışma konusundaki duygularını güçlü bir şekilde yansıtmaktadır. Bu yorumda, kişinin kendini ülkesine ve toplumsal değerlerine ne kadar bağılı hissettiği vurgulanmaktadır. Katılımcının belirttiği Türkiye'ye yönelik düşmanlık algısı, bireyin milli duygularını pekiştiren ve ulusal kimliğini daha da güçlendiren bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Katılımcının İstiklal Marşı'na atıfta bulunması, tarih boyunca değişmeyen bir milli mücadele ruhunun simgesi olarak görülebilir. Marşın yazıldığı dönemdeki duyguların

ve bugünkü durumun benzerliği, tarihsel bir sürekliliğin altını çizmektedir. Bu, bireyin vatanseverlik ve ulusal birlik duygularını güçlendiren bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırmalar, Z kuşağının genel olarak daha az milliyetçi ve vatansever olduğunu ancak bazı durumlarda ulusal kimlik ve dayanışmanın önemini koruduklarını göstermektedir. Gençlerin ulusal kimlik ve vatan sevgisi konusundaki tutumlarının sosyo-kültürel faktörlere bağlı olarak değiştiği belirtilmiştir (Şahin & Şenol, 2024, s. 140).

Koca (2012) araştırması, milli bayramların ve sembollerin gençler üzerindeki etkisini kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Milli bayramlar, Türk milletinin bağımsızlık mücadelesinin simgesi olup, özellikle gençlerin milli kimlik ve değerlerle bağlarını güçlendirmektedir. 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 30 Ağustos Zafer Bayramı ve 19 Mayıs Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı gibi günler, genç nesillerin milli değerlere olan bağlılığını artırmaktadır. Bu bayramlar, gençlere tarih bilinci kazandırarak milli kimliklerini koruma ve yaşatma amacını taşımaktadır (Koca, 2012, s. 116-118). Katılımcı 19'un ifadeleri, ulusal kimlik, vatan sevgisi ve toplumsal dayanışma konularında derin bir duygusal bağlılık ve bilinçlilik taşımaktadır. Bu duygular, bireyin kendi ülkesine, tarihine ve değerlerine olan bağlılığını ve bu değerlerin korunması gerekliliğine olan inancını yansıtmaktadır. Bu yorum, çalışmada yer alan ulusal bilinç ve aidiyet duygularının Z kuşağında nasıl şekillendiğine dair önemli bir örnek teşkil etmektedir.

“Zor zamanlarda ülkemin; marş, bayrak, harita ve sembolleri bana çok gurur verir, beni güvende hissettirir. Ben kendimi muhafazakâr Türk milliyetçisi olarak tanımlayabilirim. Bu açıdan zor zamanlarda ülkeme destek olmak benim için çok önemlidir.” (Katılımcı 7) ve *“Zor zamanlarda ülkemin; marş, bayrak, harita ve sembolleri bana çok gurur verir. Ülkem bayrağım, vatanım benim için çok önemli böyle durumlarda içimde bir his kabarır.”* (Katılımcı 9) Katılımcı 7 ve Katılımcı 9'un ifadesi, benlik ve aidiyet duygusunun kişinin gurur ve kendine güven hissetmesine katkıda bulunduğunu vurgulamaktadır. Bir vatana bağlı olma duygusu, kişinin kendini bir bütünün parçası olarak hissetmesini sağlamaktadır (Tajfel & Turner, 1986, s. 7-24). Bu bağlamda katılımcılar genellikle gurur ve olumlu duygularla kendilerini ifade etmektedir. Bu duygular, kişisel kimlik ve toplumsal bağlar açısından önemli bir rol oynamaktadır. Vatana bağlılık ve aidiyet hissi, bireyin toplumsal normlarla uyum sağlama ve topluma katkıda bulunma motivasyonunu artırmaktadır. Dolayısıyla, aidiyet duygusu gururlu bir his yaratmakta ve bu

da kişisel davranışları ve sosyal katkıları etkilemektedir. (Baumeister & Leary, 1995, s. 497-529).

2.3.4. Milli Kimlik ve Dayanışma Farklı Bakış Açıları

Yardımlaşma ve dayanışma ilkesinin gerçekleşmesi için milli bir kimliğe ve benliğe ihtiyaç duymayanlar da bulgular arasında mevcuttur. Bu durum, çalışmanın geniş bir perspektifle ele alınmasını ve farklı bakış açılarını da içermesini sağlamaktadır. Bu bulgular, araştırmanın geçerliliğini artırarak genel sonuçların daha güvenilir ve kapsayıcı olmasını sağlamaktadır.

“Bayrak, marş, harita ve sembollerden yani milli kavramlardan daha çok devletin vatandaşını zor zamanlarımda özellikle ekonomik olarak desteklemesini beklerim.”(Katılımcı 1)

Katılımcı 1'in yorumu, milli semboller ve kavramlar yerine devletin vatandaşlarını zor zamanlarında, özellikle ekonomik olarak desteklemesini beklemekte olduğunu ifade etmektedir. Araştırmalar, ekonomik güvenliğin bireylerin devletle olan ilişkilerinde kritik bir rol oynadığını ve sosyal destek mekanizmalarının, bireylerin devletle olan aidiyet duygusunu pekiştirdiğini göstermektedir (Smith, 2017, s. 112). Bu durum, ekonomik güvenliğin bireyler için ne kadar önemli olduğunu, devletin sosyal bir koruma ve yardım mekanizması olarak algılanmakta olduğunu göstermektedir. Katılımcı, milli aidiyetin soyut semboller yerine somut yardımlarla daha anlamlı hale gelmekte olduğunu, ekonomik desteğin ise devlete olan bağlılıkta ve toplumsal dayanışma anlayışında kritik bir rol oynamakta olduğunu vurgulamaktadır. Dolayısıyla, bireylerin milli kimlikten ziyade ekonomik güvenlik ve sosyal destek beklentilerini öne çıkarmakta olduğu anlaşılmaktadır.

“Zor zamanlarda ülkemizin marş bayrak harita ve sembolleri bana pek bir şey ifade etmez bu tarz sınıfsal yaklaşımları ön plana çıkabilecek objelerin bu kullanımını özellikle afetler gibi dönemlerde öne çıkarılmasını doğru bulmuyorum.” (Katılımcı 2)

Katılımcı 2'nin yorumu, milli semboller ve kavramların birey üzerindeki etkisinin sınırlı olabileceğini ve bu tür sembollerin toplumsal eşitsizlikleri daha da belirgin hale getirebileceğini göstermektedir. Kriz dönemlerinde milli sembollerin, toplumun farklı kesimlerini bir araya getirmekten ziyade, sınıfsal farklılıkları ve toplumsal ayrımları derinleştirebileceği yönünde bulgular bulunmaktadır (Anderson, 2006, s. 45). Bu nedenle,

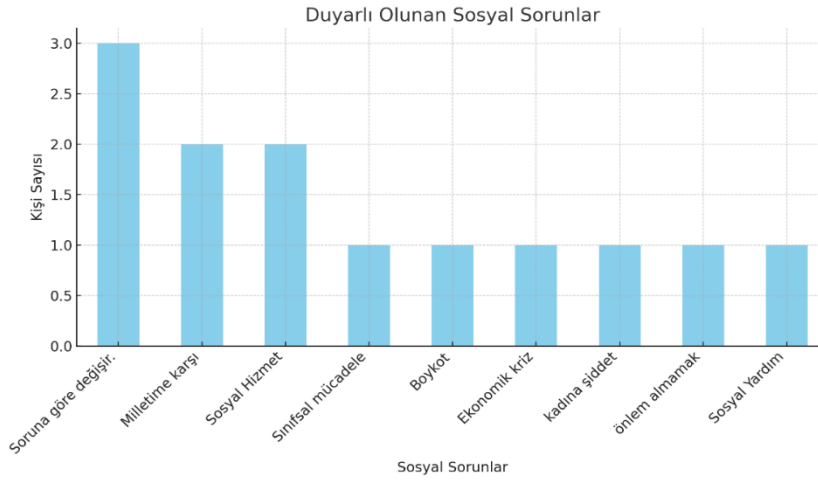
daha kapsayıcı ve birleştirici yaklaşımların benimsenmesi gerektiği, toplumsal dayanışmanın güçlendirilmesinde kritik bir rol oynayabilmektedir.

“Bir etkisi yok çünkü siyasi popülist yaklaşımlar, bu tarz durumlar için ayırdığı kaynakları kullanmak yerine, bu durumlarda halka milli simgeler gibi konuları hatırlatarak insanları milli olarak sömürdükleri için sömürülen tarafta olmamak adına bu konulardan etkilenmemeyi kendime öğrettim.” (Katılımcı 25)

Katılımcı 25'in görüşleri, yardımlaşma ve dayanışmanın milli kimlik ve benlik olmaksızın da gelişebileceğini göstermektedir. Bu durum, çalışmanın geniş bir perspektifle ele alınmasını ve farklı bakış açılarını da içermesini sağlamaktadır. Bu bulgular, araştırmanın geçerliliğini artırarak, genel sonuçların daha güvenilir ve kapsayıcı olmasını sağlamaktadır. Katılımcının bu yorumu, siyasi popülist yaklaşımların kriz durumlarındaki tutumlarına yönelik eleştiriye dile getirmektedir. Katılımcı 25, bu yaklaşımların kaynaklarını etkin bir şekilde kullanmak yerine, halkı milli semboller ve benzeri konular üzerinden sömürdüğünü belirtmektedir. Bu nedenle, kendisini bu tür sömürülerden etkilenmemeye alıştırdığını ifade etmektedir. Yorum, popülist siyasetin milli duyguları manipüle ederek insanları nasıl etkilediğine dair bir farkındalık ve eleştirel bakış açısını yansıtmaktadır. Katılımcının bu duruma karşı kişisel bir direnç geliştirdiği anlaşılmaktadır. Araştırmalar da popülist liderlerin ve hareketlerin milli sembollerini kullanarak toplumsal kutuplaşmayı artırdıklarını ve bu semboller üzerinden siyasi güç elde etmeye çalıştıklarını vurgulamaktadır. Örneğin, "Make America Great Again" (Amerika'yı Yeniden Büyük Yap) gibi sloganlar, sadece birer motto değil, aynı zamanda milli kimliği yeniden tanımlama ve bu kimlik üzerinden güç kazanma stratejisinin bir parçasıdır (Gigard, 2018, s. 35).

Milli duyguların yardım bilincine olan etkisinin yanında, vatan sevgisi ve milli bilinç, gençlerin toplumun her kesimine yardım eli uzatmalarını ve sosyal dayanışmayı güçlendirmelerini sağlamaktadır. Bu duygular, gençlerin sadece kendi ülkelerine değil, aynı zamanda global topluma karşı da duyarlılık geliştirmelerine yol açmaktadır. Milli duygular, sosyal duyarlılığın temel bir unsuru olarak, gençlerin çevrelerindeki sosyal adaletsizliklere karşı harekete geçmelerini ve bu konularda farkındalık yaratmalarını teşvik etmektedir.

2.3.5. Türk Gençlerinin Sosyal Sorunlara Duyarlılığı

Grafik 13. Katılımcıların Duyarlı Olduğu Sosyal Sorunlar

Verilen grafik, Türk gençlerinin sosyal sorunlara olan duyarlılıklarını sergilemektedir. "Millette karşı" ve "Milli duygular" gibi konularda gösterilen yüksek duyarlılık, gençlerin milli bilince ve vatan sevgisine ne kadar bağlı olduklarını ortaya koymaktadır. Bu gençler, milli değerlerine sahip çıkarak ülkenin birliği ve bütünlüğü için güçlü bir bilinç geliştirmektedirler. Milli duygularla hareket eden gençler, toplumsal sorunlara karşı duyarlılıklarını artırmakta ve sosyal hizmet, sınıfsal mücadele, ekonomik kriz gibi konulara da ilgi göstermektedirler. Vatan sevgisi ve milli bilinç, gençlerin hem ulusal hem de küresel düzeyde sorumluluk almalarını sağlamakta, bu da daha bilinçli ve aktif bir gençliğin oluşmasına katkı sunmaktadır. Bu şekilde, Türk gençleri, geleceğin teminatı olarak, toplumsal adalet ve dayanışma ruhunu güçlendirmektedirler.

Z kuşağı, çevre sorunlarına karşı yüksek bir duyarlılık göstermektedir. Katılımcılar, çevre kirliliği, iklim değişikliği ve doğal kaynakların tükenmesi gibi konularda bilinçli ve duyarlı olduklarını belirtmektedirler. Bu, genç neslin sürdürülebilir bir gelecek için aktif olarak çevresel sorunlara çözüm arayışında olduğunu göstermektedir. Çevre sorunlarına karşı bu yüksek duyarlılık, Z kuşağının çevreye duyarlı davranışlar sergilemesi ve bu konularda toplumsal farkındalık yaratma potansiyelini ortaya koymaktadır.

Ekonomik sorunlar, Z kuşağı için önemli bir hassasiyet noktasıdır. Katılımcılar, ekonomik adalet, gelir dağılımı eşitsizliği ve işsizlik gibi konularda duyarlılıklarını ifade etmektedirler. Bu, genç neslin ekonomik adalet ve refah düzeyinin yükseltilmesi konusunda duyarlı olduğunu ve ekonomik politikalarla ilgili farkındalıklarının yüksek olduğunu

göstermektedir. Ekonomik sorunlara karşı duyarlılık, Z kuşağının sosyal adalet ve ekonomik fırsat eşitliği konularında daha aktif bir rol oynamasını teşvik etmektedir. Kadına yönelik şiddet konusu da Z kuşağı için büyük bir duyarlılık alanıdır. Gençler, toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın hakları ve şiddetin sonlandırılması konusunda aktif olarak farkındalık yaratmaktadırlar. Bu duyarlılık, toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden tanımlanmasına yönelik bir çağrı olarak da değerlendirilmektedir. Z kuşağı, sınıfsal eşitsizliklere karşı duyarlılığını yüksek bir seviyede tutmaktadır. Eğitimde, iş dünyasında ve genel yaşam koşullarında sınıfsal adaletsizliklerle karşı karşıya kalan gençler, bu duruma karşı farkındalık yaratmak ve değişim talep etmek konusunda kararlı olmaktadır. Bu da sosyal adalet ve eşitlik konularında güçlü bir bilinç ve aktivizm göstermektedir.

Z kuşağı, milli kimlik ve ulusal bilinç konusunda da duyarlılık sergilemektedir. Bu, gençlerin toplumsal ve kültürel kimliklerine sahip çıkma, milli değerleri koruma ve geliştirme konularında istekli olduklarını göstermektedir. Ayrıca, ulusal çıkarlar ve toplumsal dayanışma gibi konularda da sorumluluk hissetmeleri, bu neslin kolektif bilinç düzeyinin yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Milli semboller, bir milletin ortak değerlerini ve kimliğini yansıtarak toplumun bir arada kalmasını ve zorluklara karşı direnç göstermesini sağlamaktadır. Z kuşağı, bu semboller sayesinde gurur ve bağlılık hissi yaşayarak, ülke sorunlarına karşı duyarlılık göstermekte ve çözüm arayışında bulunmaktadır. Çevre, ekonomi, eğitim ve sağlık gibi kritik konularda gösterdikleri yüksek duyarlılık ve bilinç, onların toplumsal sorumluluk ve dayanışma duygularını pekiştirirken, milli şuur ve aidiyet duygusuyla birleşerek daha güçlü bir toplumsal yapı oluşturulmasına katkı sağlamaktadır.

Z kuşağı, sosyal sorunlara duyarlılık konusunda oldukça aktif ve bilinçli bir nesil olarak öne çıkmaktadır. Ekonomik adaletsizlikler, toplumsal cinsiyet eşitliği, sınıfsal mücadele ve milli kimlik gibi konular, gençlerin öncelikli duyarlılık alanlarını oluşturmaktadır. Bu duyarlılık, Z kuşağının sosyal adalet, eşitlik ve sürdürülebilirlik gibi evrensel değerlere verdiği önemi ve bu değerler doğrultusunda toplumsal değişim talep ettiklerini göstermektedir.

“Sorunlara duyarlı olduğumu düşünüyorum. Son zamanlarda olan olaylardan ve boykot olaylarına çok dikkat etmemiz gerektiğini düşünüyorum ama hangi ürünlerin boykot olup olmadığını henüz bilmiyorum. Sosyal sorunlara her zaman duyarlı olduğumu düşünmüyorum; mesela yurt dışında bir savaş ya da zulüm olduğu zaman bu çok dikkatimi

çekmezken ülkemizde herhangi bir problem, deprem ya da başka bir toplumsal acı olduğunda daha çok dikkatimi çekiyor ve duyarlı oluyorum. Bu da sanırım benim milli değerlerimle alakalı.” (Katılımcı 6)

Katılımcı 6'nın ifadeleri, bireylerin sosyal duyarlılıklarının coğrafi ve kültürel bağlamlara göre değişebileceğini göstermektedir. Katılımcı, sosyal sorunlara genel olarak duyarlı olduğunu belirtmekte ancak bu duyarlılığın özellikle ulusal sınırlar içerisindeki olaylarla sınırlı olduğunu ifade etmektedir. Katılımcının yurtdışındaki savaş veya zulüm olaylarına duyarlılık göstermemesine rağmen, ülke içindeki olaylara karşı daha hassas olması, milli değerlerin sosyal duyarlılık üzerinde güçlü bir etkisi olduğunu düşündürmektedir. Bu, bireylerin milli kimlik ve aidiyet duygularının, onların sosyal olaylara ve sorunlara karşı duyarlılıklarını nasıl şekillendirdiğini ortaya koymaktadır. Katılımcı 6'nın ifadeleri, bireysel sosyal duyarlılık ve milli değerler arasındaki ilişkiye dair önemli ipuçları sunmakta, bireylerin sosyal duyarlılıklarının, bilgi düzeyleri ve milli kimlikleri tarafından nasıl şekillendiğini göstermektedir .

2.4. Z kuşağında Afet Durumlarındaki Yardımlaşma Eğilimlerinde Milli Şuur ve Kimlik İnşasının Tipleştirilmesi

Z kuşağının afet durumlarındaki yardımlaşma eğilimlerinde milli şuur ve kimlik inşasının rolüne dair belli başlı tipleştirmeler yapılmıştır. İşte bu ifadelerden yola çıkarak oluşturulmuş katılımcı tipleştirmeleri:

2.4.1. Milli Gururcular

Özellikler

Bu gruptaki bireyler, milli duygular ve ülke sevgisiyle hareket etmektedir. Zor zamanlarda, ülke ve millet duygusu, yardım etme davranışlarını yönlendiren ana motivasyon kaynağı olmaktadır. Ülke sembollerine (marş, bayrak, harita vb.) ve milli değerlere duydukları güçlü bağlılık ve gurur, yardım etme eylemlerini teşvik etmektedir. Yardım etmenin, vatanseverlik ve milli sorumluluk olarak algılandığı bu yaklaşımda, ülkenin kendi vatandaşları tarafından desteklenmesi gerektiğine inanılmaktadır. Bu bireyler, kendi ulusal kimliklerini ve milliyetçi değerlerini ön planda tutarak, ülkenin zor durumlarına destek

olmanın önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bu tiplendirme, yardım etme davranışlarının, milli gurur ve ülke sevgisinden nasıl etkilendiğini göstermektedir.

Örnek İfadeler

- *“Hepimiz bu vatanın evlatlarıyız zor zamanımızda bizim bizden başka destekçimizin olacağını düşünmüyorum. Öncelikle bu yüzden yardım etmeliyiz.”* (Katılımcı 3)
- *“Zor zamanlarda ülkemiz; marş, bayrak, harita ve sembolleri bana çok gurur verir, beni güvende hissettirir. Ben kendimi muhafazakâr Türk milliyetçisi olarak tanımlayabilirim. Bu açıdan zor zamanlarda ülkeme destek olmak benim için çok önemlidir.”* (Katılımcı 7)

Bu gruptaki bireyler, milli duygular ve ülke sevgisiyle hareket etmektedir. Zor zamanlarda, ülke ve millet duygusu, yardım etme davranışlarını yönlendiren ana motivasyon kaynağı olmaktadır. Ülke sembollerine (marş, bayrak, harita vb.) ve milli değerlere duydukları güçlü bağlılık ve gurur, yardım etme eylemlerini teşvik etmektedir. Yardım etmenin, vatanseverlik ve milli sorumluluk olarak algılandığı bu yaklaşımda, ülkenin kendi vatandaşları tarafından desteklenmesi gerektiğine inanılmaktadır. Bu bireyler, ulusal kimliklerini ve milliyetçi değerlerini ön planda tutarak ülkenin zor durumlarına destek olmanın önemini vurgulamaktadır.

Örneğin, bir katılımcı şöyle demektedir: “Hepimiz bu vatanın evlatlarıyız, zor zamanımızda bizim bizden başka destekçimizin olacağını düşünmüyorum. Öncelikle bu yüzden yardım etmeliyiz.” Bu ifade, milli birlik ve beraberlik duygusunun, yardım etme motivasyonunu nasıl etkilediğini ortaya koymaktadır. Bir diğer katılımcı ise “Zor zamanlarda ülkemiz; marş, bayrak, harita ve sembolleri bana çok gurur vermektedir, beni güvende hissettirmektedir. Ben kendimi muhafazakâr Türk milliyetçisi olarak tanımlayabilirim. Bu açıdan zor zamanlarda ülkeme destek olmak benim için çok önemli olmaktadır.” diyerek, milli sembollere ve milliyetçi değerlere duyduğu bağlılığın yardım etme davranışını nasıl şekillendirdiğini belirtmektedir. Bu tiplendirme, yardım etme davranışlarının milli gurur ve ülke sevgisinden nasıl etkilendiğini göstermektedir.

2.4.2. Ulusal Öncelikçiler

Özellikler

Bu gruptaki bireyler, yardım etme davranışlarını ulusal öncelikler ve ülke sevgisi çerçevesinde şekillendirmektedir. Onlar için, ülke içinde meydana gelen sorunlar ve afetler, yardım etme eylemlerinin temel motivasyon kaynakları olmaktadır. Ulusal duygular ve millî değerler, yardım etme kararlarını belirlerken öncelikli rol oynamaktadır. Ulusal öncelikçiler, önce kendi ülkesindeki ihtiyaçlara odaklanmakta ve sadece ülke içindeki sorunlar çözüldükten sonra uluslararası yardım düşüncesine yönelmektedir. Bu yaklaşım, yardım etme davranışlarını ülke ve millî değerler ekseninde şekillendirmektedir.

Örnek İfadeler

- *“Benim zor zamanlarda başka düşündüğüm bir şey olmaz açıkçası. “Türkiye Tek Yürek” programı gibi durumların olmasının çok önemli olduğunu düşünüyorum; bence bir şey ülke adına yapılmalı. Bu, afetlerde ve sosyal acı dönemlerinde nasıl ayağa kalktığımızla alakalı bir durum. Ülke olarak bunu yapmak o yüzden çok önemli. Önce kendi ülkemin insanına, vatandaşına yardım etmeliyim; daha sonrasında, bu ülkede yardım edecek kimse kalmadığında başkalarına yardım etmeliyim.” (Katılımcı 4)*
- *“Çok gururlu hissettiriyor, beni kendime getiriyor. Hatta YKS’den önce çok gergindim, 10 kıta İstiklal Marşı okuyup öyle girdim sınava, biraz gerginliğim geçti. Yardım olarak ise tabii vatan millet meselesi olunca onlar ön plana çıkmış oluyor. Sonuç olarak, Türk olarak daha sıkı sarılıyorsun. Tanımadığın bir insan ya da tanımadığın bir acıya yardım ediyorsun ama tüylerin diken diken olmuyor.” (Katılımcı 12)*
- *“Sorunlara duyarlı olduğumu düşünüyorum. Son zamanlarda olan olaylardan ve boykot olaylarına çok dikkat etmemiz gerektiğini düşünüyorum, ama hangi ürünlerin boykot olup olmadığını henüz bilmiyorum. Sosyal sorunlara her zaman duyarlı olduğumu düşünmüyorum; mesela yurt dışında bir savaş ya da zulüm olduğu zaman bu çok dikkatimi çekmezken, ülkemizde herhangi bir problem, deprem ya da başka bir toplumsal acı olduğunda daha çok dikkatimi çekiyor ve duyarlı oluyorum. Bu da sanırım benim millî değerlerimle alakalı.” (Katılımcı 6)*

Ulusal öncelikçiler, yardım etme davranışlarını ulusal duygular ve ülke sevgisi çerçevesinde şekillendirmektedir. Bu bireyler için ülke içindeki sorunlar ve afetler, yardım etme eylemlerinin temel motivasyon kaynakları olmaktadır. Ülke ve milli değerler, yardım etme kararlarını belirlerken öncelikli rol oynamaktadır ve ulusal öncelikler, yardım etme davranışlarını büyük ölçüde yönlendirmektedir. İlk örnek, Katılımcı 4'ün, "Türkiye Tek Yürek" programı gibi ulusal dayanışma projelerinin önemini vurgulamasıyla ulusal öncelikçilerin yardım etme tutumunu açıkça ortaya koymaktadır. Katılımcı, ülke içindeki sorunların çözümünü ön planda tutarak, yardım etme eylemlerinin önce kendi vatandaşlarına yönelik olması gerektiğini savunmaktadır. Bu yaklaşım, ulusal sorunların çözülmesini ülke genelindeki yardım stratejilerinin temel taşları olarak görmekte ve uluslararası yardımın ancak ülke içindeki ihtiyaçlar karşılandıktan sonra gündeme gelmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu tutum, ulusal bir sorumluluk ve dayanışma duygusunun, yardım etme davranışlarının şekillenmesinde ne kadar belirleyici olduğunu göstermektedir. Katılımcı 12'nin ifadesinde ise ulusal sembollerin ve milliyetçi duyguların kişisel motivasyon ve yardım etme davranışları üzerindeki etkisi ele alınmaktadır. Katılımcının İstiklal Marşı'nı sınav öncesinde okuması, milli değerlerin kişisel rahatlatma ve odaklanma üzerinde nasıl bir etkisi olabileceğini göstermektedir. Bu durum, milliyetçi duyguların ve ulusal sembollerin bireylerin yardım etme motivasyonlarını nasıl güçlendirdiğini ortaya koymaktadır. Yardım etme eylemlerinde milliyetçi duyguların ön planda olması, tanımadıkları insanlara yardım ederken milli kimliğin bir motivasyon kaynağı olarak işlediğini ifade etmektedir. Son olarak, Katılımcı 6'nın ulusal ve uluslararası sorunlara karşı duyarlılığının farklılık gösterdiğini belirtmesi, milliyetçi değerlerin yardım etme davranışları üzerindeki etkisini gözler önüne sermektedir. Katılımcı, ülke içindeki sorunlara karşı daha yüksek bir duyarlılık sergilerken, uluslararası sorunlara karşı daha az ilgili olduğunu ifade etmektedir. Bu durum, milli değerlerin kişisel sorumluluk ve yardım etme önceliklerini nasıl şekillendirdiğini ve ulusal bağlamda yardım etme davranışlarının nasıl farklılık gösterebileceğini göstermektedir. Ulusal değerler, bireylerin yardım etme davranışlarını belirleyici bir etken olarak ön plana çıkarmakta ve ülke içindeki problemler karşısında daha fazla duyarlılık ve eylem motivasyonu sağlamaktadır.

2.4.3. Sembolik Milliyetçiler

Özellikler

Bu gruptaki bireyler, milli sembollere ve ulusal değerlere duydukları derin bağlılıkla tanımlanmaktadır. Zor zamanlarda, ülkenin marşları, bayrakları, haritaları ve diğer sembolleri, onlara güçlü bir gurur ve güven hissi vermektedir. Sembolik Milliyetçiler, milli semboller aracılığıyla ülkelerine olan bağlılıklarını ifade etmekte ve bu sembollerin kendilerini ve ülkeyi temsil eden önemli unsurlar olduğunu düşünmektedir. Yardım etme davranışları, bu sembollere duydukları bağlılık ve milliyetçi duygular tarafından motive edilmektedir. Ülkenin zorlu dönemlerinde, bu sembollerin sağladığı moral ve kenetlenme duygusu, yardım etme eylemlerinin temel bir parçası olmaktadır.

Örnek İfadeler

- *“Zor zamanlarda ülkem; marş, bayrak, harita ve sembolleri bana çok gurur verir, beni güvende hissettirir. Ben kendimi muhafazakâr Türk milliyetçisi olarak tanımlayabilirim. Bu açıdan zor zamanlarda ülkeme destek olmak benim için çok önemlidir.” (Katılımcı 7)*
- *“Zor zamanlarda ülkem; marş, bayrak, harita ve sembolleri bana çok gurur verir. Ülkemi, bayrağım, vatanım benim için çok önemli böyle durumlarda içimde bir his kabarır.” (Katılımcı 9)*
- *“Benim genel olarak bu ülkenin marşına ve bayrağına özel bir bağlılığım var. Herhangi bir zor durum ülkemde olduğunda, ülkem insanının zor durumda olması yardım etme nedenlerimden ilk değil ama birisidir. Ülkemizde ne kadar içerde anlaşmazlıklar, farklı gruplar ve düşünceler olsa da ülkem zor zamanlarda kenetlenme duygusunun çok yüksek olduğunu düşünüyorum.” (Katılımcı 24)*
- *“Son zamanlarda anladım ki bizim bizden başka kimsemiz yok, insan açısından. Dünyada yaşanan bazı durumlara bakıyorum ve herkesin neredeyse bir Türkiye düşmanlığı var bunları devletler açısından konuşuyorum. Genel olarak insan kendi ülkesini vatanını böyle olunca daha çok sahipleniyor, seviyor, korumak ve kollamak istiyor. İstiklal marşı o gün nasıl yazılmışsa bugün görüntü yine aynı şekilde... Tarih hiç değişmiyor. İşte zor zamanlarda da insan toplum olarak kötü bir şey yaşadığından*

birbirine kenetleniyor. Bende öyle hissediyorum mesela, kutsal geliyor bana benim ülkem, milli günlerim, bayrağım, dinim, marşım...” (Katılımcı 19)

- *“Zor zamanlarda ülkemiz; marş, bayrak, harita ve sembolleri bana çok gurur verir. Ülkem bayrağım, vatanım benim için çok önemli böyle durumlarda içimde bir his kabırır.”(Katılımcı 9)*

Katılımcı 7'nin ifadesi, sembolik milliyetçilerin milli semboller aracılığıyla ülkeye olan bağlılıklarını nasıl ifade ettiklerini göstermektedir. Katılımcı, zor zamanlarda ülkesinin marşları, bayrakları ve haritalarının kendisine gurur ve güven verdiğini belirtmektedir. Bu duygular, onun yardım etme motivasyonunun temel unsurlarından biri olmakta ve bu bağlamda, kendini bir “Muhafazakâr Türk milliyetçisi” olarak tanımladığını ifade etmektedir. Yardım etme eylemleri, milli sembollerin ve değerlerin sağladığı moral ile yönlendirilmektedir. Katılımcı 9'un ifadeleri, milli sembollerin kendilerine sağladığı gurur ve duygusal destek üzerinde yoğunlaşmaktadır. Katılımcı, ülkesinin bayrağı ve diğer sembollerinin kendisinde güçlü bir his yarattığını ve bu duygunun zor zamanlarda kendisini daha bağlı hissetmesini sağladığını belirtmektedir. Bu durum, sembolik milliyetçilerin ulusal sembollere olan bağlılıklarının yardım etme davranışlarına nasıl etki ettiğini göstermektedir. Katılımcı 24, ülkesinin marşına ve bayrağına olan özel bağlılığının, ülkenin zor durumda olduğu anlarda yardım etme motivasyonunu nasıl etkilediğini ifade etmektedir. Katılımcı, ülkesindeki iç anlaşmazlıklar ve farklı grupların varlığına rağmen, zor zamanlarda milli dayanışmanın yüksek olduğunu ve bu duygunun yardım etme nedenlerinden biri olduğunu belirtmektedir. Bu açıklama, ulusal kenetlenmenin ve milli sembollerin yardım etme davranışları üzerindeki etkisini vurgulamaktadır. Katılımcı 19'un ifadesi ise genel olarak ülkesine olan aidiyet duygusunun ve milli sembollere olan bağlılığının, kişisel yardım etme motivasyonunu nasıl etkilediğini göstermektedir. Katılımcı, ülkesinin milli günleri, bayrağı ve marşının kendisi için kutsal olduğunu ve bu duyguların zor zamanlarda yardıma olan bağlılığını nasıl güçlendirdiğini ifade etmektedir. Bu durum, sembolik milliyetçilerin milli semboller aracılığıyla ülke sevgisini ve bağlılığını nasıl eyleme dönüştürdüğünü açıkça göstermektedir. Sembolik milliyetçiler için milli semboller, yardım etme davranışlarını motive eden ve yönlendiren önemli unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Bu semboller, ulusal kimliğin bir ifadesi olarak, kişisel bağlılık ve aidiyet duygusunun yanı sıra yardım etme motivasyonunu da artıran bir rol oynamaktadır.

2.4.4. Sosyalist Yardımcılar

Özellikler

“Sosyalist Yardımcılar” tiplmesi, yardım etme sorumluluğunu bireylerden ziyade devlete atfeden bir yaklaşımı temsil etmektedir. Bu görüşe göre bir kişinin yardıma muhtaç hale gelmesi durumunda, bireylerin değil, devletin devreye girerek bu ihtiyacı karşılaması gerektiği savunulmaktadır. Yardımseverlik, bireysel bir erdem olmaktan ziyade, sosyalist bir devletin temel görev ve sorumluluklarından biri olarak görülmektedir. Bu bakış açısına sahip bireyler, sınıfsal mücadeleyi daha öncelikli ve önemli bir mesele olarak değerlendirmekte ve yardım faaliyetlerine katılmaktansa, bu mücadeleye odaklanmayı tercih etmektedirler.

Örnek İfadeler

- *“Yardım etmenin devletin vazifesi ve görevi olduğunu düşünüyorum biri birine yardım edecekse o kişinin yardıma ihtiyacı muhtaçlık seviyesine geldiyse ben değil devlet yardım etmeli. Bunun dışında ben, sınıfsal mücadeleyi daha önemli görüyorum.”* (Katılımcı 2)
- *“Bayrak, marş, harita ve sembollerden yani milli kavramlardan daha çok devletin vatandaşını zor zamanlarımda özellikle ekonomik olarak desteklemesini beklerim.”*(Katılımcı 1)
- *“Bir etkisi yok çünkü siyasi popülist yaklaşımlar, bu tarz durumlar için ayırdığı kaynakları kullanmak yerine, bu durumlarda halka milli simgeler gibi konuları hatırlatarak insanları milli olarak sömürdükleri için sömürülen tarafta olmamak adına bu konulardan etkilenmemeyi kendime öğrettim.”* (Katılımcı 25)

Katılımcı 2’nin ifadesi, bu yaklaşımın temel prensiplerini yansıtmaktadır. Katılımcı, yardım etmenin devletin görevi olduğunu ve bireylerin yardıma muhtaç hale geldiğinde, devletin bu ihtiyacı karşılaması gerektiğini savunmaktadır. Bu görüş, kişisel yardım etme sorumluluğunu azaltırken, sınıfsal mücadeleyi daha önemli bir mesele olarak vurgulamaktadır. Sosyalist Yardımcılar, bireysel yardım yerine devletin sosyal sorumluluğunu ön planda tutmaktadır. Katılımcı 1’in ifadesi, sosyalist yardımseverlerin milli kavramlardan ziyade devletin ekonomik destek sağlama rolüne odaklandığını göstermektedir. Katılımcı, milli sembollerin ve kavramların yardımı değil, devletin ekonomik destek ve sosyal yardımlarının daha önemli olduğunu belirtmektedir. Bu

yaklaşım, devletin sosyal destek rolünü ve bireylerin bu destekten nasıl faydalandığını ön planda tutmaktadır. Katılımcı 25'in ifadesi, sosyalist yardımseverlerin milli semboller ve popülist yaklaşımlara karşı duydukları şüpheyi ve bu konuda nasıl bir tutum geliştirdiklerini açıklamaktadır. Katılımcı, milli sembollerin ve popülist politikaların, devletin yardımlarını sağlamak yerine halkı milli duygularla manipüle ettiğini ve bu yüzden bu tür sembollerin etkisinden uzak durmayı tercih ettiğini belirtmektedir. Bu, sosyalist yardımcıların, devletin gerçek sosyal destek ve yardım sağlama rolüne odaklandıklarını ve milli sembollerin bu amaca hizmet etmediğini düşündüklerini göstermektedir. Sosyalist yardımcılar için yardım etme eylemi, devletin temel sorumluluklarından biri olarak görülmektedir. Bu yaklaşım, bireylerin yardım etme sorumluluğunu azaltmakta ve devletin sınıfsal mücadele ve sosyal destek sağlama rolünü vurgulamaktadır. Bu tutum, bireysel yardım etme eylemlerinin, sosyalist bir devletin sorumluluklarına kıyasla ikincil bir öneme sahip olduğunu savunmaktadır.

2.4.5. Komünist Yardımcılar

Özellikler

Bu gruptaki bireyler, yardım etme davranışlarını ve toplumsal yaklaşımlarını sınıf bilinci ve eşitlik temeli üzerine inşa etmektedirler. Ulusal semboller ve milli değerlerin, özellikle afetler gibi dönemlerde öne çıkarılmasını eleştirmektedirler ve bu tür yaklaşımların sınıfsal adaletsizlikleri gizleme veya geçiştirme amacını taşıdığını düşünmektedirler. Yardım eylemlerinde sınıfsal eşitlik ve sosyal adalet ön planda olmakta, ve bu kişiler genellikle yardımın ihtiyaç sahibi olanlar arasında eşit şekilde dağıtılması gerektiğini savunmaktadırlar.

Örnek İfadeler

- “Zor zamanlarda ülkemizin marş, bayrak, harita ve sembolleri bana pek bir şey ifade etmez bu tarz sınıfsal yaklaşımları ön plana çıkabilecek objelerin bu kullanımını özellikle afetler gibi dönemlerde öne çıkarılmasını doğru bulmuyorum.” (Katılımcı 2)

Katılımcı 2'nin ifadesi, komünist yardımcılarının ulusal sembolleri ve milli değerleri, özellikle zor zamanlarda, eleştirdiklerini açıkça göstermektedir. Katılımcı, ülkenin marş, bayrak, harita ve sembollerinin zor zamanlarda kendileri için pek bir anlam ifade etmediğini

belirtmektedir. Bu ifadeyle, bu tür sembollerin sınıfsal yaklaşımları geçiştirme veya gizleme amacı taşıdığını ve bu nedenle bu tür yaklaşımları doğru bulmadığını vurgulamaktadır.

Bu bakış açısı, komünist yardımcılarının sosyal adalet ve eşitlik vurgusu yaptığını ve ulusal sembollerin, toplumsal eşitsizlikleri ve sınıfsal sorunları örtbas etme işlevi gördüğünü düşündüklerini göstermektedir. Yardımın, sınıfsal eşitlik ve sosyal adalet temelinde, ihtiyaç sahipleri arasında eşit şekilde dağıtılması gerektiğine inanmaktadırlar. Komünist yardımcılar, yardım eylemlerinin toplumsal eşitsizlikleri azaltma ve adaleti sağlama amacına hizmet etmesi gerektiğini savunmaktadırlar.

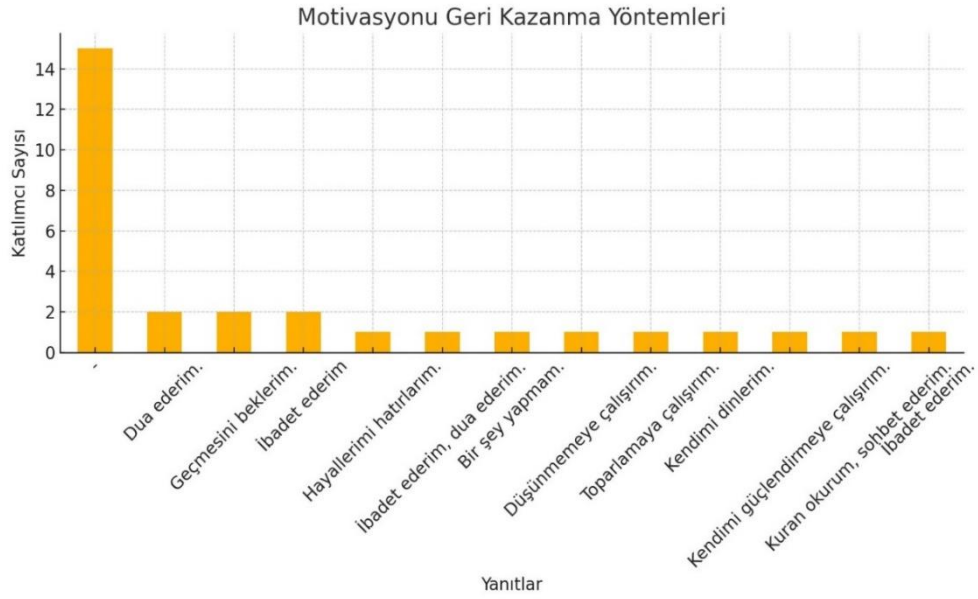
2.4.6. Dayanıklılık ve Sosyal Destek Algısının Yardımlaşmaya Yönelik Etkileri

Dayanıklılık ve sosyal destek algısı, bireylerin afet durumlarındaki yardım davranışlarında belirleyici faktörler olarak öne çıkmaktadır. Dayanıklılık, bireylerin stresli ve zorlu durumlarla başa çıkma kapasitesini ifade etmekte olupZ kuşağının bu kapasitesini incelemek, onların kriz anlarındaki direnç ve dayanıklılık düzeylerini anlamamıza yardımcı olmaktadır. Sosyal destek algısı ise bireylerin çevrelerinden aldıkları yardımı nasıl algıladıklarını belirtmekte olupZ kuşağının sosyal destek ağlarının gücünü ve bu ağlardan aldıkları desteklerin yardım etme motivasyonlarına nasıl etki ettiğini araştırmak, onların toplumsal bağlarını ve dayanışma eğilimlerini analiz etmemizi sağlamaktadır.

Katılımcılara “Zorluklarla karşılaştığınızda motivasyonunuzu kaybeder misiniz?” ve “Eğer kaybederseniz motivasyonunuzu geri kazanmak için hangi yöntemi kullanırsınız?” soruları sorulduğunda, aşağıdaki grafik bulguları elde edilmiştir:

Grafik 14. Zorluklar ile Karşılaşıldığında Motivasyon Etkisi

Grafik 15. Zorluk ile Başa Çıkma Yöntem Dağılımı

2.4.7. Kuşağının Dayanıklılık ve Motivasyon Stratejileri

Z kuşağının dayanıklılık olgusunun incelendiği bu grafikte, çoğunluk zorlu durumlarda motivasyonunu geri kazanmak için çeşitli yol ve yöntemlere başvurmaktadır. Grafikte en çok tercih edilen yöntemin "dua etmek" olduğu açıkça görülmektedir; toplamda 14 katılımcı bu yöntemi tercih etmiş olupbu da diğer yöntemlere kıyasla oldukça yüksek bir sayıdadır ve katılımcıların motivasyonlarını geri kazanmak için en çok dua etmeye başvurduklarını göstermektedir. Diğer yöntemler arasında "geçmesini beklerim," "ibadet

ederim," "hayallerimi hatırlarım," "ibadet ederim, dua ederim," "bir şey yapmam," "düşünmemeye çalışırım," "toparlamaya çalışırım," "kendimi dinlerim," "kendimi güçlendirmeye çalışırım," "Kuran okurum," "sohbet ederim, ibadet ederim" gibi çeşitli cevaplar bulunmakta ancak her biri sadece 1 katılımcı tarafından belirtilmiştir. Bu durum, bazı katılımcıların farklı ve bireysel yöntemlerle motivasyonlarını geri kazanmaya çalıştığını gösterirken, genel olarak katılımcıların motivasyonlarını geri kazanmak için daha çok manevi ve dini yöntemlere başvurduklarını ortaya koymaktadır. Dua etmenin yanı sıra, ibadet etmek ve Kuran okumak gibi dini pratiklerin de belirtilmiş olması, manevi ve dini pratiklerin bireyler üzerinde güçlü bir etkisi olduğunu ve stresli veya motivasyonsuz hissettikleri zamanlarda bu yöntemlere başvurduklarını işaret etmektedir. Bu bulgular, katılımcıların motivasyonlarını geri kazanma konusunda manevi destek arayışında olduklarını ve dua etmenin bu süreçte önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

2.4.8. Güçlü İçsel Motivasyon ve Azim

Güçlü içsel motivasyon ve azim, bireylerin hedeflerine odaklanmalarını ve zorluklar karşısında yılmadan mücadele etmelerini sağlayan temel unsurlar arasında yer almaktadır. Katılımcı 1'in ifadeleri, başarıya ulaşma arzusunun ve bu arzuyu besleyen hayallerin, onun motivasyonunu sürdürmesinde ne denli önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

"Yok, kaybetmem; kendimi sürekli hedefe odaklarım. Herhangi bir şeyDEN kolay kolay vazgeçmem. Motivasyonum, başarmış olduğumu düşündüğüm şeylerle güçlü kalır. O şeylerin hayaliyle yaşarım ve bu yüzden zorlukların üstesinden öyle gelirim." (Katılımcı 1)

Katılımcı 1'in bu yorumu, güçlü bir içsel motivasyon ve azim sergilediğini göstermektedir. Hedeflerine odaklanarak kolay kolay pes etmediğini ve bu başarıların hayali, motivasyonunu sürdürmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Aynı zamanda bu yorum, katılımcının dayanıklılığını da vurgulamaktadır.

Katılımcı 1'in kendi sözleriyle, "kendimi sürekli hedefe odaklarım" ve "motivasyonum, başarmış olduğumu düşündüğüm şeylerle güçlü kalır" ifadeleri, onun dayanıklılığını göstermektedir. Hedeflerine bağlılığı ve başarılarının hayali, onun zorluklarla başa çıkmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu içsel motivasyon ve azim, katılımcının zorluklar karşısında yılmamasını ve bu süreçte güçlenmesini sağlamaktadır.

2.4.9. Manevi İnançların Rolü

Manevi ve dini inançlar, bireylerin zorluklarla başa çıkma stratejilerinde önemli bir yer tutmaktadır. Z kuşağı karşılaştıkları zorluklar karşısında ibadet ve dua gibi manevi pratiklere yönelerek içsel bir destek bulduklarını ortaya koymaktadır. Bu manevi uygulamalar, sadece rahatlama sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda motivasyonu yeniden kazanma ve psikolojik dayanıklılığı artırma işlevi görmektedir. Bireylerin manevi inançları, zorlu durumlarda onlara güç ve denge sağlayarak, zorluklarla daha etkili bir şekilde başa çıkmalarına yardımcı olmaktadır.

“Herhangi bir zorlukla karşılaştığımda bunu manevi olarak atlatmaya çalışırım, ibadet etmeye yoğunlaşıyorum.” (Katılımcı 6), *“Zorluklarla karşılaştığımda motivasyonumu namaz kılarak ve dua ederek geri kazanmaya çalışırım.”* (Katılımcı 7)

Bu bulgular, katılımcıların zorluklarla başa çıkma stratejilerinde manevi ve dini inançların önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Katılımcı 6 ve Katılımcı 7'nin ifadeleri, zorluklarla karşılaştıklarında manevi pratiklere yönelerek (ibadet, dua, namaz) içsel bir destek bulduklarını göstermektedir. Bu, onların psikolojik dayanıklılıklarını artıran önemli bir faktördür. İbadet ve dua, sadece bir rahatlama aracı değil, aynı zamanda motivasyonu yeniden kazanma ve zihinsel dengeyi sağlama işlevi de görmektedir.

2.4.10. Dini İnançların Umut Kaynağı Olarak Rolü

Dini inançlar, bireylerin zorluklarla başa çıkma süreçlerinde önemli bir umut kaynağı olarak işlev görmektedir. Z kuşağının inandığı dinin ümitsizliğe düşmeme konusunda ona rehberlik ettiğini ve bu sayede karşılaştığı zorluklar karşısında motivasyonunu tamamen kaybetmediğini göstermektedir. Dinin, bireylere zor anlarında bir yardım göreceklere dair inanç geliştirmesi, onların içsel güç ve dayanıklılıklarını artırarak, psikolojik olarak dirençli kalmalarını sağlamaktadır. Bu, dini inançların sadece moral kaynağı olmakla kalmayıp, aynı zamanda sürekli bir motivasyon ve umut kaynağı olarak da rol oynadığını ortaya koymaktadır.

“Zorluklarla karşılaştığımda tam olarak motivasyonumu kaybetmem çünkü inandığım din, ümitsizliğe düşmememiz gerektiğini vurgular. Ne zaman darda kalsam bir yardım göreceğimi bilirim ve buna inanırım. Bununla beraber tabii ki zorlandığım zamanlar oluyor ama motivasyonumu tamamen kaybediyorum diyemem.” (Katılımcı 24)

Katılımcı 24'ün ifadesi, dini inançlarının zorluklarla başa çıkma süreçlerinde nasıl bir umut kaynağı olduğunu vurgular. Dinin, bireyleri ümitsizlikten koruyup onlara zorluklar karşısında yardım göreceklere dair bir inanç aşılması, katılımcının motivasyonunu tamamen kaybetmemesine yardımcı olmaktadır. Bu, kişinin dini inançlarının, içsel güç ve dayanıklılığın önemli bir kaynağı olduğunu göstermektedir.

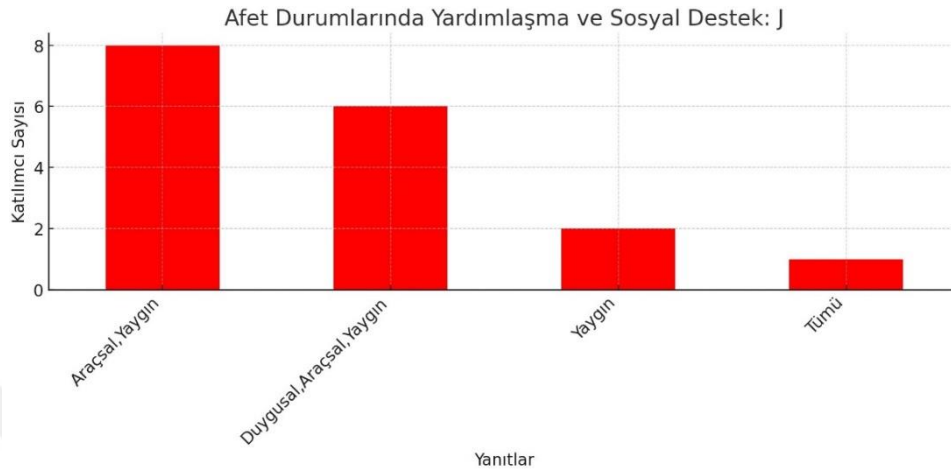
Katılımcı 24'ün ifadesinde, dini inançların sadece zorluklarla başa çıkmada değil, aynı zamanda sürekli bir motivasyon kaynağı olarak işlev gördüğü anlaşılmaktadır. Dinin, kişiye zor zamanlarında bir yardım göreceği inancını vererek sürekli bir destek sağladığı görülmektedir.

Bu katılımcılar, manevi ve dini pratiklerin psikolojik dayanıklılıklarını artırmada nasıl etkili olduğunu göstermektedir. Zorluklarla başa çıkarken manevi destek arayışı, katılımcıların içsel kaynaklarını kullanarak duygusal dengeyi korumalarına yardımcı olmaktadır. Bu, psikolojik dayanıklılığın artırılması ve stresle başa çıkma becerilerinin geliştirilmesinde önemli bir faktör olabilir. Bu bulgular, dini ve manevi inançların, zorluklarla başa çıkmada ve psikolojik dayanıklılığı artırmada önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Bu tür inançlar, bireylerin stresli durumlarda içsel bir güç bulmalarına, umutlarını korumalarına ve motivasyonlarını yeniden kazanmalarına yardımcı olabilmektedir.

Kişinin demografik özellikleri, afete dayanıklılığını belirleyen unsurlar arasında önemli bir konuma sahiptir ve bu özelliklerden biri de eğitimidir. Yapılan araştırmalar, kişinin eğitim seviyesi, medeni hali, yaşı, fiziksel işlevsellik derecesi ve evde yaşayanların eğitim düzeyi ile dayanıklılık arasında anlamlı bağlantılar olduğunu göstermiştir (Bilici vd., 2024, s. 301) Literatürde dayanıklılık, bireylerin stresli ve travmatik olaylarla başa çıkma kapasiteleriyle ilişkilendirilirken stresle baş etmede kullanılan kaynakların başında zihinsel stratejiler (kişisel ve bilişsel kaynaklar), gevşeme, spor-egzersiz, beslenme (fiziksel kaynaklar), sosyal destek, dua ve ibadet yer almaktadır (Tokur, 2017, s. 79). Dua, insanlık tarihi kadar eski bir stresle başa çıkma yöntemidir. Polat (2022)'e göre; "İnsanlar dua ederek, inançları doğrultusunda yaratıcıya sığınma motifleri geliştirerek, değerler ve ahlaki öğeleri içselleştirerek yaşadıkları olumsuz tecrübeden kurtulma çabasına girebilmektedir (Polat, 2022, s. 514)."

2.4.11. Sosyal Destek Algısı ve Türleri

Katılımcılara "Sosyal çevrenizdeki insanları sosyal destek bağlamında nasıl destekleyebilirsiniz?" sorusu sorulduğunda, aşağıdaki grafik bulguları elde edilmiştir;

Grafik 16. Afet Durumlarında Sosyal Destek Türlerinin Dağılımı

Bu grafik; Araçsal; Yaygın kategorisindeki yüksek katılımcı sayısı, afet durumlarında maddi ve fiziksel desteğin ne kadar kritik olduğunu ve bu tür desteğin toplum içinde yaygın olduğunu göstermektedir. Duygusal, araçsal, yaygın kategorisindeki katılımcı sayısı, duygusal desteğin araçsal destekle birlikte verildiğinde daha etkili olabileceğini göstermektedir. Yaygın kategorisindeki düşük katılımcı sayısı, sadece genel yardımların daha az olduğunu gösterirken Tümü kategorisindeki düşük katılımcı sayısı tüm destek türlerini bir arada sağlayan katılımcıların nadir olduğunu ortaya koymaktadır.

2.4.12. Sosyal Destek ve Z kuşağı

Afet durumlarında yardımlaşma ve sosyal destek türlerinin katılımcılar arasında nasıl dağıldığını göstermekte olup maddi ve fiziksel desteklerin önemi, duygusal desteklerin eklenmesi ve kapsamlı yardım programlarının geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Z kuşağı özelinde değerlendirildiğinde, bu genç neslin afet durumlarında sosyal destek eğilimlerinin de belirginleştiği görülmektedir. Araçsal desteklerin yaygın olması, Z kuşağının somut ve hızlı yardım sağlamaya yönelik bir eğilimde olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda, duygusal desteklerin de önemli bir yer tutması, bu neslin empati ve psikolojik desteğe verdiği önemi yansıtmaktadır.

Z kuşağı, sosyal medya ve dijital platformları etkin bir şekilde kullanarak hem araçsal hem de duygusal destekleri organize edebilmekte ve yaygınlaştırabilmektedir. Bu da onların yardım süreçlerine katılımını artırmakta ve toplumsal dayanışmayı güçlendirmektedir. Afet yönetimi ve yardım organizasyonları için stratejik planlamada kullanılabilir ve hangi tür yardımların daha fazla önem taşıdığını ve hangi alanlarda iyileştirme yapılması gerektiğini göstermektedir. Z kuşağının sosyal destek eğilimleri dikkate alındığında, bu neslin afet durumlarında hem araçsal hem de duygusal destek sağlama konusundaki etkinliği, gelecekteki yardım programlarının tasarımında önemli bir rol oynayacaktır.

Bulguların detaylı analiz edilmesi sonucunda katılımcılar;

“Manevi olarak kötü bir duruma geldiyse elimden geldiğince iyi yapabileceğimi yaparım. Maddi olarak da elimden geleni yaparım ama çok etkim olmayabilir.” (Katılımcı 1) ve *“Maddi ve manevi olarak desteklerim.”* (Katılımcı 3)

Katılımcı 1 ve Katılımcı 3'ün ifadeleri, yardım etme istekliliği ve imkânları açısından farklı perspektifler sunmaktadır. Katılımcı 1, zor durumda olan birine manevi anlamda yardım etmek için elinden gelenin en iyisini yapacağını belirtirken, maddi destek konusunda ise etkisinin sınırlı olabileceğini ifade etmektedir. Bu, katılımcının maddi kaynaklarının sınırlı olabileceği anlamına gelebilir. Diğer yandan, Katılımcı 3 hem maddi hem de manevi destek sunabileceğini belirterek her iki açıdan da kararlı bir duruş sergilemektedir. Bu, kişinin hem maddi imkânlarının hem de manevi desteğinin mevcut olduğunu veya her iki tür destek için de güçlü bir istek taşıdığını göstermektedir. Bu iki ifade, kişilerin yardım etme kapasiteleri ve yaklaşımlarındaki çeşitliliği yansıtarak, yardım etme motivasyonunun kişisel kaynaklar ve koşullarla şekillendiğini ortaya koymaktadır. Yapılan araştırmalara göre, 5000-8000 TL arasında gelir düzeyine sahip bireylerin diğerkâmlık seviyelerinin daha yüksek olduğu, 8001-10000 TL gelir aralığındaki bireylerde ise bu eğilimin daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu, düşük gelirli bireylerin empati kaynaklı motivasyonla daha fazla yardım etme eğiliminde olduklarını ortaya koyan önceki çalışmalarla tutarlılık göstermektedir (Güngör & Yorgancılar, 2024, s. 1312).

2.4.13. Empatik Dinleme ve Seçicilik

Empatik dinleme ve seçicilik, sosyal destek sağlama süreçlerinde bireylerin benimsediği farklı yaklaşımları yansıtmaktadır. Z kuşağı, yakın çevresine duygusal destek

sağlamak amacıyla empatik dinleme pratiğini uyguladığını belirtirken bu yaklaşımın, kişisel ilişkilerde karşısındaki kişinin duygularını anlama ve değer verme üzerine kurulu olduğunu vurgulamaktadır.

“Yakın çevremi sosyal destek bağlamında, onların problemlerini dinleme anlamında desteklerim. Onları güzel bir şekilde dinlediğimi düşünüyorum.” (Katılımcı 2) ve *“Arkadaşlık desteği veririm ve maddi destek de sağlarım, ama herkese değil.”* (Katılımcı 4)

Katılımcı 2 ve Katılımcı 4'ün yorumları, sosyal destek sağlama konusundaki farklı yaklaşımlarını yansıtmaktadır. Katılımcı 2, yakın çevresinin problemlerini dinleyerek empatik dinleme yoluyla duygusal destek sağladığını belirtmektedir. Bu, kişisel ilişkilerde önemli bir sosyal destek türüdür ve karşısındaki kişinin duygularını anlamaya, değer vermeye dayanır. Katılımcı 4 ise arkadaşlık desteği ve maddi yardım sağladığını, ancak bunu herkese değil, belirli kişilere sunduğunu ifade etmektedir. Bu seçicilik, kaynakların sınırlı olması veya kişisel tercihler nedeniyle olabilir. Her iki katılımcının yorumu, sosyal desteğin çeşitli şekillerde sunulabileceğini ve bireylerin bu desteği sağlarken farklı stratejiler benimsediğini göstermektedir.

2.4.14. Sosyal Desteğin Önemi ve Yaklaşımlar

Sosyal destek, bireylerin yaşamında hayati bir rol oynayan, duygusal ve maddi boyutlarda varlık gösteren önemli bir kavramdır. Çalışmanın bulguları sosyal destek kavramının bireyler arasındaki ilişkileri nasıl güçlendirdiğini ve toplum içinde dayanışmayı nasıl pekiştirdiğini gözler önüne sermektedir.

“Açıkçası sosyal destek benim için çok önemli bir kavram. Benim de ihtiyacım olduğu durumlarda yakın çevremden duygusal anlamda bir destek ihtiyacı hissettiğim olmuştur. Hepimiz insanız ve insan toplumdan bağımsız düşünülemez; bu anlamda her açıdan sosyal destek önemli bir fonksiyondur. Sosyal destek açısından hem maddi hem de manevi olarak imkanların ne ölçüde el veriyorsa bazen de sınırları zorlayarak elimden geleni yapıyorum. Birinin konuşmaya mı ihtiyacı var ya da psikolojik açıdan bir destek mi gerekiyor, yanında olmaya çalışırım. Maddi açıdan da zor bir durumda mı hiç düşünmeden o an onun için harekete geçerim.” (Katılımcı 19)

Katılımcı 19'un yorumu, sosyal destek kavramının önemini ve bu desteğin bireylerin yaşamında oynadığı kritik rolü vurgulamaktadır. Sosyal destek hem duygusal hem de maddi

boyutlarda değerlendirilmiştir. Katılımcı, zor durumlarda çevresinden duygusal destek ihtiyacı hissettiğini belirtmekte ve sosyal desteğin toplumla iç içe olduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda, sosyal desteğin her açıdan önemli bir fonksiyon olduğu vurgulanmaktadır.

Katılımcı, sosyal desteği hem maddi hem de manevi olarak sunmaya çalıştığını, hatta bazen imkanlarının ötesine geçerek bu desteği sağlamaya çalıştığını belirtmektedir. İhtiyaç anında birinin yanında olmanın, konuşma ve psikolojik destek sağlama çabasının önemine dikkat çekmektedir. Ayrıca, maddi açıdan zor durumda olan birine tereddüt etmeden yardım ettiğini ifade etmektedir. Bu yorum, katılımcının sosyal destek konusunda yüksek bir farkındalığa ve yardımseverliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Genel olarak, bu yorum, sosyal desteğin insan ilişkilerinde ve toplum içinde ne denli önemli olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Katılımcı 19'un deneyimleri ve düşünceleri, sosyal destek mekanizmalarının bireyler arası dayanışma ve yardımlaşmada nasıl bir rol oynadığını örneklemektedir.

2.4.15. Sosyal Desteğin Ruhsal ve Zihinsel Sağlık Üzerindeki Etkisi

Araştırmalar, sosyal desteğin ruhsal ve zihinsel sağlık gibi çeşitli alanlara olumlu katkılar sunduğunu göstermektedir (Karal & Biçer, 2019, s. 133). Sosyal destek, stresi tamamen ortadan kaldırmasa da bireylerin kaygılarını azaltmakta ve onların daha olumlu, kendilerini daha fazla kontrol edebilir hale gelmelerini ve kaygı ile başa çıkmak için yeni yöntemler deneme konusunda daha istekli olmalarını sağlamaktadır (Baltaş, 2000, s. 150).

Sosyal desteğin intihar girişimlerini azalttığı, kanser tedavisine olumlu etkiler sunduğu, yaşam kalitesini yükselttiği, ergenlik döneminin olumsuz etkilerini hafiflettiği, engelli bireylerin veya engelli birey sahibi ailelerin psikolojik ihtiyaçlarına cevap verdiği ve stres ile kaygı yaratan durumlarda tampon görevi gördüğü bilinen bir gerçektir. Bu bağlamda, Cohen ve Wills (1985) sosyal destekten yoksun bireylerin olumsuz yaşam olaylarından daha fazla etkilendiklerini belirtmişlerdir (Cohen & Wills, 1985, s. 310). Ayrıca, Thoits (1986), stresli durumlarda çevreden alınan yardımların kişinin başa çıkma çabalarını güçlendirdiğini öne sürmüştür. Sosyal desteği, kişinin olayla başa çıkma sürecine, kendisi için değerli olan bireylerin katılımı olarak tanımlamıştır (Çakır ve Palabıyıkoglu, 1997, 15-24).

2.4.16. Gönüllülük ve Sosyal Destek: Deprem Döneminde Yardımlaşma

Gönüllülük ve sosyal destek, özellikle kriz dönemlerinde bireylerin topluma katkıda bulunmalarını desteklemektedir. Bununla birlikte depremzedelere sağlanan samimi destek, onların kendilerini yalnız hissetmemelerini sağlarken, gönüllülere de vicdani ve ruhsal bir tatmin sunmaktadır.

Depremde yardım faaliyetine katılmak hem vicdanen hem de ruhen çok mutlu ediyor. Örnek verecek olursam, deprem döneminde gönüllü olarak sahaya inmiştim. Depremzedelerin bir kısmı Ankara'ya geldiğinde onları karşılamıştık. İnsanlara bir fayda sağlayabiliyor olmak güzel bir duyguydu. Çünkü o insanlar kendilerini yalnız hissediyordu, Ankara'da hepsi bir yabancı gibiydi. Ama bizim onlarla çok fazla samimi olduğumuzu ve yalnız olmadıklarını hissettiklerinde mutlu olmuştum.” (Katılımcı 15)

Katılımcı 15'in ifadesi, gönüllülüğün ve yardımlaşmanın hem kişisel tatmin hem de toplumsal sosyal destek açısından ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır. Katılımcının, deprem döneminde gönüllü olarak sahada bulunması ve depremzedeleri karşılaması, empati, dayanışma ve sosyal desteğin somut bir örneği olarak değerlendirilmektedir. Bu deneyim, katılımcının hem vicdanen hem de ruhen mutlu olmasına yol açmaktadır. İfadeden anlaşıldığı üzere, depremzedeler Ankara'ya geldiklerinde kendilerini yabancı ve yalnız hissetmektedirler. Ancak, katılımcı ve diğer gönüllülerin samimi ve destekleyici tutumları, depremzedelerin yalnız olmadıklarını hissetmelerine yardımcı olmaktadır. Bu da bize sosyal destek türlerinden yaygın desteği ortaya koymaktadır. Bu, gönüllülerin sağladığı psikososyal desteğin ne kadar önemli olduğunu ve afetzedelerin moralini yükseltmede büyük rol oynadığını göstermektedir.

Bu bulgu, katılımcının prososyal davranışlarını (empati, yardımseverlik, gönüllülük, sosyal destek) net bir şekilde yansıtmaktadır. Bu da duygusal desteğin afet döneminde nasıl Z kuşağı tarafından ortaya konduğunun kanıtı niteliğindedir. Ayrıca, ulusal bilinç ve kimlik gibi faktörlerin de gönüllülük faaliyetlerini motive eden unsurlar arasında olduğunu ima etmektedir. Sonuç olarak, bu tür gönüllü faaliyetlerin hem gönüllüye hem de yardım edilen kişilere manevi ve psikolojik olarak pozitif katkı sağladığını söylemek mümkündür. Aynı zamanda, gönüllülük ve yardımlaşma faaliyetlerinin sosyal destek inşasında önemli bir rol oynadığı anlaşılmaktadır.

Psikolojik ilk yardım, afet sırasında afetzedelere duygusal destek sağlamak ve toplumda bu desteği sunabilecek kişilerin varlığı, afetzedelerin ilk şoku atlatabilmeleri ve kendilerini yeniden güvende hissedebilmeleri açısından büyük önem taşır. Ekonomik destek ise afetten etkilenen grupların temel ihtiyaçlarını karşılamalarına ve ekonomik kayıplarını telafi ederek toparlanmalarına katkı sağlar (Bilici vd., 2024, s. 319).

6 Şubat'ta Kahramanmaraş merkezli depremin ardından, kendisi de depremzede olmasına rağmen diğer depremzedelerin ihtiyaçlarını karşılamak için gönüllü olarak çalışanların, kendi iyilik hallerinde de artış olduğu bu bölümün birinci yazarı tarafından sahada gözlemlenmiştir (Bilici vd., 2024, s. 304-305).

“Ben, kendi ihtiyaçlarım olmasına rağmen başkalarına destekte bulunmayı son derece kutsal bir olgu olarak görmekteyim. Bu düşünce doğrultusunda, insanların yaşamlarına gerek maddi gerekse manevi olarak sosyal destekte bulunmanın, insan olmanın temel bir sonucu ve sorumluluğu olduğunu düşünüyorum. İnsanların zor zamanlarında yanlarında olmanın, onların yükünü hafifletmenin ve onlara moral desteği sağlamanın, insan olmanın en asil ve en anlamlı yanlarından biri olduğuna inanıyorum. Kendim de bu anlayışı benimseyerek başkalarına yardım etmenin ve onların yaşamlarına olumlu katkılarda bulunmanın, kişisel mutluluğumu ve tatminimi artırdığını fark ettim. Bu yüzden, sosyal destek sunmanın, bireyler arasındaki bağları güçlendirdiğini ve toplumun genel refahına katkıda bulunduğunu düşünüyorum. Bu bakış açısıyla başkalarına yardım etmeyi ve onların yaşamlarını iyileştirmeyi bir yaşam felsefesi olarak benimsiyorum.” (Katılımcı 3)

Katılımcı 3'ün ifadesi, sosyal destek sağlamanın kendi ihtiyaçlarının ötesinde, insan olmanın temel bir gerekliliği ve sorumluluğu olduğunu vurguluyor. Bu düşünceye göre, gerek maddi gerekse manevi destek sunmak, zor zamanlarda insanların yanında olmak, onların yükünü hafifletmek ve moral desteği sağlamak, insan olmanın en asil ve anlamlı yanlarından biri olarak görülüyor. Katılımcı, bu anlayışı benimseyerek başkalarına yardım etmenin ve onların yaşamlarına olumlu katkılarda bulunmanın kendi kişisel mutluluğunu ve tatminini artırdığını ifade ediyor. Ayrıca, sosyal destek sunmanın bireyler arasındaki bağları güçlendirdiğini ve toplumun genel refahına katkıda bulunduğunu belirtiyor. Katılımcı 3, bu bakış açısıyla başkalarına yardım etmeyi ve onların yaşamlarını iyileştirmeyi bir yaşam felsefesi olarak benimsemiş görünüyor.

2.5. Z kuşağında Afet Durumlarındaki Dayanıklılığı ve Sosyal Destek Algısının Yardımlaşmaya Yönelik Tipleştirilmesi

Z kuşağının afet durumlarındaki dayanıklılığı ve sosyal destek algısının yardımlaşmaya yönelik etkilerini katılımcı ifadeleri ile aşağıdaki şekilde tipleştirebiliriz:

2.5.1. Hedef Odaklı Dayanıklılar

Özellikler

“Hedef Odaklı Dayanıklılar” tipleştirmesi, hedeflerine sıkı sıkıya bağlı, motivasyonlarını belirledikleri hedeflerden alan bireyleri tanımlamaktadır. Bu grup, karşılaştıkları zorluklara rağmen, hedeflerine ulaşma arzusu ve bu hedeflerin getirdiği hayaller sayesinde güçlü ve kararlı bir şekilde yollarına devam etmektedirler. Hedeflerine odaklanarak motivasyonlarını yüksek tutmakta ve karşılarına çıkan engelleri aşmak için kararlılıkla mücadele etmektedirler.

Bu tipleştirme, bireylerin hedeflerine olan bağlılıklarının, onları zorluklar karşısında dayanıklı kıldığını ortaya koymaktadır. Hedeflerine ulaşma düşüncesi, bu bireylerin en büyük motivasyon kaynağıdır ve bu düşünce onları sürekli olarak ileriye itmektedir. Zorluklar karşısında pes etmeden hedeflerine ulaşmak için gereken adımları atmaktan çekinmemektedirler. Başarıya ulaşma arzusu ve bu yolda karşılaştıkları engelleri aşma kararlılığı, onların dayanıklılığını ve azmini güçlendirmektedir.

Örnek İfadeler

- *“Yok, kaybetmem; kendimi sürekli hedefe odaklarım. Herhangi bir şeyden kolay kolay vazgeçmem. Motivasyonum, başarmış olduğumu düşündüğüm şeylerle güçlü kalır. O şeylerin hayaliyle yaşarım ve bu yüzden zorlukların üstesinden öyle gelirim.”*
(Katılımcı 1)

Bu ifadeler, hedeflere odaklanmanın, zorluklar karşısında motivasyon sağlayıldığını oynamakta ve hedeflerin kişisel başarının anahtarı olduğunu göstermektedir. Hedeflere olan bağlılık, zorlukları aşmada kararlılığı artırmakta ve bireylerin motivasyonlarını yüksek tutarak engelleri geçmelerine yardımcı olmaktadır. Hedeflerine ulaşmanın kendisi için büyük bir öneme sahip olduğunu ve bu hedeflere ulaşmak için gereken her şeyi yapma

kararlılığına sahip olduğunu ifade etmektedir. Hedeflerin sağladığı umut ve kararlılık, zorlukları aşmada motivasyonunu korumaktadır. Bu ifade, hedeflerin, kişisel motivasyon, zorlukları aşma ve dayanıklılık yeteneği üzerinde önemli bir etkisi olduğunu vurgulamaktadır.

2.5.2. Din ve Maneviyatla Dayanıklılık Sağlayanlar

Özellikler

“Din ve Maneviyatla Dayanıklılık Sağlayanlar” tiplendirmesi, zorluklar karşısında dini inançlarını ve manevi değerlerini kullanarak dayanıklılık kazanan bireyleri tanımlamaktadır. Bu grup, karşılaştıkları zorlukları aşarken dinin ve maneviyyatın rehberliğinde hareket etmektedir. Zorluklarla başa çıkmak için ibadet, dua ve manevi pratiklere başvurarak motivasyonlarını yeniden kazanmaktadırlar. Din ve maneviyyat, bu bireylerin karşılaştıkları zorluklarla başa çıkma sürecinde önemli bir rol oynamakta ve onları güçlü kılmaktadır.

Örnek İfadeler

- “Herhangi bir zorlukla karşılaştığımda bunu manevi olarak atlarmaya çalışırım, ibadet etmeye yoğunlaşıyorum.” (Katılımcı 6)
- “Zorluklarla karşılaştığımda motivasyonumu namaz kılarak ve dua ederek geri kazanmaya çalışırım.” (Katılımcı 7)
- “Zorluklarla karşılaştığımda tam olarak motivasyonumu kaybetmem çünkü inandığım din, ümitsizliğe düşmememiz gerektiğini vurgular. Ne zaman darda kalsam bir yardım göreceğimi bilirim ve buna inanırım. Bununla beraber tabii ki zorlandığım zamanlar oluyor ama motivasyonumu tamamen kaybediyorum diyemem.” (Katılımcı 24)

Bu tiplendirme, bireylerin dini inançlarının ve manevi pratiklerinin, zorluklar karşısında içsel bir dayanıklılık kaynağı sağladığını göstermektedir. Katılımcı ifadeleri, zorluklar karşısında maneviyyata yönelmenin ve ibadetle meşgul olmanın, bireylerin motivasyonlarını geri kazanma süreçlerinde ne kadar etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin, bir katılımcı, karşılaştığı zorlukları manevi olarak aşmaya çalıştığını ve bu süreçte ibadet etmeye yoğunlaştığını belirtmektedir. Bu ifade, manevi pratiklerin zorluklar karşısında bireylere sağladığı destek ve güçlendirici etkisini vurgulamaktadır. Başka bir

katılımcı, zorluklarla karşılaştığında namaz kılarak ve dua ederek motivasyonunu geri kazanmaya çalıştığını ifade etmektedir. Bu, dinin ve maneviyatın bireyler için nasıl bir sığınak ve dayanıklılık kaynağı olduğunu göstermektedir. Din, bu bireyler için bir umut kaynağıdır ve zorluklarla başa çıkma sürecinde onları ümitsizliğe düşmekten alıkoymaktadır. Son olarak, bir katılımcı, inandığı dinin ümitsizliğe kapılmamak gerektiğini vurguladığını ve zorluklarla karşılaştığında bir yardım göreceğine inandığını belirtmektedir. Bu ifade, dini inançların, bireylerin zorluklar karşısında dayanıklılığını nasıl artırdığını ve onlara içsel bir güç sağladığını ortaya koymaktadır. “Din ve Maneviyatla Dayanıklılık Sağlayanlar” tipleştirilmesi, zorluklarla başa çıkma süreçlerinde dini inançlarına ve manevi değerlere dayanan, bu sayede içsel bir dayanıklılık kazanan bireyleri tanımlamaktadır. Bu bireyler, din ve maneviyat sayesinde karşılaştıkları zorluklar karşısında umutlarını korumakta, motivasyonlarını yeniden kazanmaktadırlar ve dayanıklılıklarını artırmaktadırlar.

2.5.3. İmkân Dâhilinde Sosyal Destekçiler

Özellikler

Bu grup, sosyal destek sağlama konusunda hem maddi hem de manevi katkılarda bulunmaktadır. Sosyal destek, onların önemli bir değeri olarak kabul edilmekte ve çevrelerine yardım etme konusunda çeşitli imkanlarını kullanmaktadırlar. Kişisel imkanları doğrultusunda destek sağlamak, toplumsal bağlılıklarını ve sorumluluklarını yansıtmaktadır. Sosyal destek, bu grup için kritik bir kavramdır. Hem kişisel ihtiyaçlar hem de başkalarının ihtiyaçları söz konusu olduğunda, destek sağlamak onların önemli bir fonksiyonu olmaktadır. Destek sağlama konusunda geniş bir yaklaşım sergilemekte ve hem duygusal hem de maddi destek sağlama konusunda açık fikirli ve hazırlıklı bulunmaktadır. Bu, toplumsal bağlılık ve yardımlaşma anlayışını yansıtmaktadır.

Örnek İfadeler

- “Manevi olarak kötü bir duruma geldiyse elimden geldiğince iyi yapabileceğimi yaparım. Maddi olarak da elimden geleni yaparım ama çok etkim olmayabilir.” (Katılımcı 1) ve “Maddi ve manevi olarak desteklerim.” (Katılımcı 3)
- “Açıkkçası sosyal destek benim için çok önemli bir kavram. Benim de ihtiyacım olduğu durumlarda yakın çevremden duygusal anlamda bir destek ihtiyacı hissettiğim

olmuştur. Hepimiz insanız ve insan toplumdan bağımsız düşünülemez; bu anlamda her açıdan sosyal destek önemli bir fonksiyondur. Sosyal destek açısından hem maddi hem de manevi olarak imkanların ne ölçüde el veriyorsa, bazen de sınırları zorlayarak elimden geleni yapıyorum. Birinin konuşmaya mı ihtiyacı var ya da psikolojik açıdan bir destek mi gerekiyor, yanında olmaya çalışırım. Maddi açıdan da zor bir durumda mı, hiç düşünmeden o an onun için harekete geçerim.” (Katılımcı 19)

“İmkân Dâhilinde Sosyal Destekçiler” grubundaki bireyler, sosyal destek sağlama konusunda hem maddi hem de manevi katkılarda bulunmakta ve toplumsal bağlılıklarını bu şekilde ifade etmektedirler. Bu grup, sosyal desteği önemli bir değer olarak kabul etmekte ve kişisel imkanlar doğrultusunda bu desteği sağlama konusunda kararlıdırlar.

Katılımcı 1, sosyal destek sağlama konusunda hem manevi hem de maddi katkılar sağlama isteğini ifade ederken maddi desteğin etkisinin sınırlı olabileceğini kabul etmektedir. Bu durum, destek sağlama sürecinde kişisel sınırlamaların ve imkanların dikkate alındığını göstermektedir. Katılımcı 3 ise hem maddi hem de manevi destek sağlama konusundaki açık fikirli yaklaşımını belirtmekte ve bu tür desteklerin geniş bir yelpazede ele alındığını ifade etmektedir. Katılımcı 19, sosyal desteği kritik bir kavram olarak değerlendirmekte ve hem kişisel hem de başkalarının ihtiyaçlarına yönelik destek sağlama konusunda kararlılığı vurgulamaktadır. Bu kişi, sosyal desteği hem duygusal hem de maddi açıdan önemli bir fonksiyon olarak görmekte ve destek sağlama sürecinde sınırları zorlayarak elinden geleni yapma isteğini ifade etmektedir.

Genel olarak, bu grup, sosyal desteği geniş bir perspektifle ele almakta ve toplumsal bağlılık ile sorumluluk duygusunu ön planda tutmaktadır. Sosyal destek sağlama, hem kişisel hem de toplumsal ihtiyaçlar açısından kritik bir önem taşımakta ve bireyler, destek sağlama konusunda hem manevi hem de maddi açıdan açık fikirli ve hazırlıklı bulunmaktadır. Bu yaklaşım, toplumsal yardımlaşma anlayışını ve kişisel sorumluluk duygusunu yansıtmaktadır.

2.5.4. Seçici Sosyal Destekçiler

Özellikler

Bu grup, sosyal destek sağlama konusunda seçici bir yaklaşım benimsemektedir. Sosyal destek verdikleri kişiler genellikle yakın çevrelerinden veya belirli kriterlere uyan

bireylerden oluşmaktadır. Destekleri hem maddi hem de manevi olabilmekte, ancak kimin destek alacağını dikkatle belirlemektedirler. Bu kişiler, yardım edecekleri bireyleri seçerken dikkatli ve titizdirler, genellikle yalnızca yakın ilişkileri veya güçlü bağları olan kişilere yardım etmektedirler. Bu seçicilik, kişisel değerlendirme ve ilişkilerin kalitesine bağlı olarak şekillenmektedir.

Örnek İfadeler

- *Yakın çevremi sosyal destek bağlamında, onların problemlerini dinleme anlamında desteklerim. Yakın çevremi güzel bir şekilde dinlediğimi düşünüyorum.”* (Katılımcı 2)
- *“Arkadaşlık desteği veririm ve maddi destek de sağlarım ama herkese değil.”* (Katılımcı 4)

“Seçici Sosyal Destekçiler” destek sağlayacak kişileri titizlikle seçmekte ve bu seçim, kişisel ilişkiler ve yakınlık düzeyine dayanmaktadır. Bu yaklaşım, yardım etme sürecinde kişisel bağların ve ilişkilerin önemini vurgulamakta ve destek verme kararlarının kişisel değerlendirmelere bağlı olarak şekillendiğini göstermektedir.

Katılımcı 2, yakın çevresini sosyal destek açısından dinleme ve onlara yardım etme konusunda bir bağlılık hissettiğini ifade etmektedir. Bu destek, yalnızca dinleme düzeyinde olup kişisel ilişkilerin yakınlığına dayalı olarak şekillenmektedir. Bu yaklaşım, destek verilen kişilerin genellikle yakın ilişkilerde olduğu bireylerle sınırlı olduğunu göstermektedir. Katılımcı 4 ise arkadaşlık desteği ve maddi destek sağlama konusunda daha seçici bir yaklaşım benimsemekte ve destek, herkes için değil, belirli kişiler için sunulmaktadır. Bu durum, yardımın kişisel ilişkiler ve bağların kalitesine bağlı olarak verilmesinin altını çizmektedir.

2.5.5. Din ve İnançların Yardımlaşma Davranışlarına Etkisi

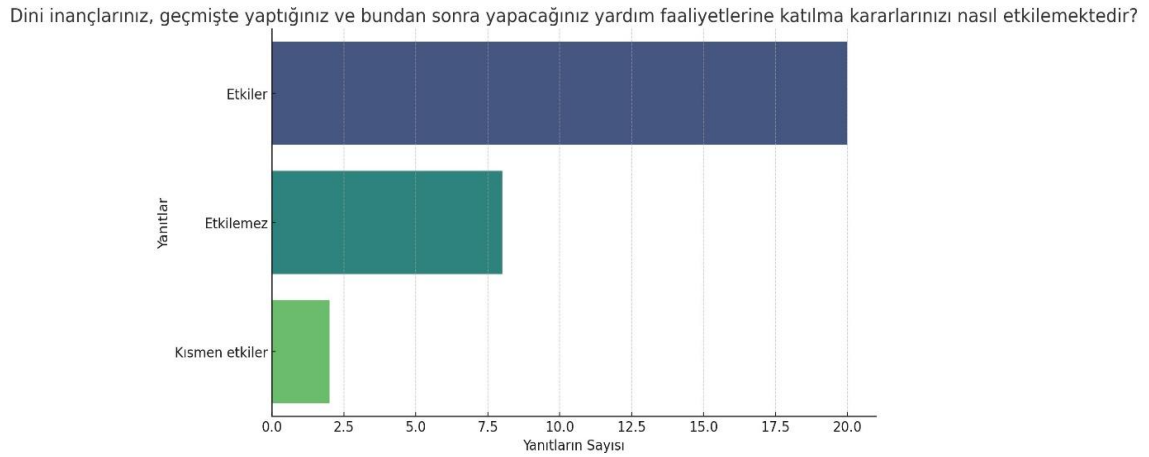
Din ve inanç, bireylerin yardım etme davranışlarını şekillendiren faktörler arasında kimi zaman yer almaktadır. Z kuşağının dini ve manevi inançlarının afet durumlarında yardımlaşma davranışlarına olan etkilerini incelemek, onların yardımseverlik ve dayanışma eğilimlerini anlamak açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu inceleme, Z kuşağının din ve inanç temelli yardım etme motivasyonlarını, onların kriz anlarındaki davranışlarının arkasındaki dini ve manevi dinamikleri analiz etmemizi sağlamaktadır. Aydın'ın (2020) Z

kuşığı ve din kavramlarını ele aldığı çalışmasında, Z kuşağının din algılarını etkileyen faktörler; aile, okul, arkadaşlar, teknoloji, sosyal medyalar ile özgürlük, kadın-erkek eşitliği ve eşcinsellik olarak belirtilmiştir (Güngör, 2022, s. 154). Bu bulgular, gençlerin dini ve insani değerlerinin davranışlarını şekillendirdiğini daha iyi anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Nitel yöntemin yarı yapılandırılmış mülakat tekniği sonucunda elde edilen bulgular analiz edilmiştir: Bu analizde, afet durumlarında Z kuşağının dini inançlarının, ibadetlerinin, dini kimliklerinin, dini söylem ve kaynaklarının, ve dini motivasyonlarının yardımlaşma üzerindeki etkilerini anlamak amacıyla belirli sorular kullanılmıştır. Sorular, bireylerin yardım etme istekleri, gönüllü faaliyetlere katılım duyguları, deprem gibi afetlerde nasıl katılım sağlayıp, sağlamadıkları, dini söylem ve kaynakları kullanma biçimleri, dini inançlarının yardım faaliyetlerine etkisi ve başkalarının ihtiyaçlarını kendi ihtiyaçlarının önüne koyma eğilimleri gibi çeşitli soruları kapsamaktadır. Bu sorular, bireylerin zorlu durumlarla başa çıkma mekanizmalarını, empati ve yardımlaşma düzeylerini, dini inançlarının kararlarına nasıl yön verdiğini ve toplumsal dayanışma konusundaki tutumlarını derinlemesine incelemek için seçilmiştir. Bu sayede, dini inançların ve motivasyonların afet durumlarında yardımlaşma üzerindeki etkileri bütüncül bir perspektifle analiz edilebilmektedir.

2.5.6. Dini İnançların Yardım Faaliyetlerine Katılımı

Katılımcılara “Dini inançlarınız, geçmişte yaptığınız ve bundan sonra yapacağınız yardım faaliyetlerine katılma kararlarınızı nasıl etkilemektedir?” sorusu sorulduğunda, aşağıdaki grafik bulguları elde edilmiştir:

Grafik 17. Dini İnançların Yardım Faaliyetlerine Etkisi

Grafikte, "Dini inançlarınız, geçmişte yaptığınız ve bundan sonra yapacağınız yardım faaliyetlerine katılma kararlarınızı nasıl etkilemektedir?" sorusuna verilen yanıtların dağılımı detaylı bir şekilde incelenmiştir. Yanıtlar üç ana kategoride toplanmış: "Etkiler", "Etkilemez" ve "Kısmen etkiler".

En fazla yanıt "Etkiler" kategorisinde toplanmış olup 20 kişi bu yanıtı vermiştir. Bu, Z kuşağının önemli bir kısmının dini inançlarının yardım faaliyetlerine katılım kararlarını olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Bu grup, dini inançlarını yardım etme motivasyonlarının temel bir parçası olarak görmektedir. Bu durum, dini inançların prososyal davranışları teşvik edici bir rol oynadığını ve Z kuşağının bu inançları benimsediğini göstermektedir.

İkinci sırada "Etkilemez" kategorisi yer almakta olup 8 kişi bu yanıtı vermiştir. Bu sonuç, Z kuşağı'nda yardım faaliyetlerine katılım kararlarının dini inançlardan bağımsız olarak şekillendiğini ifade eden bir kesimin varlığını göstermektedir. Bu bireyler, yardım etme motivasyonlarını seküler veya diğer kişisel değerler üzerinden şekillendirmekte ve dini inançlarını bu bağlamda etkisiz görmektedirler.

Son olarak, "Kısmen etkiler" kategorisi en az yanıt almış olup 2 kişi bu yanıtı vermektedir. Bu kategori, dini inançlarının yardım etme kararlarını belirli bir ölçüde etkilediğini düşünen bireyleri temsil etmektedir. Bu kişiler, dini inançlarını tamamen belirleyici olmasa da yardım etme motivasyonlarında dikkate aldıkları bir etken olarak görmektedirler.

“Dini inançlarımdan daha çok insan olmam vicdanlı yardım faaliyetlerine katılmama etkili. Daha sonra din geliyor benim için ama genel motivasyonum din değil.” (Katılımcı 6, Katılımcı 7, Katılımcı 13, Katılımcı 14, Katılımcı 17, Katılımcı 24, Katılımcı 25)

Bu yorum birçok katılımcı tarafından desteklenmektedir. Dini inançların, vicdanlı yardım faaliyetlerine katılım üzerinde dolaylı bir etkisi olduğunu ancak temel motivasyonun insanlık ve vicdan olduğunu ifade etmektedir. Katılımcılar, yardım etme isteğinin öncelikle insani değerlerden kaynaklandığını ve dini inançların bu süreçte ikincil bir rol oynadığını belirtmektedirler. Bu durum, yardım faaliyetlerine katılımın sadece dini nedenlerle değil, aynı zamanda bireyin insanlık ve vicdan anlayışıyla şekillendiğini göstermektedir. Bu bağlamda, Aydın'ın (2010) üniversite öğrencilerinin dini ve sosyal değerlerini inceleyen araştırmasında, gençlerin modern değerler olarak özgürlüğü, kendine saygıyı ve insan haklarını; geleneksel değerlerde dürüstlük, vicdan, merhamet, adalet, sadakat ve güven duygusunun yanı sıra hiyerarşiye saygı, otoritelere itaat, aidiyet duygusu, ılımlı ve tutumlu olmayı; İslami-kurumsal değerlerde oruç, mahremiyet, tesettür gibi ritüelleri ve İslami-eylemsel değerlerde ahlaki ve dini farklılıkları, yani namuslu olmayı, sözünde durmayı ve hakkı gözetmeyi ön planda tuttukları bulunmuştur (Duman & Güngörmez Akosman, 2022, s. 75).

Katılımcılar arasındaki bu görüş, genel olarak vicdanlı davranış ve yardım etme eğiliminin, insan olmanın getirdiği evrensel değerler çerçevesinde değerlendirildiğini ve dini inançların bu değerlere katkı sağladığını ancak esas belirleyici faktör olmadığını ortaya koymaktadır.

2.5.7. Dini ve Milli Duyguların Rolü

Dini ve milli duygular, yardım etme davranışlarını şekillendiren güçlü motivasyon kaynaklarıdır. Bu iki unsur, bireylerin yardım faaliyetlerine katılımını artırmakta ve bu süreçte dini inançlar genellikle ön planda yer almaktadır. Aynı zamanda, milli ve insani duygular da bu davranışları desteklemekte, bireylerin toplumlarıyla olan bağlarını güçlendirmektedir. Dini motivasyonlar, Allah'ın rızasını kazanma arzusu gibi derin inançlara dayanırken, milli duygular ise toplumsal dayanışma ve aidiyet duygularını besleyerek, bireylerin yardım etme eğilimlerini pekiştirmektedir. Bu iki motivasyon kaynağı, birlikte çalışarak bireylerin yardım etme davranışlarında etkili olmaktadır.

“Bence yüksek ölçüde etkiliyor. Tamam, biraz insani bir duygu ama vicdanın ve az önce bahsettiğimiz vicdan azabının dinimizde de büyük bir yeri olduğunu düşünüyorum. En azından İslamiyet'e mensup olduğumdan dolayı belki böyle düşünüyordumdur ama milli duygularla yaptığım kadar bence dini duygularla da yapıyorum. Bence dini duyguyla yaptığım %51 ise %49 civarı da milli-insani duygularla hareket ediyorum. Allah'ın rızasını kazanmak için böyle bir yardım faaliyeti yapardım.” (Katılımcı 15)

Bu katılımcının yorumu, yardım faaliyetlerine dini ve milli duyguların etkisini vurgulamaktadır. Katılımcı, vicdan ve vicdan azabının dinimizde önemli bir yer tuttuğunu belirtmektedir. İslam dinine mensup olması nedeniyle dini duygularının bu tür faaliyetlerde etkili olduğunu ifade etmektedir. Yaptığı yardımların %51'ini dini duygularla, %49'unu ise milli ve insani duygularla gerçekleştirdiğini söylemektedir. Bu oranlarla, Allah'ın rızasını kazanmak için yardım faaliyetlerinde bulunma motivasyonunu vurgulamaktadır.

Bu yorum, katılımcının dini ve milli duygularının yardım etme davranışında nasıl bir etki yarattığını açıkça göstermektedir. Dini inançlar, katılımcının yardım faaliyetlerine katılımını teşvik eden ve motive eden ana etken olarak öne çıkmaktadır. Bunun yanında, milli ve insani duyguların da bu davranışlarda önemli bir rol oynadığı anlaşılmaktadır. Katılımcının yardım etme motivasyonunu iki ana kaynaktan, dini ve milli/insani duygulardan aldığını söylemek mümkündür.

2.5.8. Dini İnançları Yardım Motivasyonu Olarak Gören Katılımcılar

Dini tam bir yardım motivasyonu olarak gören katılımcılar da mevcuttur. Yapıcı'nın (2018) çalışmasında, Z kuşağı gençlerinin İslam'ı "huzurun ve mutluluğun" kaynağı olarak tanımladıkları görülmektedir (Yapıcı, 2018, s. 92). Bu katılımcılar, yardımseverlik davranışlarını dini inançlarına dayandırmaktadırlar. Onlar için yardım etme eylemi, dini öğretilerin ve ahlaki değerlerin bir gereği olarak görülmektedir. Bu bireyler, dini inançlarının onlara öğrettiği empati, merhamet ve sorumluluk duygularıyla hareket etmektedirler. Dini inanç ve kimliğin, bireyin diğerkâmlık, empati, duyarlılık ve sorumluluk değerlerine bağlılık seviyelerine olumlu yönde katkı sağlamasıyla açıklanabilir (Kurttekin, 2021, s. 2). Dolayısıyla, dini motivasyon, onların yardım etme davranışlarını şekillendiren ve yönlendiren en önemli faktörlerden biridir. Bu katılımcılar, yardım etmenin aynı zamanda manevi bir tatmin ve dini bir görev olduğuna inanmaktadırlar.

“Dini inançlarımın sadece bu dünyada değil, öteki dünyada da karşılık bulacağına inanıyorum. Geçmişte yaptığım yardım faaliyetlerinin ve gelecekte yapacaklarımın da etkili olacağına inanıyorum. İnsani olarak bunlara katılmak istemeseniz de zaten dini inancım beni bunlara katılmam için harekete geçiriyor çünkü bunun benim de başıma gelebileceğini söylüyor ve bunun muhakkak karşılığını alacağımı ifade ediyor. O yüzden dini motivasyonum, insanların böyle durumlarda harekete geçmesini sağlıyor.” (Katılımcı 24)

Katılımcı 24'ün ifadeleri, dini inançların bireylerin yardım davranışları üzerindeki etkisini açıkça göstermektedir. Bu katılımcı, dini inançlarının yalnızca bu dünyada değil, aynı zamanda öteki dünyada da karşılık bulacağına inanmaktadır. Geçmişte yaptığı yardım faaliyetlerinin ve gelecekte yapacaklarının etkili olacağına dair bir inanç taşımaktadır. Dini inançları, onu yardım faaliyetlerine katılmak için motive eden ana unsurlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu ifadeler, dini inançların bireylerin yardım davranışlarını nasıl şekillendirdiğini ve motive ettiğini ortaya koymaktadır. Katılımcının dini inançları, onun yardım faaliyetlerine katılımını sadece insani bir zorunluluk olarak değil, aynı zamanda dini bir zorunluluk olarak görmesine neden olmaktadır. Bu, dini inançların bireylerin hayatlarına ve davranışlarına nasıl derinlemesine nüfuz ettiğini gösteren önemli bir örnektir. Katılımcının, başına gelebilecek olumsuz durumlar karşısında yardım etmenin karşılığını alacağına dair inancı, dini motivasyonunun gücünü ve etkisini ortaya koymaktadır.

“Bana adım atmak için güç verir çünkü yapılan iyiliği sonuçta Allah rızası için yapıyoruz. Bir şeyi yapmamak da bence günah sayılabilir; mesela yoldan bir sakat ya da hasta bir hayvan gördüğümde onu görmezden gelip gitmek gibi. Aslında hiçbir kötülük yapmıyorsunuz, yaptığınız hiçbir şey yok ama yapmadığınız bir şeyin dini olarak beni rahatsız edeceğini düşündüğüm için elimden geldiğince yapmaya çalışırım.” (Katılımcı 4)

Katılımcı 4'ün dini inançlarının ve ahlaki değerlerinin, yardımseverlik ve iyilik yapma davranışlarını nasıl motive ettiğini ortaya koymaktadır. Katılımcı, yapılan iyiliklerin Allah rızası için yapıldığını vurgulayarak bu dini inancın kendisine harekete geçme gücü verdiğini belirtmektedir. Ayrıca, yapılmayan bir iyiliğin de dini açıdan bir günah sayılabileceğini düşündüğünü ifade etmektedir. Örneğin, yolda bir sakat veya hasta hayvan gördüğünde onu görmezden gelmenin kötülük yapmamak anlamına gelmediğini, aksine bu durumu görmezden gelmenin dini olarak kendisini rahatsız edeceğini belirtmektedir. Bu nedenle,

elinden geleni yapmaya çalıştığını söylemektedir. Bu ifade, Katılımcı 4'ün dini değerlerinin, pasif bir tutum sergilemek yerine aktif bir şekilde yardım etmeye yönlendirdiğini ve bu davranışın altında yatan dini ve ahlaki motivasyonları açıkça göstermektedir. Bu bağlamda, dini inançların ve vicdani rahatsızlıkların, bireyin yardımseverlik ve sosyal sorumluluk bilinci üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır.

2.5.9. Dini Kardeşlik ve Motivasyon

Din kardeşliği ve yardımlaşma kavramları, özellikle Kur'an-ı Kerim bağlamında, toplumun bir arada tutulması ve desteklenmesi açısından büyük önem taşır. Din kardeşliği, Müslümanlar arasında sevgi, hoşgörü, dayanışma, yardımlaşma gibi değerlerin yaygınlaştırılmasını amaçlayan bir kavramdır. Bu kardeşlik, kan bağı ya da etnik kökene dayanmadan, ortak inanç ve değerler etrafında birleşen bireyler arasında güçlü bağlar oluşturur (Aygün, 2021, s. 68-88).

“Kur'an-ı Kerim'de din kardeşliği ve kardeşliğe destek olmakla alakalı birçok ayet bulunmakta. Bu yüzden bir yardım faaliyetinde bulunduğumda, bunu önce vicdani olarak yapsam da din de benim için olumlu bir motivasyon kaynağıdır.” (Katılımcı 12)

Katılımcı 12'nin ifadesi, Kur'an-ı Kerim'deki din kardeşliği ve kardeşliğe destek olma ile ilgili ayetlerin yardım faaliyetlerinde nasıl bir motivasyon kaynağı olduğunu vurgulamaktadır. Katılımcı, vicdani olarak yardım faaliyetlerinde bulunurken, aynı zamanda dinin kendisi için bir motivasyon kaynağı olduğunu belirtmektedir. Bu durum, dinin bireylerin sosyal destek ve yardım etme davranışlarını nasıl etkilediğini göstermektedir.

2.5.10. Dini İnançların Sevap ve Motivasyon İlişkisi

Dini inançların, yardım faaliyetlerine katılım üzerindeki etkisi, bireylerin manevi tatmin ve ödül beklentileriyle sıkı bir ilişki içindedir. Yardım etme davranışları, doğrudan dini zorunluluklardan kaynaklanmasa bile, manevi bir karşılık beklentisi bireyleri motive edebilir. Bu, dini inançların bireyler üzerinde sevap kazanma ve manevi tatmin arayışı yoluyla dolaylı bir etki yarattığını göstermektedir. Manevi tatmin ve sevap kazanma beklentisi, bireylerin yardım etme motivasyonlarını besleyerek, onların topluma katkıda bulunma isteğini artırır. Bu tür içsel motivasyonlar, bireyin kendine olan güvenini pekiştirirken, aynı zamanda yaşamına anlam katma çabasıyla birleşerek güçlü bir

motivasyon kaynağı haline gelir. Bu durum, dini inançların bireyler üzerindeki etkisinin, yüzeysel bir zorunluluk hissinden ziyade, derin bir manevi tatmin arayışıyla şekillendiğini ortaya koymaktadır.

“Ben geçmişte yaptığım ve gelecekte yapacağım yardım faaliyetlerinde dinin bir etkisi olduğunu düşünmüyorum ama sevap olması beni motive eder ve mutlu hissettirir.”
(Katılımcı 1)

Bu ifade, katılımcının geçmişte ve gelecekte yapacağı yardım faaliyetlerinde dinin doğrudan bir etkisi olmadığını düşündüğünü ancak yardım faaliyetlerinin sevap olarak değerlendirilmesinin kendisini motive ettiğini göstermektedir. Katılımcı, dini bir zorunluluk veya yükümlülük hissetmemektedir. Fakat yardım etmenin manevi bir karşılığının olması, onun bu tür faaliyetlere katılma isteğini artırmaktadır. Bu durum, bireyin dini motivasyonlarını doğrudan dini zorunluluklar yerine manevi tatmin ve ödül beklentisiyle ilişkilendirdiğini göstermektedir.

“Dini Motivasyon ve Yardımlaşma Üzerine Araştırmalar” üzerine literatüre bakıldığında, Türkiye’de yapılan çeşitli araştırmalar da bu bulguları desteklemektedir. Örneğin, Çağlan ve Göcen (2020) yapmış olduğu çalışmada, bireylerin yardım davranışlarının arkasında yatan dini motivasyonları incelemiştir. Çalışmada, katılımcıların büyük bir kısmının yardım faaliyetlerinde bulunurken dini inançlarının etkili olduğunu ancak bu inançların daha çok manevi tatmin ve sevap kazanma beklentisiyle ilişkili olduğunu belirtmişlerdir (Çağlan & Göcen, 2020, s. 147).

Bu bulgudan hareketle, Katılımcı 1’in yardım faaliyetlerini dini bir motivasyonla yapmadığını belirtmesi, yüzeysel bir incelemede dini etkilerin devre dışı olduğunu gösterebilir. Ancak derinlemesine analiz edildiğinde, yardım faaliyetlerine katılımın arkasında içsel motivasyonların ve tatmin içerikli dürtülerin yattığı anlaşılmaktadır. Sevap ve ödül kazanma gibi dürtüler, bireyin manevi ve duygusal ihtiyaçlarını karşılamasına olanak tanır ve bu şekilde tatmin sağlar. Katılımcı 1’in yardım faaliyetlerine katılımında sevap ve ödül kazanma gibi tatmin içerikli dürtüler, yardım etme davranışının arkasındaki temel motivasyonlar olarak ortaya çıkmaktadır. Manevi tatmin ve içsel huzur sağlayan bu dürtüler, bireyin kendini topluma faydalı bir birey olarak hissetmesine, kendine olan güvenini artırmasına ve yaşamına anlam katmasına katkıda bulunmaktadır.

2.5.11. Dini Motivasyonla Katılımın Dağılımı

"Dini motivasyonla katıldığınız yardım faaliyetleri arasında afet ile ilgili bir yardım faaliyeti varsa lütfen açıklayınız ." sorusuna verilen yanıtların dağılımı aşağıda verilen grafikte gösterilmektedir. Yanıtlar dört kategoride toplanmıştır: "Hayır katılmadım.", "Evet", "Evet, deprem." Grafikte en fazla yanıt "Hayır katılmadım." kategorisinde toplanmış olup 23 kişi bu yanıtı vermiştir. Bu, Z kuşağı'ndan önemli bir kesimin dini motivasyonla afet yardım faaliyetlerine katılmadığını göstermektedir. Bu durum, dini motivasyonların her zaman afet yardım faaliyetlerine dönüşmediğini ve farklı motivasyonların da yardım faaliyetlerinde etkili olabileceğini göstermektedir.

Grafik 18. Dini Motivasyon ile Yapılan Yardım Faaliyetlerinin Dağılımı

"Evet" kategorisi 5 kişi tarafından tercih edilmiştir ve bu, dini motivasyonla genel yardım faaliyetlerine katılan bireylerin varlığını göstermektedir. Bu bireyler, dini inançlarının onları yardım etmeye yönlendirdiğini belirtmektedirler.

"Evet, deprem." kategorisi 2 kişi tarafından seçilmiştir. Bu, dini motivasyonla özellikle deprem gibi afetlerde yardım faaliyetlerine katılan bir kesimin olduğunu göstermektedir. Bu kişiler, dini inançlarını afet yardımında belirleyici bir faktör olarak görmektedirler.

2.5.12. Dini İnançlar ve Afet Yardımları

Katılımcıların "Dini inançlarınız, geçmişte yaptığınız ve bundan sonra yapacağınız yardım faaliyetlerine katılma kararlarınızı nasıl etkilemektedir?" sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde, çoğunlukla (20 kişi), "Etkiler" yanıtı verilmiştir. Bununla birlikte, katılımcılara "Dini motivasyonla katıldığınız yardım faaliyetleri arasında afet ile ilgili bir

yardım faaliyeti varsa lütfen açıklayınız.” sorusu yöneltildiğinde, verilen cevapların analizi, “Hayır katılmadım” yanıtının yüksek oranda olduğu görülmektedir. Bu bağlamda dini inançların afet yardım faaliyetlerine katılımında motivasyon kaynağı olmadığını görmekteyiz. Bu bulgu, dini motivasyonun genel yardım faaliyetlerine katılımında motivasyon kaynağı iken afet yardımları gibi spesifik durumlarda daha düşük bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Bu durum, afet yardımları gibi acil ve özel durumlarda dini motivasyonun değil, insani ve vicdani unsurların ön planda tutulduğunu ortaya koymaktadır. Afet durumlarında yardım etme kararını etkileyen faktörler arasında, afetin aciliyeti, afet bölgesine erişim zorlukları, bireylerin afetlere yönelik özel bilgi ve becerilere sahip olup olmamaları gibi unsurların rol oynadığı düşünülebilmektedir.

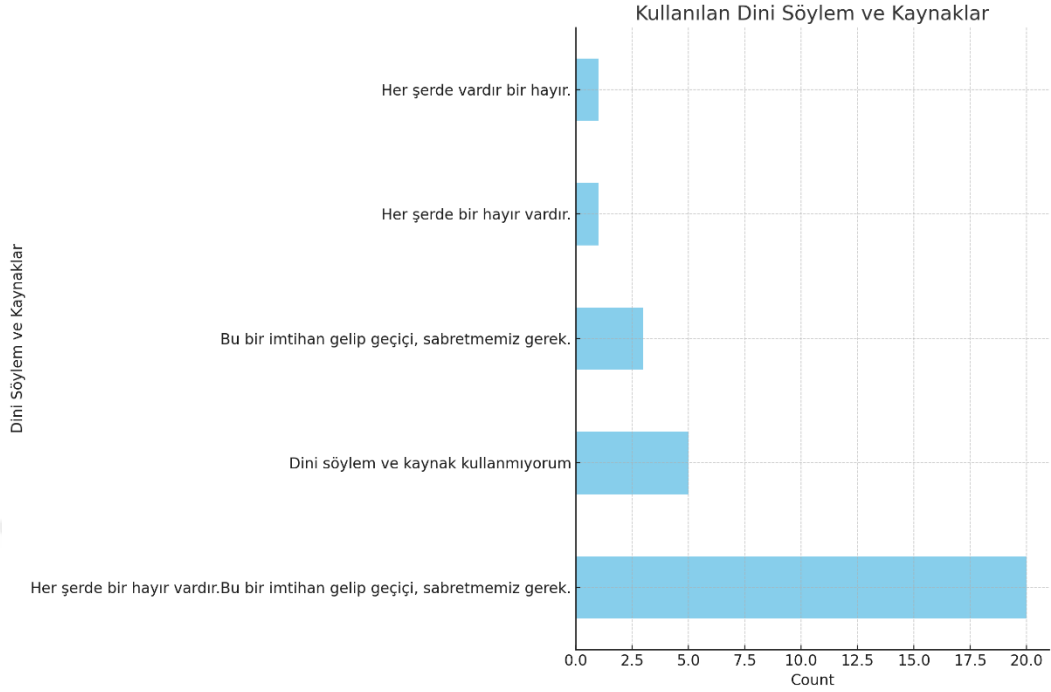
Katılımcılara "Yaşadığınız zorlu bir durumda veya çevrenizde bir zorlu durumla karşılaştığınızda başa çıkarken kendinize veya çevrenize dini söylem ve kaynakları kullanır mısınız? sorusu sorulduğunda, aşağıdaki grafik bulguları elde edilmiştir;

Grafik 19. Dini Söylem Ve Kaynakların Kullanım Durumu Dağılımı

Yanıtlar iki kategoride toplanmıştır: "Evet" ve "Hayır". Grafikte görüldüğü üzere "Evet" yanıtını verenlerin sayısı 26 kişi ile baskınken "Hayır" yanıtını verenler 4 kişidir. Bu sonuç, Z kuşağının büyük bir kısmının zorlu durumlarla başa çıkarken dini söylem ve kaynakları kullanma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Bu durum, Z kuşağının manevi değerlerini kriz anlarında bir başa çıkma mekanizması olarak gördüğünü ve bu değerlerin onlar için ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

2.5.13. Z Kuşağının Dini Söylem ve Kaynak Kullanımı

Grafik 20. Kullanılan Dini Söylem ve Kaynakların Dağılımı

Yukarıdaki grafikte "Kullanıyorsanız ne tarz dini söylem ve kaynakları kullanırsınız?" sorusuna verilen yanıtlar gösterilmiştir. Yanıtlar beş kategoride toplanmıştır: "Her şerde bir hayır vardır. Bu bir imtihan gelip geçici, sabretmemiz gerek.", "Bu bir imtihan gelip geçici, sabretmemiz gerek.", "Her şerde bir hayır vardır." ve "Her şerde vardır bir hayır.". En fazla yanıt "Her şerde bir hayır vardır. Bu bir imtihan gelip geçici, sabretmemiz gerek." kategorisinde toplam 25 kişi dini söylem ve kaynakları kullandığını ifade etmektedir. Bu kategorilerin dışında kalan "Dini söylem ve kaynak kullanmıyorum" yanıtını ise 5 kişi vermiştir. Bu sonuçlar, Z kuşağının dini söylemlerinde umut, sabır ve imtihan kavramlarının ön planda olduğunu göstermektedir. Bu ifadeler, gençlerin zorlukları geçici ve öğretici olarak görme eğiliminde olduklarını, bu süreçte sabır ve umut duygularını koruma çabasında olduklarını ortaya koymaktadır.

2.5.14. Z Kuşağının Dini Söylem Dayanıklılık Üzerine Etkisi: Anlamlandırma ve Başa Çıkma Yöntemleri

Yapılan çalışmalarda da görülmüştür ki yaşanan olumsuz olayları anlamlandırmak amacıyla atfetme davranışında bulunan kişilerin zihninde; çevresel etki ve doğal faktörleri

ön plana çıkaran bakış açısı ile kutsal metafizik kavram ve sembollere dayalı dini bir açıklama görülebilmektedir. Yani, insanın hem dini hem de doğal (naturalistik) bakış açılarına ve anlam sistemlerine sahip olması mümkündür (Köse & Küçükcan, 2006, s. 69). İnsan, sahip olduğu araçlar veya etkilendiği mekanizmalar doğrultusunda başa çıkma davranışında bulunur. Eğer bir kişinin dini bir yönelimi yoksa, trajik ve olumsuz olaylar karşısında din, bu kişi için bir başa çıkma mekanizması olarak işlev görmez. Bu şu anlama gelir: Dini öğelerin yer aldığı bir başa çıkma davranışının sergilenebilmesi için kişinin temelde bazı dini inançlara sahip olması gerekir (Can vd., 2020, s. 250-251).

Stresli durumlarla karşılaştıklarında, insanlar genellikle anlam arayışına girer ve bu süreçte dini değerler ile inançlar önemli bir rol üstlenir. Maneviyat, bireylerin yaşamlarını anlamlandırmaları ve bu doğrultuda bir yön belirlemeleri için kritik bir unsur olarak görülmektedir. (Polat, 2022, s. 514-519). Dinin gelişimsel yönü oldukça önemlidir. "Dini başa çıkma" olarak tanımlayabileceğimiz "hayatta karşılaşılan ve kolaylıkla çözülemeyen sorunların üstesinden gelmek için kutsal yaşamın merkezine koyma yeteneği", dini gelişime paralel olarak artabilir veya azalabilir (Tokur, 2017, s. 110). İmanın "genel bir psikolojik durum" olduğu tanımından yola çıkarak, psikolojik olarak birey onu bilimsel bir düzlemde ele almak zorunda değildir. İman kavramını dogmatik etkilerden arındırmak mümkün olmayabilir, ölümle sınırlı insan hayatı, insandaki yetenekleri harekete geçirebilecek potansiyellere sahiptir. İnsan, öleceğinin farkında olan ve ne zaman gerçekleşeceğini bilmeyen bir varlıktır. Bu durum, onun için büyük bir kaygı ve çıkmaz yaratır. "Bütün bunlar neden?" sorusuna bir anlam vermesi gerekir (Tokur, 2018, s. 43).

17 Ağustos depremini takip eden günlerde, hayatta en sevdiklerini, yakınlarını kaybeden depremzedelerle yapılan görüşmelerde dini inancın olumlu etkisi gözlemlenmiştir. Bir depremzedenin tavrını belirlemede inancının etkisini şu ifadeler ortaya koymaktadır: "Biz Allah'ın mülkünde yaşıyoruz. Bu nedenle teselli bulmada zorlanmadık, sabrı Allah veriyor" (Köse & Küçükcan, 2006, s. 143-144; Tokur, 2017, s. 129). Bakış açısı dini başa çıkmanın bir tezahürü olarak karşımıza çıkarmaktadır.

Afet durumlarında, bireylerin ve toplumların karşılaştığı zorluklar, afet sonrası bireylerin ve toplumların dayanıklılığını artırmada kritik öneme sahiptir. Bu çalışmada, afet durumlarında sosyal destek türlerinin dağılımı ve Z kuşağının bu destek türlerine yönelik eğilimleri incelenmiştir. Aşağıdaki grafik, farklı sosyal destek kategorilerindeki katılımcı sayılarını ve bu sayıların sosyal destek dinamiklerine nasıl yansıdığını göstermektedir.

Z kuşağının zorlu durumlarla başa çıkarken dini söylem ve kaynakları kullanma eğiliminde olduğunu, bu söylemleri hem kendilerine hem de çevrelerine yönelik olarak kullandıklarını ve bu süreçte umut, sabır ve imtihan kavramlarının öne çıktığını göstermektedir. Z kuşağının dini inançlarının günlük yaşamda ve zorluklarla başa çıkmada önemli bir rol oynadığı ortaya çıkmaktadır. Bu durum, onların manevi değerlerinin kriz anlarında bir destek mekanizması olarak işlev gördüğünü ve bu değerlerin toplumsal dayanışmayı teşvik ettiğini göstermektedir.

“Her şeyin Allah’tan geldiğini ve çözümünün de yine en temelde onda olduğuna inanırım. Ölüm, maddi kayıp gibi durumlarda, bunun bizim için mutlaka bir ders çıkarılması gerektiğini ve bizim görmediğimiz bir iyi yanı olduğunu vurgulamaya çalışırım. Bu şekilde olayların daha rahat atlatıldığını düşünüyorum. Bunun için kendime söylediğim bazı telkinlerim vardır: “Bunda da vardır bir hayır; her şerrin arkasında bir hayır muhakkak vardır. Bizden daha kötü durumda olanlar da var. Bu dünyada olmasa da ahirette muhakkak bunun karşılığını alacağız ve kazanacağız.” (Katılımcı 24) ve “Ben her şeyin bir anlamı olduğunu ve bu yaşadığımız şeyleri aslında yaşamamız gerektiğini, bunları atlattığımızda daha iyi şeylerin olacağını düşünüyorum. Bu durum ne olursa olsun.” (Katılımcı 7)

Katılımcıların dini inançlarının ve pozitif düşüncelerinin kriz durumlarıyla başa çıkmalarında önemli bir rol oynadığı gösterilmektedir. Katılımcı 24, Allah'a olan inancını ve her olayın arkasında bir hikmet olduğuna dair telkinlerini vurgulamaktadır. Bu telkinler, katılımcının zor durumları daha kolay atlatmasını sağlamakta ve olumsuz olayları anlamlandırmasına yardımcı olmaktadır. Katılımcı, ölüm ve maddi kayıplar gibi durumlarda bile bu perspektifi koruyarak, bu olayların öğretici ve bizim için henüz görünmeyen olumlu yanları olduğunu ifade etmektedir. Bu inanç, katılımcının dayanıklılığını ve moralini yüksek tutmasına katkıda bulunmaktadır.

Katılımcı 7 ise yaşanan her olayın bir anlamı olduğuna ve bu olayların yaşanması gerektiğine inanmaktadır. Katılımcı, yaşanan zorlukların sonunda daha iyi şeylerin geleceğine dair güçlü bir inanç taşımaktadır. Bu inanç, katılımcının her türlü olumsuz durumda umutlu kalmasını sağlamaktadır. Hayata bu şekilde bakmak, katılımcının stresle başa çıkma yeteneğini artırmakta ve gelecekteki olumlu gelişmeler için motivasyon sağlamaktadır.

Her iki katılımcı da dini inançlarının ve pozitif düşüncelerinin, zorlu durumlarla başa çıkmada güçlü bir dayanak olduğunu belirtmektedir. Bu yaklaşımlar, kişisel dayanıklılığı artırarak kriz anlarında daha sağlıklı ve umutlu bir tutum sergilemelerine olanak tanımaktadır.

Halk arasında özdeyiş gibi kullanılan veya doğrudan ifade edilen ayet ve hadislerde, Allah'a duyulan güven, başa çıkma yöntemi olarak öne çıkar. İnsan, doğası gereği, güvendiğine inanmak ve inandığına güvenmek ister. Bireyin inandığı varlığa duyduğu güven duygusu, bilişsel olarak anlaşılması zor durumlarda ortaya çıkan çelişkiler karşısında rahatlama sağlayarak, sabır ve sebat gibi duyguları besler. Tanrı inancının, güvenlik arayışındaki insanı endişeden uzaklaştırarak kapsamlı ve sarsılmaz bir güven sunması, önemli bir dini motivasyon kaynağıdır. Allah'a iman etmek, bireyin başına olumsuz olayların gelmeyeceği garantisini vermez fakat başına gelen olaylara karşı dayanma gücü sağlar. Bu nedenle dini inanç, yaşanan stresli ve gerilimli durumlarla başa çıkmada bireye içsel bir tatmin sağlar ve olayları daha makul bir şekilde değerlendirmesine yardımcı olur (Karaca, 2017, s. 117-118).

Z kuşağı, dini inançlarını sadece kişisel bir inanç sistemi olarak değil, aynı zamanda zorluklarla başa çıkma ve sosyal dayanışma aracı olarak kullanmaktadır. Bu, onların manevi değerlerinin ve inançlarının ne kadar derin ve kapsamlı olduğunu, bu değerlerin hem bireysel hem de toplumsal düzeyde ne kadar etkili olduğunu göstermektedir. Dini inançlar, Z kuşağı için moral ve motivasyon kaynağı olupbu gençler dini söylemlerle zorlukların geçici olduğuna ve her zorlukta bir hayır olduğuna inanmaktadırlar. Bu inanç, onların zorluklarla başa çıkarken sabırlı olmalarına ve umutlarını korumalarına yardımcı olmaktadır.

Z kuşağının dini inançlarını sosyal çevreleriyle paylaşımları, toplumsal dayanışmayı artıran bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Bu gençler, zor zamanlarda dini söylemleri kullanarak hem kendilerini hem de çevrelerindeki insanları motive etmektedirler. "Her şerde bir hayır vardır" ve "Bu bir imtihan gelip geçici, sabretmemiz gerek." gibi söylemler, toplumsal dayanışma ve birlikte güçlü olma bilincini pekiştirmektedir.

2.5.15. Z kuşağının Dini İnançlar ve Toplumsal Dayanışma

Z kuşağının manevi değerlerinin ve inançlarının, bireysel iyilik halleri kadar toplumsal birlik ve dayanışma için de ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Dini inançlar,

gençlerin sadece bireysel değil, aynı zamanda toplumsal refahlarına da katkıda bulunmalarını sağlamaktadır. Bu gençler, dini inançlarının onlara verdiği moral ve motivasyon ile zorlukları aşma konusunda kararlıdır ve bu kararlılık, toplumsal dayanışmayı güçlendiren bir etken olarak işlev görmektedir.

“Yardım edeceğim kişinin dini ya da inançsız olması da fark etmez. Bunun yanında dini söylem ve kaynakları kullanırım, ancak Kur'an'ı baştan sona okumadım. Aklıma gelen bir şeyler varsa söylerim. Dini yöntemi bilsem başvururum; şu an bildiğim kadarıyla başvuruyorum.” (Katılımcı 1)

Katılımcı 1'in ifadesi, yardım etme motivasyonlarının kişisel ilişkiler ve bireysel davranışlarla şekillendiğini ortaya koymaktadır. Yardım etme kararının, kişinin kendisine olan yakınlığı ve davranışlarına bağlı olarak değişebileceğini ve bunun kişiden kişiye farklılık gösterebileceğini belirtmektedir. Yardım edilecek kişinin dini ya da inançsız olmasının katılımcı için fark etmediği, dini ayırım yapmadan yardım etmeye istekli olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcı, dini söylem ve kaynakları kullanabileceğini ancak Kur'an'ı baştan sona okumadığını ifade etmektedir. Dini yöntemleri bildiği ölçüde kullanacağını ve mevcut bilgi düzeyiyle hareket edeceğini vurgulamaktadır. Bu ifadeler, yardım etme kararının kişisel ve durumsal faktörlere bağlı olduğunu, katılımcının sınırlı dini bilgilerini yardım sürecinde kullanmaya çalıştığını göstermektedir.

2.5.16. Dini Söylemlerin Motivasyon Kaynağı Olarak Kullanımı

Dini söylemler, bireylerin zorluklarla başa çıkma süreçlerinde güçlü bir motivasyon kaynağı olarak işlev görmektedir. Dini inançların, sabır, şükür ve tevekkül gibi temalarla birleşerek bireylerin moral ve dayanıklılığını artırdığı görülmektedir. Sabır ve şükür, bireylere zorlukların geçici olduğuna ve bu süreçlerin birer imtihan olduğuna inanarak direnme gücü verir. Dua ve tevekkül ise her zorluğun altında bir hayır olduğuna inanma ve bu hayrı görme beklentisiyle bireylere umut ve güven sağlar. Bu tür dini söylemler, bireylerin içsel motivasyonlarını destekleyerek, zorluklarla daha etkin bir şekilde başa çıkmalarına olanak tanır ve psikolojik sağlamlıklarını güçlendirir.

“Çok kullanırım, sürekli kullanırım. “Geçecek, bu bir imtihan, sabretmek gerekiyor.” gibi ifadeler kullanırım. Olaylar birazcık geçtikten sonra da sürekli yolda yürürken bile durup, yere veya gökyüzüne bakıp “Şükür, her şeyi atlatıp bu günlere geldik.” derim.”

(Katılımcı 4) ve “*Her işte bir hayır var, Allah’ım bunun altındaki hayrı bana göster, diye dua ederim.*” (Katılımcı 11)

Bu iki katılımcının ifadeleri, onların dini inançlarının ve manevi bakış açılarının, yaşadıkları zorluklar karşısında nasıl bir başa çıkma mekanizması oluşturduğunu göstermektedir. Katılımcı 4’ün ifadelerinde, sabır ve şükür temaları öne çıkmaktadır. O, zorlukların geçici olduğuna ve bu süreçlerin birer imtihan olduğuna inanmakta ve bu inancını günlük hayatında sıkça dile getirmektedir. Yolda yürürken bile durup şükretmesi, onun bu inancı derinden benimsediğini ve içselleştirdiğini göstermektedir. Bu tutum, ona moral ve motivasyon sağlamakta, zorlukları aşmasına yardımcı olmaktadır.

Katılımcı 11’in ifadelerinde ise dua ve tevekkül temaları öne çıkmaktadır. O, karşılaştığı her durumda bir hayır olduğuna ve Allah’ın bu hayrı kendisine göstereceğine inanmakta ve bu inançla dua etmektedir. Bu tutum, onun zor durumlarla başa çıkarken bir umut ve güven kaynağı bulmasını sağlamaktadır. Dua etmek, onun için manevi bir destek mekanizmasıdır ve bu sayede karşılaştığı zorlukları daha kolay atlatabilmektedir.

Her iki katılımcının da ifadeleri, dini inançlarının ve manevi değerlerinin, zorluklar karşısında birer başa çıkma stratejisi olarak nasıl işlev gördüğünü ve onlara moral, motivasyon ve umut sağladığını ortaya koymaktadır. Bu tür inanç ve değerler, bireylerin psikolojik sağlamlıklarını artırmakta ve stresle başa çıkma kapasitelerini güçlendirmektedir.

2.5.17. Dini Metinlerin Motivasyon ve Rehberlik Rolü

Dini metinler, bireylerin motivasyonlarını artırma ve zorluklarla başa çıkma süreçlerinde rehberlik sağlama açısından önemli bir rol oynar. Katılımcılar, belirli ayetlerin ve surelerin, içsel güç bulmalarında ve moral kazanmalarında etkili olduğunu belirtmektedir. Dini metinler, kişisel dayanıklılığı artıran ve bireylere zorlu anlarda umut veren güçlü kaynaklar olarak işlev görür. Aynı zamanda, bu metinler, sosyal etkileşimlerde de rehberlik sunar; dini inançları paylaşan kişilerle manevi destek sağlamak amacıyla paylaşılırken, dini metinlerin kişisel ve toplumsal yaşamda nasıl kullanıldığını ve bireylerin manevi yolculuklarında nasıl bir rehberlik sunduğunu göstermektedir.

“Kesinlikle kullanırım. Beni motive eden belli başlı ayetler var, mesela Duha 3: “Allah sana darılmadı ve seni terk etmedi.” İşte bu tarz birkaç ayet daha var.” (Katılımcı 6) ve “İnşirah suresinin rahatlatıcı özelliğine inanan bir insanım. Bu yüzden bu sureyi hem

kendim okur, dinlerim hem de başkalarına tavsiye ederim. Ancak tavsiye ettiğim kişi dindar bir kimseyse, inanmayan bir insana dini söylem ve kaynakları kullanmam”. (Katılımcı 12)

Bu katılımcıların ifadeleri, dini inançların ve metinlerin onların motivasyon ve rahatlama kaynakları olarak nasıl işlev gördüğünü göstermektedir. Katılımcı 6, Duha Suresi 3. ayetin (Allah sana darılmadı ve seni terk etmedi.) kendisini motive ettiğini ve bu tarz birkaç ayet daha olduğunu belirtmiştir. Bu, dini inançlarının kişisel motivasyonunu ve dayanıklılığını nasıl artırdığını ortaya koymaktadır. Bu tür dini metinlerin, katılımcının içsel güç ve umut bulmasında önemli bir rol oynadığını söylemek mümkündür.

Katılımcı 12 ise İnşirah Suresi'nin rahatlatıcı özelliğine inandığını ve bu sureyi hem kendisi için okuduğunu hem de başkalarına tavsiye ettiğini belirtmiştir. Ancak dini söylem ve kaynakları sadece dini inançları olan kişilere tavsiye ettiğini, inanmayan kişilere bu tür kaynakları kullanmadığını ifade etmiştir. Bu, katılımcının dini inançlarını paylaşmayan kişilere karşı saygılı bir yaklaşım sergilediğini ve dini metinlerin etkisini bireysel inançlara bağlı olarak değerlendirdiğini göstermektedir.

Her iki katılımcının da dini metinleri ve inançları, hem kişisel hem de sosyal etkileşimlerinde önemli bir yere sahiptir. Bu durum, onların dayanıklılık ve motivasyonlarını artıran, aynı zamanda başkalarına yardım ve rehberlik sunma şekillerini belirleyen bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

2.5.18. İbadet ve Motivasyon İlişkisi

Dini ibadetler, bireylerin motivasyonlarını yeniden kazanma ve zorluklarla başa çıkma süreçlerinde önemli bir rol oynar. Katılımcılar, ibadetlerin ve dini inançların, onların içsel motivasyonlarını güçlendirdiğini ve yalnız kaldıklarında Allah'a sığınarak huzur bulduklarını belirtmektedirler. İbadet, bireyler için hem bir manevi destek kaynağı hem de psikolojik bir iyilik hali sağlayıcı olarak görülmektedir. Dini ritüellerin, kişinin moralini yükselterek motivasyonunu yeniden kazanmada etkili olduğu anlaşılmaktadır.

“Motivasyonumu geri getirmek için daha çok ibadet hayatıma yönelerek tekrar motivasyonumu kazanmaya çalışırım. Genel olarak tek başıma kalmayı tercih ederim. O zamanlarda da Allah'a sığınarak kurtuluşa ulaşmaya çalışırım. Motivasyonumu bu şekilde düzeltmeye çalışırım.” (Katılımcı 24)

Katılımcı 24'ün bu ifadesi, kişinin motivasyonunu geri kazanmak için dini ibadetlere ve yalnız kalmaya yöneldiğini göstermektedir. Katılımcı, yalnız kaldığında Allah'a sığınarak ve ibadet ederek motivasyonunu düzeltmeye çalıştığını ifade etmektedir. Bu durum, katılımcının dini inançlarını ve ibadetlerini motivasyon kaynağı olarak gördüğünü ve bunların psikolojik iyilik hali üzerinde olumlu etkisi olduğunu düşündüğünü göstermektedir. Dini ritüellerin ve yalnız kalmanın, katılımcının motivasyonunu yeniden kazanmasında önemli bir rol oynadığı anlaşılmaktadır.

“Evet, kullanırım. Ben dinin hayatımızda çok büyük bir yer edindiğini düşünüyorum. Hele ki içinde yaşadığımız toplum da dini referanslarla yaşamını sürdürüyorsa dinden bağımsız bir toplum ya da hayat düşünülemez. En basiti biri vefat ettiğinde ahiret inancı bizi ayakta tutar. Bu durumla motive oluyoruz. Bu durumda karşıdaki kişilere yaklaştığımızda biraz daha rahatlama olduğunu düşünüyorum. Ahlak kuralları bile toplumda etkili iken dinin bununla ilişkisi olmadığını düşünemeyiz. O yüzden her anlamda dini konu olarak sunabilirim karşıdakine. Bu, tabii ki de bireysel anlamda herkes için geçerli değildir. Böyle zamanlarda bir psikoloğun devreye girmesi daha iyidir. Çünkü kişi öyle bir hal alıyor ki din bile fayda etmiyor bazen. Bu konuyu da uzmanlarına bırakmak gerekir diye düşünüyorum. Ama benim içinde bulunduğum durumlarda, yakınlarıma ya da çevreme zor zamanlarda mutlaka dinin etkileyici tarafından bahsederim.” (Katılımcı 19)

Katılımcı 19'un açıklaması, dinin bireylerin hayatındaki önemli rolünü ve toplumsal yapının dinden bağımsız düşünülemeyeceğini vurgulamaktadır. Katılımcı, dini referansların özellikle zor zamanlarda insanlara moral ve motivasyon sağladığını belirtmektedir. Ahiret inancının, kayıpların ardından insanların ayakta kalmasına yardımcı olduğunu ve bu inançla motive olunduğunu ifade etmektedir. Ayrıca, ahlak kurallarının bile toplumda etkili olduğu düşünüldüğünde, dinin bunlarla ilişkili olduğunu ve karşısındaki kişilere bu perspektifi sunabileceğini dile getirmektedir.

Katılımcı 19, dinin bireysel anlamda her zaman herkese fayda sağlamayabileceğini ve bazı durumlarda bir psikoloğun devreye girmesinin daha iyi olacağını belirtmektedir. Bu görüş, kişinin bazı hallerde dini bile faydasız bulabileceğini ve bu konuyu uzmanlarına bırakmanın daha doğru olacağını savunmaktadır. Ancak katılımcı kendi tecrübelerine dayanarak, zor zamanlarda yakın çevresine dinin etkileyici taraflarından bahsetmeyi tercih ettiğini ifade etmektedir.

2.6. Z kuşağının Afet Durumlarındaki Yardımlaşma Davranışlarında Din ve İnanç Etkisinin Tipleştirilmesi

Z kuşağının afet durumlarındaki yardımlaşma davranışlarında din ve inanç etkisini katılımcı ifadeleri ile aşağıdaki şekilde tipleştirebiliriz:

2.6.1. Evrensel İnsani Değerleri Önceliklendirenler

Özellikler

Bu grup, yardım ve destek faaliyetlerinde evrensel insani değerleri ön planda tutmaktadır. Dini inançlar, bu bireyler için ikinci planda kalmakta; onların ana motivasyon kaynağı, insan olmanın ve vicdanlı davranışların önemi olarak görülmektedir. Yardım faaliyetlerine katılma kararlarını, dini inançlardan ziyade insani değerlere ve vicdana dayandırmaktadırlar. Bu kişiler; insanlık onuru, eşitlik ve adalet gibi temel insani değerleri, yardım etme davranışlarının merkezine koymaktadırlar.

Örnek İfadeler

- *“Dini inançlarımdan daha çok insan olmam, vicdanlı yardım faaliyetlerine katılmamda etkili. Daha sonra din geliyor benim için ama genel motivasyonum din değil.”* (Katılımcı 6, Katılımcı 7, Katılımcı 13, Katılımcı 14, Katılımcı 17, Katılımcı 24, Katılımcı 25)

Katılımcı 6, 7, 13, 14, 17, 24 ve 25’in ifadeleri, dini inançların yardım etme motivasyonları üzerinde ikincil bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Bu katılımcılar, yardım etme kararlarını vicdan ve insani değerler doğrultusunda aldıklarını belirtmektedirler. Dini inançlar, onların motivasyonlarının bir parçası olabilir ancak ana etken insani değerlerdir. Bu yaklaşım, yardım etme davranışlarının, insan olmanın ve vicdanlı davranışların önemini vurgulayan bir temel üzerinde yükseldiğini göstermektedir.

Bu bireyler, yardım etme eylemlerinde insanlık onuru, eşitlik ve adalet gibi evrensel değerleri merkeze almakta ve bu değerler, yardım etme kararlarının şekillenmesinde ana etken olarak görülmektedir. Dini inançlar, bu değerlerin yanında yan bir rol oynamakta ancak esas motivasyon kaynağı, insani değerlere ve vicdana dayalı olmaktadır.

2.6.2. Dini Temelli Vicdanlı Milliyetçiler

Özellikler

Bu grup, yardım ve destek faaliyetlerini dini inançlarının yanı sıra milliyetçi ve insani değerlerle de motive olan bireyleri ifade etmektedir. Dini vicdan ve milliyetçilik, bu kişilerin yardım kararlarını ve eylemlerini yönlendiren iki temel faktör olmaktadır. Yardım etme süreçlerinde, dini duygular ve vicdan azabı önemli bir rol oynamakta, aynı zamanda milli duygular da etkili olmaktadır. Bu bireyler, dini rızayı ve milliyetçi duyguları harmanlayarak yardım faaliyetlerinde bulunmaktadır.

Örnek İfadeler

- *“Bence yüksek ölçüde etkiliyor. Tamam, biraz insani bir duygu ama vicdanın ve az önce bahsettiğimiz vicdan azabının dinimizde de büyük bir yeri olduğunu düşünüyorum. En azından İslamiyet'e mensup olduğumdan dolayı belki böyle düşünüyordum ama milli duygularla yaptığım kadar bence dini duygularla da yapıyorum. Bence dini duyguyla yaptığım %51 ise %49 civarı da milli-insani duygularla hareket ediyorum. Allah'ın rızasını kazanmak için böyle bir yardım faaliyeti yapardım.”* (Katılımcı 15)

Katılımcı 15'in ifadesi, dini ve milliyetçi duyguların yardım etme süreçlerinde nasıl etkili olduğunu göstermektedir. Katılımcı, dini duyguların yardım faaliyetlerinde önemli bir rol oynadığını ve bu duyguların yardımlarını şekillendirdiğini belirtmektedir. Aynı zamanda milliyetçi duyguların da yardım etme motivasyonları üzerinde belirleyici olduğunu ifade etmektedir. Katılımcıya göre, dini duygular ve vicdan azabı, yardım etme sürecinde %51 oranında etkili iken, %49 oranında milliyetçi ve insani duygular etkili olmaktadır. Bu oran, yardım faaliyetlerinin hem dini hem de milliyetçi duygularla iç içe geçtiğini ve bu iki faktörün harmanlandığını vurgulamaktadır. Bu tipleştirme için yardım etme davranışları, dini inançlar, milliyetçi duygular ve insani değerlerin bir kombinasyonu olarak şekillenmektedir. Dini rızayı kazanma arzusu ve milliyetçi duygular, yardım etme motivasyonlarını güçlendirmekte ve bu iki etkenin birleşimi, yardım süreçlerinin temelini oluşturmaktadır.

2.6.3. Dini Motivasyonlu Yardımseverler

Özellikler

Bu tipleştirme, yardım ve destek faaliyetlerinde dini inançların ön planda olduğu bireyleri ifade etmektedir. Dini inançlar, yardım eylemlerinin temel motivasyon kaynağı olmaktadır. Yardım faaliyetlerinde bulunma isteği, öteki dünyada karşılık bulacağına olan inançla desteklenmektedir. Din, bu kişilerin yardım etme davranışlarını teşvik eden ve yönlendiren bir güç olmaktadır. Dini sorumluluk ve sevap beklentisi, yardım faaliyetlerine katılmayı artırmaktadır.

Örnek İfadeler

- *“Dini inançlarımın sadece bu dünyada değil, öteki dünyada da karşılık bulacağına inanıyorum. Geçmişte yaptığım yardım faaliyetlerinin gelecekte yapacaklarımın da etkili olacağına inanıyorum. İnsani olarak bunlara katılmak istemeseniz de zaten dini inancım beni bunlara katılmam için harekete geçiriyor çünkü bunun benim de başıma gelebileceğini söylüyor ve bunun muhakkak karşılığını alacağımı ifade ediyor. O yüzden dini motivasyonum, insanların böyle durumlarda harekete geçmesini sağlıyor.”* (Katılımcı 24)
- *“Bana adım atmak için güç verir, çünkü yapılan iyiliği sonuçta Allah rızası için yapıyoruz. Bir şeyi yapmamak da bence günah sayılabilir. Mesela yoldan bir sakat ya da hasta bir hayvan gördüğümde onu görmezden gelip gitmek. Aslında hiçbir kötülük yapmıyorsunuz, yaptığınız hiçbir şey yok ama yapmadığınız bir şeyin dini olarak beni rahatsız edeceğini düşündüğüm için elimden geldiğince yapmaya çalışırım.”* (Katılımcı 4)
- *“Olumlu yönde etkiler çünkü Kur'an-ı Kerim'de din kardeşliği ve kardeşliğe destek olmakla alakalı birçok ayet bulunmakta. Bu yüzden bir yardım faaliyetinde bulunduğumda, bunu önce vicdani olarak yapsam da din de benim için bir motivasyon kaynağıdır.”* (Katılımcı 12)
- *“Ben geçmişte yaptığım ve gelecekte yapacağım yardım faaliyetlerinde dinin bir etkisi olduğunu düşünmüyorum ama sevap olması beni motive eder ve mutlu hissettirir”* (Katılımcı 1)

Katılımcı 24'ün ifadesi, dini inançların yardım etme motivasyonlarını nasıl etkilediğini vurgulamaktadır. Katılımcı, dini inançlarının sadece bu dünyada değil, öteki dünyada da karşılık bulacağına inandığını belirtmektedir. Bu inanç, geçmişteki yardım faaliyetlerinin gelecekteki etkilerini ve dini sorumluluklarını harekete geçirmektedir. Katılımcının ifadesi, dini motivasyonların yardım etme davranışlarını teşvik ettiğini ve bu tür faaliyetlerin kaçınılmaz olarak karşılık bulacağına olan inançla desteklendiğini göstermektedir. Katılımcı 4'ün ifadesi, dini inançların yardım etme motivasyonlarını nasıl etkilediğini başka bir açıdan açıklamaktadır. Katılımcı, iyiliği Allah rızası için yapmanın kendisine güç verdiğini ve yapılmayan iyiliklerin dini olarak rahatsız edici olduğunu ifade etmektedir. Bu görüş, yardım etme davranışlarının dini sorumluluk ve sevap beklentisiyle nasıl teşvik edildiğini göstermektedir. Katılımcı 12'nin ifadesi, dinin yardım faaliyetlerinde vicdani ve motivasyonel bir rol oynadığını belirtmektedir. Kur'an-ı Kerim'deki din kardeşliği ve yardım etme ile ilgili ayetlerin, yardım faaliyetlerine katılma motivasyonunu olumlu yönde etkilediğini vurgulamaktadır. Din, burada vicdani bir destek sağlarken aynı zamanda yardım faaliyetlerinin teşvik edici bir kaynağı olarak görülmektedir. Katılımcı 1'in ifadesi, dinin yardım faaliyetleri üzerindeki etkisini doğrudan reddederken, sevap beklentisinin motivasyon kaynağı olduğunu belirtmektedir. Katılımcıya göre, dini inançlar yardım faaliyetlerinde etkili olmamakla birlikte, sevap beklentisi mutluluk ve motivasyon sağlamaktadır.

2.6.4. Durumsal Dini Yardımseverler

Özellikler

Yardım eylemlerinde dini motivasyonların durum ve kişiye bağlı olarak değişkenlik gösterdiği bireyleri ifade etmektedir. Yardım yaparken, kişinin dini inançları, yardımı gerçekleştirme biçimlerini ve kullanılan dini kaynakları etkilemektedir. Ancak, dini yaklaşımlar kişisel inanç ve duruma göre uyarlanmaktadır.

Örnek İfadeler

- “ Yardım edeceğim kişinin inançlı ya da inançsız olması da fark etmez. Bunun yanında dini söylem ve kaynakları kullanırım ancak Kur'an'ı baştan sona okumadım. Aklıma gelen bir şeyler varsa söylerim. Dini yöntemi bilsem başvururum; şu an bildiğim kadarıyla başvuruyorum.” (Katılımcı 1)

- *“İnşirah suresinin rahatlatıcı özelliğine inanan bir insanım. Bu yüzden bu sureyi hem kendim okur, dinlerim hem de başkalarına tavsiye ederim. Ancak tavsiye ettiğim kişi dindar bir kimseyse. İnanmayan bir insana dini söylem ve kaynakları kullanmam”.*
(Katılımcı 12)

Katılımcı 1’in ifadesi, yardım etme kararlarında dini faktörlerin etkisinin kişisel ve durumsal faktörlere bağlı olduğunu belirtmektedir. Yardım edeceği kişinin dini inançlarının veya inançsızlığının kendisi için önemli olmadığını, yardım kararını kişinin kendisine olan yakınlığı ve davranışlarına göre verdiğini ifade etmektedir. Dini söylem ve kaynakların yardım süreçlerinde kullanıldığını, ancak bu kaynakları ne kadar derinlemesine bildiğini belirtmeyen katılımcı, mevcut bilgisi doğrultusunda hareket etmektedir. Burada, dinin yardım etme süreçlerinde esnek bir şekilde uygulandığı ve durumun kişisel faktörlerle şekillendiği görülmektedir. Katılımcı 12’nin ifadesi, dini inançların yardım etme süreçlerinde nasıl uygulandığını daha net bir şekilde ortaya koymaktadır. İnşirah Suresi’nin rahatlatıcı etkisine inanan katılımcı, bu sureyi hem kendisi okumakta hem de başkalarına tavsiye etmektedir. Ancak, dini söylemler ve kaynakların kullanımı, kişinin dini bağlılığına göre değişmektedir; dindar kişilere bu kaynakları önerirken, inanmayanlara dini söylem kullanmaktan kaçınmaktadır. Bu yaklaşım, dini yardımlaşmanın kişisel inanç ve dinî hassasiyetlere göre nasıl adapte edilebileceğini göstermektedir. Durumsal Dini Yardımseverler, yardım faaliyetlerinde dini inançları ve kaynakları kişisel ve durumsal faktörlere göre değişken bir şekilde kullanmaktadırlar. Din, bu kişilerin yardım etme süreçlerinde bir etken olmakla birlikte, kullanım biçimi yardım edeceği kişinin özelliklerine ve durumun gerektirdiği koşullara bağlı olarak şekillenmektedir. Bu esneklik, dinin yardımlaşma süreçlerinde kişisel ve durumsal uygunluk açısından nasıl adapte edilebileceğini göstermektedir.

2.6.5. Dini Teselli ve Tevekkül Odaklı Yardımseverler

Özellikler

Bu grup, zorluklar ve sıkıntılar karşısında dini teselli ve tevekkül (Allah'a güven), sabır odaklı bir yaklaşım sergileyen bireyleri ifade etmektedir. Bu kişiler, yaşadıkları olumsuzlukları dini inançları ve manevi değerleri kullanarak anlamlandırmakta ve yönetmektedir. Her şeyin Allah'tan geldiğine ve her olayın bir hayır taşıdığına inanmaktadır.

Dini ayetler, telkinler ve manevi yaklaşımlar, bu bireylerin zorluklarla başa çıkmalarında önemli bir rol oynamaktadır.

Örnek İfadeler

- “Çok kullanırım, sürekli kullanırım. “Geçecek, bu bir imtihan, sabretmek gerekiyor.” gibi ifadeler kullanırım. Olaylar birazcık geçtikten sonra da sürekli yolda yürürken bile durup, yere veya gökyüzüne bakıp “şükür, her şeyi atlatıp bu günlere geldik” derim.” (Katılımcı 4)
- “Kesinlikle kullanırım. Beni motive eden belli başlı ayetler var, mesela Duha 3: “Allah sana darılmadı ve seni terk etmedi.” İşte bu tarz birkaç ayet daha var.” (Katılımcı 6)
- “Her şeyin Allah’tan geldiğine ve çözümünün de yine en temelde onda olduğuna inanırım. Ölüm, maddi kayıp gibi durumlarda, bunun bizim için mutlaka bir ders çıkarılması gerektiğini ve bizim görmediğimiz iyi bir yanı olduğunu vurgulamaya çalışırım. Bu şekilde olayların daha rahat atlatıldığını düşünüyorum. Bunun için kendime söylediğim bazı telkinlerim vardır: “Bunda da vardır bir hayır, her şerrin arkasında bir hayır muhakkak vardır. Bizden daha kötü durumda olanlar da var. Bu dünyada olmasa da ahirette muhakkak bunun karşılığını alacağız ve kazanacağız” (Katılımcı 24)
- “Ben her şeyin bir anlamı olduğunu ve bu yaşadığımız şeyleri aslında yaşamamız gerektiğini, bunları atlattığımızda daha iyi şeylerin olacağını düşünüyorum. Bu durum ne olursa olsun.” (Katılımcı 7)
- Evet, kullanırım. Ben dinin hayatımızda çok büyük bir yer edindiğini düşünüyorum. Hele ki içinde yaşadığımız toplum da dini referanslarla yaşamını sürdürüyorsa, dinden bağımsız bir toplum ya da hayat düşünülemez. En basiti biri vefat ettiğinde ahiret inancı bizi ayakta tutar. Bu durumla motive oluyoruz. Bu durumda karşıdaki kişilere yaklaştığımızda biraz daha rahatlama olduğunu düşünüyorum. Ahlak kuralları bile toplumda etkili iken dinin bununla ilişkisi olmadığını düşünemeyiz. O yüzden her anlamda dini konu olarak sunabilirim karşıdakine. Bu, tabii ki de bireysel anlamda herkes için geçerli değildir. Böyle zamanlarda bir psikoloğun devreye girmesi daha iyidir. Çünkü kişi öyle bir hal alıyor ki din bile fayda etmiyor bazen. Bu konuyu da uzmanlarına bırakmak gerekir diye düşünüyorum. Ama benim içinde

bulunduğum durumlarda, yakınlarıma ya da çevreme zor zamanlarda mutlaka dinin etkileyici tarafından bahsederim. (Katılımcı 19)

Katılımcı 4'ün ifadesi, günlük yaşamda dini telkinlerin ve teselli edici sözlerin nasıl kullanıldığını açıklamaktadır. "Geçecek, bu bir imtihan, sabretmek gerekiyor." gibi ifadelerle zorluklara karşı sabır ve dayanma gücü sağlamaktadır. Ayrıca, yaşanan olumsuzlukların ardından şükretme eylemi, manevi rahatlama ve huzur sağlamak için kullanılmaktadır. Bu yaklaşım, zorlukları dini perspektiften değerlendirerek, manevi bir anlam bulmayı ve bu anlam aracılığıyla rahatlamayı amaçlamaktadır. Katılımcı 6'nın ifadesi, belirli ayetlerin kişinin motivasyonunu nasıl artırdığını göstermektedir. Duha Suresi'ndeki "Allah sana darılmadı ve seni terk etmedi." gibi ayetler, bu kişilerin ruhsal destek bulmalarında ve olumsuzluklarla başa çıkmalarında önemli bir rol oynamaktadır. Dini metinler, bu bireylerin manevi destek arayışında temel kaynaklar olarak kullanılmaktadır. Katılımcı 24'ün ifadesi, her şeyin Allah'tan geldiğine ve olayların arkasında bir hayır bulunduğuna inanarak zorlukları nasıl daha kolay atlatabildiklerini açıklamaktadır. Ölüm ve maddi kayıplar gibi durumlarda, olayların manevi dersler taşıdığına ve ahirette karşılığını bulacağına olan inanç, kişinin bu durumları daha kolay kabul etmesine ve yönetmesine yardımcı olmaktadır. Bu yaklaşım, dini telkinler ve inançlar aracılığıyla manevi bir rahatlama ve kabul süreci sağlamaktadır. Katılımcı 7'nin ifadesi, yaşanan olayların anlamını bulma ve bunlardan ders çıkarma gerekliliğini vurgulamaktadır. Her şeyin bir anlamı olduğuna ve yaşanan zorlukların kişiyi daha iyi bir yere götüreceğine olan inanç, bu bireylerin manevi dayanıklılığını artırmaktadır. Bu perspektif, zorlukların aşılması ve olumsuzlukların kabulü konusunda dini inançların sağladığı anlam ve motivasyon gücünü göstermektedir. Katılımcı 19'un ifadesi, dinin hayatın çeşitli yönlerindeki etkisini ve dini referansların sosyal destek süreçlerinde nasıl kullanıldığını belirtmektedir. Dinin ahlaki ve manevi yönlerinin toplumsal ve kişisel zorluklarda nasıl rehberlik edebileceği üzerine yapılan vurgular, dinin sosyal ve manevi destek sağlayıcı rolünü göstermektedir. Ancak, bazı durumlarda profesyonel yardımın önemini de kabul etmekte; dinin her zaman yeterli olmayabileceği ve bazen uzman desteğine ihtiyaç duyulabileceği konusunda bir denge kurmaktadır. "Dini Teselli ve Tevekkül Odaklı Yardımseverler", zorluklar karşısında dini teselli ve tevekkülün yanı sıra manevi değerleri kullanarak başa çıkmayı tercih etmektedirler. Dini inançlar ve ayetler, zorlukların anlamlandırılmasında ve bu süreçte manevi destek sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu kişiler, dini perspektifleri ve manevi yaklaşımları ile olumsuzluklarla başa çıkma stratejilerini oluşturmaktadırlar.

2.6.6. Manevi İçedönük ve İbadetle Güçlenen Yardımseverler

Özellikler

Bu grup, manevi içe dönüklük ve ibadet yoluyla güç bulan bireyleri ifade etmektedir. Bu kişiler, zorluklar karşısında genellikle manevi içsel kaynaklarına ve ibadetlerine yönelmektedirler. Motivasyonlarını ve moral bulmalarını ibadet ve manevi uygulamalar aracılığıyla sağlamaktadırlar. İçsel bir huzur ve güç arayışı içindedirler ve bu süreçte dini ritüelleri ve dua etmeyi ön planda tutmaktadırlar.

Örnek İfadeler

- *“Her işte bir hayır var, Allah’ım bunun altındaki hayrı bana göster, diye dua ederim”.* (Katılımcı 11)
- *“Motivasyonumu geri getirmek için daha çok ibadet hayatıma yönelerek tekrar motivasyonumu kazanmaya çalışırım. Genel olarak tek başıma kalmayı tercih ederim. O zamanlarda da Allah’a sığınarak kurtuluşa ulaşmaya çalışırım. Motivasyonumu bu şekilde düzeltmeye çalışırım.”* (Katılımcı 24)

Katılımcı 11’in ifadesi, zorluklar karşısında manevi bir bakış açısıyla yaklaşma ve dua etme pratiğini açıklamaktadır. “Her işte bir hayır var, Allah’ım bunun altındaki hayrı bana göster” gibi dualar, zorlukların anlamını arama ve manevi destek sağlama amacı taşımaktadır. Bu yaklaşım, manevi içsel kaynakları kullanarak yaşanan zorluklara anlam bulma ve manevi rahatlama sağlama çabasını göstermektedir. Katılımcı 24’ün ifadesi, ibadet ve manevi uygulamaların kişisel motivasyon üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu açıklamaktadır. İbadet hayatına yönelerek ve tek başına kalmayı tercih ederek motivasyonunu geri kazanma çabası, manevi içsel huzuru ve gücü sağlamak için kullanılan bir yöntem olmaktadır. Bu yaklaşım, kişinin manevi ritüellere ve Allah’a sığınarak zorluklarla başa çıkma stratejisini ifade etmektedir. “Manevi İçedönük ve İbadetle Güçlenen Yardımseverler”, zorluklar karşısında manevi içsel kaynaklarına ve ibadetlerine yönelmektedirler. İçsel huzur ve güç arayışı, dini ritüeller ve dualar aracılığıyla sağlanmaktadır. Bu bireyler, manevi uygulamalar ve ibadetler yoluyla zorluklarla başa çıkma stratejilerini oluşturmakta ve motivasyonlarını manevi kaynaklardan almaktadırlar.

Bu çalışmanın bulgular ve yorumlar başlığı altında elde edilen veriler, Z kuşağının afet durumlarındaki diğerkâmlık ve prososyal davranışları, milli şuur ve kimlik inşası,

dayanıklılık ve sosyal destek algısı, din ve inanç etkisi gibi konuları detaylı bir şekilde incelemektedir. Bu bulgular, Z kuşağının kriz anlarındaki davranışları ve toplumsal sorumluluk bilincini anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Afet durumlarında Z kuşağının diğerkâmlık ve prososyal davranışları incelendiğinde, bu kuşağın vicdan, yardım etme, empati, sempati, gönüllülük, sosyal destek ve iş birliği gibi modüllerle güçlü bir şekilde ilişkilendirildiği görülmektedir. Z kuşağının afet durumlarında hızlı ve etkili bir şekilde organize olabilme yeteneği, sosyal medya ve diğer iletişim araçları sayesinde artmaktadır. Bu bulgu, Z kuşağının kriz anlarında toplumsal dayanışmayı güçlendiren önemli bir nesil olduğunu göstermektedir. Afet durumlarında Z kuşağının yardımlaşma eğilimlerinde milli şuur ve kimlik inşasının rolü de önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Bu kuşağın milli bilinç ve kimlik duygusu, yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerinde önemli bir motivasyon kaynağıdır. Afetler, milli kimliğin ve birliğin pekiştirilmesinde bir fırsat sunmaktadır. Z kuşağının milli ve dini değerlerle olan ilişkisi, onların toplumsal sorumluluk bilincini ve diğerkâmlık davranışlarını nasıl şekillendirdiğini anlamak açısından kritik bir öneme sahiptir.

Z kuşağının dayanıklılık ve sosyal destek algısı, afet durumlarındaki yardımlaşma davranışlarına önemli bir etki yapmaktadır. Bu kuşağın olumsuz duygularla başa çıkma ve bu duyguları olumluya çevirme kapasitesi, afet sonrası iyileşme süreçlerinde kritik bir rol oynamaktadır. Z kuşağı, dayanıklılık ve sosyal destek sistemleri sayesinde afetlerin yarattığı travmalarla başa çıkmada önemli bir avantaja sahiptir. Ayrıca, başa çıkma ve dayanıklılık kavramlarını incelerken dini motivasyonun önemli bir etken olduğunu keşfettik. Bu bulgu, çalışmanın dikkat çeken ve derinlemesine araştırılması gereken bir sonucu olarak öne çıkmaktadır. Dini inanç ve pratiklerin, bireylerin zor zamanlarda dayanıklılıklarını artırmada ve olumsuz duygularla başa çıkmada nasıl etkili olduğunu anlamak, çalışmamızın kritik bileşenlerinden biri haline gelmiştir. Bu durum, dini motivasyonun gençlerin psikolojik sağlığı üzerindeki etkilerini anlamak için daha fazla araştırma yapma gerekliliğini de ortaya koymaktadır.

Afet durumlarında Z kuşağının yardımlaşma davranışlarında din ve inançların etkisi de dikkat çekicidir. Bu kuşağın dini inançları ve dini motivasyonları, yardım faaliyetlerine katılma kararlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Din, afetler karşısında toplumsal dayanışmayı ve bireylerin manevi direncini güçlendiren önemli bir faktör olarak ortaya

çıkılmaktadır. Z kuşağının dini kimliği ve bu kimliğin toplumsal yardımlaşma ve dayanışma üzerindeki etkisi, onların prososyal davranışlarının gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır.

Bu çalışmanın bulguları, Z kuşağının afet durumlarındaki diğerkâmlık ve prososyal davranışlarını, milli şuur ve kimlik inşasını, dayanıklılık ve sosyal destek algısını, din ve inanç etkisini detaylı bir şekilde incelemektedir. Bu bulgular, Z kuşağının kriz anlarındaki davranışlarını ve toplumsal sorumluluk bilincini anlamamıza yardımcı olmaktadır. Afet durumlarında Z kuşağının gösterdiği bu davranışlar, toplumsal dayanışma ve yardımlaşma anlayışının genç nesiller üzerindeki etkilerini anlamak açısından büyük bir önem taşımaktadır. Bu bulgular, gelecekte yapılacak afet yönetimi stratejilerinin geliştirilmesinde ve gençlerin toplumsal sorumluluk bilincinin artırılmasında rehberlik edecek önemli bilgiler sunmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışma, Z kuşağının afet durumlarındaki prososyal davranış bilincini ve bu bilincin milli, dini ve sosyo-psikolojik yaklaşımlarla nasıl şekillendiğini incelemeyi amaçlamaktadır. Ankara'da yaşayan 18-25 yaş aralığındaki Z kuşağından 30 kişiyle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerin sonuçları, Z kuşağının afet anlarında sergilediği prososyal davranışlar ve bu davranışların motivasyonlarını anlamak açısından önemli bulgular sunmuştur. Araştırma, afetlerin toplumsal yapı üzerindeki etkilerini, dayanıklılık, sosyal destek ve milli bilinç kavramları çerçevesinde değerlendirmiştir.

Z kuşağının milli ve dini kimlikleri, onların yardımseverlik, vicdan, empati, gönüllülük ve iş birliği gibi değerleri üzerinden şekillenen toplumsal dayanışma anlayışını önemli ölçüde etkilemektedir. Bu kuşağın dijital çağın sunduğu imkanlarla kriz anlarında hızlı ve organize hareket etme yeteneği, toplumsal dayanışma süreçlerine katkıda bulunmalarını ve afet yönetiminde kritik rol oynamalarını sağlamaktadır. Milli ve dini değerlerle derin bir şekilde bütünleşen diğerkâmlık bilinci, Z kuşağının afet anlarında gösterdikleri sosyal sorumluluk bilincini pekiştirmektedir.

Bu çalışmada elde edilen bulgular ve katılımcıların yorumları ışığında, Z kuşağının yardımlaşma davranışları, diğerkâmlık, milli şuur, dayanıklılık ve sosyal destek algısı ile din ve inançların etkisi bağlamında değerlendirilmiştir. Katılımcıların demografik verileri olan yaş, cinsiyet, mahalle ve dindarlık algısı da bu değerlendirmelerde önemli rol oynamıştır. Çalışmanın bulguları, Z kuşağının yardım etme motivasyonlarının çok boyutlu olduğunu ve hem bireysel hem de toplumsal etkenlerin bu süreçte önemli yer tuttuğunu göstermektedir.

Diğerkâmlık ve prososyal davranışlar, Z kuşağının yardım etme davranışlarının temelini oluşturmaktadır. Katılımcı yorumları, yardımlaşma faaliyetlerine katılan bireylerin, empati, vicdan, gönüllülük ve toplumsal sorumluluk gibi unsurlar doğrultusunda bu davranışları sergilediklerini göstermiştir. Yaş faktörü açısından, genç Z kuşağı bireyleri (18-19 yaş arası), dijital araçları kullanarak yardımlaşma süreçlerine daha hızlı katılım sağlamaktadırlar. Bu tür katılımlar, prososyal davranışların dijitalleşmeyle nasıl dönüştüğünü ve hızlandığını göstermektedir. Cinsiyet açısından bakıldığında, kadın katılımcılar yardım etme davranışlarında daha fazla empati ve vicdan odaklı yaklaşımlar sergilemişlerdir. Kadınlar, toplumsal sorunlara karşı daha duyarlı ve duygusal tepkiler verebilmektedirler. Mahalle faktöründe ise ODTÜ ve Sincan bölgesinde yaşayan

katılımcıların yardımlaşma biçimlerini farklı şekillerde etkileyen bir unsur öne çıkmamıştır. Z kuşağının yardımlaşma faaliyetlerinde sosyal sınıf ayrımı çıkmaması sosyo-ekonomik kültür farklılıkları neticesinde yardım faaliyetlerine katılma biçimi değişkenlik göstermektedir. Dindarlık ölçüsü ise katılımcıların yardım etme davranışlarını motive eden önemli bir unsur olmuştur. Dindar katılımcılar, yardım faaliyetlerine dini vecibeler ve sorumlulukların yardımlaşma faaliyetlerine katkı sağladıkları görülmektedir.

Milli şuur ve kimlik inşası, Z kuşağının yardımlaşma eğilimlerini güçlü bir şekilde motive eden unsurlardan biri olarak ortaya çıkmıştır. Katılımcı yorumlarına göre, milli birlik ve toplumsal dayanışma, afet durumlarında yardımlaşma eğilimlerini artırmaktadır. Genç katılımcılar, milli bilinç doğrultusunda yardım faaliyetlerine katıldıklarını belirtmişlerdir. Cinsiyet faktörü, bu bağlamda kadın ve erkek katılımcıların yardımlaşma süreçlerine farklı motivasyonlarla katıldıklarını göstermiştir. Kadınlar daha duygusal ve empati odaklı bir yaklaşımla yardımlaşma süreçlerine katılırken, erkekler sorumluluk bilinci ve milli birlik anlayışı doğrultusunda hareket etmişlerdir. Mahalle faktörü burada da önemli bir rol oynamamıştır. Dindarlık ölçüsü, milli bilinç ve dini sorumlulukların bir araya gelerek yardımlaşma süreçlerini güçlendirdiği bir diğer unsurdur. Dindar katılımcılar, milli bilinçle dini sorumluluklarını birleştirerek yardımlaşma faaliyetlerine daha fazla katılım göstermişlerdir.

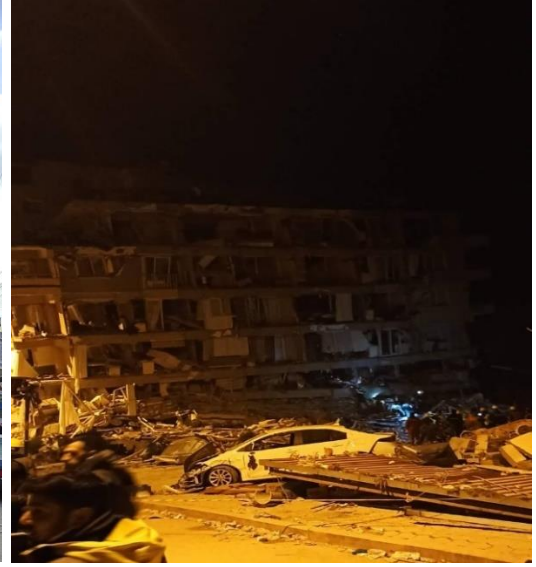
Dayanıklılık ve sosyal destek algısı, Z kuşağının yardımlaşma davranışları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Katılımcılar, sosyal destek ağlarının yardımlaşma süreçlerinde ne kadar önemli olduğunu vurgulamışlardır. Cinsiyet farkı, bu konuda belirleyici faktör olarak görülmektedir. Erkekler yardım faaliyetlerine bizzat katılma ve afet sahasına inerek yardımda bulunma gibi unsurlar ile kadınların dayanıklılık durumlarının bir adım ötesine geçmektedirler. Mahalle unsuru göz önünde bulundurulduğunda ODTÜ civarı ve Sincan bölgesinin dayanıklılık algılarına ilişkin bir farklılık bulunmamaktadır. Dindarlık ölçüsü ise dayanıklılık üzerinde etkili olan bir diğer unsur olmuştur. Dindar katılımcılar, dini başa çıkma ve anlamlandırma ile sosyal destek sayesinde yardımlaşma süreçlerine daha fazla katılım göstermişlerdir.

Din ve inançlar, Z kuşağının yardımlaşmasını motive eden önemli unsurlar arasında yer almaktadır. Katılımcıların yorumlarına göre, dindar, yardım etme dini vecibeleri çerçevesinde, sevap kazanma ve ödüllendirilme algısı ile gerçekleştirebilmekte, bu sürecin dini sorumluluklarının bir parçası olarak görülüyorlar. Bununla birlikte, bazılarının, dindar

olarak tanımladıkları halde, afet durumlarındaki yardımlaşma hizmetlerinde dini motivasyonlardan daha çok empati ve vicdan odaklı hareket ettikleri belirtilmektedir. Bu durum, Z kuşağında acil durumlarda din ve inançların yardımlaşma güdüsü yerini kişisel vicdan, empati ve insani değerlere bıraktığı gözlemlenmiştir. Cinsiyet farkı da dinin yardımlaşma davranışları üzerindeki etkisinde önemli bir rol oynamıştır. Kadın katılımcılar, dini inançlarını yardımlaşma süreçlerinde daha motive edici bir unsur olarak kullanmışlardır. Mahalle faktörü, dinin yardımlaşma süreçlerine olan etkisinde de farklılık yaratmıştır. ODTÜ'deki katılımcılar, dini motivasyon unsurlarına daha mesafeli yaklaşırken, Sincan bölgesindeki katılımcıların dini motivasyon ile yardımlaşma yaklaşımlarına daha ılımlı oldukları gözlemlenmiştir.

Sonuç olarak, Z kuşağının yardımlaşma davranışları, yaş, cinsiyet, mahalle ve dindarlık gibi demografik faktörlerle şekillenmektedir. Milli şuur, sosyal destek ve dini inançlar ise bu davranışları motive eden en önemli unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Katılımcıların yorumları, sosyo-psikolojik teorilerle desteklenerek Z kuşağının yardımlaşma süreçlerine çok boyutlu bir yaklaşım sergilediğini ortaya koymaktadır.

6 Şubat Kahramanmaraş illerini etkileyen depremde, bizzat sahada yardım faaliyetlerine katılan gönüllülerden yaşadıkları anları belgeleyen fotoğraflar varsa talep edilmiştir. Bu fotoğraflar, katılımcıların izni ve bilgisi dâhilinde toplanmış ve çalışmada kullanılmak üzere arşivlenmiştir. Fotoğraflar, katılımcıların deprem anında ve sonrasındaki yardım süreçlerine dair görsel bir belge oluşturmak amacıyla kullanılmıştır. Bu görseller, katılımcıların bireysel deneyimlerini daha iyi anlamak ve çalışmanın sonuç kısmında bu deneyimleri derinlemesine analiz edebilmek için kritik bir rol oynamıştır.

Katılımcıların afet bölgesindeki yardımlarını gösteren resimler, Z kuşağının prososyal davranışlarını ve özgeci değerlerini somut bir şekilde ortaya koymaktadır. Katılımcının enkaz kaldırma çalışmaları, fiziksel yardım ve sorumluluk bilincini göstermektedir. Katılımcının kişisel koruyucu ekipman kullanımı hem kendisini koruma bilincini hem de yardım ederken dikkat ve özen gösterdiğini ifade etmektedir. Katılımcının yüz ifadesi ve etrafındaki insanların tavırları, olumlu duyguların ve topluluk içinde empati ve iş birliğinin nasıl teşvik edildiğini yansıtmaktadır. Katılımcının çocuklarla etkileşimi ise psikososyal destek sağlama ve çocukların ruh sağlığını koruma çabasını yansıtmaktadır. Katılımcının

çocuklarla olan etkileşimi, onların travma sonrası iyileşme sürecine katkıda bulunma ve güvenli bir ortam yaratma konusundaki duyarlılığını göstermektedir. Ayrıca, resimlerde tırlarda yardım dağıtımı yapıldığı ve bölge halkının ve çocukların gülen yüzlerinin görüldüğü sahneler, Z kuşağının yardımseverlik ve toplumsal dayanışma çerçevesinde nasıl aktif rol aldığını göstermektedir. Bu tür faaliyetler; empati, yardımseverlik ve gönüllülük gibi değerleri ortaya çıkarmaktadır. Bu görüntüler, çalışma kapsamında araştırılan yardımseverlik, empati, gönüllülük ve işbirliği gibi prososyal davranış modüllerinin, afet durumlarında Z kuşağı tarafından nasıl gerçekleştirildiğini ve uygulandığını açıkça göstermektedir. Bu analizler, Çalışmanın teorik çerçevesini desteklemek için kullanılabilir ve görsel kanıtlar olarak çalışma bulgularınızı güçlendirmektedir.

Öneriler

Tez çalışmasından hareketle, gelecekte Z kuşağının sosyo-psikolojik yapıları ve afet durumlarındaki rollerine dair bazı tespitler ve öneriler geliştirmek mümkündür.

- 1. Afet Farkındalığı ve Eğitimin Artırılması:** Araştırmanın bulguları, Z kuşağının afet durumlarında yüksek bir diğerkâmlık bilincine sahip olduğunu ve bu bilinci milli ve dini değerlerle harmanlayarak prososyal davranışlar sergilediğini göstermektedir. Bu bulgu doğrultusunda, afet farkındalığı ve eğitimi artırılmalıdır. Eğitim programları, gençlerin afet durumlarına yönelik hazırlıklı olmalarını sağlamak amacıyla hem okullarda hem de toplumsal etkinlikler aracılığıyla yaygınlaştırılabilir. Özellikle, Z kuşağının sosyal medya ve dijital iletişim araçlarını etkin kullanma becerileri göz önüne alınarak, bu platformlar üzerinden afet farkındalığı kampanyaları düzenlenebilir.
- 2. Sosyal Destek Ağlarının Güçlendirilmesi:** Z kuşağının afet durumlarında güçlü bir sosyal destek ağı oluşturduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda, afet yönetimi stratejileri içerisinde sosyal destek ağlarının güçlendirilmesi büyük önem taşır. Sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler ve devlet kurumları, gençlerin bu destek ağlarını daha etkili bir şekilde kullanabilmesi için gerekli altyapıyı sağlamalıdır. Ayrıca, gençlerin bu ağları daha verimli kullanabilmesi için özel eğitim programları ve rehberlik hizmetleri sunulabilir.

3. **Psikososyal Destek Hizmetlerinin Yaygınlaştırılması:** Araştırmada Z kuşağının afet durumlarında karşılaştığı olumsuz duygularla başa çıkabilme kapasitesine sahip olduğu, ancak bu sürecin desteklenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bu doğrultuda, afet sonrası psikososyal destek hizmetlerinin yaygınlaştırılması gerekmektedir. Özellikle, gençlerin duygusal iyileşme süreçlerine katkı sağlamak amacıyla, psikologlar, sosyal hizmet uzmanları ve gönüllü danışmanlar tarafından sunulan hizmetlerin erişilebilirliği artırılmalıdır.
4. **Milli ve Dini Değerlerin Güçlendirilmesi:** Çalışmada, Z kuşağının milli ve dini değerler çerçevesinde diğerkâmlık ve yardımlaşma tutumları geliştirdiği ortaya konulmuştur. Bu bulgu, gençlerin milli ve dini değerlerinin güçlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Eğitim kurumları, aileler ve toplum liderleri, gençlerin bu değerleri içselleştirmelerini destekleyici programlar ve etkinlikler düzenlemelidir. Özellikle, afet durumlarında toplumsal dayanışma bilincini pekiştirecek milli ve dini temalı kampanyalar ve projeler geliştirilebilir.
5. **Dijital İletişim ve Sosyal Medya Kullanımının Desteklenmesi:** Z kuşağının afet durumlarında sosyal medya ve dijital iletişim araçlarını etkili bir şekilde kullanarak hızlı ve organize yardım faaliyetleri gerçekleştirdiği tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, gençlerin dijital okuryazarlık seviyelerini artırmak amacıyla, dijital iletişim ve sosyal medya kullanımı konusunda eğitimler verilmeli ve bu beceriler afet yönetiminde daha etkili bir şekilde kullanılmalıdır.
6. **Gönüllülük Kültürünün Teşvik Edilmesi:** Araştırma sonuçlarına göre, Z kuşağı gönüllü faaliyetlere katılım konusunda oldukça istekli ve bilinçlidir. Bu gönüllülük eğiliminin sürdürülebilir kılınabilmesi için toplum genelinde gönüllülük kültürü teşvik edilmelidir. Gönüllülük faaliyetlerinin ödüllendirilmesi, gönüllü çalışmaların eğitim kurumlarında kredilendirilmesi ve bu faaliyetlerin topluma katkısının vurgulanması, gençlerin gönüllülük bilincini artıracaktır. Ayrıca üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları işbirliği yaparak gönüllülük programlarını daha erişilebilir hale getirebilir.
7. **Afet Yönetiminde Gençlik Katılımının Artırılması:** Z kuşağının afet yönetimindeki potansiyel katkıları göz önünde bulundurularak, gençlerin bu süreçlere daha aktif bir şekilde dâhil edilmesi sağlanmalıdır. Afet yönetiminde gençlerin rolünü güçlendirmek amacıyla, yerel yönetimler ve afet yönetimi kurumları gençlere yönelik özel

programlar düzenlemeli ve bu programlarda gençlerin liderlik becerileri geliştirilmelidir. Ayrıca, gençlerin afet yönetimi karar alma süreçlerine katılımını sağlamak amacıyla, danışma kurulları ve platformlar oluşturulabilir.

8. Duygusal Dayanıklılık Programlarının Geliştirilmesi: Z kuşağının afet durumlarında duygusal dayanıklılık geliştirme yeteneği, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde büyük önem taşır. Bu bağlamda, duygusal dayanıklılığı artırmaya yönelik programlar geliştirilmeli ve gençlere bu konuda rehberlik sağlanmalıdır. Özellikle stres yönetimi, travma sonrası iyileşme ve psikolojik esneklik konularında eğitimler verilerek gençlerin bu becerilerini güçlendirmeleri sağlanabilir. Bu programlar okullarda, üniversitelerde ve toplum merkezlerinde uygulanabilir.

9. Afet Hazırlık Simülasyonlarının Yaygınlaştırılması: Z kuşağının afet durumlarına yönelik farkındalığını artırmak ve bu süreçlere hazırlıklı olmalarını sağlamak amacıyla, afet hazırlık simülasyonları düzenlenebilir. Bu simülasyonlar, gençlerin afet durumlarında hızlı ve etkili kararlar alabilme yeteneklerini geliştirmelerine katkı sağlar. Ayrıca, bu tür simülasyonlar gençlerin afet anında ne yapmaları gerektiği konusunda pratik bilgi edinmelerine yardımcı olur. Simülasyonlar; okullarda, üniversitelerde ve yerel toplum merkezlerinde düzenlenebilir.

10. Toplumsal Dayanışmanın Güçlendirilmesi İçin Ortak Projeler: Z kuşağının afet durumlarındaki dayanışma ve yardımlaşma eğilimlerini güçlendirmek amacıyla, toplumsal dayanışmayı artıracak ortak projeler geliştirilebilir. Bu projeler, farklı yaş gruplarını, sosyo-ekonomik kesimleri ve kültürel arka planları bir araya getirerek toplumsal bütünleşmeyi teşvik edebilir. Örneğin, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve eğitim kurumları iş birliği yaparak, farklı kuşakların bir arada çalıştığı afet hazırlık ve müdahale projeleri düzenleyebilir.

Bu önerilerle birlikte, araştırmanızın sonuçlarına dayanan stratejilerin daha kapsamlı bir şekilde ele alınması sağlanabilir. Bu öneriler, Z kuşağının afet durumlarında daha etkili bir şekilde rol almasına katkıda bulunacak ve toplumsal dayanıklılığı artıracaktır.

KAYNAKÇA

- Abay, A. R., & Abay Çelik, Z. E. (2023). Deprem Sonrası Ortaya Çıkan Sorunlar ve Sosyal Destek Ağlarının Rolü. *Sosyolojik Bağlam Dergisi*, 4(1), 91-100. <https://doi.org/10.52108/2757-5942.4.1.7>
- Abidoğlu, İ. (2023). Acının Sosyolojisi: Afetler, Toplumsal Dayanıklılık ve Teodise Problemi. *HUMANITAS - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(22), Article 22. <https://doi.org/10.20304/humanitas.1313543>
- Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü*. (2024). <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu>
- Adger, W. N. (2000). Social and ecological resilience: Are they related? *Progress in Human Geography*, 24(3), 347-364. <https://doi.org/10.1191/030913200701540465>
- Ağırkan, M., & Kağan, M. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Değer Yönelimleri İle Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri Arasındaki İlişki. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(3), 225-245. <https://doi.org/10.17556/erziefd.335063>
- Akduman, G., & Hatipoğlu, Z. (2021). Kim Bu Z Kuşağı. *Emi Journal*, 5(9), 203-206.
- Akgün, A. G. R., & Gökçearslan Çifci, D. Dr. E. (2010). Engelli Çocuğa Sahip Ailelerde Güçlendirme Yaklaşımı ve Sosyal Destek Sistemi. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 10(1-2), 23-36.
- Akyılmaz, D., & Karga, O. (2011). *Afetlerde Psikolojik Yardım*. T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı.
- Alexander, D. (David E.) (with Internet Archive). (2000). *Confronting Catastrophe: New Perspectives On Natural Disasters*. New York: Oxford University Press. <http://archive.org/details/confrontingcatas0000alex>
- Alkın, R. C. (2021). Bütünleşik Afet Yönetimine Sosyolojik Bakış: Toplumsal Yapı, İşlev ve Temel Kavramlar Işığında Bir Okuma Denemesi. *Medeniyet ve Toplum Dergisi, Necmettin Erbakan University*, 5(1), 18-34. <https://doi.org/10.51117/metder.2021.7>
- Altun, F. (2014). *Afetlere Yönelik Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmetler* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Anderson, B. (2006). *Imagined Communities*. Verso. https://is.muni.cz/el/1423/podzim2013/SOC571E/um/Anderson_B_-_Imagined_Communities.pdf

- Aronson, E., Wilson, T. D., Akert, R. M., & Sommers, S. R. (2016). *Social psychology* (Ninth edition). Pearson.
- Aşkın, M. (2007). Kimlik ve Giydirilmiş Kimlikler. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2), 213-220.
- Atak, H. (2011). Kimlik Gelişimi ve Kimlik Biçimlenmesi: Kuramsal Bir Değerlendirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(1), 163-213.
- Aygün, E. (2021). Kur'an'da Din Kardeşliği Bağlamında Sosyal Desteğin Psiko-Sosyal Boyutları. *Journal of Analytic Divinity*. <https://doi.org/10.46595/jad.867730>
- Aynacı, C. (2021). Küregençleşme: Gençliğin Küreselleşmesi Sürecinde Milli(Leşemeyen) Kültür. *Sosyal Sağlık Dergisi*, 1(1), 1-20.
- Ayverdi, İ. (2005). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük* (5. bs). Kubbealtı Yayınları.
- Az, M. S., & Acar, M. C. (2020). Dindarlık İle Özgecilik Arasındaki İlişki: Üniversite Öğrencileri İle Yapılan Bir Araştırma. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(1), 747-773.
- Bakır, V., Arslan, C., & Dilmaç, B. (2023). Z-Kuşağı Üniversite Öğrencilerinin Algıladıkları Sosyal Destek ve Stresle Başa Çıkma Becerileri İle Temel Psikolojik İhtiyaçlar Arasındaki İlişki. *Milli Eğitim Dergisi*, 52(239), 2053-2076. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.1110796>
- Balcı, E. (2019). *Aile Sosyal Destek Programı (Asdep) Görevlilerinin Algıladıkları Sosyal Destek İle Stresle Başa Çıkma Yöntemleri Arasındaki İlişki* [Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Sosyal Politika Bilim Dalı.
- Balta, E., & Peker, M. (1999). Afet: Doğal mı, Toplumsal mı? *Birikim*, 125-126. <https://birikimdergisi.com/dergiler/birikim/1/sayi-125-126-eylul-ekim-1999/2319/afet-dogal-mi-toplumsal-mi/5416>
- Baltaş, Z. (2000). *Sağlık Psikolojisi* (1. bs). Remzi Kitapevi.
- Bates, F. L., & Peacock, W. G. (1987). The Sociology of Disasters: Contributions of Sociology to Disaster Research. İçinde "Disasters and Social Change" adlı makale, *The Sociology of Disasters: Contributions of Sociology to Disaster Research* (ss. 291-330). Franco Angeli Press. <https://oaktrust.library.tamu.edu/handle/1969.1/175122>.
- Batson, C. D. (1991). *The Altruism Question: Toward a Social Psychological Answer*. Lawrence Erlbaum Associates.

- Batson, C. D., Duncan, B. D., Ackerman, P., Buckley, T., & Birch, K. (1981). Is empathic emotion a source of altruistic motivation? *Journal of Personality and Social Psychology*, 40(2), 290-302. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.40.2.290>
- Batson, C., & Powell, A. (2003). Altruism and Prosocial Behavior. İçinde *Handbook of Psychology* (C. 3, s. 704). Personality and Social Psychology. <https://doi.org/10.1002/0471264385.wei0519>
- Baumeister, R., & Leary, M. (1995). The Need to Belong: Desire for Interpersonal Attachments as a Fundamental Human Motivation. *Psychological bulletin*, 117, 497-529. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.117.3.497>
- Bayhan, V. (2016). *Gençlik ve Kuşaklar: Kuşaklara Göre Genliğın Değeri ve Davranışları* (M. Zincirkıran, Ed.; ss. 157-194). Dora.
- Baysal, S. (2024). Doğal Afetler Karşısında Dini Tutum ve Ritüellerin Rolü. *Sosyolojik Bağlam Dergisi*, 5(1), 142-164. <https://doi.org/10.52108/2757-5942.5.1.7>
- Bayyigit, M. (2011). *Gençlik ve Din*. Yediveren Kitap.
- Berger, P. L. (2000). *Kutsal Şemsiye/Dinin Sosyolojik Teorisinin Ana Unsurları* (A. Coşkun, Çev.). Rağbet.
- Bıçakçı, A. B., & Ergüney Okumuş, F. E. (2023). Depremin Psikolojik Etkileri ve Yardım Çalışanları. *Avrasya Dosyası Dergisi*, 14(1), 218-248.
- Bilici, M., Yeşildal, M., Yılmaz, Ö., Sezgin, A. S., Geçer, E., Yılmaz, T., Altunkaya Erdoğan, A., Nişancı, A., & Yücesoy, Z. B. (2024). *Afet Psikolojisi: Doğal Afetlerde Psikososyal Destek ve Müdahaleler* (M. Bilici, Ed.; 1. bs, C. 1). Vakıfbank Kültür Yayınları.
- Boon, H. J. (2014). Disaster resilience in a flood-impacted rural Australian town. *Natural Hazards*, 71(1), 683-701. <https://doi.org/10.1007/s11069-013-0935-0>
- Can, İ., Göçen, A., Alkın, R. C., Palabıyık, A., Şentürk, Ü., Günerigök, M., Birekul, M., Fırat, M., Açıkgöz, R., Levet, A., Fidan, A., Demir, A., Bayhan, V., Aydemir, M. A., Akbaş, E., & Kılınç, E. (2020). *Afet Sosyolojisi* (İ. Can, Ed.; 1. bs). Çizgi Kitapevi.
- Chaves, M. (1994). Secularization as Declining Religious Authority. *Oxford University Press*, 72(3), 749-774.
- Cohen, S., & Wills, T. A. (1985). *Stress, Social Support, and the Buffering Hypothesis*. 98(2), 310-357.

- Collins, N. L., Ford, M. B., Guichard, A. C., Kane, H. S., & Feeney, B. C. (2003). Responding to need in intimate relationships: Social support and caregiving processes in couples. İçinde *Prosocial motives, emotions, and behavior: The better angels of our nature* (8. bs, 1-29, ss. 950-968). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/12061-019>
- Comte, A., Bridges, J. H., Harrison, F., Beesly, E. S., Congreve, R., & Hutton, H. D. (with University of California Libraries). (1875). *System of Positive Polity*. London : Longmans, Green and co. <http://archive.org/details/systemofpositive02comt>
- Cüceloğlu, D. (2015). *İnsan ve Davranışı* (31. bs). Remzi Kitapevi.
- Çağlan, K., & Göcen, G. (2020). Psikolojik Yardım Almanın Dini / Manevi Açıdan Damgalanması ve Bu Süreci Yaşayanların Manevi Danışmanlık Hizmetlerinden Beklentileri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 18(39), 137-172. <https://doi.org/10.34234/ded.617263>
- Çağrııcı, M. (2000). *İsar* (1-22). Diyanet İslam Ansiklopedisi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/isar--digerkamlik>
- Çalışkan, A., & Kaya, G. (2021). Deprem Sonrasındaki Toplumsal Dayanışma Pratiklerinin Sosyolojik Görünümü: İzmir Depremi Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 12(32), 1052-1077. <https://doi.org/10.21076/vizyoner.878817>
- Çalışkan, S. (2020). *Z Kuşağında Deizm Algısı ve Deistliğe Yönelten Sosyolojik Faktörler* [Yüksek Lisans Tezi]. On Sekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Çay, E. (2023). *6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremleri Afet Yönetimi Raporu Tespit, Gözlem ve Öneriler* (1. bs). Timaş Yayınları.
- Demir, Z. (2021). Değişen Toplumlarda Ailenin Değişmeyen Özellikleri. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)*, 21(2), 770-791. <https://doi.org/10.30627/cuilah.940820>
- Doğanay, S. (2023). Depremzedelerin Hayatı Anlamlandırma ve Yas Süreçlerinde Dinin Rolü: Nitel Bir Araştırma. *ULUM*, 6(Özel Sayı), 157-190. <https://doi.org/10.54659/ulum.1347634>
- Duman, B. (2021). Üniversite Öğrencilerinin Özgecilik Düzeyleri İle Sosyodemografik Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(4), 27-35.
- Duman, M. Z., & Güngörmez Akosman, B. (2022). *Gençlerde Din ve Dindarlık Z Kuşağı Örneği* (1. bs, C. 1). Nobel.
- Dunn, E. W., Aknin, L. B., & Norton, M. I. (2008). Spending Money on Others Promotes Happiness. *Science*, 319(5870), 1687-1688. <https://doi.org/10.1126/science.1150952>

- Durkheim, E. (2010). *Emile Durkheim Toplumsal İş Bölümü* (Ö. Ozankaya, Çev.; 4. bs, C. 1). Cem Yayınevi.
- Durkheim, É. (with Internet Archive). (1973). *Moral education; a study in the theory and application of the sociology of education*. New York, Free Press. <http://archive.org/details/moraleducationst0000durk>
- Duru, E. (2002). *Öğretmen Adaylarında Kişi-Durum Yaklaşımı Bağlamında Yardım Etme Davranışı Eğilimi Empati ve Düşünme Stilleri İlişkisi ve Bu Değişkenlerin Bazı Psikososyal Değişkenler Açısından İncelenmesi* [Doktora Tezi, 9 Eylül Üniversitesi]. <http://acikerisim.deu.edu.tr:8080/xmlui/handle/20.500.12397/6944>
- Düzgüner, S. (2019). Pro-Sosyal Davranışlarda Diğerkâmlığın (Özgecilik) Tanımı Ve Konumu. *Bilimname*, 2019(40), 351-373. <https://doi.org/10.28949/bilimname.595847>
- Dynes, R. R., & Quarantelli, E. L. (1992). The Place Of The 1917 Explosion In Halifax Harbor In The History Of Disaster Research: The Work Of Samuel H. Prince. *University of Delaware Disaster Research Center*, 6(6), 182-209.
- Erdem, Ö. F. (2021). Vicdan ve Vicdanın Ahlâkî Değeri Üzerine Bir İnceleme. *Marife Dini Araştırmalar Dergisi*, 21(2), 777-802. <https://doi.org/10.33420/marife.989944>
- Ermış, A. (2019). *Ergenlerin Deizm Algısına Dair Sosyolojik Bir Araştırma (Çankaya Örneği)* [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erol, S. (2023). *Toplumda Birlik ve Dayanışmanın Sağlanmasında Kolektif Bilinç ve Asabiyet Kavramları Üzerinden Emile Durkheim ve İbn-İ Haldun'un Sosyolojik Görüşleri* [Yüksek Lisans Tezi]. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.
- Furedi, F. (2007). The Changing Meaning Of Disaster. *Area*, 39(4), 482-489. <https://doi.org/10.1111/j.1475-4762.2007.00764.x>
- Gaillard, J. C., & Mercer, J. (2013). From Knowledge To Action: Bridging Gaps In Disaster Risk Reduction. *Progress in Human Geography*, 37(1), 93-114. <https://doi.org/10.1177/0309132512446717>
- Geçer, E., & Serdar, M. (Ed.). (2021). *Sosyal Psikoloji El Kitabı* (1. bs). Grafiker Yayınları.
- Gigard, R. (2018). Mounk, Yascha: People vs. Democracy – Why Our Freedom Is In Danger and How To Save It. *Politologický časopis - Czech Journal of Political Science*, 82(1), 196-200.
- Gökalg Yılmaz, F. G. (2021). Doğal Afetler, Toplumsal Değişme ve Dirençlilik İlişkisi: Toplumsalın Yeniden İnşası Üzerine Bir Değerlendirme. *Sosyolojik Bağlam Dergisi*, 2(2), 119-132. <https://doi.org/10.52108/2757-5942.2.2.8>

- Gökalp Yılmaz, G. (2021). Afetlere Sosyolojik Bakış ve Türkiye’de Afet Yazınına Kuramsal Bir Yaklaşım. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 195-204. <https://doi.org/10.18506/anemon.819871>
- Güldü, Ö. (2023). Afet Bilinci ve Stresli Durumlarla Başa Çıkma Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi. *Afet ve Risk Dergisi*, 6(3), 638-658. <https://doi.org/10.35341/afet.1286918>
- Güler, O., & Pekşen Süslü, D. (2023). Ergenlerde Psikolojik Dayanıklılık İle Duygusal Özerklik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yeditepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(14), 30-55.
- Güngör, Ö. (2007). Kur’ an’ da Sosyal Bütünleşme. *Diyanet İlmi Dergi*, 43(2), 173-190.
- Güngör, Ö. (2016a). *İki Dünya Bir Aile* (1. bs). Akçağ.
- Güngör, Ö. (2016b). The Social Cosntruction Of Identity And Realty: The Case Of Kuşçuoğlu. *Journal of Turkish Studies*, 11(Volume 11 Issue 12), 85-85. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.9790>
- Güngör, Ö. (Ed.). (2018). *Bilimsel Araştırma Süreçleri Yöntem, Teknik ve Etiğe Giriş* (1. bs, C. 1). Grafiker Yayınları.
- Güngör, Ö. (2020). *Dönüşen Zihinler, Değişen Aidiyetler: Türkiye’de Dini Gruplar*.
- Güngör, Ö. (2022). *Z kuşağı Sosyolojik Bağlamda Kuşaklar* (Ö. Güngör, Ed.). Anadolu Ay.
- Güngör, Ö. (2023a). *Afet Zamanlarında Dini Aktörlerin Toplumda Etkili Olma Yolları*. Çorum Hakimiyet. <https://www.corumhakimiyet.net/afet-zamanlarinda-dini-aktorlerin-toplumda-etkili-olma-yollari>
- Güngör, Ö. (2023b). *Prof. Dr. Özcan Güngör: Afetler karşısında insan: Dinamik sabır*. Çorum Hakimiyet. <https://www.corumhakimiyet.net/afetler-karsisinda-insan-dinamik-sabir>
- Güngör, Ö., Kaya, İ., Kara, B., Yaralıoğlu, Y., Kip, A., Albakır, Z. T., Güngör, Ö., Öztürk, S., Yılmaz, N., Küçük, B., Müjdecı, S., Özdemir, M., Uygun, S. N., Gençaslan, M., Kalkan, E., Cömert, C. F., Atmaca, M. S., Çitfçi Özcan, M. B., & Doru, F. (2023). *Bir Sosyolog Bir Kavram ve Din* (Ö. Güngör, Ed.; 1. bs, C. 1). Oku Okut.
- Güngör, Ö., & Yorgancılar, S. (2024). Psycho-social Dimensions of Altruism in Youth (Ankara/Yenimahalle Sample). *Journal of Turkish Studies*, Volume 19 Issue 3(Volume 19 Issue 3), 1311-1331. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.76797>
- İmamoğlu, A., & Ferşadoğlu, S. (2013). Psikolojik Açıdan Ergenlerde Dini İnanç ve Tutumların Tahlili. *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 19-39.

- Jackson, S. (2015). Risk, Resilience, and BricolageThe Social Roots of Risk: Producing Disasters, Promoting Resilience By KathleenTierneyPalo Alto, California, USA: Stanford University Press, 2014 (ISBN-13: 9780804791397). *INSIGHT*, 18(1), 41-41. <https://doi.org/10.1002/inst.12010>
- Kağıtçıbaşı, Ç., & Cemalcılar, Z. (2019). *Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar Sosyal Psikolojiye Giriş* (22. bs). Evrim.
- Kaplan, M. (2016). *Kültür ve Dil* (34. bs, C. 1). Degah.
- Karaca, F. (2017). *Din Psikolojisi* (3. bs, C. 1). Eser Ofset.
- Karadağ, E., & Mutaftçılar, I. (2009). Prososyal Davranış Ekseninde Özgecılık Üzerine Teorik Bir Çözümleme. *Dergi Park*, 8(41), 41-69.
- Karal, E., & Biçer, B. G. (2019). SALGIN HASTALIK DÖNEMİNDE ALGILANAN SOSYAL DESTEĞİN BİREYLERİN PSİKOLOJİK SAĞLAMLIĞI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN İNCELENMESİ. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 129-156. <https://doi.org/10.20493/birtop.726411>
- Kasapoğlu, F. (2014). İyilik Hali İle Özgecılık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Hikmet Yurdu Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 7(13), 271-288.
- Kentel, F., & Ete, H. (2022). *Türkiye’de Milliyetçilik Algısı* (s. 98). <https://www.ankaraenstitusu.org/turkiyede-milliyetcilik-algisi-1/>
- Koca, S. K. (2012). *Türk Kültüründe Sembollerin Dili* [Doktora Tezi]. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kolay Çepni, Ş., & Varlıklar Demirkazık, Ç. N. (2023). Sosyoloji Afetleri Nasıl Görür? Afet Sosyolojisi Bağlamında Bir Değerlendirme. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 8(2), 827-834.
- Köse, A., & Küçükcan, T. (2006). *Deprem ve Din Marmara Depremi Üzerine Psiko-Sosyolojik Bir İnceleme*. Emre.
- Kukuoğlu, A. (2018). Doğal Afetler Sonrası Yaşanan Travmalar ve Örnek Bir Psikoeğitim Programı. *Afet ve Risk Dergisi*, 1(1), 39-52. <https://doi.org/10.35341/afet.412005>
- Kula, N. (2002). Deprem ve Dini Başa Çıkma. *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1, 234-255.
- Kuran, E. (2023). *Z Bir Kuşağı Anlamak* (13. bs). Mundi.

- Kurttekin, F. (2021). Bilişim Çağında ‘Gençlik, Din ve Değer’ Konularını Ele Alan Makaleler Üzerine Bir İnceleme. *Eskiyei*, 45, 781-795. <https://doi.org/10.37697/eskiyei.937521>
- Küçükcan, T., & Köse, A. (2021). *Doğal Afetler ve Din Marmara Depremi Üzerine Psiko-Sosyolojik Bir İnceleme*". İSAM Yayınları.
- Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370-396. <https://doi.org/10.1037/h0054346>
- Muştu, A. (2019). *Sivil Toplum Kuruluşlarında Gönüllü Motivasyonu: Genç Kızılay Örneği* [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı]. https://www.academia.edu/41175186/S%C4%B0V%C4%B0L_TOPLUM_KURULU%C5%9ELARINDA_G%C3%96N%C3%9CLL%C3%9C_MOT%C4%B0VASYONU_GEN%C3%87_KIZILAY_%C3%96RNE%C4%9E%C4%B0
- Nasreen, M. (2004). Disaster Research: Exploring Sociological Approach to Disaster in Bangladesh. *Bangladesh E-Journal of Sociology*, 1(2), 21-28.
- Nick, E. A., Cole, D. A., Cho, S.-J., Smith, D. K., Carter, T. G., & Zelkowitz, R. L. (2018). The Online Social Support Scale: Measure development and validation. *Psychological Assessment*, 30(9), 1127-1143. <https://doi.org/10.1037/pas0000558>
- Oktar, S. (2018). *Üniversite Öğrencilerinin Özgeçmişlik, Kişilik Özellikleri Ve Sosyal Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Okumuş, E. (2002). Tabii Afetler, Din ve Toplum -Marmara Depremi Örneği. *İslami Araştırmalar Dergisi*, 15(3), 339-373.
- Olsson, L., Jerneck, A., Thoren, H., Persson, J., & O’Byrne, D. (2015). Why resilience is unappealing to social science: Theoretical and empirical investigations of the scientific use of resilience. *Science Advances*, 1(4), e1400217. <https://doi.org/10.1126/sciadv.1400217>
- Özügürlü, A. (2012). Afetler ve Kentleşmenin Neoliberal Dönüşümü. *Mülkiye*, 274, 149-158.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative Research Evaluation Methods* (3. bs). Sage Publications. <https://people.ucsc.edu/~ktellez/Patton2003.pdf>
- Pelek, S., & Polat, S. (2022). Evolution of Altruistic Motive and Crowding-out Effect in Turkey: Does Private Housing Support Matter? *Ege Akademik Bakis (Ege Academic Review)*, 93-116. <https://doi.org/10.21121/eab.1064817>

- Penner, L. A., Dovidio, J. F., Piliavin, J. A. P., & Schroeder, D. A. (2005). Prosocial Behavior: Multilevel Perspectives. *Annual Review of Psychology*, 56, 365-392.
- Polat, M. V. (2022). Stresle Başa Çıkmada Maneviyatın Rolü. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(60), 513-523.
- Prince, S. H. (1920). *Catastrophe and Social Change Based Upon a Sociological Study of the Halifax Disaster* [Submitted in partial fulfilment of the requirements for the degree of doctor of philosophy in the Faculty of Political Science]. Columbia University.
- Saldana, J. (2019). *Nitel Araştırmacıları İçin Kodlama El Kitabı* (S. N. Şad & A. Tüfekçi Ak Can, Çev.; 3. bs). Pegem Akademi. <https://www.scribd.com/document/708825629/Johnny-Saldana-Nitel-Ara%C5%9Ft%C4%B1rmac%C4%B1lar-%C4%B0cin-Kodlama-El-Kitab%C4%B1-Pegem-Akademi-2019>
- Sarason, I. G., Levine, H. M., Basham, R. B., & Sarason, B. R. (1983). Assessing Social Support: The Social Support Questionnaire. *University of Washington*, 44(1), 127-139. [https://doi.org/0022-3514/83/4401-0127\\$00.75](https://doi.org/0022-3514/83/4401-0127$00.75)
- Sarioğlu, E. B. (2018). Z Kuşağının Sosyal Medya Kullanım Alışkanlıkları Üzerine Bir Çalışma. *Journal of International Social Research*, 11(60), 1067-1081. <https://doi.org/10.17719/jisr.2018.2856>
- Schwartz, S. H. (1977). Normative Influences on Altruism. İçinde *Advances in Experimental Social Psychology* (C. 10, ss. 221-279). Elsevier. [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60358-5](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60358-5)
- Smith, A. (2017). *Milli Kimlik* (B. S. Şener, Çev.; 9. bs). İletişim Yayınları. <https://iletisim.com.tr/Images/UserFiles/Documents/Gallery/milli-kimlik.pdf?srsId=AfmBOoi6Z8ZLs4TWiX2Kqrl9N-TY8Gk0iiGrV4kH2iEnUsWQ6tU-n7A>
- Sorokin, P. A. (2010). *Man And Society In Calamity; The Effects Of War, Revolution, Famine, Pestilence Upon Human Mind, Behavior, Social Organization And Cultural Life*. (1. bs). Routledge.
- Şahin, A., & Şenol, D. (2024). Toplumsal Aidiyet ve Kimlik Bağlamında Gençlik. *Journal Of Social, Humanities And Administrative Sciences*, 10(2), 137-148.
- Şahin, İ., & Kılınç, T. (2016). Türkiye’de 1980-2014 Yılları Arasında Görülen Depremlerin Ekonomik Etkileri. *Siirt Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisadi Yenilik Dergisi*, 4(1), 33-42.
- Şener, S. (2021). Sosyal Medyanın Gençlerin Düşünce ve Değerlerine Etkisi. *Akademik Platform İslami Araştırmalar Dergisi*, 5(3), 529-553. <https://doi.org/10.52115/apjir.979579>

- Şimşek, H., & Yıldırım, A. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (2004). The Social Identity Theory of Intergroup Behavior. İçinde J. T. Jost & J. Sidanius (Ed.), *Political Psychology* (0 bs, ss. 276-293). Psychology Press. <https://doi.org/10.4324/9780203505984-16>
- Tandoğan, A. (2013). 2000 Yılı Sonrası Doğmuş İnternet Çağı Çocukları Z Kuşağı Çocukları. *Genç Haber Dergisi*, 1(1).
- Tang, B., Deng, Q., Glik, D., Dong, J., & Zhang, L. (2017). A Meta-Analysis of Risk Factors for Post-Traumatic Stress Disorder (PTSD) in Adults and Children after Earthquakes. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 14(12), 1537. <https://doi.org/10.3390/ijerph14121537>
- Tarhan, N. (2023). İnsani Değerleri Yüceltmeliyiz. *TRT Akademi*, 8(18), Article 18. <https://doi.org/10.37679/trta.1307257>
- Taş, Ş., & Erdal, M. (2015). *Afet Yönetiminde Sürdürülebilirlik*. 1072-1078. <https://docplayer.biz.tr/26680368-Afet-yonetiminde-surdurulebilirlik-sustainability-in-disaster-management.html>
- Taşlıbeyaz, E. (2019). Z Kuşağı ile İlgili Araştırma Eğilimlerinin ve Eğitime Yönelik Katkılarının Analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(3), 715-729. <https://doi.org/10.16953/deusosbil.456533>
- Taylor, S. E., Peplau, L. A., & Sears, D. O. (2010). *Social Psychology* (12. bs). Prentice Hall.
- Tekin, İ., & Gökçe, S. (2021a). Z Kuşağının Dindarlık Eğilimleri. *Talim: Journal Of Education In Muslim Societies And Communities*, 2(5), 182-205. <https://doi.org/10.37344/talim.2022.25>
- Tekin, İ., & Gökçe, S. (2021b). Z Kuşağının Dindarlık Eğilimleri. *TALIM: JOURNAL OF EDUCATION IN MUSLIM SOCIETIES AND COMMUNITIES*, 2(5), 182-205. <https://doi.org/10.37344/talim.2022.25>
- Tokur, B. (2017). *Stres ve Din* (1. bs). Çamlıca Yayınları.
- Tokur, B. (2018). *İmtihan Psikolojisi* (157. bs). Fecr.
- Topuz, C. (2013). *Üniversite Öğrencilerinde Özgeciliğin Öznel İyi Oluş ve Psikolojik İyi Oluş ile İlişkisinin İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Turan, Y., & İyibilgin, O. (2013). Üniversite Öğrencilerinin Dindarlık Düzeyleri ve Kur'an'a Yönelik Tutumları Üzerine Ampirik Bir Araştırma (Ordu Üniversitesi Örnekleme). *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 8, 8(2), 409-420.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlüğü* (12. bs). Türk Dil Kurumu.
- Türkan, M., & Sezer, S. (2017). Yaşlı Yoksulluğunun Yarattığı Sosyal ve Psikolojik Sorunlar: Muğla Örneği. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(4), 35-57. <https://doi.org/10.30803/adusobed.356218>
- Twenge, J. M., Baumeister, R. F., DeWall, C. N., Ciarocco, N. J., & Bartels, J. M. (2007). Social exclusion decreases prosocial behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 92(1), 56-66. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.92.1.56>
- Varol, N., & Buluş Kırıkkaya, E. (2017). Afetler Karşısında Toplum Dirençliliği. *Resilience*, 1(1), 1-9. <https://doi.org/10.32569/resilience.344784>
- Wach, J. (1995). *Din Sosyolojisi* (Ü. Günay, Çev.). Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Warneken, F., & Tomasello, M. (2009). The roots of human altruism. *British Journal of Psychology*, 100(3), 455-471. <https://doi.org/10.1348/000712608X379061>
- Wilson, B. R. (1982). *Religion in Sociological Perspective*. Oxford University Press.
- Yapıcı, A. (2013). *Ruh Sağlığı ve Din Psiko-sosyal Uyum ve Dindarlık* (2. bs). Karahan.
- Yapıcı, A. (2018). Küreselleşen Dünyada Gençlik ve Gençlerde Dini Hayat. İçinde *Diyanet İşleri Başkanlığı Peygamberimiz ve Gençlik* (3. bs, ss. 83-97). Diyanet İşleri Başkanlığı. <https://avesis.cu.edu.tr/yayin/d1770429-d202-4521-a148-b230fac8782a/kuresellesen-dunyada-genclik-ve-genclerde-dini-hayat>
- Yapıcı, A. (2020). Şüphe ve İnanç Kıskaçında Gençlerin Din ve Dindarlık Algıları. *İlahiyat Akademisi Dergisi*, 12(1), 1-44.
- Yelk, N., Akatay, A., & Altın, E. (2010). Yeni Girişimcilik Modeli ve Yeni Nesil Girişimci Profili: İnternet Girişimciliği Ve Y, M, Z Kuşağı Girişimci. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 10(20), 489-506.
- Yıldırım, S., & Güvenç, D. (2020). Z Kuşağının Çalışma Ortamı Beklentilerine İlişkin Bir Araştırma. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergi*, 10(1), 57-76.
- Yüksekbilgili, Z., & Akduman, G. (2015). Kuşaklara Göre İşkoliklik. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2015(19), 415. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.06168>

EKLER

Ek 1. Katılımcılara Yöneltilen Demografik Özellikler ve Yarı Yapılandırılmış Mülakat Soruları

A. Demografik Özellik Soruları

1. Yaş
2. Cinsiyet
3. Eğitim düzeyi
4. Yaşadığınız yerleşim yeri

B. Afet Durumlarında Z kuşağının Diğerkâmlık ve Prososyal Davranış Modüllerinin İncelenmesi ve Mülakat Soruları

1. Başkalarına yardım etme isteğiniz hakkında konuşabilir misiniz?
2. Gönüllü olarak yardım faaliyetlerine katılmak sizi nasıl hissettirir?
3. Sosyal sorunlar hakkında duyarlı olduğunuzu düşünüyor musunuz?
4. Hangi sosyal sorunlarda daha duyarlısınız?
5. Toplumsal acı anlarında sempati, vicdan, empati ve yardımlaşma yaklaşımınızı açıklar mısınız?
6. Sosyal çevrenizdeki insanları sosyal destek bağlamında nasıl destekleyebilirsiniz?
7. Ülkeniz de yakın zamanda bir deprem hadisesi yaşandı yardım faaliyetlerine katıldınız mı katıldıysanız hangi duygularla katıldınız? Yardım edemediyseniz neler hissettiniz?
8. Kendiniz ihtiyacınız olduğu halde Başkalarının ihtiyaçlarını kendinizden önce düşünür müsünüz?

C. Afet Durumlarında Z kuşağının Yardımlaşma Eğilimlerinde Milli Şuur ve Kimlik İnşasının Rolü ve Mülakat Soruları

1. Zor zamanlarda kendi ülkenizin marş, bayrak, harita ve sembolleri size ne hissettiriyor?
2. Sosyal çevrenizdeki insanları sosyal destek bağlamında nasıl değerlendirirsiniz?
3. Sosyal sorunlar hakkında duyarlı olduğunuzu düşünüyor musunuz?
4. Hangi sosyal sorunlarda daha duyarlısınız?
5. Toplumsal acı anlarında sempati, vicdan, empati ve yardımlaşma yaklaşımınızı açıklar mısınız?

D. Afet Durumlarında Z kuşağının Dayanıklılığı ve Sosyal Destek Algısının Yardımlaşmaya Yönelik Etkileri ve Mülakat Soruları

1. Zorluklarla karşılaştığınızda motivasyonunuzu kaybeder misiniz?
2. Motivasyonunuzu kaybederseniz geri kazanmak için neler yaparsınız?
3. Sosyal çevrenizdeki insanları sosyal destek bağlamında nasıl değerlendirirsiniz?
4. Toplumsal acı anlarında sempati, vicdan, empati ve yardımlaşma yaklaşımınızı açıklar mısınız?

E. Afet Durumlarında Z kuşağının Yardımlaşma Davranışlarında Din ve İnanç Etkisi ve Mülakat Soruları

1. Dini motivasyonla katıldığınız yardım faaliyetleri arasında afet ile ilgili bir yardım faaliyeti varsa lütfen açıklayınız.
2. Dini motivasyonla katıldığınız yardım faaliyetlerinin özel bir motivasyon konusu var mıydı?
3. Dini inançlarınızın geçmişte yaptığınız veya ilerde yapacağınız yardım faaliyetlerine katılımınızı nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?
4. Yaşadığınız zorlu bir durumda veya çevrenizde bir zorlu durumla karşılaşıldığında başa çıkarken dini söylem ve kaynakları kullanır mısınız?
5. Kullandığınız dini söylem ve kaynakları kendinize veya çevrenize karşı kullanır mısınız?
6. Kullanıyorsanız ne tarz dini söylem ve kaynakları kullanırsınız?
7. Kendiniz ihtiyacınız olduğu halde Başkalarının ihtiyaçlarını kendinizden önce düşünür müsünüz?

Ek 2. Katılımcılara Ait Demografik Değişkenler

RUMUZ	YAŞ	CİNSİYET	EĞİTİM DURUMU	YAŞADIĞI YERLEŞİM YERİ
Katılımcı 1	19	Erkek	Lisans Düzeyinde Eğitim Görenler	Odtü ve Cıvarı
Katılımcı 2	25	Erkek	Lisans	Odtü ve Cıvarı
Katılımcı 3	23	Erkek	Lisans	Sincan Bölgesi
Katılımcı 4	24	Kadın	Lisans Düzeyinde Eğitim Görenler	Sincan Bölgesi
Katılımcı 5	22	Erkek	Önlisans	Sincan Bölgesi
Katılımcı 6	21	Erkek	Lisans Düzeyinde Eğitim Görenler	Odtü ve Cıvarı
Katılımcı 7	19	Kadın	Lisans Düzeyinde Eğitim Görenler	Odtü ve Cıvarı
Katılımcı 8	23	Kadın	Lisans Düzeyinde Eğitim Görenler	Odtü ve Cıvarı
Katılımcı 9	20	Kadın	Lisans Düzeyinde Eğitim Görenler	Sincan Bölgesi
Katılımcı 10	21	Kadın	Lisans Düzeyinde Eğitim Görenler	Sincan Bölgesi
Katılımcı 11	19	Kadın	Lisans Düzeyinde Eğitim Görenler	Odtü ve Cıvarı
Katılımcı 12	18	Kadın	Lise	Odtü ve Cıvarı
Katılımcı 13	25	Erkek	Önlisans	Sincan Bölgesi
Katılımcı 14	22	Kadın	İlkokul	Sincan Bölgesi
Katılımcı 15	24	Erkek	Önlisans	Sincan Bölgesi
Katılımcı 16	25	Erkek	Lisans	Odtü ve Cıvarı
Katılımcı 17	22	Kadın	Lisans	Odtü ve Cıvarı
Katılımcı 18	21	Kadın	Önlisans	Sincan Bölgesi
Katılımcı 19	25	Kadın	Lisansüstü	Odtü ve Cıvarı
Katılımcı 20	18	Kadın	Lise	Sincan Bölgesi
Katılımcı 21	25	Kadın	Lise	Sincan Bölgesi
Katılımcı 22	22	Kadın	Lise	Sincan Bölgesi
Katılımcı 23	25	Erkek	Lise	Sincan Bölgesi
Katılımcı 24	25	Kadın	Lisansüstü	Odtü ve Cıvarı
Katılımcı 25	25	Erkek	Lisans	Odtü ve Cıvarı
Katılımcı 26	25	Kadın	Lisans	Odtü ve Cıvarı
Katılımcı 27	21	Erkek	Önlisans	Ankara
Katılımcı 28	23	Erkek	Lisans	Odtü ve Cıvarı
Katılımcı 29	24	Erkek	Lisans	Odtü ve Cıvarı
Katılımcı 30	24	Erkek	Lisans	Odtü ve Cıvarı

Ek 3. Etik Kurul Raporu

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ (AYBÜ)
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU
PROJE ONAY BELGESİ

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Tezli YL bölümü öğrencilerinden Elif Kalkan'ın, "Afet Durumları Bağlamında Z Kuşağında Diğergamlık Kavramı Ve Sosyo-Psikolojik Yaklaşımları" adlı araştırması değerlendirilmiştir. *(Bu kısım başvuru sahibi tarafından doldurulmalıdır)*

Proje etik açısından uygun bulunmuştur.

Proje etik açısından geliştirilmesi gerekmektedir.

Proje etik açısından uygun bulunmamıştır.

AYBÜ SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU KARARI (Etik Kurul tarafından doldurulacaktır)	
Araştırma kodu (Yıl – Araştırma sıra no)	2023-250
Başvuru formunun Etik Kurula ulaştığı tarih	07.12.2023
Etik Kurul Karar toplantı tarihi ve karar no	20.12.2023 / 10-250
Yer	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Esenboğa Külliyesi
Katılımcılar	Formda imzası bulunan üyelerimiz toplantıya katılmıştır.

KURUL BAŞKANI VE ÜYELER:

Prof. Dr. Zafer ÇELİK	Başkan
Prof. Dr. Suat ERDEM	Üye
Doç. Dr. Bahar İNKAYA	Üye
Doç. Dr. Bayram SİNKAYA	Üye
Doç. Dr. Hakan DULKADİROĞLU	Üye
Doç. Dr. Halime Şenay GÜZEL	Üye
Doç. Dr. Keziban Büşra KAYNAK EKİCİ	Üye
Dr. Öğr. Üyesi Asuman ÇUKUR	Üye
Dr. Öğr. Üyesi Esin KIVRAK KÖROĞLU	Üye
Dr. Öğr. Üyesi İrem ŞENGÜL	Üye
Dr. Öğr. Üyesi İpek METE	Üye